

การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพ
และบรรเทาสาธารณภัย

AN INTEGRATION OF MINDFULNESS ON DEATH IN THE PROCESS OF THE
RESCUE AND PUBLIC RELIEF DISASTER

นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพ
และบรรเทาสาธารณภัย

นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Integration of Mindfulness on Death in the Process of the Rescue
and Public Relief Disaster

Mr. Ratchaphol Siriratpiriya

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การบูรณาการหลักสูตรมาตรฐานศึกษาในกระบวนการดำเนินงานคู่มือและบรรณานุกรม” เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาสุรศักดิ์ ปาลานตเสโน, ดร.)

กรรมการ

(รศ.วันชัย พลเมืองดี)

กรรมการ

(พระครูศรีวรพินิจ, ดร.)

กรรมการ

(ดร.พิสิฎฐ์ โคตรสุไพธ์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ประยงค์ จันทรแดง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รศ. วันชัย พลเมืองดี

ประธานกรรมการ

พระครูศรีวรพินิจ, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายรัชพล ศิริรัตนพิริยะ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บูรณาการหลักมรณานุสติกับกระบวนการดำเนินงานกฐีชีพ
และบรรเทาสาธารณภัย

ผู้วิจัย : นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ

ปริญญา : ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: รศ.วันชัย พลเมืองดี

พธ.บ.(ศาสนา), M.A.(Buddhist Studies)

: พระครูศรีวรพินิจ, ดร.

พธ.บ.(บริหารรัฐกิจ), M.A.(Philosophy), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ / มกราคม / ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “บูรณาการหลักมรณานุสติกับกระบวนการดำเนินงานกฐีชีพและบรรเทาสาธารณภัย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักมรณานุสติในคัมภีร์พุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานกฐีชีพและบรรเทาสาธารณภัยตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกฐีชีพและบรรเทาสาธารณภัย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ด้วยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค ตำราวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลด้วยแบบสัมภาษณ์ประเภทมีโครงสร้างที่มีคำถามแน่นอนกับผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกฐีชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและผู้ปฏิบัติการ ของหน่วยงานเอกชน ในจังหวัดพะเยา แล้วทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

หลักมรณานุสติมุ่งให้เอาสติมาระลึกถึงความตายและสาเหตุที่ทำให้เกิดความตาย ใช้ปัญญาพิจารณาความตายมีแก่ตนและคนอื่น นั้น บูรณาการในลักษณะเกื้อกูลต่อการปฏิบัติงานกฐีชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังจากเผชิญเหตุ คือ การตั้งสติไม่ประมาทในการเตรียมพร้อมทั้งสภาพร่างกาย วัสดุอุปกรณ์ และสภาพจิตใจ ไปเผชิญกับความฉุกเฉินเฉียดตาย ใช้ปัญญาพิจารณาถึงความตายอันจะมีแก่ตนและคนอื่น เห็นถึงธาตุแท้ของชีวิตหรือความตายว่าเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกผูกพันกับเหตุที่เผชิญแล้วส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตตามปกติ และรักษาจิตใจให้สงบด้วยการปฏิบัติมรณานุสติ คือการระลึกถึงความตายอยู่เนืองๆ เพื่อไม่ให้ความตายมาสร้างทุกข์และประมาทในกิจทั้งปวง สร้างบุญบารมีและความดีใส่ตัวเองก่อนความตาย ด้วยการทำดี คิดดี พูดดี และรู้ถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับอสาสมัค เริ่มจาก “จาคะ” ซึ่งเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ มีน้ำใจช่วยเหลือบุคคลอื่นให้พ้นจากความลำบาก เป็นการกระทำที่เป็นกุศล เกิดจากจิตใจที่ดีงาม หลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกายเถรวาท ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ฆราวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ สาธารณียธรรม ๖ สปัปฐมา ๘ บนพื้นฐานของศีล การเจริญสมาธิ และปัญญา ส่วนหลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่เป็นต้นแบบและแนวทางในการปฏิบัติงานอสาสมัคของพุทธศาสนิกายมหายาน ได้แก่ คุณลักษณะของพระโพธิสัตว์ บารมี ๑๐ จริยธรรม ๑๐ และมหาปณิธาน

สำหรับผลการศึกษาการบูรณาการหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงานจริงของอสาสมัคกั๊ซิปและบรรเทาสาธารณภัย กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา พบว่า ทั้ง ๕ หน่วยงาน (มูลนิธิสื่อชาวมูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธธรรมร่วมกุศล สมาคมกั๊ซิปกลาง หน่วยกั๊ซิปท้าววังทอง) ซึ่งปฏิบัติงานในระดับการกั๊ซิปขั้นต้น (Basic Life Support, BLS) นั้น อสาสมัคทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ ล้วนมีหลักมรณานุสติที่ใช้อยู่ในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับดี โดยบูรณาการไว้ใน การปฏิบัติงานเมื่ออยู่ในช่วงหลังเผชิญเหตุ มากกว่าระยะก่อนเผชิญเหตุและขณะเผชิญเหตุ ตามลำดับหลักธรรมมรณานุสติที่ได้มีการบูรณาการไว้ใน การปฏิบัติงาน ๓ อันดับแรก คือ (๑) ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจ เกี่ยวกับ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา (๒) การเพียรทำความดี อดทนทำความดี ขวนขวายในการทำความดี และ (๓) ปมเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ส่วน ๓ อันดับจากท้ายสุด คือ (๑) การระลึกถึงสาเหตุของการตาย (๒) การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น และ (๓) การระงับความโลภ โกรธ หลง แม้ว่าอสาสมัคจะระบุว่าไม่รู้จักรู้จัก ไม่คุ้นเคยกับมรณานุสติ และไม่เคยเจริญมรณานุสติ แต่มีความเห็นว่าทุกชีวิตมีเกิดแก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องปกติ เป็นธรรมชาติ เกิดมาก็ต้องตายทุกคน เร็วช้าแตกต่างกันไป ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หมดเวรหมดกรรมก็ต้องตาย ความตายคือการจบสิ้นทุกอย่าง เหลือเพียงความดีและชื่อเสียง

การตัดสินใจเป็นอสาสมัคเกิดจากแรงจูงใจของตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม เช่น ความเลื่อมใสในจริยวัตรของเทวอาจารย์ ต้องการบรรเทาความเจ็บป่วยของตนเองและคนในครอบครัว หรือชดเชยความประพฤติไม่เหมาะสมของตนเอง ด้วยเชื่อมั่นในบุญบารมีทางเมตตาธรรมของเทวอาจารย์ หลักธรรมที่เป็นหลักยึดถือในการปฏิบัติงาน คือเมตตาทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น มีพิธีกรรมเคารพเทวอาจารย์ การแสดงออกซึ่งความเคารพ ศรัทธา คือการกราบไหว้ การเซ่นไหว้ด้วยผลไม้ การทำความสะอาด และอธิษฐานจิตที่จะมุ่งทำความดี คิดดี พูดดี ทำดี ขอความดีความเมตตาของท่านคุ้มครองป้องกันให้ปลอดภัย ไม่มีอุปสรรคในการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ รวมทั้งเชื่อมั่นในเรื่องของกรรม กล่าวคือ เชื่อมั่นในเจตนาดีของตนเอง มั่นใจว่าไม่ได้กระทำในสิ่งที่เป็นความชั่วร้าย ดังนั้นสิ่งดีงามน่าจะย้อนกลับมาหาตนเอง

Thesis Title : AN INTEGRATION OF MINDFULNESS ON DEATH IN THE PROCESS OF THE RESCUE AND PUBLIC RELIEF DISASTER

Researcher : Mr. Rachaphol Siriratpiriya

Degree : Master of Arts.(Buddhist Studies)

Thesis Supervisory committee

: Associate Professor Wanchai Pornlameungdee

B.A.(Religion), M.A.(Buddhist Studies)

: PhrakhruSriworapinij, Dr.

B.A.(Public Administration) , M.A.(Philosophy),

Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 18 / January / 2018

Abstract

The thesis entitled “Integrated Mindfulness of Death with Process of the Rescue and Public Relief Disaster” has three objectives 1) to study principle of mindfulness of death 2) to study process of the rescue and public relief disaster followed the faith in Buddhism and 3) to integrate mindfulness of death with process of the rescue and public relief disaster. The field qualitative research was conducted by collecting the data from the Tipitaka, Vimuttimuk and Visuddhimuk included textbooks, academic articles, research articles, theses. In addition, in-depth interview with structured interview was conducted in Prayao province. The key informants were volunteer rescuers at 2 levels as head of resuscitation and first responder of emergency medical unit. All of data were collected, analysis and synthesis to elaborate by descriptive technique.

The result showed that the mindfulness of death emphasized on the consciousness and recollection of death, cause of death and use own wit to consider death of oneself and others with precaution lead to aid rescue and disaster relief in all process including before, during confront and after facing with the emergency response situation under healthy body, disposable medical supplies and medical instruments. The doctrine on mindfulness of death frequently help to release suffering, worry and fear from death fixed in mind impacted on daily life and maintain a peaceful mind.

The starting action as volunteer appeared in Dharma Tipitaka is generosity to help suffering people and charity. The principle of Buddha Dharma in Theravada consists of Brahmavihara 4, Iddhipada 4, GharavasaDhamma 4, Sangahavatthu 4, Saraniyadhamma 6, and SappurisaDhamma 8 based on Sila, Smadhi, and Panna. While the Mahayana faith in Bodhisattva lead the volunteer by qualification of Bodhisattva, Perfection 10, Ethic 10, and the great commitment.

The integration in the pragmatic works of mindfulness on death with process of the rescue and disaster relief as case study of volunteer rescuers in Prayao province as medical units of the initial resuscitation (Basic Life Support, BLS) appeared that all volunteer rescuers had mindfulness on death in their mind at good level adherence in practice. All of the volunteers had mindfulness on death after facing emergency response situation more than before and during the facing. The top 3 main thoughts of mindfulness on death integrated into the practical work of the volunteer rescuers were (1) fearless, not regret about the death and look at death as ordinarily of life (2) persistence to do good thing and (3) incubate loving-kindness and compassion. While the least 3 were (1) reconsider about cause of death (2) utilize the recollection of death to consider one and others death and (3) cessation of defilement (greed, anger, delusion). Although all volunteer rescuers specified that they neither recognized or familiar with mindfulness of death nor consider foundation of mindfulness.

The motivation to become a volunteer rescuer has caused by oneself, families and communities such as the faith in deity, needs to relief illness of oneself and family, compensation for inappropriate behavior based on belief in the merits of kindness from deity. The volunteer rescuers believed in good intentions and in matters of karma. They have been expressed their respect for the faith by worship the spirits.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การบูรณาการหลักมรรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย” เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี บนพื้นฐานของความรัก ความอบอุ่น ความเมตตาช่วยเหลือ ความมีน้ำใจยิ่งจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ที่กรุณาให้เวลา ให้โอกาส ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ และให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่งต่อการทำงานและการดำรงชีวิต จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป็นรูปเล่มของวิทยานิพนธ์ ได้รับความอนุเคราะห์คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ความเอาใจใส่ ความเมตตากรุณาเป็นอย่างดียิ่งจาก รศ.วันชัย พลเมืองดี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพระครูศรีวรพินิจ, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม นอกจากนี้ขอชื่นชมข้อคิด และคำแนะนำที่ทรงคุณค่า ด้วยความเมตตาเป็นที่สุด จากพระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร. ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งประกอบด้วย รศ.วันชัย พลเมืองดี พระครูศรีวรพินิจ, ดร. ผศ.ดร.ประยงค์ จันทร์แดง และอ.ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ รวมทั้งผู้อำนวยการศูนย์บัณฑิต เลขาธิการศูนย์บัณฑิต ล้วนส่งเสริมให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ครบถ้วน จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทุกท่านและจะจารึกไว้ในความทรงจำตลอดไป

ขอขอบพระคุณหัวหน้าชุดปฏิบัติการและผู้ปฏิบัติการ จากมูลนิธิลือชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมกัญญากลาง สมาคมกัญญ์พุทธญาณร่วมกุศล และหน่วยกัญญาทำวังทอง ในจังหวัดพะเยาทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความเมตตาแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ ให้เวลา และให้ความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง พลโทกานต์ พินัยนิติศาสตร์ ที่กรุณาให้ข้อคิด คำแนะนำ และอนุเคราะห์หนังสือเกี่ยวกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และอนุเคราะห์มอบหนังสือพุทธธรรมคัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธีมรรค และคุณป้า รศ.ดร.อรรวรรณ ศิริรัตน์พิริยะ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้ข้อคิด คำแนะนำ และตรวจทานเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์เชิงคุณภาพภาคสนาม

ที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบบูชาพระคุณของพระบรมศาสดา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นต้นแบบที่ดั่งงาม สร้างแรงบันดาลใจ ช่วยให้ตระหนักและเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง เพื่อดำรงตนเป็นคนดี ด้วยคุณงามความดี อีกทั้งขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้ซึ่งเป็นแรงผลักดัน สนับสนุน ส่งเสริมการศึกษาและการดำเนินชีวิตตลอดมา ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกท่าน แม้มิได้เอ่ยนาม ที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจ ส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นรูปเล่มสำเร็จลุล่วงได้อย่างดียิ่ง ประโยชน์และคุณงามความดีใดๆอันจะเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นเครื่องสักการบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทเจ้า รวมทั้งขออุทิศเป็นกุศลแก่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ กัลยาณมิตร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน

นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ

ธันวาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ช)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑.๑ หลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนา	๗
๒.๑.๒ คุณค่าการเจริญมรณานุสติ	๑๓
๒.๑.๓ การกู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัย	๒๑
๒.๑.๔ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การอาสาสมัคร	๔๙
๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๖
๒.๒.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักมรณานุสติ	๕๖
๒.๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา/อาสาสมัคร	๖๑
๒.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัย	๖๔

๒.๓	ข้อมูลพื้นที่ภาคสนาม	๖๘
บทที่ ๓	วิธีการดำเนินการวิจัย	๗๒
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๗๒
๓.๒	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	๗๓
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๓
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๔
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๕
บทที่ ๔	ผลการศึกษาวิจัย	๗๖
๔.๑	ข้อมูลทั่วไป	๗๖
๔.๒	ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์	๘๑
๔.๒.๑	หลักมรณานุสติในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๘๑
๔.๒.๒	หลักมรณานุสติที่เกื้อกูลการปฏิบัติงานกุศลและ บรรเทาสาธารณภัย	๘๒
๔.๒.๓	กระบวนการดำเนินงานกุศลและบรรเทาสาธารณภัย ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	๘๕
๔.๒.๔	บูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการกุศลและ บรรเทาสาธารณภัย	๙๙
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๑๒
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๑๒
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๑๔
	บรรณานุกรม	๑๑๕
	ภาคผนวก	๑๒๒
	ภาคผนวก ก พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐	๑๒๒
	ภาคผนวก ข พระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑	๑๔๐
	ภาคผนวก ค การสัมภาษณ์	๑๖๔
	ประวัติผู้วิจัย	๑๗๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยที่การอ้างอิงใช้อักษรย่อชื่อคัมภีร์ ตามด้วยแหล่งที่มาเล่ม/ข้อ/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๖/๒๔. หมายถึง มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก (ภาษาไทย) พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๒ ข้อ ๒๖ หน้า ๒๔ ส่วนคัมภีร์อรรถกถาจะแจ้งที่มา/เล่ม/หน้า กล่าวคือ ระบุชื่อคัมภีร์ ตามด้วยเลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๕๑๘ หมายถึง ขุททกนิกาย ชาตกอรรถกถา (ภาษาไทย) เล่ม ๕๖ หน้า ๕๑๘. ดังนี้

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	
๑-๒	วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)
๔-๕	วิ.ม. (บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	
๑๐	ที.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มชฌิมนิกาย มชฌิมปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
	ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก (ภาษาไทย)
๑๔	ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อูปริปัณณาสก (ภาษาไทย)
๑๕	สั.ส. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สคาถวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	สั.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สคาถววรรค (ภาษาไทย)
๑๗	สั.ข. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย ขนธวารวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	สั.ข. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค (ภาษาไทย)
๑๘	สั.สพ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สหายตนวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	สั.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สหายตนวรรค (ภาษาไทย)
๒๐	อ.จ.ติก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ติกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อ.จ.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)

เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
๒๑	องจตุกก. (บาลี)	=	สุตตนตปิฎก	องคฤตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	องจตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฤตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตนตปิฎก	องคฤตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.ฉกก. (บาลี)	=	สุตตนตปิฎก	องคฤตตรนิกาย	ฉกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.ฉกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฤตตรนิกาย	ฉกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๓	องสตตก. (ไทย)	=	สุตตนตปิฎก	องคฤตตรนิกาย	สัตตกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.อฏฐก.(บาลี)	=	สุตตนตปิฎก	องคฤตตรนิกาย	อฏฐกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฤตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ. (บาลี)	=	สุตตนตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมมปทปาติ (ภาษาบาลี)
	ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	
๓๔	อภิ.วิ. (บาลี)	=	อภิธมมปิฎก	วิภังคปาติ (ภาษาบาลี)
	อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเวียนว่ายในสังสารวัฏ ได้แก่การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย นั้น ล้วนเป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งที่คิดและเชื่อว่าเป็นของเรา มีความพยายามอยากในสิ่งต่างๆ แสวงหาอยากได้มาเมื่อได้รับก็หลงยินดี หากไม่ได้ก็เป็นทุกข์คร่ำครวญ ความจริงแล้วเป็นเพียงการยึดมาชั่วขณะหนึ่งแล้วก็สิ้นสุดดับไปเท่านั้น การยึดถืออย่างผิดๆว่าตนเป็นเจ้าของตน ถือว่าเป็นของร้อน เปรียบได้กับไฟร้อนแรง ๓ กอง ดังพุทธพจน์ “ภิกษุทั้งหลายสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลายจักขุวิญญาณเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลายจักขุสัมผัสเป็นของร้อน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือที่มีใช้สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร เรากล่าวว่าร้อนเพราะไฟคือราคะ เพราะไฟคือโทสะ เพราะไฟคือโมหะ ร้อนเพราะความเกิดเพราะความแก่เพราะความตายเพราะความโศกเพราะความคร่ำครวญเพราะทุกข์เพราะโทมนัสเพราะความคับแค้นใจ”^๑ ความทุกข์ทั้งหลายของสรรพสัตว์ล้วนเกิดจากตัณหา เป็นเหตุให้เวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังพุทธพจน์ “ภิกษุทั้งหลายข้อนี้แลเป็นทุกข์ร้อยสี่ คือแม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บไข้ก็เป็นทุกข์ แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสพกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์”^๒

ทุกคนเกิดมาแล้วมีความตายเป็นเบื้องหน้า แทบทุกคนได้รับรู้ความหมาย แทบทุกคนเคยพูดออกจากปากของตนมาแล้ว เป็นการพูดชนิดที่เรียกว่าติดปากอีกด้วย คือพูดอยู่เสมอ ได้รู้ได้เห็นการตายของผู้ใดที่รักก็มักอุทานเป็นการปลง นี่เป็นเพราะทุกคนมีความรู้ที่อยู่แก่ใจว่า ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย ไม่มีใครสักคนเดียวที่จะหนีความตายพ้น นับว่าทุกคนมีความได้เปรียบอยู่ประการหนึ่งที่มีความรู้นี้ติดตัวติดใจอยู่ แต่แทบทุกคนก็มีความเสียเปรียบอยู่ประการหนึ่ง ที่ไม่เห็นค่าไม่เห็นประโยชน์ของความรู้นี้ จึงมิได้ใส่ใจเท่าที่ควร ปล่อยปละละเลย รู้จึงเหมือนไม่รู้ สิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์จึงเหมือนเป็นสิ่งไม่มีค่า^๓ แต่ก็มีคนไม่มากนักที่ฝึกจิต เติรมตัว เติรมใจก่อนตาย ด้วยตระหนักถึงและเข้าใจสังขารของชีวิตเรื่องความตายว่าเป็นสภาวะที่ทุกคนต้องเผชิญเพราะสิ้นอายุ หรือสิ้นบุญ หรือสิ้นทั้งอายุและบุญแล้ว เรียกว่าถึงกาลมรณะคือความตายตามกาลเวลา บางคนมีชีวิต อยู่จนหมดช่วงอายุขัยในขณะที่

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๕/๖๓.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

^๓สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, ความตาย, ใน มรณานุสติธรรม ธรรมานุสรณ์ พระธรรมเทศนาเกี่ยวกับการดับสังขาร, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓-๔.

หลายคนยังไม่ได้เตรียมตัว เตรียมใจ เตรียมความพร้อมเผชิญกับความตาย แต่ก็พบกับนาที่เฉียดตาย หรือเผชิญกับความตายและถึงที่ตายคือสิ้นอายุในโอกาสที่ยังไม่ถึงกาลควรตายหรือตายก่อนเวลาตาย ในเวลาที่ไม่สมควรตาย เป็นการตัดช่วงเจริญวัยของชีวิตเพราะกรรมบางอย่างที่เป็นอกุศลเข้ามาบีบ คั้นให้ตาย แม้ว่าอาจจะพอจะมีทางยืดอายุให้อายุยืนยาวต่อไปได้ตามสมควรแก่กรรมในอดีตก็ตาม ซึ่ง เรียกว่ากาลมรณะ เช่น เจ็บป่วยตาย ฆ่าตัวตาย ถูกฆ่าตาย จมน้ำ ถูกยาพิษ ตายด้วยอุบัติเหตุ ฯ

กาลมรณะและอกาลมรณะ ล้วนเป็นสภาวะการขาดแห่งชีวิตินทรีย์ จึงนำมาใช้ในการเจริญ มรณานุสติ ด้วยการพิจารณาความตาย ดังปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค^๔ ที่กล่าวถึงความตายหรือมรณะไว้ ๔ ชนิด คือ (๑) สมุทเฉทมรณะ คือการปรินิพพานของพระอรหันต์ทั้งหลาย ตายครั้งเดียว นับเป็นการ ดับทุกข์โดยสิ้นเชิง (๒) ขณิกมรณะ คือการดับของสังขาร รูปนามทุกขณะ กล่าวคือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป (อุปาทกขณะ รฐิตินขณะ และภังคขณะ) เป็นไปตามเหตุปัจจัย ก็ยังเกิดดับสืบต่อกันไป (๓) สมมติมรณะ คือความตายที่ชาวโลกสมมติกัน เช่น นาฬิกาตาย รถตาย ต้นไม้ตาย เป็นต้น และ (๔) ชีวิตินทรีย์ปัจเจกมรณะ คือความตายในภพหนึ่งๆ ชาติหนึ่งๆ เมื่อชีวิตรูปนามดับสิ้นลงไป ทั้งนี้ การเจริญมรณานุสติ ไม่สามารถทำได้กับสมุทเฉทมรณะ ขณิกมรณะ และสมมติมรณะ เพราะสมุทเฉทมรณะมีได้น้อย มีแต่ เฉพาะพระอรหันต์เท่านั้น เราจึงไม่สามารถพบได้ทั่วไป ส่วนขณิกมรณะ (การเกิดดับเป็นไปทุกขณะ) เราไม่สามารถเห็นความจริงของการเกิดดับนั้น ส่วนสมมติมรณะนั้น ก็ไม่ทำให้เราเกิดความสังเวชใจ การพิจารณาความตายจึงต้องพิจารณาจากชีวิตินทรีย์ปัจเจกมรณะ ซึ่งเป็นความตายที่เกิดกับทุกคน เกิดขึ้นทุกวันเห็นได้ชัด มรณานุสติจึงเป็นหลักธรรมที่นำไปใช้ในการเจริญภาวนาโดยพิจารณาตามสภาพ ความเป็นจริงของชีวิต ที่มนุษย์เราเมื่อเกิดมาแล้ว ย่อมมีอันเป็นไปตามกาลเวลา มีความแก่ ความชรา จนถึงการแตกดับ แตกสลาย คือความตายนั่นเอง หากบุคคลได้พิจารณามรณานุสติเป็นอารมณ์เอาไว้ ในใจก็จะเข้าใจได้ว่าความตายอยู่ใกล้ตน ส่งผลให้รีบขวนขวายสร้างคุณงามความดี ให้เกิดกับตัวเอง และเกิดคุณค่าสูงสุดเพื่อเกิดในภพภูมิที่ดีคือไม่ประมาทในชีวิต ตามหลักพุทธศาสนา ดังปรากฏใน ปฐมมรณานุสติสูตร ว่า “เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ จัก ปฏิบัติมรณานุสติอยู่เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย”^๕

ทุกคนย่อมรักชีวิตของตนเองเสมอ รวมทั้งต้องการคน ดูแล ห่วงใย ช่วยเหลือ เมื่อต้อง ประสบภัยหรือเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตอย่างไม่คาดฝันย่อมต้องการรอดชีวิต ด้วยตระหนักถึง คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ดังนั้นแค่เสียวินาทีของการรอดคอยความช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยย่อมรู้สึก ว่านานมากและต้องการความช่วยเหลือแบบฉุกเฉินเพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบาหรือยืดชีวิต นอกจากนี้ เมื่อประเมินเหตุการณ์ด้านต่างๆเกี่ยวกับภัยพิบัติ อุบัติภัย และอุบัติเหตุ มักพบเสมอว่าสังคมไทยจะ รอให้เกิดเหตุการณ์เลวร้ายเสียก่อนจึงจะแก้ไข ซึ่งบางครั้ง หรือหลายๆครั้งก็อาจจะสายเกินไป จึงมักพบ เสมอว่าผู้ประสบภัยสูญเสียชีวิตหรือมีอาการบาดเจ็บมากเกินกว่าเหตุ ดังนั้น นอกจากความสูญเสีย ทรัพย์สินและสูญเสียบุคลากรที่มีขีดความสามารถในด้านต่างๆแล้ว สังคมไทยยังเสียโอกาสอีกด้วย

^๔ พระพุทธโฆสจารย์, วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินติ้ง, ๒๕๓๕), หน้า ๓๙๕-๓๙๗.

^๕ อ.อภิลัก. (ไทย) ๒๒/๑๙/๓๘๕.

การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยโดยความเข้าใจทั่วไปคือเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้อื่นรอดชีวิตในสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นการช่วยเหลือเบื้องต้นในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน (Emergency Medical Service: EMS)^๖ ซึ่งเป็นการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อให้ผู้ที่มีภาวะฉุกเฉินเจ็บป่วยเฉียบพลันให้พ้นภาวะวิกฤติ เหตุฉุกเฉิน ป้องกันไม่ให้เกิดความพิการ และการสูญเสียชีวิต ตลอดจนการจัดการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินจนพ้นภาวะฉุกเฉินหรือได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะ (Definitive Care) ทันเวลาและเหมาะสม เริ่มตั้งแต่การดูแลก่อนไปถึงโรงพยาบาล (Pre-hospital Care) ในขณะที่อยู่ในโรงพยาบาล (In-hospital Care) และการดูแลระหว่างการส่งต่อไปยังโรงพยาบาลอื่น (Inter-hospital Care) ทั้งในภาวะปกติและภาวะภัยพิบัติ

การดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เป็นกระบวนการที่มีกิจกรรมเตรียมการสำหรับรองรับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้ว และการปฏิบัติงานบรรเทาสาธารณภัยหรือการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยที่มักเข้าใจผิดว่าต้องเป็นการเก็บศพเพียงอย่างเดียว นั้น แท้จริงแล้วการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ต้องทำเป็นทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ การช่วยชีวิต และการช่วยฟื้นคืนชีวิต เช่น การปฐมพยาบาล ณ จุดเกิดเหตุ การผจญเพลิงในสถานการณ์ต่างๆ หรือเหตุการณ์จากภัยธรรมชาติ การใช้อุปกรณ์ช่วยความปลอดภัย เช่น เครื่องตัดถ่าง อีกทั้งต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโครงสร้างรถยนต์ เครื่องยนต์ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ การใช้วิทยุสื่อสารเบื้องต้น

กิจกรรมการกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยของเจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งหลาย โดยเฉพาะภาคเอกชนที่ปฏิบัติงานแบบจิตอาสา กำลังเสี่ยงภัยในการทำงานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ท่ามกลางความขาดแคลนองค์ความรู้เกี่ยวกับการช่วยเหลือที่ถูกต้องและรวดเร็ว ขาดวิทยากรผู้ชำนาญการ ขาดการฝึกฝนทบทวนการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในสถานการณ์ต่างๆ หรือการซ้อมแผน สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องในงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยมีน้อยรวมทั้งการปลูกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงความปลอดภัยก็ยังมีน้อยเกินไป จึงเกิดความประมาท ไม่ตระหนักถึงภัยอันตรายของอุบัติเหตุและอุบัติเหตุที่มีโอกาสเกิดขึ้นต่อเนื่องเพิ่มเติม ซ้ำเติมภัยอันตรายทั้งต่อตนเองขณะเผชิญเหตุและต่อผู้ประสบภัย เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นภัยอันตรายเพิ่มเติมมากขึ้นก็มักจะโทษเรื่องเวรกรรมโดยไม่ตระหนักว่าตนเองเป็นต้นเหตุของการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติเหตุ ผนวกกับการปฏิบัติงานที่ต้องเผชิญเหตุร้ายหรือความรอดชีวิตของมนุษย์มากขึ้น เผชิญกับความไม่แน่นอน ณ จุดแบ่งระหว่างความเป็นกับความตาย เป็นการทำงานที่ต้องเติมพันด้วยชีวิตคน จึงยึดโยงสภาพจิตใจ ความเข้มแข็งทางใจสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจความเชื่อและศรัทธาที่สร้างพลังใจ ส่งเสริมรวมทั้งผลักดันให้ผู้ปฏิบัติด้านกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยยังคงสามารถเผชิญเหตุรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยังคงดำเนินชีวิตเป็นปกติสุข

กล่าวได้ว่า การตายในภพภูมิในปัจจุบัน (ชีวิตินทรีย์ปัจเจกภพ) ที่เกิดกับทุกคน ทุกวัน ทุกเวลา เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความตายคือ กาลมรณะ (การตายตามเวลา ตายเพราะสิ้นบุญ ตายเพราะสิ้นอายุขัย) และอกาลมรณะ (การตายก่อนเวลา ตายในเวลาไม่สมควรตาย) นั้น อกาลมรณะนี้

^๖ สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, แผนหลักการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].

^๗ พระพุทธโฆสจารย์, วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุทธจาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรีนติ้ง, ๒๕๓๕), หน้า ๓๙๕.

มีผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกว่าบุคคลอื่นทั่วไปคือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยนั่นเอง ดังนั้น จึงเป็นความน่าสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับหลักมรณานุสติและกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย นำไปสู่การบูรณาการหลักธรรมมรณานุสติกับการปฏิบัติงานในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งเป็นการทำงานที่ต้องเติมพันธชีวิตด้วยชีวิตทั้งในขณะที่ปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิต บนพื้นฐานของข้อจำกัดของทรัพยากรทั้งงบประมาณ เวลา และวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักมรณานุสติในคัมภีร์พุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ หลักธรรมมรณานุสติในคัมภีร์พุทธศาสนามีลักษณะอย่างไรบ้าง
- ๑.๓.๒ กระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ หลักมรณานุสติในทางพุทธศาสนาบูรณาการในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยอย่างไร และผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยได้บูรณาการหลักมรณานุสติในการปฏิบัติงานอย่างไรและเพียงใด

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษามรณานุสติในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และการบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากปฐมภูมิและทุติยภูมิของคัมภีร์พระพุทธศาสนา ข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ เอกสารวิจัย บทความวิชาการ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์การปฏิบัติงานในภาคสนามของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

๑.๔.๒ กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาวิจัยคือ ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในจังหวัดพะเยา จำนวน ๑๕ ท่าน สังกัดหน่วยงานเอกชนที่ทำงานในลักษณะจิตอาสา เช่น มูลนิธิ สมาคม หน่วยกู้ภัย ซึ่งขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัดพะเยา จำนวน ๕ หน่วยงาน คือ มูลนิธิลีอา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง และหน่วยกู้ภัยท่าวังทอง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่ปฏิบัติการศึกษาวิจัยภาคสนาม คือ จังหวัดพะเยา

๑.๔.๔ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาของการศึกษาวิจัย คือมรณานุสติ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

มรณานุสติ หมายถึง การระลึกถึงความตายที่ตนจะต้องประสบอยู่เนืองๆ มีสติกำกับตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันก็มีความสลดใจและเข้าใจเพื่อให้มีสติและไม่ประมาท

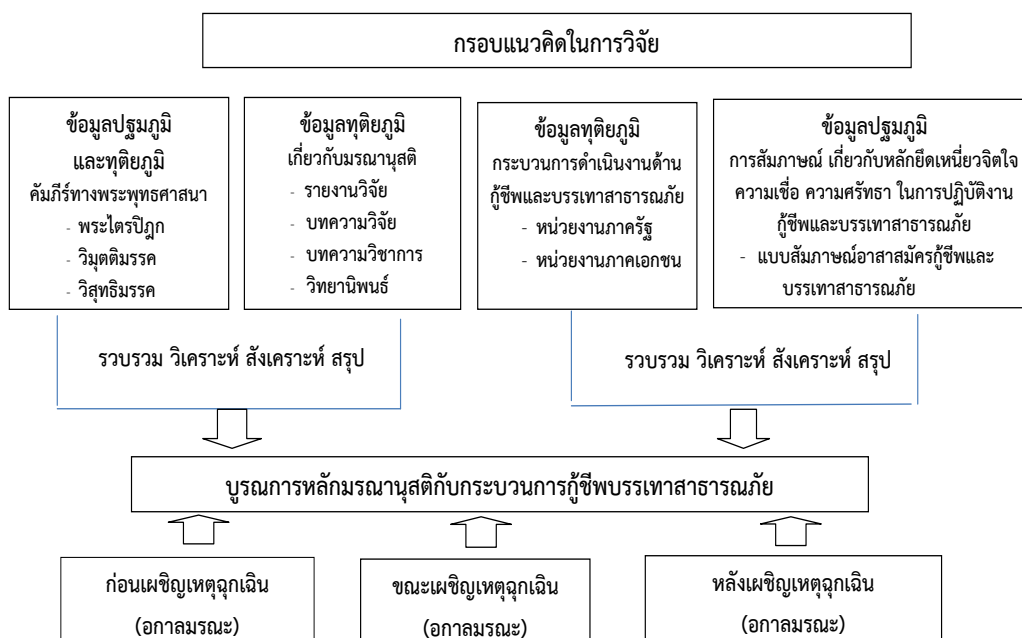
กู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัย หมายถึง การช่วยชีวิตผู้ที่ประสบภัยให้รอดพ้นจากภัยพิบัติระหว่างเกิดหรือหลังพิบัติเกิดขึ้นแล้ว

สาธารณภัย หมายถึง อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำ การระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่นๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณสุขชนไม่ว่าเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุ หรือเหตุอื่นใด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตร่างกายของประชาชน หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน หรือของรัฐ และให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศ และการก่อวินาศกรรมด้วย

กระบวนการกู่ชีพ หมายถึง กระบวนการช่วยชีวิตผู้ประสบภัยให้รอดจากภัยพิบัติ อุบัติภัย อุบัติเหตุ ช่วยให้อยู่ในสภาวะปกติ ช่วยให้ออกจากภาวะอันตราย

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดที่สำคัญของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมมรณานุสติกับผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัย โดยมีกรอบแนวคิดการวิจัยการบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ดังรูป

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงหลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนา เกิดความรู้ความเข้าใจในการประยุกต์ใช้หลักมรณานุสติทางพระพุทธศาสนากับการกุศลและบรรเทาสาธารณภัย

๑.๗.๒ ได้ทราบถึงกระบวนการดำเนินงานกุศลและบรรเทาสาธารณภัยของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกุศลและบรรเทาสาธารณภัยตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุและอุบัติเหตุ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม หรือผู้บาดเจ็บได้ตระหนักถึงชีวิตและความตาย ลดความประมาทในการดำเนินชีวิต

๑.๗.๓ ได้ทราบเกี่ยวกับหลักการมรณานุสติบูรณาการในกระบวนการดำเนินงานกุศลและบรรเทาสาธารณภัย สามารถนำหลักมรณานุสติไปประกอบการดำเนินงานกุศลและบรรเทาสาธารณภัย ก่อให้เกิดความเข้าใจการดำรงอยู่และดับไปของชีวิตได้อย่างถูกต้อง

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ หลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนา

มรณะ แปลว่า จูติ หรือดับ หรือตาย ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งบัณฑิต ทั้งคนพาล ล้วนไปสู่อำนาจแห่งความตาย ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า แทบทุกคนได้รับรู้ความหมาย แทบทุกคนเคยพูดออกจากปากของตนมาแล้ว เป็นการพูดชนิดที่เรียกว่าติดปากอีกด้วย คือพูดอยู่เสมอ ได้รู้ได้เห็นการตายของผู้ใดที่ไรก็มักอุทานเป็นการปลง นี่เป็นเพราะทุกคนมีความรู้ที่อยู่แก่ใจว่า ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย ไม่มีใครสักคนเดียวที่จะหนีความตายพ้น นับว่าทุกคนมีความได้เปรียบอยู่ประการหนึ่งที่มีความรู้นี้ติดตัวติดใจอยู่ แต่แทบทุกคนก็มีความเสียเปรียบอยู่ประการหนึ่ง ที่ไม่เห็นค่าไม่เห็นประโยชน์ของความรู้นี้ จึงมิได้ใส่ใจเท่าที่ควร ปล่อยปละละเลย รู้จึงเหมือนไม่รู้ สิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ จึงเหมือนเป็นสิ่งไม่มีค่า^๑ ความตายเป็นฉากสุดท้ายของชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์ ความตายเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่ใช่ส่วนหนึ่งที่แยกออกไปต่างหากจากการมีชีวิต แต่ความตายนั่นเป็นเนื้อเดียวกันกับชีวิต เพราะทันทีที่เราถือปฏิสนธิในครรภ์มารดา กระบวนการเกิดและเติบโตที่ดำเนินต่อมานั่นเอง ก็คือการก้าวย่างเข้าหาความตาย หากกล่าวอย่างถึงที่สุด ชีวิตกับความตายจึงเป็นของคู่กัน ความตายอยู่ในชีวิต และชีวิตก็อยู่ในความตายเสมือนหน้ามือกับหลังมือก็มีตัวตนอยู่บนฝ่ามือเดียวกันนั่นเอง ในเมื่อเราไม่สามารถแยกชีวิตกับความตายออกจากกันเป็นเอกเทศ ความตายจึงไม่ใช่เรื่องน่ากลัว แต่เป็นเรื่องควรเรียนรู้ ต่างหาก^๒

ในช่วงพรรษาสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ พระพุทธเจ้าทรงประกาศ “ปลงอายุสังขาร” คือบอกแก่พุทธบริษัทที่ ว่า นับแต่นี้ไปอีก ๓ เดือนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนทกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์ให้ทรงดำรงพระชนมายุต่อไป แต่พระองค์ทรงมีพุทธดำรัสกับพระอานนทว่า “เป็นธรรมดาของสังขาร คือ สิ่งที่เกิดจากการปรุงแต่ง ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ในที่สุดก็ต้องแตกดับไป ร่างกายของคนนั้นไม่ต่างอะไรกับหม้อดิน ที่ไม่เร็วกว่าช้าต้องมือนแตกดับไปเป็นธรรมดา” สะท้อนความจริงว่า พระพุทธองค์ทรงยอมรับความตายว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญของสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นในเบื้องต้น ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง และย่อมแตกดับไปในที่สุด

^๑สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, ความตาย, ใน มรณานุสติธรรม ธรรมานุสรณ์ พระธรรมเทศนาเกี่ยวกับการดับสังขาร, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓-๔.

^๒ว.วชิรเมธี, มรณา วิชาสุดท้าย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: สัมปายะ, ๒๕๕๙), หน้า ๔.

หลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนามุ่งให้เอาสติมาระลึกถึงความตายและสาเหตุที่ทำให้เกิดความตาย ทำให้จิตใจนึกถึงความตายที่จะมาถึงตนเป็นเรื่องธรรมดา หลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนาปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค

๑) หลักมรณานุสติในพระไตรปิฎก

การปฏิบัติมรณานุสติที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก ปรากฏในปฐมมรณานุสติสูตร ว่า “เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ จักปฏิบัติมรณานุสติอยู่เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย”^๓ อีกทั้งสาระเกี่ยวกับมรณานุสติยังปรากฏในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระธรรมปิฎก

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ในพระวินัยปิฎก ปรากฏสาระด้วยพระพุทธพจน์ที่กล่าวถึงสาเหตุของความทุกข์ของสรรพสัตว์ว่าเกิดจากตัณหา เป็นเหตุให้วนเวียนเกิด แก่ เจ็บ และตาย อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์สมุทัยอริสัจ คือตัณหาทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลिनและความกำหนัด ด้วยมีปกติให้เพลิดเพลिनในอารมณีนั่นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เมื่อเกิดตัณหาความทะยานอยากในสิ่งต่างๆ แล้วก็เกิดการแสวงหาอยากได้มา ก็หลงยินดีมัวเมา หากไม่ได้ก็เป็นทุกข์คร่ำครวญ หลงลืมไปว่าตนมีอายุเพียงน้อยนิด ไม่สามารถอยู่ค้ำฟ้าเป็นอมตะได้ ซึ่งสรุปเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุปทานชั้น ๕ ดังพุทธพจน์ว่า ภิกษุทั้งหลายข้อนี้แลเป็นทุกข์อริยสัจ คือแม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บไข้ก็เป็นทุกข์ แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์ โดยย่ออุปทานชั้น ๕ ก็เป็นทุกข์ฯ”^๔ อีกทั้ง ในอาทิตตปริยายสูตร มีเนื้อความที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงแก่พระภิกษุสงฆ์ ว่าอย่ายึดถืออย่างผิดๆว่าตนเป็นของตน ถือว่าเป็นของร้อนเปรียบได้กับไฟร้อนแรง ๓ กอง ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลายสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลายจักขุวิญญาณเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลายจักขุสัมผัสเป็นของร้อน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือที่มีไช้สุขมีไช้ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไรเรากล่าวว่าร้อนเพราะไฟคือราคะเพราะไฟคือโทสะเพราะไฟคือโมหะ ร้อนเพราะความเกิดเพราะความแก่เพราะความตายเพราะความโศกเพราะความคร่ำครวญเพราะทุกข์เพราะโทมนัสเพราะความคับแค้นใจ”^๕

กล่าวได้ว่า พระวินัยปิฎก แม้จะมีได้กล่าวตรงๆถึงมรณานุสติ แต่แก่นหลักคิดคือพฤติกรรมต่างๆที่ดีและไม่ดีนั้น ล้วนเกิดจากความอยากความต้องการอยากมีอยากเป็นและอยากได้ กลายเป็นว่าอยู่ในสภาพอยากหรือเต็มไปด้วยความต้องการนานๆ เป็นเหตุให้ประมาทประพฤติราวกับว่าตนไม่มีวันตาย แต่เมื่อใกล้ตายก็ตื่นรนไม่อยากตายสุดท้ายก็หนีไม่พ้นความตายเป็นกรรมที่ตนได้ก่อ

ในพระสุตตันตปิฎกมีเนื้อความเกี่ยวกับมรณานุสติ มีพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงอานิสงส์การเจริญมรณานุสติว่ามีผลมาก ดังมีพุทธพจน์ว่า “ ภิกษุทั้งหลายภิกษุรูปใดเจริญมรณานุสติว่าโอหนอเรา

^๓อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๒/๑๙/๓๘๕.

^๔วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

^๕วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๕/๖๓.

พึงเป็นอยู่ได้ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งเราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงทำกิจให้มากหนอ ภิกษुरुูปใดเจริญมรณานุสติอย่างนี้ว่าโอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดวันหนึ่งเราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงทำกิจให้มากหนอ ภิกษुरुูปใดเจริญมรณานุสติอย่างนี้ว่าโอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะฉับบิณฑบาตมื้อหนึ่งเราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงทำกิจให้มากหนอ ภิกษुरुูปใดเจริญมรณานุสติอย่างนี้ว่าโอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะเดียวกินคำข้าวสี่ถึงห้าคำเราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงทำกิจให้มากหนอ เรากล่าวว่าภิกษุเหล่านี้ยังเป็นผู้ประมาทอยู่ ยังเจริญมรณานุสติอย่างเพลาเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ส่วนภิกษुरुูปใดเจริญมรณานุสติอย่างนี้ว่าโอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะเดียวกินคำข้าวหนึ่งคำเราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงทำกิจให้มากหนอ และภิกษुरुูปใดเจริญมรณานุสติอย่างนี้ว่าโอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะลมหายใจเข้าหายใจออกหรือหายใจออกหายใจเข้าเราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงทำกิจให้มากหนอ ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวว่าภิกษุเหล่านี้เป็นผู้ไม่ประมาทอยู่เจริญมรณานุสติอย่างแรงกล้าเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แลเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ จักเจริญมรณานุสติอย่างแรงกล้าเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล^๖

อีกทั้งพระสุตตันตปิฎกยังได้กล่าวถึงความตายหรือมรณะว่าไม่มีใครสามารถพ้นไปได้เลย ร่างกายมีแตกดับไปเป็นธรรมดาอันเป็นสัจธรรมของชีวิต เมื่อมีชีวิตอยู่ก็มีชีวิตอย่างรู้เท่าทัน และเมื่อจะลาสักก็พร้อมที่จะจากไปด้วยสติปัญญาอย่างผู้รู้ผู้ตื่นและผู้เบิกบาน เนื่องด้วยไม่ว่าจะทำวิธีการใดด้วยอะไรก็ไม่อาจล่วงพ้นความตาย จนถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทของชีวิตต่อสรรพสิ่ง ดังมีพุทธพจน์ “มหาบพิตรคนเกิดมาแล้วที่จะพ้นจากชราและมรณะไม่มีเลย แม้ขัตติยมหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโภคะมากมีทองและเงินมากมายมีทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมายมีทรัพย์และธัญชาติมากมายก็ไม่พ้นจากชราและมรณะ แม้พราหมณ์มหาศาลฯลฯ แม้คหบดีมหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโภคะมากมีทองและเงินมากมายมีทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมายมีทรัพย์และธัญชาติมากมายก็ไม่พ้นจากชราและมรณะ แม้ภิกษุทุกรูปซึ่งเป็นพระอรหันต์สิ้นอาสวะแล้วอยู่จบพรหมจรรย์ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้วปลงภาระได้แล้วบรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้วสิ้นภวสังโยชน์แล้วหลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบร่างกายนี้ แม้ของพระอรหันต์เหล่านั้นก็เป็นสภาพแตกดับต้องทอดทิ้งเป็นธรรมดา”^๗ รวมทั้งมีพุทธพจน์ “กาลล่วงเลยไปคืนผ่านพ้นไปช่วงแห่งวัยละไปตามลำดับบุคคลพิจารณาเห็นภยันี้ในมรณะควรละโลกามิสมุ่งสู่สันติเกิดยังมีพระพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าอีกบทหนึ่งกล่าวว่ามหาบพิตรภวขณะดินชนิดใดชนิดหนึ่งทั้งดิบและสุกภวขณะดินเหล่านั้นทั้งหมดมีความแตกเป็นธรรมตามีความแตกเป็นที่สุดไม่พ้นความแตกไปได้แม้ฉับโตมหาบพิตรสัตว์ทั้งปวงก็มีความตายเป็นธรรมตามีความตายเป็นที่สุดไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ฉับนั้นเหมือนกัน”^๘

สำหรับพระอภิธรรมปิฎก กล่าวถึงมรณานุสติที่เป็นปัจจัยต่อกัน การเกิดขึ้นของชีวิตก็คือการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์ ชีวิตเกิดมาจากอวิชชา (ความไม่รู้จริง) หรือการรับรู้ที่ผิดๆ แต่เมื่อ

^๖อง.ฉกก. (ไทย) ๒๒/๑๙/๔๔๖.

^๗ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๔/๑๓๑.

^๘ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๓/๑๖๖.

ชีวิตเกิดขึ้นแล้วสรรพสัตว์มีศักยภาพมีความสามารถที่จะดับอวิชชาทำความรู้ความเห็นให้ตรงให้ถูกต้องได้ ซึ่งมีผลเป็นความสุขอันประมาณมิได้ ดังพระพุทธพจน์ “เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัยวิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยนามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัยสฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัยผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัยเวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัยตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัยอุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัยชรามรณะโสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสจึงมี กองทุกข์ทั้งมวลนี้มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้”^๙

๒) หลักมรณานุสติในคัมภีร์วิมุตติมรรค

ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ นี้เรียกว่า มรณะ การระลึกถึงมรณะนี้เรียกว่า ปัจจุบันฐานของมรณานุสติ ความขาดไปของชีวิตแห่งบุคคลเป็นลักษณะของมรณานุสติ ความไม่น่าพอใจเป็นรสของมรณานุสติ ความสุขสบายเป็นปทัชฐานของมรณานุสติ มรณานุสติมีอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) มรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยทุกข์กังวล (๒) เกี่ยวเนื่องด้วยความกลัว (๓) เกี่ยวเนื่องด้วยอุเบกขา (๔) เกี่ยวเนื่องด้วยปัญญา ความตาย (มรณะ) มีอยู่ ๓ อย่าง ดังนี้ สัมมุติมรณะ (ความตายที่ชาวโลกสมมติ เช่น ต้นไม้ตาย) สมุทเทมรณะ (การตัดกิเลส คือพระอรหันต์ตัดกิเลสทั้งปวง) และขณิกมรณะ (ตายไปในแต่ละขณะ คือความสิ้นไปในแต่ละขณะของสังขารทั้งปวง) อนึ่ง ความตายมี ๒ อย่างคือ อกาลมรณะ (ตายก่อนเวลา เช่น ความตายเพราะการฆ่าตัวตาย เพราะถูกฆ่า หรือเพราะเจ็บป่วย เพราะถูกตัดช่วงเจริญวัยของชีวิตโดยไม่มีเหตุ) และกาลมรณะ (ตายไปตามกาลเวลา ความตายเพราะสิ้นอายุ หรือเพราะความชรา)^{๑๐}

มรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยความทุกข์กังวล คือ การระลึกถึงความตายที่เกี่ยวข้องกับความสูญเสียบุตรที่กำลังอยู่ในวัยอันเป็นที่ชื่นชมของบิดามารดา และเป็นบุตรที่ได้พากันห่มเททั้งกายและจิตใจในการอบรมเลี้ยงดู แต่บุตรนั้นได้จากไปโดยไม่มีวันจะกลับคืนมา ซึ่งเป็นความทุกข์ที่ยิ่งใหญ่ และเป็นเหตุให้ผู้สูญเสียบุตรยากที่จะตัดความอาลัยรักได้ เนื่องจากยังไม่เข้าใจถึงหลักเกณฑ์ของชีวิต ความทุกข์ประเภทนี้ทำให้ผู้เป็นบิดามารดาทั้งหลายยอมเป็นทาสสมาไม่รู้ก็ภพก็ชาติ ลูกถือเป็นเสมือนตัวแทนหรือดวงใจ ด้วยเหตุผลอันนี้จึงทำให้เป็นความทุกข์กังวล น้อยคนนักที่จะเห็นความตายของคนที่ตนรัก และมีไม่มากนักอีกเช่นกันที่ได้ตายท่ามกลางบรรยากาศอันอบอุ่น แวดล้อมไปด้วยคนรักและญาติมิตร ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการชำระจิตใจให้รู้จักปล่อยวาง น้อมเอาพระรัตนตรัยและความดีงามมาเป็นที่พึ่งแก่ตน ยากที่คนในยุคนี้จะระลึกได้ เนื่องจากความเศร้าโศกเสียใจเข้าครอบงำจนหมดสิ้น การเผชิญกับความทุกข์ที่สูญเสียลูกได้เกิดกับหลายคน เพื่อไม่ให้มีความทุกข์กังวลจะต้องหมั่นระลึกถึงความตายของตน ตลอดถึงคนอื่นสัตว์อื่นด้วยสติปัญญา แล้วความความทุกข์นั้นจะลดลงดังได้มีพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงความสูญเสียของชีวิตไว้ว่า “ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต ทั้งคนมีทั้งคนจน ล้วนเดินหน้าไปหาความตาย ทั้งหมด ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งสูงและดิบล้วนมีความแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันทิ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็มีความตายเป็นที่สุด ฉันทัน

^๙อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๕/๒๑๙.

^{๑๐}พระอุปัชฌาย์, วิมุตติมรรค, พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, ๒๕๕๗), หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

วัยของเราห่อหมกแล้วชีวิตของเราอยู่เพียงเล็กน้อย เราจะจากพวกเขาไป เราได้ทำกรรมให้แก่ตนแล้ว ภิกษุทั้งหลาย พวกเขาจึงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติมีความประพฤติดีงาม มีความดำริมั่นคงจงตามรักษาจิตของตน ผู้ใดในธรรมวินัยนี้ จักเป็นอยู่อย่างไม่ประมาท ผู้นั้นจะละชาติสงสารกระทำความจบสิ้นทุกข์ได้”^{๑๑}

มรณานุสติเกี่ยวเนื่องด้วยความกลัว คือ การระลึกถึงความตายที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น ตกน้ำตาย รถชนตาย ไฟลอกตาย ถูกยิงตาย เป็นต้น การสูญเสียบุตรตั้งกล่าวมาทั้งหมดนี้ถือได้ว่าเป็นการตายที่ทำให้ผู้เป็นพ่อแม่ทั้งหลายมีความทุกข์กังวล มีความกลัว และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปิดบังปัญญาของผู้คนทั้งหลาย สิ่งที่จะเปิดปัญญาให้หายจากอำนาจของความกลัวตาย ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท ความตายในลักษณะอย่างนี้ย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นได้กับทุกๆ คน โดยไม่มีเครื่องหมายบอกให้ทราบล่วงหน้าเลย เมื่อปัจจัยต่างๆพร้อมก็ย่อมเกิดขึ้นเสมอ เพราะความตายเป็นกฎตายตัวของสิ่งมีชีวิตที่จะต้องได้รับ การตายกะทันหันของคนเรานี้ถ้าเป็นคนสามัญชนธรรมดาย่อมมีความเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก แต่สำหรับพระอริยบุคคลแล้วจะไม่มี ความกลัวต่อความตายเลย เพราะเป็นผู้ได้เข้าถึงสัจจะธรรมความจริงของชีวิตเป็นอย่างดี และก็พร้อมที่จะเผชิญกับความตายทุกวินาที นอกจากนี้ยังได้ดำรงชีวิตด้วยการไม่ประมาทในการทั้งปวง ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแนะนำวิธีแก้ความกลัวแก่ภิกษุผู้บำเพ็ญธรรมในป่าว่า “ภิกษุทั้งหลาย หากความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี พึงบังเกิดขึ้นแก่พวกเขาผู้อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ที่นั่นพวกเขาพึงตามระลึกถึงเรา พึงตามระลึกถึงธรรม พึงระลึกถึงพระสงฆ์ เพราะเมื่อระลึกถึงเรา ระลึกถึงพระธรรม และระลึกถึงพระสงฆ์อยู่ ความกลัวความหวาดสะดุ้งจะหายไป เพราะว่าพระตถาคตเป็นผู้หมดราคะ โทสะ และโมหะแล้ว จึงไม่กลัว ไม่หวาด ไม่สะดุ้งและไม่หนี”^{๑๒}

บุคคลที่กลัวตายจะดำรงชีวิตด้วยความประมาท มีกาย วาจา และใจที่ประกอบด้วย ความเสื่อม เช่น กายทุจริต ประพฤติชั่วทางกาย มีการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ มีวาจาทุจริตคือประพฤติกุศลชั่วทางวาจา ด้วยการกล่าวนินทาผู้อื่น และมีโมหจริตคือประพฤติกุศลชั่วทางใจ ด้วยการคิดร้ายต่อบุคคลอื่นอยู่เนืองๆ โดยไม่มีการสร้างสรรค์คิดทำความดีและมองการทำความดีเป็นเรื่องยากเป็นเรื่องลำบาก แต่ตรงกันข้ามมองการทำชั่วเป็นเรื่องสนุก พอใจ ชอบใจ ดังนั้น บุคคลเหล่านี้เมื่อเผชิญกับความตายแล้วมีความกลัวตาย พวกที่กลัวต่อความตายมีพุทธพจน์ว่ามี ๔ จำพวก คือ (๑) ผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลาย (๒) ผู้ยังไม่ปราศจากความรักในกาย (๓) ผู้ยังไม่ได้ทำกุศลไว้มาก แต่ทำบาปกรรมชั่วมาก (๔) ผู้ที่มีความสงสัยเคลือบแคลงในพระสัทธรรม บุคคลทั้งสี่จำพวกนี้เป็นผู้ที่มีความกลัว เนื่องจากว่าเวลาเป็นไขหนึ่ก ย่อมกลัวตายด้วยคิดว่าเราจักทั้งกายอันเป็นที่รักของเราไป เราได้ทำแต่อกุศลไว้จักต้องไปเกิดที่ไม่ดี และคิดว่ายังมีความสงสัยในพระสัทธรรมอยู่^{๑๓}

มรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยอุเบกขา เช่น การที่สัปเหร่อระลึกถึงความตาย และการทำหน้าที่ของสัปเหร่อในการเผาศพทั้งหมดที่สุสานด้วยลักษณะต่างๆ ทั้งที่เป็นศพเด็ก ศพวัยกลางคน และศพวัยชรา โดยไม่มีความรังเกียจต่อศพ ในขณะที่เห็นศพแต่ละบุคคลก็ไม่มี ความทุกข์

^{๑๑}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๐๘/๑๔๑.

^{๑๒}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๙/๓๖๐.

^{๑๓}อง จตฺกก. (ไทย) ๒๑/๑๘๔/๒๖๑-๒๖๔.

ความกังวลใดๆ เพราะบุคคลที่ตายเหล่านั้นไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่เพื่อน ก็เลยมองเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต แต่พอมองถึงความเป็นจริงของชีวิตแล้วกลับมีความรู้สึกนึกกลัว เพราะว่าสักวันหนึ่งความตายในลักษณะต่างๆ นั้นคงจะเกิดขึ้นกับตนเป็นแน่นอนโดยไม่มีวันหลีกเลี่ยง เมื่อมีความคิดนึกดังกล่าวย่อมทำให้เกิดความกลัวต่อความตาย ด้วยการเป็นผู้ยึดเอาหลักธรรม คือปฏิบัติความดีให้ถึงพร้อม เพื่อจะเป็นเครื่องช่วยให้ชีวิตได้พบกับสิ่งดีๆ เมื่อหมดบุญบารมีจากโลกนี้ไปก็คิดว่าคงจะได้ไปอยู่โลกหน้าอย่างมีความสุข

มรณานุสติที่เกี่ยวเนื่องด้วยปัญญา คือการใช้ปัญญาพิจารณาถึงความตายอันจะมีแก่ตนและคนอื่น ให้เห็นถึงธาตุแท้ของชีวิตหรือความตายว่า ทำไมคนต้องตาย เมื่อมีการตายกับบุคคลที่เรา รัก ทำไมญาติพี่น้องจึงพากันร้องไห้ เศร้าโศก เสียใจ และมีความทุกข์เช่นนั้น ก็เนื่องจากว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้ขาดปัญญาในการพิจารณาถึงสาเหตุของการตาย จึงทำให้เกิดความเศร้าโศก แต่สำหรับ ผู้ที่มีปัญญาและได้ปฏิบัติมรณสติกรรมฐานจะมองเห็นการตายนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เพราะสังขารทั้งหลายในโลกล้วนไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงทนอยู่นานได้ เมื่อถึงเวลาที่จะแตกดับลง ไม่ว่าเขาผู้นั้น จะยิ่งใหญ่ขนาดไหน วิเศษเพียงใดก็ตาม สุดท้ายก็ต้องตาย ผู้ที่ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นความเป็นจริงของชีวิตดังกล่าวมานี้ ย่อมไม่เป็นทุกข์กับความตาย แต่กลับมองเอาความตายนั้นมาเป็นข้อเตือนสติ มาเป็นข้อคิดให้หาหนทางแก้ปัญหามรณตาย หนทางที่จะแก้ไขไม่ให้ความโศกเศร้า หวาดกลัวเหล่านั้น นอกจากการปฏิบัติมรณสติแล้วคงไม่มี ดังนั้นผู้ใดที่ได้ปฏิบัติอยู่ ย่อมมีสติปัญญาและมีจิตใจพ้นจากความโศกเศร้า ความหวาดกลัว ความทุกข์ แล้วชีวิตความเป็นอยู่ก็มีแต่ความสุข เพราะได้เข้าใจ ได้ทำใจให้สามารถปล่อยวางในของรักได้^{๑๔}

๓) หลักมรณานุสติในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

มรณานุสติในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือการเอาสติระลึกถึงมรณะ ความขาดไปแห่งชีวิตที่แตกดับสูญไปด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ การแตกดับในที่นี้หมายถึงการแตกดับของสังขาร คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณได้แตกดับลงหรือหยุดการทำงาน ไม่มีการพัฒนาใดๆ ดังนั้นการแตกดับแห่งสังขารนี้ในทางพุทธศาสนาจึงสมมติว่า “ตาย” เพื่อไม่ให้ความตายมาเป็นทุกข์จึงต้องรักษาจิตใจให้สงบด้วยการปฏิบัติมรณานุสติ คือการระลึกถึงความตายอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความไม่ประมาทในกิจทั้งปวง แล้วจะได้สร้างบุญบารมีความดีใส่ตัวเองก่อนความตาย หลักมรณานุสติในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือยึดความตาย การบริการม และการพิจารณาสาเหตุที่ให้เกิดความตาย หลักทั้งสามเป็นสิ่งที่ตั้งของจิตใจ เพื่อให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิและมีชีวิตอยู่เป็นสุข^{๑๕}

วิธีการระลึกถึงความตายที่จะมีถึงตนแต่ละประเภท ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือ (๑) ให้ระลึกถึงมรณะประสงค์เอาซึ่งความขาดแห่งชีวิต อันพึงกำหนดเอาภพอันหนึ่ง คือบังเกิดขึ้นในภพเป็นสัตว์ เป็นชีวิตแล้ว และถึงซึ่งจุติทำลายดับขันธแตกดับสูญขาดชีวิตไปจากภพนั้น ได้ชื่อว่ามรณะ โดยกำหนดเอาความตายนั้นมาเป็นอารมณ์ของมรณสติกรรมฐาน (๒) ให้บริการมภาวนา หมายความว่าเอาจิตใจบริการม คำว่า มรณ มรณ หรือคำว่าตาย ตาย มาเป็นอารมณ์จนจิตใจสงบ โดยไม่ปล่อย

^{๑๔} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, **วิมุตติมรรค (แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ)**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๙.

^{๑๕} มหาวงศ์ ชาญบาลี, **วิสุทธิมรรค**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาคาร, ๒๕๒๓), หน้า ๓๔๕-๓๔๘.

จิตใจให้นึกสิ่งอื่นนอกจากการบริกรรมนั้นอยู่ตลอดเวลา การปฏิบัติด้วยการบริกรรมภาวนาความตาย เช่นนี้พระอรรถกถาจารย์ถือว่าเป็นการปฏิบัติมรณสติ เพราะเป็นวิธีที่ทำให้จิตใจสงบระงับจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความฟุ้งซ่าน และทำให้จิตคลายจากหวาดกลัว ไม่ยึดมั่นในทรัพย์สมบัติ จนทำให้จิตใจตั้งมั่นอยู่กับความต้อยเสมอ และ (๓) ให้พิจารณาถึงสาเหตุของการตายด้วยสติและปัญญา ให้เห็นเป็นธรรมชาติสังเวช โดยพิจารณาว่าความตายนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เป็นธรรมชาติของชีวิต เมื่อมีเกิด ต้องมีแก่ และมีตาย ดังนั้น จึงถือว่าความตายเป็นทรัพย์สมบัติของคน สัตว์ เมื่อได้เข้าใจถึงความจริงเช่นนี้แล้ว ย่อมทำให้จิตใจปล่อยวางในชีวิต ในทรัพย์สมบัติได้ โดยไม่เป็นทาสของความทุกข์ ที่เกิดจากความตาย การพิจารณาถึงความตายในลักษณะเช่นนี้ พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า เป็นการปฏิบัติมรณสติ ถือได้ว่าเป็นวิธีที่ทำให้จิตใจเกิดความสังเวช

๒.๑.๒ คุณค่าการเจริญมรณานุสติ

พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อธิบายความหมายของการตายหรือมรณ หมายถึงความสิ้นสุดของชีวิต หรือการตาย คืออาการที่ชั้น ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) แตกสลาย การทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์ การที่ชีวิตสูญสิ้น หรือความสิ้นไปความเสื่อมไป ความแตกแห่งชั้น ความทำลายไป ความไม่เที่ยง ความหายไปแห่งธรรมเหล่านั้นอันใดนี้เรียกว่ามรณะ^{๑๖} พระไตรปิฎกแบ่งการตายเป็น ๒ ลักษณะคือ (๑) การตายทางกายภาพ คือ การสิ้นชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั่วไปทำให้ร่างกายแตกสลาย “ความแตกแห่งชั้นความทอดทิ้งร่างกายความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้นๆของเหล่าสัตว์นั้นๆ”^{๑๗} เกณฑ์การตัดสินคือ “เมื่อมีธรรมสามประการ ได้แก่ อายุ ใออุ่น และวิญญาณ ละกายนี้ไปกายนี้จึงถูกทอดทิ้งนอนนิ่งเหมือนท่อนไม้ที่ปราศจากเจตนา”^{๑๘} “สัตว์ผู้ตายคือทำกาละไปแล้วมีกายสังขาร วจีสังขาร และจิตสังขาร ดับระงับไป มีอายุหมดสิ้นไป ไม่มีใออุ่น มีอินทรีย์แตกทำลาย”^{๑๙} และ (๒) การตายทางจิตวิญญาณ แม้บุคคลยังมีชีวิตอยู่ก็อาจชื่อว่าตายได้เช่นเดียวกัน การตายในลักษณะนี้ไม่อาจมองเห็นได้ทางกายภาพ เป็นองค์ประกอบทางด้านจิตใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งการตาย คนผู้ไม่ประมาทชื่อว่าย่อมไม่ตาย คนผู้ประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว”^{๒๐} กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการตายจากคุณธรรมความดีต่างๆนั่นเอง

การเผชิญความตายของคนในสังคมทุกวันนี้ จึงมีทั้งการเผชิญคนตายทางกายภาพและคนตายทางวิญญาณ เช่น ภิกษุที่มีโรคหอบหืดก็ได้ชื่อว่าตายแล้วเพราะตายจากคุณงามความดีนั่นเอง มนุษย์ที่มีความทุกข์อยู่เช่นปัจจุบันนี้ก็เพราะว่าเป็นผู้ตายทางจิตและวิญญาณ ถ้ามนุษย์มีคุณธรรมความดีประจำจิตใจก็จะไม่ตาย คนที่ตายในลักษณะนี้ก็คือตายทางจิตวิญญาณ ดังนั้น การเผชิญความตายด้วยหลักมรณานุสติ การเจริญมรณานุสติ และการตระหนักถึงประโยชน์ของการเจริญมรณานุสติ จึงจะส่งผลให้ตระหนักและได้รับคุณค่าของการเจริญมรณานุสติอย่างแท้จริง

^{๑๖}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๙๐/๓๒๕.

^{๑๗}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๙๐/๓๒๕.

^{๑๘}ส.ข. (ไทย) ๑๒/๔๕๗/๔๙๕.

^{๑๙}ส.ข. (ไทย) ๑๒/๔๕๗/๔๙๕.

^{๒๐}ข.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๑/๓๑.

๑) การเผชิญความตายด้วยหลักมรณานุสติ

เมื่อเผชิญความตายต้องพิจารณาถึงคนตายที่อยู่เฉพาะหน้าแล้วบริกรรมในใจว่า “มรณ เม ภวิสสตี, ชีวิตินุทริยํ อุปัจฉิขชิสสตี” เราจะต้องตาย รูปชีวิติต นามชีวิติต จะต้องขาดจากกันอยู่ อย่างนี้เรื่อยๆไป หรือจะบริกรรมว่า “มรณ เม ธฺวํ ชีวิตํ เม ธฺวํ” ความตายเป็นของแน่ ความมีชีวิตอยู่เป็นของไม่แน่ ขณะบริกรรมจะต้องมีโยนิโสมนสิการด้วย เพื่อให้มีปัญญาที่เกี่ยวข้องด้วยสังเวชสลตใจ และไม่เกิดโทษขึ้นกับตน เช่น เมื่อนึกถึงความตายของคนที่เรารักใคร่ชอบพอแล้วความเศร้าโศกเสียใจ ก็จักเกิดขึ้น เมื่อนึกถึงความตายของบุคคลที่เป็นศัตรูกับตนความดีใจก็จักเกิดขึ้น เมื่อนึกถึงความตายของบุคคลที่ตนไม่รักไม่เป็นศัตรูก็นึกถึงความรู้สึกเฉยๆ เมื่อนึกถึงความตายของตนเองก็จักเกิดความกลัว การปฏิบัติที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการนั้นต้องระลึกนึกถึงแต่ความตายอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็ ความตายของบุคคลจำพวกใด เมื่อระลึกนึกอยู่แต่ในความตายอย่างเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับความรักความซึ้งหรือความเป็นศัตรูแล้ว ความสังเวชสลตใจก็จะบังเกิดขึ้น นี่แหละเป็นการระลึกที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ คือมองชีวิตประกอบไปด้วยหลักธรรมคือ ชั้น ๕ อายุตนะภายใน ๖ อายุตนะภายนอก ๖ และไตรลักษณ์ ๓

ชั้น ๕ หรือ เบญจชั้น คือกองแห่งรูปธรรมและนามธรรม ห้าหมวดที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นต้น ประกอบด้วย ๕ อย่าง^{๒๑} คือ (๑) รูปชั้น คือ กองรูป ส่วนที่เป็นรูป ร่างกาย พฤติกรรม และคุณสมบัติต่างๆ ของส่วนที่เป็นร่างกาย ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด สิ่งที่เป็นร่างพร้อมทั้งคุณและอาการ (๒) เวทนาชั้น คือ กองเวทนา ส่วนที่เป็นการเสวยอารมณ์ ความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉยๆ (๓) สัญญาชั้น คือ กองสัญญา ส่วนที่เป็ ความกำหนดหมายให้จำอารมณ์นั้นๆ ได้ ความกำหนดได้หมายรู้ในอารมณ์ทั้งหก เช่นว่า ขาว ดำ แดง เป็นต้น (๔) สังขารชั้น คือ กองสังขาร ส่วนที่เป็ ความปรุงแต่ง สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลางๆ คุณสมบัติต่างๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำ ที่ปรุงแต่งคุณภาพของจิต ให้เป็นกุศล อกุศล อภัยากฤต และ (๕) วิญญาณชั้น คือ กองวิญญาณ ส่วนที่เป็ ความรู้แจ้งอารมณ์ ความรู้ทางอายุตนะทั้ง ๖

อายุตนะภายใน ๖^{๒๒} คือ ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แตนต่อความรู้ฝ่ายภายใน คือ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย (กาย) และ มโน (ใจ) ทั้ง ๖ นี้เรียกอีกอย่างว่า อินทรีย์ ๖ เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนแต่ละอย่าง เช่น จักขุ เป็นเจ้าการแห่งการมองเห็น เป็นต้น

อายุตนะภายนอก ๖^{๒๓} คือ ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แตนต่อความรู้ฝ่ายนอก ได้แก่ รูปะ (รูป สิ่งให้เห็น คือ วัณณะ หรือสี) สัททะ (เสียงที่ได้ยิน) คันธะ (กลิ่น) รสชะ (รส) โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) และธรรม หรือธรรมารมณ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ สิ่งที่ไม่นึกคิด) ทั้ง ๖ อย่างนี้ เรียกทั่วไปว่า อารมณ ๖ เป็นสิ่งสำหรับให้จิตยึดเหนี่ยว

^{๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๓.

^{๒๒}เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๐๓.

^{๒๓}เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๐๔.

ไตรลักษณ์ ๓ ลักษณะ ๓ อากาที่เป็นเครื่องกำหนดหมาย ๓ อย่าง อันให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นอย่างนั้นตามธรรมดาของมัน คือ อนิจจตา (ความไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) อนัตตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน) ลักษณะ ๓ อย่างนี้ มีแก่ธรรมที่เป็นสังขตะคือสังขารทั้งปวง เป็นสามัญเสมอกัน ปรากฏตามธรรมดาที่แน่นอน เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ^{๒๔}

การเผชิญความตายด้วยหลักพุทธธรรม มีดังนี้

(๑) การตั้งสติระลึกถึงความตาย ด้วยการบริกรรมบทว่า มรณํ มรณํ หรือ นึกถึงความตาย มาเป็นอารมณ์กรรมฐานให้กระทำอยู่อย่างนี้อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก ในขณะที่ระลึกความตายก็ใช้สติปัญญาพิจารณาให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของชีวิต เริ่มแต่แรกที่ปฏิสนธิเกิดอยู่ในท้องของแม่ จนถึงคลอดออกมาเป็นเด็ก เป็นหนุ่มสาวเป็นคนแก่ เป็นคนชรา และตายในที่สุด ที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นก็เนื่องด้วยเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ไม่มีใครบังคับให้เกิดเช่นนั้นได้ แต่มันก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติของสังขาร เมื่อถึงจุด ถึงวาระสังขารนั้นก็แตกดับลง ซึ่งเรียกว่า “ตาย”^{๒๕}

(๒) พิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความตายสิ่งที่สามารถทำให้ชีวิตขาดดับลงนั้นมีมากมายหลายประเภท ดังมีพุทธพจน์ตรัสว่าภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ กลางวันผ่านไป กลางคืนย่างเข้ามา ย่อมพิจารณาเห็นสาเหตุแห่งความตายของเรามีมาก คือ กุศลของเรา เมล่งปองต่อยเรา หรือ ตะขากัดเรา อาหารที่เราฉันแล้วไม่ย่อย ดิของเราพึงกำเริบ เสมหะของเราพึงกำเริบ ลมพิษกำเริบ เราก็จะตายเพราะเหตุนี้^{๒๖}

(๓) การระลึกถึงความตายให้เกิดปัญญา จะต้องใช้ปัญญาพิจารณาด้วยเหตุผลตามความเป็นจริงของสังขารหรือสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น เมื่อได้เข้าใจความจริงของชีวิต คือ เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปเป็นธรรมดา การได้เข้าใจความเป็นจริงเช่นนี้ ทำให้จิตใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหวไปตามอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ เหมือนภูเขาคินใหญ่ไม่หวั่นไหวด้วยแรงลมและจิตใจก็น้อมไปสู่ความสงบและเกิดสมาธิได้เร็ว การระลึกถึงความตายที่เกิดปัญญา เช่น คนเราแม้มีความแตกต่างกันอย่างไรไม่ว่าฐานะหรือสติปัญญาในที่สุดก็ต้องตายเหมือนกัน ให้มองว่าความตายจุใจเราได้ทุกเมื่อทุกเวลา เพราะว่ามันติดตัวติดตามเรามาตั้งแต่เกิด ให้มองว่าแม้จะใช้อำนาจหรือทรัพย์สินมากเท่าใดก็มีอายุรักษาชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่เรารักที่สุดได้ ให้เข้าใจว่าชีวิตเราประะบางอ่อนแอต้องอาศัยปัจจัยต่างๆจึงจะอยู่ได้หากขาดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือได้มาอย่างไม่สมดุลงก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ทุกเมื่อ ให้คิดว่าร่างกายเราเป็นของสาธารณะ เป็นเรือนอยู่ที่มีหอนและเชื้อโรคอันเป็นภัยมากมายชนิดอาศัยอยู่ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยแห่งความตายทั้งสิ้น ชีวิตนั้นจำกัดอายุขัยมีกำหนดเวลาของมันคนเราอยู่ได้ไม่มากกว่า ๑๐๐ ปีก็ต้องตายบางคนมีอายุเกิน ๑๐๐ ปี แต่ก็ตายอยู่ดี และก็อยู่เกิน ๑๐๐ ปีได้ไม่นานนัก ชีวิตคนเรานั้นมีโอกาสตายได้ทุกเวลาเพราะชีวิตมีการเกิดการตายเป็นสาเหตุใหญ่ต่อเนื่องเป็นวัฏสงสาร ให้เข้าใจว่าชีวิตไม่มีนิมิตที่แน่ชัด ไม่มีใครรู้ได้ว่าเราจะตายด้วยเหตุใด ตายเมื่อใดตายอย่างไร และตายที่ใด

^{๒๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๘๘.

^{๒๕}อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๑๙/๔๔๔-๔๔๗.

^{๒๖}อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๒๐/๔๔๗.

การเผชิญความตายด้วยการระลึกถึงสาเหตุของความตายจะเกิดกับเราอย่างนี้ ย่อมทำให้รู้ชัดว่าชีวิตมีความตายและสาเหตุที่ทำให้ตายมีอยู่รอบตัว ความตายอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ โดยไม่มีเครื่องหมายบอกให้ทราบล่วงหน้า จึงต้องคิดเตือนใจตนไม่ให้เป็นผู้ประมาทในการ สร้างความดี ด้วยการสร้างบารมีทาน ศีล สมาธิให้มาก มีสิ่งใดที่ยังไม่ได้สร้างก็รีบชวนชวนทำให้มากขึ้น การสร้างบุญบารมีอย่างนี้ถือได้ว่าเป็นผู้ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง ด้วยการทำดี คิดดี พูดดีและรู้ถึง สิ่งที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้

๒) การเจริญมรณานุสติ

มรณานุสติ หรือ มรณัสสติ คือการระลึกถึงความตายที่ตนจะต้องประสบอยู่ เนื่องๆ เพื่อให้เกิดความสังเวชสลดใจ เป็นกัมมัญฐานชั้นสูงสุด เพราะว่าเมื่อระลึกถึงความตายเป็น อารมณ์แล้ว จิตก็จะสลดสังเวชถอนจากอารมณ์อื่นๆ ความตายเป็นการดำเนินถึงที่สุดของชีวิตคนเรา เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ยังจะมีอะไรเหลืออยู่อีก นอกจากความตายแล้วไม่มีอะไร สิ่งทั้งปวงที่เกี่ยวข้อง พัวพันอยู่นี้ ล้วนแล้วแต่เป็นของทิ้งทั้งหมด ถึงไม่อยากทิ้งก็ต้องละไปโดยปริยาย ตายแล้วก็ทอดทิ้งลง ทันที้ ถ้าหากพิจารณา มรณานุสติแล้ว จิตยังไม่รวมลงไปได้ ยังไม่เกิดสลดสังเวช ยังไม่ละยังไม่ถอนก็ หมดกัมมัญฐานไม่มีอะไรเหลือ มรณานุสติ เป็นกัมมัญฐานที่เหมาะสมเอื้อต่อการปฏิบัติกัมมัญฐานอื่นๆ ที่เรียกว่า สัพพัตถกัมมัญฐาน (กรรมฐานมีประโยชน์ในทุกุศลธรรมทั้งปวง)^{๒๗} กัมมัญฐานนี้ท่านกล่าวว่า บุคคลควรปรารภนาในที่ทั้งปวง เพราะมีอุปการะมาก และเป็นเหตุแห่งการปรารภความเพียรเนื่องๆ มรณานุสติที่ควรปฏิบัติ คือมรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยปัญญาเท่านั้น เพราะมรณานุสติอย่างอื่นไม่สามารถกำจัดทุกข์ได้ เนื่องจากมีแต่ความเกรงกลัว กังวลใจ ทุกข์ใจ หรือเห็นความตายแล้ววางเฉย ไม่ ปลงธรรมสังเวช จึงไม่ควรนำมาพิจารณาวิธีการเจริญมรณานุสติ ไม่ใช่เพียงบริการภพภาวนาว่า "มรณ มรณ มรณ" โดยไม่ได้กำหนดพิจารณา แต่ต้องพิจารณาว่า ความตายเป็นสิ่งที่ต้องประสบอย่างแน่นอน หลีกเลียงไม่ได้ ตัวเราก็จะต้องตาย ชีวิตนั้นไม่มีนิมิตหมายว่าจะตายเมื่อไร เป็นโรคอะไรตาย ตายใน เวลาใด ตายในสถานที่ใด ไม่มีใครรู้ได้ จึงไม่ควรจะประมาทหมัวเมาในชีวิต

มรณะ (ความตาย) นั้น สำหรับพระพุทธศาสนาแล้วในหนังสือ พระไตรปิฎก ภาษาไทย. ฉบับสำหรับประชาชน เกี่ยวกับมรณจุกะ^{๒๘} ได้สมมติมรณะของคนและสัตว์นั้นว่า หมายถึงการสิ้นไปแห่งอนุบาลธรรม ๓ ประการ คือ (๑) ความสิ้นไป หมดไปแห่งอายุ คือ กัมมชรูป (๒) ความสิ้นไป หมดไปแห่งอุสมาคะโช ซึ่งเป็นธาตุไฟที่ยังความอบอุ่นให้แก่ ร่างกาย และ (๓) ความ สิ้นไป หมดไปแห่งวิญญาน คือ ภาวนจิต นอกจากนี้ ในคำภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง มรณูปัตติ การเกิดขึ้นแห่งความตายอีก ๔ ประการ คือ (๑) อายุขยมรณะ หมายถึงตายเพราะสิ้นอายุกล่าวโดย บุคคลาธิษฐานหมายถึงตายเมื่อแก่หรือแก่ตายตามปกติทั่วไป (๒) กัมมชยมรณะ หมายถึงตายเพราะ สิ้นกรรม กรรม ในที่นี้ หมายถึง ชนกรรมและอุปถัมภกรรม คือ กรรมนำไปเกิดและที่หล่อเลี้ยง สนับสนุนให้ดำรงอยู่ในภพปัจจุบันนี้เท่านั้น กัมมชยมรณะหมายถึงเป็นการสิ้นสุดอำนาจแห่งกรรมทั้งสอง นี้ (๓) อุภยชยมรณะ หมายถึง ตายเพราะสิ้นอายุและสิ้นกรรมทั้งสอง หมายความว่า สัตว์เกิดขึ้น

^{๒๗}วิ.ม. (ไทย) ๑/๒/๓๕๒.

^{๒๘}สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๐).

และดำรงชีวิตอยู่เต็มวัยแห่งอายุกำขงตนแล้ว ประจวบกับชนกรรม และอุปถัมภ์กรรมก็สิ้นกำลัง พร้อมกันด้วย สัตว์นั้นจึงตายลง และ (๔) อุปัจเฉทกมรณะ ตายเพราะมีกรรมตรอน หมายถึงการตาย เพราะกรรมเข้าไปตัดวิบากและกรรมชรูป หมายความว่า ผู้ที่มีอายุยังไม่ถึงขีดอายุขัย และอำนาจของ ชนกรรมกับอุปถัมภ์ภกรรมก็ยังไม่หมด แต่ด้วยอำนาจของอกุศลกรรมของสุดศีลสัตว์ที่ได้ทำแล้วใน ภพก่อนหรือภพนี้ เข้ามาตัดตรอนให้ตายลงเสียก่อน ในสมัยที่ยังไม่ถึงเวลา เพราะอุบัติเหตุ เช่น ถูกไฟไหม้ ถูกรถชน ถูกฆาตกรรม ตลอดจนเพราะโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เบียดเบียน หรือเพราะการปฏิบัติตนไม่ ถูกต้องสม่าเสมอ เช่น ไม่รู้ประมาณในโภชนาการ กินน้อยไปจนทิวกระหาย กินมากไปจนอึดจัดไป อาหารไม่ย่อย การบริหารอิริยาบถไม่สม่าเสมอ ไม่รู้วิธีบำรุงรักษาสุขภาพร่างกาย การคบคนพาล เสพ ติดสิ่งมีโทษ เป็นคนทุศีล การถูกเทวดาลงโทษ เป็นต้น สำหรับการตายทั้ง ๔ ประการนี้ มีการเปรียบเทียบ ไว้กับดวงประทีปที่ใช้น้ำมัน กล่าวคือ ชีวิตทั้งหลายเปรียบเทียบกับประทีปหรือโคมไฟที่อาศัยน้ำมัน ธรรมดาโคมไฟที่อาศัยน้ำมันนั้นไฟจะดับได้ก็ด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ (๑) เพราะเหตุที่หมดน้ำมัน หมายถึง ชีวิตทั้งหลายเมื่อสิ้นกำลังของกรรมที่จะสนับสนุนให้ชีวิตคงอยู่แล้ว ก็ถึงแก่ความตาย (๒) เพราะเหตุที่หมดไส้หมายถึง ชีวิตทั้งหลายเมื่อสิ้นกำลังของกรรมที่จะสนับสนุนให้ชีวิตคงอยู่แล้ว ก็ถึง แก่ความตาย (๓) เพราะเหตุที่หมดทั้งน้ำมันและหมดไส้ หมายถึง ชีวิตทั้งหลายต้องดับสลายไป เพราะหมดอายุและกำลังของกรรมที่จะให้คงอยู่ และ (๔) เพราะเหตุที่มีอุบัติเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ลมพัดไฟดับ หรือมีอะไรมาทับทำให้ไฟดับ หมายถึง ในภพนี้ที่ยังไม่สิ้นอายุและยังไม่สิ้นกรรม แต่ ต้องตายด้วยได้รับอุบัติเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๒๙}

กล่าวได้ว่า “ตายโดยสิ้นกรรม ตายโดยสิ้นอายุ และตายโดยสิ้นทั้งกรรมสิ้นอายุ” ทั้ง ๓ นี้ เป็นการตายที่ถึงเวลา เรียกว่า ‘กาลมรณะ’ ส่วนการตายแบบอุปัทวเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการตายที่ยังไม่ถึงเวลา เรียกว่า ‘อกาลมรณะ’ ทั้ง “กาลมรณะและอกาลมรณะ” ถือว่าเป็นความ ตายของบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายในภพหนึ่งๆ ที่สามารถจะนำมาเจริญมรณานุสติ กล่าวคือ เรื่องอัน เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชสดจิต ที่จะนำมาเจริญมรณานุสติ และในการเจริญมรณานุสตินั้น ธรรมชาติในใจที่ต้องทำไว้ในใจคือ โยนิโสมนสิการ การรู้จักพิจารณาใคร่ครวญโดยแยบคาย ให้รู้สึก สังเวชสดใจในความตาย ไม่ว่าจะเป็ความตายของบุคคลจำพวกใด จิตก็จะเกิดความเคยชิน คล่องแคล่วด้วยอำนาจการทำในใจเนื่องๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า และสติก็จะตั้งมั่นอยู่ โดยมีความตายเป็น อารมณ์ นิเวศน์ทั้งหลายก็จะสงบไป องค์กรานทั้งหลายย่อมจะปรากฏขึ้น แต่เพราะความตายเป็น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นอารมณ์ที่มีสภาพละเอียดสุขุมลุ่มลึก และเพราะเป็นอารมณ์ที่ เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดบรรลุตธรรมชั้นสูงขึ้นต่อไป

พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงการเจริญมรณานุสติย่อมนำให้บรรลุตธรรมได้ว่า“ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย มรณานุสติอันภิกษุเจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มี อมตะเป็นที่สุด”^{๓๐} มรณานุสตินี้ พระพุทธเจ้าทรงถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอพิจารณา มรณานุสติอย่างไร ” ภิกษุบางองค์กราบทูลว่า ข้าพระองค์พิจารณา มรณานุสติแล้ว กล่าวชีวิตจะไม่

^{๒๙}พระสัทธัมมโชติกะธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะ**, ปริเฉทที่ ๕, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ สัทธัมมโชติกะ, ๒๕๓๔), เล่มที่ ๒, หน้า ๒๙๐-๒๙๓.

^{๓๐}อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๒๙๐/๓๑๕-๓๑๘.

ข้ามวันข้ามคืนไปได้ กลัวจะตายก่อน ไม่ทันฉันทบิณฑบาต บางองค์พิจารณาขณะฉันทอยู่ ก็กลัวว่าจะตายก่อน ฉันทไม่ทันเสร็จ แม้ถึงอย่างนั้นพระองค์ยังตรัสว่าประมาทอยู่ “เมื่อผู้ใดพิจารณาความตายอยู่ ทุกกลมหายใจเข้าออก นั้นจึงจะเป็นผู้ไม่ประมาท ความตายของบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายในภพหนึ่งๆ ที่จะนำมาเจริญมรณานุสติได้นั้น มีอยู่ ๒ ประการ ได้แก่กาลมรณะ (ความตายไปตามกาลเวลา) และอกาลมรณะ (ความตายก่อนเวลา) ความตายทั้ง ๒ ลักษณะนี้ควรเป็นสังเวควัตถุ คือ เรื่องอันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชสลดจิตที่จะนำมาเจริญมรณานุสติ เมื่อจะเจริญมรณานุสติควรปลีกตัวออกไปอยู่ในที่สงบ และสงัดไปจดจ่ออยู่กับอารมณ์นั้น โดยคิดถึงความตายที่จะเกิดขึ้น และชีวิตของเราจะจบสิ้นลง ในการระลึกถึงความตายต้องให้มีสติกำกับตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันก็มีความสลดใจและเข้าใจ

การพิจารณาความตายที่ใช้ในการเจริญมรณานุสติ ตามประเภทของมรณะที่ระบุในคัมภีร์วิสุทธิมรรค^{๓๑} ว่ามี ๔ ชนิด คือสมุทฺธมรณะ ขณิกมรณะ สมมติมรณะ และชีวิตินทรีย์ปัจเจกมรณะ นั้น การเจริญมรณานุสติ ไม่สามารถทำได้กับสมุทฺธมรณะ ขณิกมรณะ และสมมติมรณะ เพราะสมุทฺธมรณะ (การดับขันธปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตเจ้าทั้งหลาย เป็นการตัดวัฏทุกข์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง) มีได้น้อยจึงไม่สามารถเห็นได้ทั่วไป ส่วนขณิกมรณะ (การเกิดดับเป็นไปทุกขณะของสังขารธรรมคือรูปและนามที่เป็นอยู่ตลอดเวลา ความดับ หรือการเคลื่อนไปของชีวิต ที่มีเคลื่อนไปวันหนึ่งๆ วันเวลาล่วงไป ชีวิตก็เคลื่อนไปใกล้จุดจบสุดยอดคือตายดับทุกขณะ) จึงไม่สามารถเห็นความจริงของการเกิดดับนั้น ส่วนสมมติมรณะ (ความตายที่ชาวโลกสมมติกันหรือ ความตายที่เรารู้จักกันอยู่โดยทั่วไป สิ่งที่จะใช้ไม่ได้โลกสมมุติว่าเป็นการตายทั้งสิ้น เช่นนาฬิกาตาย รถตาย) นั้น ก็ไม่ทำให้เราเกิดความสังเวชใจ การพิจารณาความตายจึงต้องพิจารณา ชีวิตินทรีย์ปัจเจกมรณะ อันเป็นความตายที่เกิดกับทุกคน เห็นได้ชัด มีการตายเกิดขึ้นทุกวัน เป็นรูปชีวิตและนามชีวิตของเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ดับสิ้นลงในภพหนึ่งๆ

การปฏิบัติธรรมกรรมฐานย่อมมีอารมณ์ที่จะเอาจิตใจยึด หรือไปกำหนดรู้เพื่อให้ใจตั้งมั่น ซึ่งมีอารมณ์ที่จะต้องระลึกดังนี้

(๑) ให้ตั้งใจระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว เอาเป็นที่ตั้งของใจ ไม่ปล่อยให้แตกไปในที่อื่น นอกจากการระลึกถึงความตายเท่านั้น ด้วยการตั้งสติกำหนดรู้ความตาย อันจะมีแก่ตนและคนอื่นอยู่ทุกกลมหายใจเข้าออกโดยไม่เหลือ

(๒) ให้พิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความตายมาเป็นอารมณ์ โดยนึกถึงมรณสติด้วยเอาสติปัญญาพิจารณาถึงสาเหตุของความตายที่เกิดแก่ตน และคนอื่น เช่น ตายเพราะความแก่ชรา ถูกฆ่าตายเป็นโรคตาย หรือหมดบุญ หมดกรรมตาย ความตายและสาเหตุของการตายเป็นอารมณ์ของผู้ปฏิบัติมรณสติ จะต้องเอาใจไปยึด ไปตั้งอยู่ เพื่อให้ใจได้มีที่เกาะ มีหลักของใจ เพราะว่าใจของมนุษย์ไม่หยุดนิ่ง มีลักษณะดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น เพื่อให้ใจ หยุดนิ่ง สงบ เป็นสมาธิ มีอารมณ์อันเดียว จึงต้องมีที่ยึด สำหรับผู้ปฏิบัติต้องเอาใจไประลึกถึงความตายและสาเหตุความตายเป็นอารมณ์

(๓) ให้ระลึกถึงชีวิตของเราว่าไม่แน่นอน เราอาจจะตายได้ทุกเมื่อ

^{๓๑}มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล, ภาค ๒ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑-๔๒.

(๔) ให้ระลึกถึงความตายว่าย่อมครอบงำสัตว์ทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็บบุคคลชั้นไหน ก็ไม่พ้นความตายไปได้ และทุกคนต้องตายแน่นอน

(๕) ให้ระลึกว่าเราอาจจะตายด้วยโรคร้ายไข้เจ็บอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถูกทำร้ายตายหรืออาจจะตายด้วยความร้อนจัด หนาวจัด หรืออาจจะตายบนบกหรือในน้ำก็ได้

(๖) ให้ระลึกถึงความจริงว่าชีวิตของเราไม่มีกำหนดจะมีชีวิตอยู่นานเท่าไร อาจจะตายเมื่ออายุ ๑๐๐ ปีก็ได้ ๘๐ ปีก็ได้ หรือ ๓๐ ปีก็ได้ คือ อาจจะตายในวัยเด็ก วัยกลางคน หรือวัยชราก็ได้ ไม่มีอะไรแน่นอน แต่ที่แน่นอนอย่างหนึ่งก็คือว่า ขณะนี้เรายังมีชีวิตอยู่ และน่าปลื้มใจที่เราได้มีโอกาสมาปฏิบัติกรรมฐาน ถ้าเราตายก่อนเราก็จะไม่มีโอกาสปฏิบัติมรณสติกรรมฐานเช่นนี้ และก็ไม่มีความหวังที่จะได้บรรลุคุณธรรมในพระพุทธศาสนา แต่บัดนี้เรายังมีหวังนับว่าไม่เสียทีที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา^{๓๒}

การเจริญมรณานุสติเป็นวิธีการที่ทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติได้ เมื่อมีความเข้าใจหลักการและวิธีการ แล้วลงมือปฏิบัติ จะ ทำให้จิตใจตั้งมั่นสมาธิ และจิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน รวมทั้งมุ่งจะประกอบคุณงามความดี

๓) ประโยชน์ของการเจริญมรณานุสติ

การเจริญมรณานุสติทำให้หมั่นระลึกถึงความตายอยู่เนืองๆ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงตายด้วยตระหนักว่าชีวิตของคนเราเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปในที่สุด และมีอายุเป็นอยู่เพียงน้อยนิด ด้วยเหตุนี้จึงควรระวังอย่าประมาท ดังพุทธพจน์เปรียบเทียบถึงความน้อยนิดของชีวิตว่า ชีวิตสัตว์น้อยนิดเหมือนหยาดน้ำค้างบนยอดหญ้าพอลูกแสงอาทิตย์ก็แห้งหายไปโดยรวดเร็ว เหมือนพองน้ำที่เกิดจากเมฆฝนใหญ่ย่อมแตกไปเร็วพลัน เหมือนรอยไม้ที่ซิดลงในน้ำย่อมกลับเข้าหากันโดยเร็ว เหมือนน้ำที่ไหลจากภูเขาย่อมไหลลงไปอย่างเดียวโดยไม่หยุดยั้ง เหมือนบุรุษที่กำลังตะล่อมก้อนเขฬะไว้ที่ปลายลิ้นย่อมถ่มออกจากปากโดยง่าย เหมือนชิ้นเนื้อที่ใส่ลงไปในกระทะเหล็กที่ร้อนจัดตลอดวันเนื้อนั้นย่อมไหม้ไปโดยพลัน และเหมือนแมงคืดที่ถูกนำไปขยำย่อมเดินเข้าไปใกล้ที่ฆ่า (คือความตาย) ทุกขณะ^{๓๓} อีกทั้ง ชีวิตที่มีอายุอันน้อยนิดนี้ เต็มไปด้วยโรคร้ายและสาเหตุที่ทำให้เกิดความตายอยู่รอบด้าน และความตายเป็นสัจจะธรรมที่ทุกคนเกิดมาต้องตายเป็นแน่ ถ้าไม่ทำคุณความดีในวันนี้ ในวันพรุ่งนี้ก็ไม่ทราบว่าจะอยู่ถึงหรือไม่ เพื่อเป็นการไม่ประมาทในชีวิต จะต้องรีบเร่งกระทำความดีของตนให้ดี ดังมีพุทธพจน์ตรัสแก่ภิกษุว่าภิกษุทั้งหลาย เราได้กำหนดอายุ กำหนดประมาณอายุ กำหนดฤดู กำหนดปี กำหนดเดือน กำหนดกึ่งเดือน กำหนดตราตรี กำหนดวัน กำหนดอาหาร และ กำหนดอันตรายแห่งการบริโภคอาหารของมนุษย์ผู้มีอายุ ๑๐๐ ปี ด้วยประการฉะนี้แล^{๓๔} การที่มีชีวิตอันน้อยนิดนี้ จึงต้องตระหนักในการทำ ความดีให้มาก เพื่อจะได้เพิ่มพูนคุณงามความดี และจะได้ลด เลิก ละสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้หมดไป

การประกอบกิจตนให้สมบูรณ์ดีเพื่อไม่ให้เป็นผู้ประมาทในชีวิต สำนึกเตือนตนอยู่เสมอว่าชีวิตคนและสัตว์ล้วนมีความตายรอคอยอยู่เบื้องหน้า แล้วเราก็จะได้พิจารณาสำรวจตัวเองถึง

^{๓๒}มหามกุฏราชวิทยาลัย, **วิสุทธิมรรคแปล**, ภาค ๒ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑-๒.

^{๓๓}อ.จ.ส.ต.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๗๔/๑๖๗.

^{๓๔}อ.จ.ป.ญ.จ.ก. (ไทย) ๒๒/๗๓/๓๖.

ความดีและไม่ดี ว่ายังมีสิ่งใด เรื่องใดที่ตนเองยังไม่ทำจะได้รับแรงหนุนช่วยทำดีก่อนความตายมาถึง ดังมีพุทธพจน์ตรัสถึงความไม่ประมาทแก่ภิกษุว่าเมื่อภิกษุสังวรจักขุอินทรีย์อยู่ จิตย่อมไม่ซ่านแสไปในรูปทั้งหลายที่พึงรู้ด้วยจักขุ เมื่อมีจิตใจไม่ซ่านแส ปราโมทย์ก็เกิด เมื่อมีปราโมทย์แล้ว ปีติก็เกิด เมื่อมีจิตใจปีติ กายก็สงบระงับ ผู้มีกายสงบย่อมเป็นสุข ผู้มีสุขจิตใจย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตใจเป็นสมาธิธรรมทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อธรรมทั้งหลายปรากฏ ผู้นั้นจึงนับว่าเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทเพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วที่จะไม่ตายนั้นไม่มี^{๓๕}

กล่าวได้ว่าการเจริญมรณานุสติ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เช่น (๑) ทำให้ดำรงชีวิตความเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาทหมั้วเมาในชีวิต ภัย เวลา และในรูปร่างหน้าตา (๒) ทำให้มีจิตใจรู้สึกกลัวต่อบาปกรรม กลัวความไม่ดี เพราะตายแล้วผู้คนติเตียนและหันมาทำกรรมดี ตายแล้วผู้คนสรรเสริญ ทำให้เป็นผู้ไม่ชอบความชั่ว หลีกเลียงความชั่ว (๓) ทำให้เรามีความประมาทน้อยลง มีสติทำกิจการงานมากขึ้น เพราะได้ตระหนักรู้แจ้งว่าชีวิตที่ประกอบด้วยธาตุสี่ ชั้นห้า ยาววาหนาเคิบ กว้างคอกนี้ มีโอกาสตายได้ทุกขณะและความตายเป็นเรื่องที่ให้ความยุติธรรมกับทุกชีวิต ทุกๆชีวิตต้องได้รับ ทำให้เห็นความไม่เที่ยง (อนิจจังสัญญา) (๔) ทำให้เป็นผู้ตื่นในการทำกิจทั้งปวง โดยไม่มีการผัดวันประกันพรุ่งในการสร้างความดี ทำให้เห็นความไม่ใช่ตัวตน (อนัตตสัญญา) (๕) ทำให้เกิดความสลัดใจ สงบจิตมีปัญญามองเห็นธรรมดาของชีวิตว่า ล้วนตกอยู่ภายใต้อำนาจกฎของพระไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และไม่ขึ้นต่ออำนาจใคร ทำให้เห็นความคงอยู่ไม่ได้ (ทุกขสัญญา) (๖) ทำให้ไม่มีความยึดมั่นในทรัพย์สมบัติ สามารถทำจิตใจให้ปล่อยวางได้ เมื่อไม่ได้ดังความปรารถนา เป็นผู้ปราศจากมลทินคือความตระหนี่ เพราะตระหนักว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของนอกกาย เป็นสมบัติที่ยืมเขามาใช้ชั่วคราว ถ้าเราไม่จากมัน มันก็จากเรา และทรัพย์เหล่านั้นก็ช่วยให้เราพ้นจากความตายไม่ได้ สิ่งที่จะช่วยเราได้ในเวลาตายคือความดี (ศีล ทาน และภาวนา ฯ) ทำให้ไม่ตระหนี่หวงแหนข้าวของเครื่องใช้ ทำให้ไม่สั่งสมเสื้อผ้า เครื่องประดับหรือสิ่งของที่เกินความจำเป็น (๗) ทำให้รู้จักวิธีเตรียมตัวก่อนตายและฉลาดรับมือเมื่อความพลัดพรากมาเยือน (๘) ช่วยให้มีความรัก ความเมตตา ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน หายโกรธเคืองกัน ให้อภัยแก่กัน แล้วหันหน้ามาทำความดีต่อกัน เพราะรู้ว่าความโกรธเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นไฟไหม้จิตใจให้เราร้อน ไม่มีความสุขสงบสุข ดังนั้น คนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขก็ด้วยความรักที่มีต่อกัน และยังตระหนักรู้ว่ามีเวลาไม่นานชีวิตเราก็จะต้องตายจากกัน ช่วงเวลาที่เหลืออยู่นี้เราควรมีความรักต่อกันและหมั่นทำความดีให้มาก (๙) ทำให้เข้าใจถึงหลักธรรมว่าชีวิตของเราและสัตว์ทั้งปวงในโลกนี้มีกรรมเป็นของตน เกิดมาคนเดียว เวลาตายก็ตายคนเดียว คนอื่นไม่อาจตายไปกับเราได้เพราะแต่ละคนยอมเป็นไปตามกรรมที่สร้างไว้ (๑๐) ทำให้มีความพรากเพียรในกรรมดีต่างๆ เพราะได้รู้แจ้งว่า การทำกรรมไม่ดีให้ผลคือ ความทุกข์ การทำกรรมดีให้ผลคือ ความสุข และรู้ว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดาต้องเร่งรีบบำเพ็ญความพากเพียรให้ได้เข้าถึงอมตธรรมที่สูงที่สุด คือ พระนิพพาน หากยังไม่สำเร็จพระนิพพานก็จะไปสู่สุคติ

นอกจากนี้ อานิสงส์ของผู้ที่เจริญมรณานุสติ คือมีจิตใจดีงาม รู้สิ่งที่ดีและชั่ว และตั้งมั่นอยู่กับความจริงในการดำรงชีวิตด้วยสติปัญญาไปในทางที่ถูกตามหลักธรรมคำสอนคือ ประพฤติและปฏิบัติในทางที่ชอบ ขวนขวายทำความดีและทำหน้าที่ของตนด้วยความไม่ประมาท รับผิดชอบ

^{๓๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๔/๙๘.

หน้าตัวอย่างสมบูรณ์ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาหรือสังคม กล่าวได้ว่าผู้ที่ระลึกถึงความตายอยู่เสมอ ย่อมเป็นผู้มีจิตใจที่หนักแน่นอยู่กับการบำเพ็ญความดี ด้วยการทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ด้วยการเป็นบุตรที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี และเป็นศาสนิกชนที่ดี^{๓๖} ส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจ เกิดความมั่นคงทางจิตใจ ไม่หวั่นไหวกับความตาย ไม่คร่ำครวญ รักษาสุขภาพจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

การพัฒนาจิตใจหรือการอบรมจิตใจในทางพุทธศาสนาบางครั้งใช้คำว่า “จิตตภาวนา” คือการฝึกฝนตน การอบรมตน การทำให้ตนเจริญขึ้น ให้ประเสริฐขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา หรือการยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนากรรมฐานซึ่งเป็นธรรมระดับสูงเหนืออำนาจของกิเลส จิตใจและปัญญาที่มีการพัฒนาย่อมก่อให้เกิดคุณค่าในการพัฒนาจิตมีความเจริญงอกงาม คือ (๑) สามารถบรรเทาความโลภ โกรธและความหลง (๒) ทำให้รู้จักทำจิตใจปล่อยวางในทรัพย์สินเงินทองได้โดยไม่เป็นทุกข์ (๓) มีจิตใจที่หนักแน่นมั่นคง ไม่หวาดกลัวต่อความตาย (๔) จิตเป็นสมาธิได้เร็ว (๕) ทำให้มีปัญญารู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และทำจิตใจให้ยอมรับได้เร็ว ทั้งความเจ็บ ความแก่ ความผิดหวัง ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และความตายโดยไม่เป็นทุกข์กับสิ่งเหล่านั้น และ (๖) ย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลาย จิตใจที่ตั้งมั่นในการปฏิบัติตามหลักมรรณานุสติ เป็นจิตใจที่มีความสงบคลายจากความทุกข์และเข้าใจถึงหลักความจริงของชีวิตกับการเปลี่ยนแปลงนั้น จึงทำให้เกิดความตระหนักรู้ว่า ที่เกิดเช่นนั้นก็ล้วนเป็นธรรมดาของชีวิต ไม่ดีใจหรือเสียใจ เพราะว่ามันคือความจริงที่แสดงให้รับรู้ ทำความเข้าใจ และรู้จักรักษาจิตใจไม่ให้เป็นทุกข์กับความแก่ ความเจ็บ และความตาย ที่เกิดขึ้นกับตน

การฝึกจิตใจด้วยการระลึกถึงความตายอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก ทำให้จิตใจเป็นสมาธิตั้งมั่น จนสามารถกำจัดกิเลสอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียด นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้มีจิตใจตั้งมั่นอยู่ในการสร้างสิ่งที่ดี หลีกเว้นจากสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และไม่ประพฤติผิดกฎหมายบ้านเมือง นอกจากนี้ยังเร่งทำความดีด้วยการตั้งอยู่ในคุณธรรม ๓ ประการคือ “เว้นจากความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์”^{๓๗} ส่งผลให้เป็นพลังหนุนจิตใจให้สูงยิ่งขึ้น เพราะว่ามีผู้ที่ระลึกถึงความตายอยู่เสมอจะเป็นผู้ที่มีจิตใจจะสงบ มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา^{๓๘} ลักษณะของจิตใจเย็น ไม่เร่าร้อนวุ่นวาย ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สะดุ้งหวาดกลัวต่อความแก่ ความเจ็บ ความตาย มีปัญญารู้เท่าทันกับสิ่งที่เกิดขึ้นและทำใจยอมรับได้เร็ว และสามารถทำจิตใจให้ปล่อยวางในทรัพย์สินสมบัติทั้งปวงได้ โดยไม่เป็นทุกข์กับสิ่งต่างๆ รักษากาย วาจา ใจ ให้อยู่ในความประพฤติดีงาม และเป็นจิตใจที่มีความตั้งมั่นต่อการบำเพ็ญบารมีธรรม

๒.๑.๓ การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

กู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยด้วยความเข้าใจทั่วไปคือเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้อื่นรอดชีวิตในสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นการช่วยเหลือเบื้องต้นในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน^{๓๙} (Emergency

^{๓๖} พุทธศาสนิกฯ, ตายก่อนตาย, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒-๒๖.

^{๓๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๔/๕๗; ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๓๘} อ.ป.ญก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๕๒.

^{๓๙} สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, แผนหลักการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].

Medical Service: EMS) ซึ่งเป็นการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อให้ผู้ที่มีภาวะการณณ์เจ็บป่วยเฉียบพลันให้พ้นภาวะวิกฤติ เหตุฉุกเฉิน ป้องกันไม่ให้เกิดความพิการ และการสูญเสียชีวิต ตลอดจนการจัดการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินจนพ้นภาวะฉุกเฉินหรือได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะ (Definitive Care) ทันเวลาและเหมาะสม เริ่มตั้งแต่การดูแลก่อนไปถึงโรงพยาบาล (Pre-hospital Care) ในขณะที่อยู่ในโรงพยาบาล (In-hospital Care) และการดูแลระหว่างการส่งต่อไปยังโรงพยาบาลอื่น (Inter-hospital Care) ทั้งในภาวะปกติและภาวะภัยพิบัติ ซึ่งการปฏิบัติการฉุกเฉินและนำส่งผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลได้อย่างรวดเร็ว จะสามารถช่วยผู้ป่วยวิกฤติไม่ให้เสียชีวิต ณ ที่เกิดเหตุได้กว่าร้อยละ ๙๘ ด้วยเหตุนี้ การตอบสนองต่อเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือการปฏิบัติงานในระบบการแพทย์ฉุกเฉินหรือแม้แต่วาระการส่งต่อผู้ป่วยจึงต้องอาศัยการทำงานที่มีความแม่นยำ รวดเร็วอย่างมีประสิทธิภาพ

นายแพทย์สันต์ หัตถิรัตน์^{๔๐} ได้แยกแยะคำศัพท์และความหมายที่ชี้ชัดถึงบทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุหรือผู้บาดเจ็บหรือผู้ป่วยฉุกเฉิน โดยแยก “การกู้คน (Rescue)” ออกจาก “การกู้ชีพ (Life Support)” ด้วยการให้ความหมายว่า การกู้คนหรือการค้นหาและการกู้ (Search and Rescue, SAR) คือการปฏิบัติการค้นหาคนที่ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุหรือภัยพิบัติ และพยายามนำคนเหล่านั้นจากที่เกิดเหตุหรือที่อันตรายโดยเร็วที่สุดและปลอดภัยจากอันตรายเพิ่มเติมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วนำส่งหน่วยกู้ชีพเพื่อทำการกู้ชีพต่อไป ทั้งนี้ในประเทศไทย หน่วยกู้คนส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครมักอยู่ในหน่วยงานเอกชน เช่น มูลนิธิ สมาคม และองค์กรในกำกับดูแลของรัฐ เช่น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร) หน่วยกู้คนจึงจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ที่เหมาะสมสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉินแต่ละประเภท เช่น อุปกรณ์ยก ตัด ถ่าง เจาะ ชุด ชัก ลาก หมวก หน้ากากป้องกันไฟ/สารพิษ ยานพาหนะ วิทยุสื่อสาร และอุปกรณ์สื่อสาร ดังนั้น การกู้คนจึงไม่ใช่งานที่คนทั่วไปซึ่งไม่ได้รับการฝึกฝนจะเข้าไปปฏิบัติ ในลักษณะมือสมัครเล่น จนก่อให้เกิดอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น อย่างไรก็ตามเมื่อพบผู้ประสบเหตุควรช่วยเหลือทันทีเท่าที่จะทำได้อย่างปลอดภัย หรือช่วยตะโกนเรียกผู้อื่นช่วย หรือโทรศัพท์ ๑๙๑ หรือ ๑๖๖๙ ให้ส่งคนมาช่วย โดยทั่วไปหน่วยกู้ชีพโดยแพทย์ พยาบาล และ/หรือเวชกรฉุกเฉิน จึงไม่ทำหน้าที่กู้คน เพราะไม่ได้รับการฝึกฝนมาทางด้านนี้ ยกเว้นบุคลากรกู้ชีพบางคนที่น่าสนใจและได้รับการฝึกฝนจึงจะทำได้ การกู้คนและการกู้ชีพ จึงเป็นการปฏิบัติการที่เหลื่อมกันอยู่ และในบางครั้งต้องปฏิบัติการพร้อมกัน นักกู้คนจึงควรเรียนรู้การกู้ชีพขั้นต้น และนักกู้ชีพก็ควรเรียนรู้ว่า ถ้าจะกู้คนต้องระมัดระวังด้านความปลอดภัยอย่างไร

การดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยของประเทศไทย มีกระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการกู้ชีพซึ่งมีพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๕ ตอนที่ ๔๔ ก ๖ มีนาคม ๒๕๕๑ (ภาคผนวก ก) รองรับ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่การปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉินในปัจจุบันยังขาดระบบบริหารจัดการด้านบุคลากร อุปกรณ์ และเครื่องมือช่วยเหลือผู้ป่วย

^{๔๐}สันต์ หัตถิรัตน์, *คู่มือกู้ชีพสำหรับแพทย์ พยาบาล และเวชกรฉุกเฉินทุกระดับ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๖). หน้า ๒๒-๒๘.

ฉุกเฉิน รวมทั้งยังขาดหน่วยงานรับผิดชอบ ประสานการปฏิบัติการ ทำให้มีผู้ป่วยฉุกเฉินต้องสูญเสียชีวิต อวัยวะ หรือเกิดความบกพร่องในการทำงานของอวัยวะสำคัญ รวมทั้งทำให้การบาดเจ็บหรืออาการป่วยรุนแรงขึ้นโดยไม่สมควร เพื่อลดและป้องกันความสูญเสียดังกล่าว สมควรกำหนดให้มีคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉินขึ้นเพื่อกำหนดมาตรฐาน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉิน ตลอดจนกำหนดให้มีสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติขึ้นเป็นหน่วยรับผิดชอบการบริหารจัดการ การประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉินร่วมกัน อันจะทำให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงระบบการแพทย์ฉุกเฉินอย่างทั่วถึง เท่าเทียม มีคุณภาพมาตรฐาน โดยได้รับการช่วยเหลือและรักษาพยาบาล ที่มีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์มากขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

สำหรับบรรเทาสาธารณภัย (เดิมใช้ กู้ภัย) นั้น มีกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลัก รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๕๒ ก ๗ กันยายน ๒๕๕๐ (ภาคผนวก ข) รongรับ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากการปฏิรูประบบราชการตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้จัดตั้งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขึ้นเป็นส่วนราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจหลักในการดำเนินการป้องกัน บรรเทา ฟื้นฟูสาธารณภัยและอุบัติเหตุ ซึ่งมีผลทำให้งานด้านสาธารณภัยและงานด้านอุบัติเหตุ ที่เดิมดำเนินการโดยกองป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานรัฐมนตรี มารวมอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียวกัน นอกจากนี้กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและระงับอัคคีภัย เป็นกฎหมายที่มีสาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในด้านของอัคคีภัย รวมทั้ง หน่วยงานที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายดังกล่าวก็เป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและแนวทางเดียวกัน ตลอดจนเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการอำนวยความสะดวกและบริหารจัดการเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จึงเห็นสมควรนำกฎหมายว่าด้วยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและระงับอัคคีภัย มาบัญญัติไว้รวมกัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

โดยที่องค์กรอาสาสมัครด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย (มูลนิธิ สมาคม หน่วยกู้ภัย ฯ) ต้องขึ้นทะเบียนกับหน่วยปฏิบัติการสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ และ/หรือ สำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด สามารถปฏิบัติงานได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ทั้งงานด้านกู้ชีพและงานด้านบรรเทาสาธารณภัย

๑) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการกู้ชีพ

การกู้ชีพ หรือการช่วยชีวิต (Life Support) หมายถึงการปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉิน นับตั้งแต่การรับรู้ถึงภาวะการเจ็บป่วยฉุกเฉิน จนถึงดำเนินการให้ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินได้รับการช่วยให้รอดชีวิต ป้องกันหรือลดความพิการและอันตรายต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาลที่เหมาะสมและทันกาล แบ่งออกเป็น การปฐมพยาบาล (First Aid, FR) การกู้ชีพ

เพื่อให้ผู้ที่มีภาวะเจ็บป่วยเฉียบพลันจากเหตุฉุกเฉินพื้นภาวะวิกฤติ ป้องกันไม่ให้เกิดการความพิการ ภาวะแทรกซ้อน และการสูญเสียชีวิต โดยในพ.ศ. ๒๕๓๖ กระทรวงสาธารณสุขด้วยความช่วยเหลือทางเทคนิคจาก Japan International Cooperation Agency (JICA) ได้จัดตั้งศูนย์อุบัติเหตุ (Trauma Center) ซึ่งครอบคลุมการให้บริการช่วยเหลือก่อนถึงโรงพยาบาล (Pre-hospital Care) ณ โรงพยาบาลขอนแก่น อีกทั้ง โรงพยาบาลวชิรพยาบาลได้เปิดให้บริการรถพยาบาลฉุกเฉินโดยใช้ชื่อว่า SMART (Surgico-Medical Ambulance and Rescue Team) เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๗ ตามแผนป้องกันอุบัติภัยของกรุงเทพมหานคร และ ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ กระทรวงสาธารณสุขได้เปิดตัวต้นแบบระบบรักษาพยาบาลก่อนถึงโรงพยาบาล ในชื่อ “ศูนย์กู้ชีพนเรนทร” ณ โรงพยาบาลราชวิถี โดยภายหลังโรงพยาบาลนพรัตนราชธานีและโรงพยาบาลเลิดสิน ได้เข้าร่วมเครือข่ายให้บริการด้วย ต่อมา กระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งสำนักงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน ขึ้นเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขและดำเนินการแพทย์ฉุกเฉินอย่างต่อเนื่อง หน่วยงาน/องค์กรทั้งหลายที่กล่าวมานี้จึงเป็นต้นกำเนิดที่มาของ “สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ” ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลในกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ส่งผลให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงระบบการแพทย์ฉุกเฉินอย่างทั่วถึง เท่าเทียม มีคุณภาพมาตรฐาน ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้อย่างแท้จริง^๒

ระบบการแพทย์ฉุกเฉินเป็นการจัดการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินจนพ้นภาวะฉุกเฉินหรือได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะอย่างทันเวลาและเหมาะสม เริ่มมีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ (ค.ศ. 1976) แนวคิดของการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินในการดูแลรักษา ก่อนถึงโรงพยาบาล มี 2 รูปแบบ^๓ คือ (๑) รูปแบบตามแนวคิดฟรังโก-เยอรมัน (Franco-German Model) เป็นการนำสถานพยาบาลไปหาผู้ป่วยถึงที่เกิดเหตุ มุ่งให้บริการดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยฉุกเฉินแบบ “ทำให้ปลอดภัยก่อนเคลื่อนย้าย” (Stay and Stabilize) ดำเนินการโดยแพทย์ มีการใช้อุปกรณ์และเทคโนโลยีขั้นสูง มีระบบขนส่งที่ทันสมัย เช่น รถพยาบาล เฮลิคอปเตอร์ และเรือพยาบาล แนวคิดนี้ ใช้กันอย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศยุโรป เช่น เยอรมนี ฝรั่งเศส กรีซ มอลตา และออสเตรีย และ (๒) รูปแบบตามแนวคิดแองโกล-อเมริกัน (Anglo-American Model) เป็นการนำผู้ป่วยส่งห้องฉุกเฉินโรงพยาบาลให้เร็วที่สุด มุ่งให้บริการดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยฉุกเฉินแบบ “เก็บแล้ววิ่ง” (Scoop and Run) การให้ความช่วยเหลือ ณ ที่เกิดเหตุจึงมีน้อยมาก การทำหัตถการหรือกระบวนการดูแลรักษาพยาบาล ณ ที่เกิดเหตุมีตามความจำเป็นเท่านั้น มักทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานบริการด้านสาธารณสุขเป็นหลัก เช่น ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่เหล่านี้ จะได้รับการฝึกอบรมจนสามารถปฏิบัติงานเป็นเจ้าหน้าที่ปฐมพยาบาลได้ โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลหรือมีเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เป็นที่ปรึกษา เน้นการขนส่งโดยใช้รถพยาบาลเป็นหลัก แนวคิดนี้ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา นิวซีแลนด์ รัฐสุลต่านโอมาน ออสเตรเลีย และไทย นอกจากนี้ การให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินแยกตามระดับของการดูแลรักษา คือ (๑) การช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน (Basic Life Support: BLS) มุ่ง

^๒สถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน, ประวัติองค์กร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th> [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].

^๓Shaqsi Al-Shaqsi. Models of International Emergency Medical Service (EMS) Systems. Oman medical journal. 2010; 25(4): 320-3.

ให้บริการขนส่งผู้ป่วยไปส่งโรงพยาบาลโดยเร็ว (Load and Go) มีการให้บริการดูแลรักษาช่วยชีวิต ณ สถานที่เกิดเหตุ ด้วยหัตถการที่ไม่ซับซ้อน เช่น การช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน การตามกระดุกหัก การให้ออกซิเจน และ (๒) การช่วยชีวิตขั้นสูง (Advanced Life Support: ALS) มุ่งให้บริการอย่างเต็มที่จนกว่าผู้ป่วยจะอยู่ในภาวะปลอดภัย (Stay and Stabilize) มีการให้บริการช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน และมีการทำหัตถการอื่นๆ เช่น การใส่ท่อช่วยหายใจ การเปิดเส้น การให้สารน้ำทางเส้นเลือด การเจาะปอด และการให้ยาชนิดต่างๆ โดยทั่วไปใช้โรงพยาบาลที่มีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัย พร้อมกับบุคลากรที่ได้รับการฝึกอบรมในการช่วยชีวิตขั้นสูง การดูแลรักษาผู้ป่วยฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาลมีความหลากหลาย

สำหรับบทบาทของหน่วยงานภาคเอกชน เช่น มูลนิธิ สมาคม ในการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ยังคงอยู่ในลักษณะอาสาสมัคร หรือจิตอาสา เช่นเดียวกับจุดเริ่มต้นจากการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในลักษณะสังคมสงเคราะห์และกุศล ควบคู่ไปกับการเก็บศพผู้เสียชีวิตของมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยมีมูลนิธิร่วมกตัญญูเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในพ.ศ. ๒๕๑๓ ในกรุงเทพมหานคร แล้วกระจายตัวกิจกรรมอาสาสมัครนี้ไปสู่ต่างจังหวัดทั่วประเทศ

๒) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบรรเทาสาธารณภัย

สาธารณภัยเป็นสถานการณ์ภัยทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและรัฐ พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติหลักของประเทศไทยในการบริหารจัดการเหตุการณ์ภัยต่างๆ ให้ความหมายของคำว่าสาธารณภัย หมายถึง อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำ การระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่นๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณชน ไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุ หรือเหตุอื่นใด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายของประชาชน หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน หรือของรัฐ และให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศ และการก่อวินาศกรรมด้วย

สาธารณภัย จึงก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน เป็นจำนวนมาก ขึ้นอยู่กับขนาดความรุนแรงและ ผลกระทบจากภัยนั้นๆ การเตรียมความพร้อมในการจัดการกับสถานการณ์ฉุกเฉินจากภัยด้านสาธารณภัย อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ ต้องการยุทธศาสตร์ แนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการ เพื่อให้การบริหารจัดการ สถานการณ์ฉุกเฉินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยทุกภาคส่วนต้องผนึกกำลังตั้งแต่ในภาวะปกติ ด้วยการเตรียมระบบการป้องกัน บรรเทา ระวัง รวมทั้งการฟื้นฟูภายหลังจากการเกิดภัย ปัจจุบัน สถานการณ์ด้านสาธารณภัย มีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีระดับความรุนแรงเกินกว่าที่หน่วยงานเพียงหน่วยเดียวจะมีขีดความสามารถ ในการป้องกันและบรรเทาภัยที่เกิดขึ้นได้ เมื่อเกิดภัยพิบัติร้ายแรงหรือมีสถานการณ์ฉุกเฉิน การบริหารจัดการสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพนั้น เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือ บรรเทา และแก้ไขปัญหา ดังนั้น การเตรียมความพร้อมของทุกหน่วยงานเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าวจึงมีความ จำเป็นต้องเร่งดำเนินการ

ความเสี่ยงจากสารอันตรายมิได้เป็นผลมาจากการเกิดขึ้นเท่านั้น หากแต่เป็นผลจากปัจจัยด้านภัยผสมผสานกับบริบทของสังคมหนึ่งๆ ซึ่งทำให้สังคมนั้น ๆ มีโอกาสได้รับผลกระทบมากขึ้น ในการศึกษาด้านความเสี่ยงจากสารอันตรายได้อธิบายบริบทของสังคมไว้ผ่านปัจจัยที่เรียกว่า “ความล่อแหลม (Exposure)” หรือ การที่มีประชาชน ทรัพย์สิน บ้าน อาคาร หรือสภาพแวดล้อมปรากฏอยู่ในอาณาเขตที่สามารถเกิดภัยต่างๆ ขึ้นผสมผสานกับ “ความเปราะบาง (Vulnerability)” หรือคุณลักษณะเฉพาะของชุมชนระบบ สิ่งก่อสร้าง หรือทรัพย์สินต่างๆในพื้นที่ซึ่งจะทำให้ได้รับผลกระทบจากภัยมาก

ดังนั้น การลดความเสี่ยงจากสารอันตรายเป็นการวิเคราะห์และเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับสารอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นแนวคิดและกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากโลกในปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาจากสารอันตรายที่ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิต และทรัพย์สินแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก สำหรับประเทศไทยได้เผชิญกับสารอันตรายตลอดมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและพบว่าภัยต่างๆ เกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอุทกภัยซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชน สังคม และประเทศไทยโดยรวมตลอดมา การจัดการสารอันตรายที่ผ่านมาเน้นในเชิงตั้งรับยังไม่เพียงพอ ต้องมีการเตรียมความพร้อมที่รวมทั้งการดำเนินการเพื่อลดปัจจัยที่สร้างความเสี่ยงซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม สังคมไทยยังมีความรู้ความเข้าใจในการลดความเสี่ยงจากสารอันตราย อยู่ในขอบเขตที่จำกัด จึงมีความจำเป็นในการเผยแพร่องค์ความรู้ต่อสาธารณะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดและหลักการ ตลอดจนวิธีปฏิบัติในการลดความเสี่ยง โดยสามารถเริ่มได้ด้วยตนเอง ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนในระดับภาครัฐและภาคการพัฒนาของประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากสารอันตรายเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคนและหน่วยงานทุกภาคส่วน จึงควรเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้สามารถ ช่วยกันสร้างสังคมที่มีความพร้อม รู้รับ และปรับตัว เพื่อลดโอกาสสูญเสียใด ๆ หากเกิดสารอันตรายขึ้นในอนาคต ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของการลดความเสี่ยงจากสารอันตราย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยการสนับสนุนจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ภายใต้โครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการสารอันตรายของประเทศไทย จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของสารอันตรายในการลดความเสี่ยงจากสารอันตราย เพื่อให้ประชาชนและ หน่วยงานมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการลดความเสี่ยงจากสารอันตรายและสามารถดูแลตนเองและชุมชนให้มีความปลอดภัยจากสารอันตราย หรือทำให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุดเมื่อต้องประสบภัย

การลดความเสี่ยงจากสารอันตราย ซึ่งได้ปรับให้เข้ากับบริบทของประเทศไทย จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้แก่ ความสำคัญของการลดความเสี่ยงจากสารอันตราย หลักการเกี่ยวกับการลดความเสี่ยงจากสารอันตราย ความเสี่ยงและการประเมินความเสี่ยงจากสารอันตราย แนวปฏิบัติในการลดความเสี่ยงจากสารอันตราย และก้าวต่อไปของประเทศไทยในการลดความเสี่ยงจากสารอันตราย เข้าใจง่าย สั้น กระชับ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับนำไปค้นคว้าเพิ่มเติม องค์กรความรู้เกี่ยวกับการลดความเสี่ยงจากสารอันตรายมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ดังนั้น ข้อมูลได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐและแนวทางระดับสากล เล็งเห็นความสำคัญของอุบัติเหตุ ภัยพิบัติ อุบัติเหตุ สารอันตรายต่างๆ

ที่ก่อให้เกิดการสูญเสียทั้ง ทรัพย์สิน บาดเจ็บสาหัสหรือ เสียชีวิต เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนต่อไป

สำหรับสถานการณ์สาธารณภัยประเทศไทย^{๔๔} ที่สำคัญที่เกิดขึ้นและสร้างความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เช่น อุทกภัย ภัยแล้ง ภัยจากดินถล่ม แผ่นดินไหวและ สึนามิ อัคคีภัย ภัยจากไฟฟ้าและหมอกควัน ภัยจากการคมนาคม โรคระบาด ดังนี้

อุทกภัย (Flood) เป็นสาธารณภัยที่เกิดจากฝนตกหนัก และฝนตกสะสมเป็นเวลานาน ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลัน น้ำท่วมขัง และน้ำล้นตลิ่ง ประชาชนได้รับความเดือดร้อน สิ่งสาธารณประโยชน์และทรัพย์สินของประชาชนได้รับความเสียหาย สาเหตุหลัก ได้แก่ มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกันยายน มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือช่วงเดือนตุลาคมถึง ธันวาคม ร่องมรสุมที่พาดผ่านภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง รวมถึงหย่อมความกดอากาศต่ำ และพายุหมุนเขตร้อน (ดีเปรสชัน ไชนัน และไต้ฝุ่น) นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุอื่นๆ ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากธรรมชาติ เช่น อ่างเก็บน้ำ เขื่อนแตก เป็นต้น ในระยะหลังปัญหาอุทกภัยเริ่มมีความรุนแรงขึ้น มีมูลค่าความเสียหายสูงมากขึ้น อุทกภัยที่มีความสูญเสียชีวิตมากที่สุด คือ มหาอุทกภัย ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ในพื้นที่ ๖๔ จังหวัด และกรุงเทพมหานคร มีผู้เดือดร้อน ๕,๒๔๗,๑๒๕ครัวเรือน จำนวน ๑๖,๒๒๔,๓๐๒ คน เสียชีวิต ๑,๐๒๖ คน รวมมูลค่าความเสียหายสูงถึง ๑.๔๔ ล้านล้านบาท

ภัยแล้ง (Drought) ภัยแล้งเกิดขึ้นเนื่องจากน้ำ น้ำฝน น้ำใต้ดิน หรือน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ หรืออ่างเก็บน้ำมีน้อยกว่าปกติในช่วงเวลาหนึ่ง โดยมีปริมาณน้อยกว่าที่พืช คน หรือสัตว์ต้องการ ซึ่งเป็นสภาวะการขาดแคลนน้ำอุปโภคและบริโภค รวมถึง น้ำเพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนก่อให้เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบต่อ กว้างขวางต่อชุมชน สังคม และระบบเศรษฐกิจโดยรวม และจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศเป็นสาเหตุให้ฤดูฝนสั้นขึ้น หมายถึงว่าฤดูแล้งจะยาวนานขึ้น พื้นที่ตอนบนของประเทศจะมีปริมาณฝนตกน้อยลง ทำให้ปริมาณน้ำในเขื่อนและอ่างเก็บน้ำทั่วประเทศมีปริมาณไม่เพียงพอเพื่ออุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่นอกเขตชลประทาน นอกจากนี้การขยายตัวของชุมชน การขยายตัวทางเศรษฐกิจ เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจบริการ และจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีความต้องการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ ของทุกภาคส่วนมากขึ้น จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำตามมา

ภัยจากดินโคลนถล่ม (Landslide) ภัยจากดินโคลนถล่ม มักเกิดขึ้นพร้อมกันหรือเกิดตามมาหลังจากเกิดน้ำป่าไหลหลาก เนื่องมาจากพายุฝนที่ทำให้เกิดฝนตกหนักอย่างต่อเนื่องรุนแรง ส่งผลให้มวลดินและหินไม่สามารถรองรับการอุ้มน้ำได้ จึงเกิดการเคลื่อนตัวตามอิทธิพลของแรงโน้มถ่วงของโลก ปัจจุบันปัญหาดินโคลนถล่มเกิดบ่อยมากขึ้นและมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สาเหตุหลักเกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำการเกษตรในพื้นที่ลาดชัน การทำลายหน้าดิน เป็นต้น

^{๔๔}กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.disaster.go.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๙].

แผ่นดินไหว และสึนามิ (Earthquake and Tsunami) แผ่นดินไหวเป็นภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงและส่งผลกระทบวงกว้าง โดยมีสาเหตุจากการสั่นสะเทือนอย่างรุนแรงของพื้นดินในช่วงเวลาหนึ่ง เนื่องจากแรงเสียดทานระหว่างชั้นหินและชั้นดินภายใต้ผิวโลกตามแนวรอยเลื่อนของเปลือกโลกที่มีพลังและยังเคลื่อนตัวอยู่ทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาพบว่าบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศที่อยู่ในแนวรอยเลื่อนได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหวบ่อยครั้งขึ้น ซึ่งสร้างความเสียหายให้แก่อาคารบ้านเรือน และทรัพย์สินของประชาชน ดังเช่น กรณีจังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ความรุนแรงขนาด ๖.๓ รวมทั้งเกิดแผ่นดินไหวตาม (Aftershock) อีกนับพันครั้ง นอกจากนี้ แผ่นดินไหวขนาดใหญ่ในมหาสมุทรยังอาจทำให้เกิดสึนามิที่เคลื่อนตัวด้วยความเร็วสูงมาก มีพลังรุนแรง สามารถเคลื่อนที่ไปได้เป็นระยะทางไกลๆ เมื่อเคลื่อนที่เข้าสู่บริเวณชายฝั่งทะเลจะทำให้เกิดคลื่นขนาดใหญ่ ที่เรียกกันว่า “สึนามิ” (Tsunami) ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนที่อาศัยอยู่ตามบริเวณชายฝั่ง ดังที่เคยเกิดขึ้นบริเวณภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง ๕,๓๙๕ ราย

วาทภัย (Storm) เป็นสาธารณภัยที่มีสาเหตุจากพายุลมแรง จนทำให้เกิดความเสียหายแก่อาคารบ้านเรือน ต้นไม้ และสิ่งก่อสร้าง รวมถึงชีวิตของประชาชน โดยมีสาเหตุจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ คือ พายุฝนฟ้าคะนอง พายุฤดูร้อน และพายุหมุนเขตร้อน (ดีเปรสชัน ไซร่อน ใต้ฝุ่น) โดยเฉพาะพายุหมุนเขตร้อนจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่เป็นบริเวณกว้างนับร้อยตารางกิโลเมตร (บริเวณที่ศูนย์กลางของพายุเคลื่อนที่ผ่านจะได้รับผลกระทบมากที่สุด) เมื่อพายุมีกำลังแรงในชั้นดีเปรสชันจะทำให้เกิดฝนตกหนักและมักมีอุทกภัยตามมา หากพายุมีกำลังแรงขึ้นเป็นพายุไซร่อนหรือพายุใต้ฝุ่น จะก่อให้เกิดภัยหลายอย่างพร้อมกันทั้งวาทภัย อุทกภัยและคลื่นพายุชายฝั่งทะเล (Strom Surge) ซึ่งเป็นอันตรายและอาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากได้

อัคคีภัย (Fire) เป็นสาธารณภัยประเภทหนึ่งที่เกิดจากไฟ ไฟเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่ทำให้ความร้อน โดยความร้อนของไฟที่ขาดการควบคุม ดูแล จะทำให้เกิดการติดต่อกลุกลามไปตามบริเวณที่มีเชื้อเพลิง เกิดการลุกไหม้ต่อเนื่อง หากปล่อยเวลาของการลุกไหม้นานเกินไป จะทำให้เกิดการลุกลามมากยิ่งขึ้น สภาวะของไฟจะรุนแรงมากขึ้น ถ้าการลุกไหม้มีเชื้อเพลิงหนุนหรือมีไอของเชื้อเพลิงถูกขับออกมามาก ความร้อนแรงก็จะมากยิ่งขึ้น สิ่งที่ทำให้เกิดอัคคีภัยได้ง่าย ได้แก่ เชื้อเพลิง สารเคมี หรือวัตถุใด ๆ ที่มีสถานะเป็นของแข็ง ของเหลว หรือก๊าซที่อยู่ในภาวะพร้อมจะเกิดการสันดาปจากการจุดติดใด ๆ หรือ จากการสันดาปเอง

ภัยจากไฟป่าและหมอกควัน (Forest Fire & Smoke) ไฟป่าคือไฟที่เกิดขึ้นแล้วลุกลามไปได้โดยอิสระปราศจากการควบคุม เผาผลาญเชื้อเพลิงธรรมชาติในป่า ปัจจุบันระดับของการเกิดไฟป่าในประเทศไทยมีความรุนแรงมากจนกลายเป็นปัจจัยที่รบกวนความสมดุลของระบบนิเวศอย่างรุนแรง ส่งผลกระทบต่อพืช ดิน น้ำ สัตว์ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ รวมทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ตลอดจนเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวในทุกพื้นที่ของประเทศไทย นอกจากนี้ไฟป่ายังก่อให้เกิดวิกฤตมลพิษหมอกควันจนกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย และการ

ดำรงชีวิตของประชาชนเป็นวงกว้าง ตัวอย่างกรณีสนามบินจังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องยกเลิกเที่ยวบินเป็นจำนวนมาก เนื่องจากหมอกควันทำให้ทัศนวิสัยไม่ดี เป็นอันตรายต่อการขึ้นลงของเครื่องบิน

ภัยจากการคมนาคม การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องของประเทศซึ่งส่งผลให้เกิดภัยจากการคมนาคมมากขึ้น และเป็นสาเหตุหลักของการเสียชีวิตที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งความสูญเสียด้านอื่นๆ เช่น ความเสียหายต่อครอบครัวและสังคม การสูญเสียค่ารักษาพยาบาลจากอุบัติเหตุ การสูญเสียทรัพยากรบุคคลของชาติ ฯ ซึ่งร้อยละ ๙๐ ของภัยจากการคมนาคม คือ อุบัติเหตุทางถนน โดยมีสาเหตุจากพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้รถใช้ถนน การทำผิดกฎจราจร และการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แล้วการขับขี่ไม่สวมหมวกนิรภัย อีกทั้งยานพาหนะ สภาพถนน และสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุขในแต่ละปีมีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนประมาณ ๑๔,๐๐๐ คน หรือคิดเป็น ๒๑.๙๖ คน ต่อประชากรหนึ่งแสนคน หรือเฉลี่ยเดือนละประมาณ ๑,๑๖๖ คน โดย มีความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินอย่างมหาศาล

โรคระบาด (Infectious Disease) โรคระบาดเป็นโรคที่เกิดขึ้นในระยะเวลาเดียวกันในชุมชนหรือในแหล่งหนึ่งแหล่งใด ในอัตราสูงกว่าสถานการณ์ปกติที่ควรเป็น โดยการติดเชื้อนั้นลุกลามแพร่กระจายจากแหล่งที่อยู่ใกล้เคียงจุดเริ่มต้นของโรค และสามารถแพร่กระจายลุกลามไปยังชุมชนอื่นๆที่อยู่ไกลออกไป ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดโรคระบาดอย่างต่อเนื่องทั้งโรคติดต่ออุบัติใหม่ที่เกิดจากเชื้อชนิดใหม่ที่เพิ่งค้นพบการระบาดในมนุษย์หรือโรคติดต่อที่พบในพื้นที่ใหม่ เช่น โรคเอดส์ โรคซาร์ โรคไข้หวัดนก โรคติดเชื้อไวรัสอีโบล่า สำหรับโรคติดต่ออุบัติซ้ำซึ่งเป็นโรคติดต่อที่เคยแพร่ระบาดในอดีตที่สงบไปแล้วแต่กลับระบาดขึ้นใหม่ เช่น โรคไข้ปวดข้อยุงลาย กาฬโรค ทั้งนี้ โรคติดต่ออุบัติใหม่หรือโรคติดต่ออุบัติซ้ำจะเกิดขึ้นเป็นระยะๆ ซึ่งอาจมีความเสี่ยงที่เกิดการแพร่กระจายเชื้อมาจากประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย

สถานการณ์สาธารณสุขภายในปัจจุบันมีแนวโน้มการเกิดสาธารณสุขภัยของระดับโลก และทวีความรุนแรงมีความถี่มากขึ้น และอาจทำให้เกิดความเสียหายมากขึ้น ประเทศต่างๆ ทั่วโลกจึงตระหนักและให้ความสำคัญในการดำเนินการลดความเสี่ยงและลดการสูญเสียชีวิตซึ่งเกิดจากผลกระทบจากสาธารณสุข โดยร่วมประชุมหารือกำหนดข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศ เช่น กรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยการจัดการภัยพิบัติและการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉิน (ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response: AADMER)^{๔๔} เพื่อให้มีกลไกการจัดการร่วมกันด้านการจัดการสาธารณสุขระดับภูมิภาคที่มีประสิทธิภาพ สามารถลดความสูญเสียจากสาธารณสุขที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศสมาชิกอาเซียน และเพื่อร่วมกันรับมือ (ASEAN Joint Response) สาธารณภัยขั้นร้ายแรงอย่างยิ่งของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จำเป็นต้องขอรับความช่วยเหลือจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ โดยความร่วมมือให้ใช้แนวทางที่กำหนดไว้ใน AADMER ตลอดจนเครื่องมือและกลไกระดับภูมิภาคอาเซียนได้จัดทำไว้ ซึ่งประเทศไทยเป็นแกนนำร่วมกับประเทศลาว ในยุทธศาสตร์การป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ (Prevention and Mitigation) และเป็นประเทศแกนนำในส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน (Building Block) คือ การ

^{๔๔}ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response: Work plan Program for 2010-2015. <http://agreement.asean.org/media/download/20140119170000.pdf>, 2010.

กระจายสู่กลุ่มเป้าหมายและการทำให้เข้าสู่ระบบและกลไกปกติที่มีอยู่ (Outreach and Mainstreaming) รวมทั้งจัดทำระเบียบปฏิบัติมาตรฐานในการเตรียมความพร้อมและการรับมือเหตุภัยพิบัติฉุกเฉินของภูมิภาคอาเซียน (Standard Operating Procedure for Regional Standby Arrangements and Coordination of Joint Disaster and Emergency Response Operations: SASOP) และ จัดตั้ง ศูนย์ประสานงานการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมของอาเซียน (ASEAN Coordinating Centre for Humanitarian Assistance on Disaster Management: AHA Centre) เป็นต้น

นอกจากนี้ การประชุมระดับรัฐมนตรีของประเทศในเอเชียและแปซิฟิก ได้ตกลง กำหนดปฏิญญากรุงเทพว่าด้วยการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติของเอเชียและแปซิฟิก พ.ศ. ๒๕๕๗^{๔๖} เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลและหน่วยงานเครือข่ายร่วมกันดำเนินการในประเด็นที่สำคัญ คือ (๑) เสริมสร้างความพร้อมของชุมชนในการรับมือและฟื้นกลับเร็ว (๒) ส่งเสริมการลงทุนสาธารณะในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยและสภาพภูมิอากาศเพื่อปกป้องผลพวงที่ได้จากการพัฒนา (๓) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย (๔) ส่งเสริมการใช้ และพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีรวมทั้งนวัตกรรม เพื่อการลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย (๕) สนับสนุน ให้เกิดธรรมาภิบาลความโปร่งใสและความร่วมรับผิดชอบของทุกภาคส่วนในการจัดการความเสี่ยงจาก สาธารณภัย และ (๖) สนับสนุนให้การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยปฏิญญากรุงเทพฯ นี้ ได้ตระหนักถึงการพัฒนามีคนเป็นศูนย์กลางเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ของชุมชนท้องถิ่นต่อสาธารณภัยตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

กล่าวได้ว่า สาธารณภัยมีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตและสุขภาพ ตลอดจน ความสูญเสียต่อสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจ กายภาพ สังคม และสภาพแวดล้อมของบุคคล ธุรกิจ ชุมชน และประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงเกิดความพยายามที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความเสี่ยงใหม่ พร้อมทั้ง ลดความเสี่ยงที่มีอยู่เดิมตามมาตรการทางเศรษฐกิจ โครงสร้าง กฎหมาย สุขภาพ วัฒนธรรม การศึกษา สภาพแวดล้อมเทคโนโลยี การเมือง และมาตรการเชิงสถาบัน ที่มีการบูรณาการและลด ความเหลื่อมล้ำในการป้องกัน รวมถึงการทำให้ความอ่อนแอและความเปราะบางต่อสาธารณภัย ลดลงด้วย ตลอดจนการเพิ่มให้มีการเตรียมความพร้อมมากขึ้นเพื่อการเผชิญเหตุและฟื้นฟูอันนำไปสู่ ความสามารถที่จะรับมือและฟื้นคืนกลับ (Resilience) ได้ในระยะเวลาที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

๓) นิยามศัพท์เกี่ยวกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

นิยามศัพท์เกี่ยวกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ดังปรากฏในหนังสือคำศัพท์ การบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งจัดทำขึ้นโดยอิสระภายใต้โครงการเสริมสร้าง ศักยภาพการบริหารจัดการสาธารณภัยของประเทศไทย โดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP)^{๔๗} เช่น

^{๔๖}Bangkok declaration on Disaster Risk Reduction in Asia and the Pacific 2014. http://www.preventionweb.net/files/38038_38036finalbangkokdeclaration6amcdrr.pdf, 2014.

^{๔๗}กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, คำศัพท์การบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.disaster.go.th>. [๑๔ มกราคม ๒๕๕๙].

กู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย หมายถึง การช่วยชีวิตผู้ที่ประสบภัยให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ ระหว่างเกิดหรือหลังพิบัติเกิดขึ้นแล้ว

อุบัติเหตุ หมายถึง ภัยที่เกิดจาก อุบัติเหตุ จากการจราจร เนื่องจากการทำงาน หรือในบ้าน หรือที่สาธารณะ

สาธารณภัย หมายถึง อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำ การระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่นๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณชนไม่ว่าเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุ หรือเหตุอื่นใด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตร่างกายของประชาชน หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน หรือของรัฐ และให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศ และการก่อ วินาศกรรมด้วย

การจัดการในภาวะฉุกเฉิน (Emergency Management) หมายถึง การจัดตั้งองค์กรและการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินทุกรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมความพร้อมรับมือและการฟื้นฟูบูรณะ การจัดการในภาวะฉุกเฉินจะเริ่มจากกระบวนการวางแผน การจัดโครงสร้าง การประสานงาน และ ร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน และภาคประชาชน ในการเตรียมความพร้อม ในทุกๆ ด้านเพื่อรับมือต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน

ความเสี่ยง (Risk) หมายถึง โอกาสและความเป็นไปได้ที่ภัยพิบัติจะก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบ ตลอดจนความสูญเสียและอันตรายต่อชีวิต ทรัพย์สิน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาและ ประเมินความเป็นไปได้จากลักษณะของภัยและความอ่อนแอของสภาพพื้นที่ ผู้คน ทรัพย์สิน และ สิ่งแวดล้อม

การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการในการระบุ ลักษณะ รูปแบบ ขนาด และความรุนแรงของความเสี่ยง โดยการวิเคราะห์ภัยและความอ่อนแอเพื่อประเมินโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะเกิดภัยพิบัติและผลกระทบที่อาจเป็นอันตรายต่อสาธารณชน ทรัพย์สิน สภาพความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อม

การป้องกัน (Prevention) หมายถึง กิจกรรมหรือวิธีการต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงและลดผลกระทบ ทางลบจากภัยพิบัติ และยังหมายถึงการลดและป้องกันเหตุและความอ่อนแอต่างๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดภัยพิบัติ

มาตรการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Disaster Risk Reduction Measures) หมายถึง แผนงาน โครงการและกิจกรรมซึ่งชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นหลังจากมีการประเมินและวิเคราะห์สถานการณ์ โดย มุ่งเน้นเพื่อลดความเสี่ยงที่กำลังเผชิญหน้า และเพื่อหลีกเลี่ยง ความเสี่ยงที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้น มาตรการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติยังหมายถึง การแจ้งการเตือนภัยล่วงหน้า และการอพยพประชาชนออกจากพื้นที่ เสี่ยงภัยที่มีประสิทธิภาพ ทันต่อเวลา และสถานการณ์

กระบวนการกู้ชีพ หมายถึง กระบวนการช่วยชีวิตผู้ประสบภัยให้รอดจากภัยพิบัติ อุบัติเหตุ อุบัติเหตุ ช่วยให้ผู้อยู่ในสภาวะปกติ ช่วยให้รอดจากภาวะอันตราย

ผู้ได้รับผลกระทบ (Affected People) หมายถึง ผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติสามารถจำแนกผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติได้จากประเภทและระดับของความเสียหายที่เกิดขึ้นและทำเลที่อยู่อาศัย แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้ (๑) ผู้ได้รับผลกระทบหลัก (Primary Affected People) หมายถึง ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติและเป็นผู้รับ ผลจากภัยพิบัตินั้นโดยตรง เช่น ผู้เสียชีวิต ผู้บาดเจ็บ ผู้พิการ นอกจากนี้ ยังรวมถึงผู้ต้องการที่พักพิงฉุกเฉิน อาหาร และยา และผู้ที่ทรัพย์สินเสียหายหรือถูกทำลาย (๒) ผู้ได้รับผลกระทบลำดับที่ ๒ (Secondary Affected People) หมายถึง ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติและเป็นผู้รับผลจากภัยพิบัตินั้นโดยทางอ้อม เช่น ผู้คนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะต่าง ๆ เช่น การประปา ระบบอนามัย ระบบไฟฟ้า ระบบขนส่ง และการสื่อสาร ได้ตามปกติ หรือสูญเสียระบบการผลิตทาง เกษตรกรรม ปศุสัตว์ ประมง อุตสาหกรรม การพาณิชย์ การทำเหมือง กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และเผชิญกับค่าสินค้าและบริการที่สูงขึ้น และ (๓) ผู้ได้รับผลกระทบลำดับที่ ๓ (Tertiary Affected People) หมายถึง ประชากรที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติและเป็นผู้รับ ผลจากภัยพิบัตินั้นในภายหลัง เช่น ผู้คนที่เผชิญกับค่าโดยสารที่สูงขึ้นเมื่อ เข้าเยี่ยมพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากการขาดแคลน อาหารและบริการที่ผลิตในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ หรือต้องจ่ายค่าสินค้าและบริการเป็นจำนวนมากขึ้น และผู้ที่ขาดแคลนสินค้าและบริการเพราะสถานที่ให้บริการอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ศักยภาพ (Capacity) หมายถึง สภาวะการณ์ ความชำนาญ หรือทรัพยากรต่างๆ ที่อยู่ในความครอบครองของประชาชน ชุมชน หรือสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งมีคุณลักษณะเชิงบวก สามารถพัฒนา เคลื่อนย้าย และเข้าถึง เพื่อนำมาใช้เพิ่มขีดความสามารถ (Capability) ของสังคมและชุมชนในการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ช่วยให้คาดการณ์ภัยที่จะเกิดขึ้นและรับมือกับความเสี่ยงจากภัยพิบัติได้มากขึ้นศักยภาพในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติแบ่งได้เป็น (๑) ศักยภาพทางกายภาพ เช่น การมีโครงสร้างสาธารณูปโภคที่ดี มีความพร้อมของอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ มีอาคารสถานที่สำคัญ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สถานีดับเพลิง ซึ่งสามารถเอื้อประโยชน์ให้การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติมีประสิทธิภาพได้ และ (๒) ศักยภาพทางสังคม เช่น ความเข้มแข็งของชุมชน การให้การช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ความรู้ ทักษะ ความคิด ของคนในชุมชน บางครั้งเรียกว่า ศักยภาพในการจัดการปัญหา (Coping Capacity) คือความสามารถของประชาชน องค์กร และระบบเพื่อเผชิญและจัดการกับเหตุการณ์ฉุกเฉินและภัยพิบัติการเสริมสร้างศักยภาพ/การพัฒนา ศักยภาพ (Capacity Building/ Capacity Development) เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชน องค์กร และสังคม สามารถกระตุ้นและพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างยั่งยืนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางสังคมและเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาความรู้ ทักษะ รวมถึงมีการพัฒนาในเชิงระบบและสถาบันด้วย

การป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (Civil Defense) หมายถึง การบรรเทาความสูญเสีย ความเสียหาย และความทุกข์ที่เกิดกับพลเรือนซึ่งเป็น ผลเนื่องมาจากวิธีการทำสงครามและยุทธวิธีทางสงคราม นับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการคุ้มครองพลเรือนจากการปฏิบัติการทางทหาร ได้รับการรับรองโดยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law) โดยปกติแล้ว การป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนหมายถึงการป้องกันพลเรือนให้ปลอดภัยจากการโจมตีทางทหาร แต่

ปัจจุบันครอบคลุมถึงการช่วยให้พลเรือน ปลอดภัยจากความคุกคามทางภัยพิบัติด้วย หน้าที่ของกองกำลังป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (Civil Defence Force) จากเดิมที่มีแต่การฝึกการทหารจึงหมายรวมถึง การดูแลให้ประชาชนปลอดภัยจากภัยพิบัติและการปฏิบัติการช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ เช่น การช่วยเหลือเคลื่อนย้ายในช่วงอพยพ การช่วยกระจายถุงยังชีพ การอำนวยความสะดวกในการขนส่ง อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้การช่วยซ่อมแซม ก่อสร้างบ้านเรือนที่เสียหายจากภัยธรรมชาติ

แผนเฉพาะกิจฉุกเฉิน (Contingency Plans) หมายถึง เอกสารซึ่งระบุแผนการปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันรับมือเหตุการณ์ฉุกเฉิน ที่อาจเกิดขึ้น โดยทั่วไป แผนเฉพาะกิจฉุกเฉินจะใช้กับเหตุคุกคามหนึ่ง ๆ ในช่วง เวลาจำเพาะ เช่น แผนเฉพาะกิจฉุกเฉินสำหรับเหตุการณ์แผ่นดินไหว จึงควรมีการจัดทำแผนเฉพาะกิจฉุกเฉินสำหรับเหตุคุกคามหลากหลายประเภทที่อาจเกิดขึ้นในองค์กร ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ เว้นแต่ว่าเหตุคุกคามดังกล่าวจะเชื่อมโยงกันหรือมีวิธีการรับมือคล้ายคลึงกัน

ภาวะวิกฤต (Crisis) หมายถึง ภาวะหรือสถานการณ์ที่มีความตึงเครียด มีความผิดปกติ หรือมีผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่กำลังจะเกิดขึ้นในระดับร้ายแรง อาจหมายถึงเหตุการณ์จากภัยธรรมชาติ ภัยมนุษย์ ภัยการก่อการร้าย ความขัดแย้งทางการเมือง และความผันผวนทางการเงิน

ภัยพิบัติ (Disaster) หมายถึง ในทางสากลหมายถึงการหยุดชะงักอย่างรุนแรงของการปฏิบัติหน้าที่ของชุมชน หรือสังคมอันเป็นผลมาจากการเกิดภัยทางธรรมชาติหรือเกิดจากมนุษย์ ซึ่งส่งผล ต่อชีวิต ทรัพย์สิน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง เกินกว่าความสามารถของชุมชนหรือสังคมที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวจะรับมือได้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในบริบทของประเทศไทย พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้ความหมายของคำว่า “สาธารณภัย” ว่าหมายถึง “อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำการ ระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่น ๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณสุข ไม่ว่าเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุ หรือเหตุอื่นใด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ ชีวิต ร่างกายของประชาชน หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน หรือ ของรัฐ และให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศ และการก่อวินาศกรรมด้วย” ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบในทางสากล ภัยพิบัติจึงเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณภัยซึ่งสร้างผลกระทบรุนแรงเกินกว่าที่ชุมชนจะรับมือได้ด้วยตนเอง

ความเสียหาย (Damage) หมายถึง ทรัพย์สินทางกายภาพ เช่น อาคารและส่วนประกอบ โครงสร้างพื้นฐาน สินค้าที่ เก็บไว้ในคลัง และทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกทำลายทั้งหมดหรือบางส่วน โดยความเสียหายอาจเกิดขึ้นระหว่างหรือภายหลังจากประสบเหตุการณ์ภัยในทันที ความเสียหายถูกวัดในเชิงกายภาพและคิดคำนวณด้วยมูลค่าทดแทนเป็นตัวเงิน

การประเมินความเสียหายและความสูญเสีย (Damage and Loss Assessment: DaLA) หมายถึง การวิเคราะห์ผลกระทบจากภัยพิบัติ เป็นการประมาณการเชิงปริมาณว่าเกิด ผลกระทบอะไรขึ้นจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ โดยอาศัยการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจาก พื้นที่ประสบภัย ข้อมูลจากการประเมินจะนำไปใช้ในการประมาณการซ่อมสร้าง สิ่งก่อสร้างที่เสียหายไป และเพื่อใช้ในการวางแผนเพื่อการฟื้นฟูจากความสูญเสีย

การประเมินความเสียหายและความต้องการ (Damage and Needs Assessment: DaNA) หมายถึง การประเมินผลกระทบจากภัยพิบัติเพื่อวิเคราะห์ความสามารถของผู้ประสบภัย ในการเผชิญสถานการณ์ฉุกเฉินด้วยตนเอง รวมทั้งความต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมจากหน่วยงานภายนอก เช่น ความช่วยเหลือในด้านอาหาร น้ำดื่ม การรักษาพยาบาล สุขอนามัย การกำจัดสิ่งปฏิกูล สุขภาวะ ที่พักพิง อุปกรณ์ยังชีพ

เหตุการณ์ฉุกเฉิน (Emergency) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน โดยปกติแล้วเป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้และจำเป็นต้องมีมาตรการเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการเพื่อบรรเทาผลร้ายที่อาจเกิดขึ้นตามมา

การเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning) หมายถึง การให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และทันเหตุการณ์ผ่านทางหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลที่กำลังเผชิญความเสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติสามารถระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดความเสี่ยงและพร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System) หมายถึง ระบบที่มีศักยภาพในการประมวลผลข้อมูลและแจ้งเตือนตามช่วงระยะเวลา เพื่อให้บุคคล ชุมชน และหน่วยงานที่เสี่ยงต่อภัยมีเวลาเพียงพอในการเตรียมการและรับมือได้อย่างเหมาะสม เพื่อลดโอกาสการเกิดอันตรายและความสูญเสีย ระบบเตือนภัยล่วงหน้าแบบใช้คนเป็นศูนย์กลางจำเป็นต้องประกอบด้วย ส่วนประกอบหลัก ๔ ประการ ได้แก่ (๑) ความรู้ความเข้าใจในเรื่องความเสี่ยงต่างๆ (๒) การเฝ้าระวัง การวิเคราะห์ และการคาดการณ์ภัยพิบัติ (๓) การติดต่อสื่อสาร และการแจ้งคำเตือน และ (๔) ศักยภาพของประชาชนในการตอบสนองต่อคำเตือนที่ได้รับแจ้ง

ระบบเตือนภัยแบบครบวงจร (End-to-end Warning System) หมายถึง ระบบที่มุ่งเน้นว่าระบบการเตือนภัยจำเป็นต้องครอบคลุมทุกขั้นตอนตั้งแต่การตรวจพบภัยไปถึงการรับมือของชุมชน

การแจ้งเหตุฉุกเฉิน (Emergency Alert) หมายถึง การประกาศเตือนเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญที่อาจเป็นอันตรายใหญ่หลวงต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้คน เช่น อากาศวิฤติ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุมีพิษ อาชญากรรม เป็นการแจ้งให้เกิดความตื่นตัวกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในเวลาอันสั้น เพื่อให้รักษาชีวิตและปกป้องทรัพย์สินจากภาวะฉุกเฉินได้อย่างทันท่วงที ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการจัดทำระบบการแจ้งเหตุฉุกเฉิน (Emergency Alert System) เพื่อแจ้งให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้ส่งข้อความเตือนภัยผ่านช่องทางการสื่อสาร ทั้งระบบกระจายเสียง ระบบเคเบิล ระบบดาวเทียมและระบบการสื่อสารตามสายต่าง ๆ ไปยังผู้ให้บริการในระบบสื่อสารทั้งหมดซึ่ง เป็นภาคีของหน่วยงานแจ้งเตือนของภาครัฐในทุกระดับการปกครอง เพื่อส่งสารต่อไปยังประชาชนอย่างทั่วถึง

ระบบการดูแลผู้ป่วยฉุกเฉิน หรือระบบการแพทย์ฉุกเฉิน (Emergency Care System or Emergency Medical System: EMS) หมายถึง การรวมทรัพยากรและบุคลากรที่

จำเป็นเพื่อให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์แก่บุคคลที่อยู่ภายนอกสถานพยาบาลและจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือโดยเร่งด่วนและโดยไม่คาดคิด

ระบบการสื่อสารในเหตุการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Communication System) หมายถึง ระบบใด ๆ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนการสื่อสารแบบทางเดียวและสองทางเพื่อ ส่งข้อความในภาวะฉุกเฉินระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ออกแบบเพื่อให้สามารถเชื่อมต่อการสื่อสารระหว่างเทคโนโลยีที่มีรูปแบบแตกต่างกันได้ ทำให้เกิดระบบการสื่อสารแบบรวมศูนย์ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารในภาวะฉุกเฉินให้มากที่สุด

ชุดปฏิบัติการ (Emergency Medical Unit) หมายถึง ชุดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติการฉุกเฉิน ประกอบด้วยผู้ปฏิบัติการ พาหนะเวชภัณฑ์ เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติการฉุกเฉิน ประเภทของชุดปฏิบัติการต่างๆ เป็นไปตามที่สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ กำหนด ได้แก่ (๑) ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Response Unit: FR) (๒) ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับต้น (Basic Life support Unit: BLS) (๓) ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับกลาง (Intermediate Life Support Unit: ILS) และ (๔) ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับสูง (Advanced Life Support Unit: ALS) ซึ่งชุดปฏิบัติการทั้ง ๔ ประเภท จะประกอบด้วย บุคลากร พาหนะ และอุปกรณ์ตามมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนดและได้ขึ้นทะเบียนไว้กับสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

ศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉิน (Emergency Operation Centre: EOC) หมายถึง สถานที่ที่มีเครื่องมืออุปกรณ์พร้อม เป็นศูนย์กลางเพื่ออำนวยความสะดวกและประสาน การปฏิบัติหน้าที่ใน ห้วงเวลาของการเผชิญเหตุการณ์ภัยพิบัติ มีวัตถุประสงค์เพื่อ เป็นศูนย์สั่งการ ให้แนวนโยบาย ปฏิบัติการ และอำนวยความสะดวกด้านการประสานงานสำหรับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ เพื่อให้การเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉินมีประสิทธิภาพ ศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉินอาจเป็นสถานที่ชั่วคราวหรือตั้งอยู่ใน สถานที่ที่เป็น ศูนย์กลางหรือสถานที่ที่มีความมั่นคงถาวร โครงสร้างองค์กรของศูนย์ฯ อาจจัดตาม ภารกิจหลักแต่ละด้าน เช่น การดับเพลิง การบังคับใช้กฎหมาย การให้บริการทางการแพทย์ หรือจัด ตามขอบเขตอำนาจหน้าที่และพื้นที่รับผิดชอบ เช่น ระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น หรือโดยการผสมผสานกันทั้งสองแนวทางดังกล่าว

เจ้าหน้าที่เผชิญเหตุฉุกเฉิน (Emergency Response Officer) หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งได้รับการฝึกอบรมเพื่อที่จะปฏิบัติการเผชิญเหตุฉุกเฉินเป็น หน่วยแรกในทุกกรณี บทบาทหลักคือการตรวจสอบเหตุการณ์ที่ได้มีการรายงาน จากพื้นที่และประเมินสถานการณ์ หาก เห็นว่ามีความจำเป็น จะแจ้งไปที่หน่วย ปฏิบัติการฉุกเฉินที่เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น ตำรวจ รถพยาบาล หน่วยดับเพลิง และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเข้าพื้นที่ พร้อมทั้งสรุป สถานการณ์เบื้องต้น ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางได้ทราบ การทำหน้าที่ดังกล่าวถือเป็นเรื่อง สำคัญเนื่องจากเจ้าหน้าที่เผชิญเหตุฉุกเฉินเป็นคนในพื้นที่ จึงมีความคุ้นเคยและสามารถเดินทาง ไปถึงที่เกิดเหตุตามที่ได้รับทราบจากรายงานก่อนที่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางจะเดินทางมาถึงในบางครั้ง เรียกว่า Emergency Responder

ชุดเผชิญสถานการณ์วิกฤติ หรืออีอาร์ที (Emergency Response Team: ERT) หมายถึง ทีมบุคลากรที่มีการเตรียมพร้อมและมีหน้าที่เผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉิน เป็นทีมที่ได้รับการฝึกฝนให้มีความชำนาญเพื่อรับหน้าที่ในสถานการณ์เฉพาะ เช่น เป็นผู้บัญชาการเหตุการณ์ฉุกเฉินในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินขนาดใหญ่ เป็นชุดค้นหาและกู้ชีพ (Search and Rescue Team) เป็นผู้ทำการปฐมพยาบาล หรือให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์เบื้องต้น เป็นผู้ช่วยเหลือตัวประกัน ชุดเผชิญสถานการณ์วิกฤติอาจประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ประจำจากหน่วยงานต่าง ๆ หรืออาสาสมัครในพื้นที่ที่ได้รับการฝึกมาแล้วและมีแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉิน

หน่วยเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Response Unit: ERU) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ได้รับการอบรมให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รวมทั้งการใช้อุปกรณ์ด้านนั้น ๆ สามารถออกปฏิบัติงานได้ภายในเวลา ๒๔-๓๒ ชั่วโมง โดยมี ความพร้อมในการดำรงชีพด้วยตัวเองเป็นเวลา ๑ เดือน และสามารถปฏิบัติงานติดต่อกันได้นาน ๔ เดือนในประเทศที่เกิดภัยพิบัติ โดยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานกาชาदनั้นๆ นับเป็นส่วนสำคัญของเครื่องมือเผชิญเหตุการณ์ภัยพิบัติของหน่วยงานกาชาด ซึ่งประกอบด้วย หน่วยน้ำสุขาภิบาล และการส่งเสริมสุขภาพ หน่วยการติดต่อสื่อสาร หน่วยโลจิสติกส์ หน่วยบรรเทาทุกข์ หน่วยการดูแลสุขภาพพื้นฐาน และหน่วยโรงพยาบาลสนาม ฯ หน่วยเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉินนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานระดับชาติในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ รับหน้าที่สนับสนุน และให้บริการโดยตรงในกรณีที่สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ถูกทำลายหรือมีผู้มาใช้งานจำนวนมาก หรือในกรณีที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ โดยจะทำงานร่วมกับหน่วยประสานงานการประเมินภาคสนาม (Field Assessment Coordination Team: FACT) หากความต้องการการช่วยเหลือยาวนานกว่าระยะเวลาปฏิบัติงาน ๔ เดือนของหน่วยเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉิน สามารถให้หน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานกาชาดสากล หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรต่าง ๆ รับช่วงการดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

การอพยพการเคลื่อนย้าย (Evacuation) หมายถึง การอพยพการเคลื่อนย้ายผู้คนหรือสัตว์เลี้ยงให้ออกไปจากสิ่งคุกคามหรือสถานที่ที่ประสบภัยอย่างรวดเร็วและทันท่วงที การอพยพแบ่งเป็น ๒ ประเภท ดังนี้ (๑) การอพยพก่อนเกิดเหตุ (Precautionary Evacuation) การเคลื่อนย้ายผู้คนที่อาจได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติออกไปสู่สถานที่ที่ปลอดภัยก่อนเกิดเหตุภัยพิบัติ และ (๒) การอพยพหลังเกิดเหตุ (Post-impact Evacuation) การเคลื่อนย้ายผู้คนจากพื้นที่ประสบภัยพิบัติไปสู่สภาพแวดล้อมที่ดีกว่า และปลอดภัยกว่า

การฝึกซ้อม (Exercise) หมายถึง การจำลองสถานการณ์เพื่อฝึกฝนทักษะหรือซักซ้อมกระบวนการดำเนินงานที่ได้วางแผนไว้ เป็นแบบฝึกหัดเพื่อให้ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการรับมือสถานการณ์ฉุกเฉินได้ฝึกซ้อมขั้นตอนปฏิบัติที่จำเป็น ทำให้มีทักษะสามารถใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและคล่องแคล่ว มีความคุ้นเคยกับขั้นตอนต่างๆ ซึ่งช่วยให้พร้อมปฏิบัติงานได้จริงหากเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติขึ้น นอกจากนี้ การฝึกซ้อมยังเป็นการทดสอบประเมินความพร้อม และตรวจสอบหาจุดอ่อนหรือข้อควรปรับปรุงของแผนปฏิบัติ นโยบาย และกระบวนการดำเนินงานในการเผชิญสถานการณ์เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เพื่อพัฒนาปรับปรุงให้มีความ

สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นได้อีกด้วย การฝึกซ้อมในการจัดการภัยพิบัติสามารถทำได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ภายในชุมชนตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัด จนถึงระดับประเทศ หรือระหว่างประเทศ และสามารถใช้ในการเตรียมพร้อมเผชิญเหตุการณ์ภัยพิบัติได้ในทุกสถานการณ์ ซึ่งมีรูปแบบหลากหลายประเภท ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ขนาด ขอบเขตความซับซ้อนและวิธีการ โดย Federal Emergency Management Agency (FEMA) ได้แบ่งการฝึกซ้อมไว้ ๒ ประเภทหลัก ได้แก่ (๑) การฝึกซ้อมเชิงอภิปราย (Discussion-based Exercise) เป็นการฝึกซ้อมที่เน้นการหารือ อภิปรายถึงแผน มาตรการ หรือวิธีการปฏิบัติจึงมุ่งเน้นที่ประเด็นยุทธศาสตร์และนโยบายของหน่วยงานเป็นสำคัญมีความซับซ้อนน้อยที่สุด รวมทั้งเป็นการฝึกซ้อมที่ไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรใด ๆ แบ่งเป็น ๔ รูปแบบ คือ การสัมมนา (Orientation Seminar) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การฝึกซ้อมแผนบนโต๊ะ (Table Top Exercise: TTX) และการเล่นเกม (Game) และ (๒) การฝึกซ้อมเชิงปฏิบัติการ (Operational-based Exercise) เป็นการฝึกซ้อมที่มีการเคลื่อนย้าย ระดมทรัพยากร และบุคลากร โดยมีการนำแผน นโยบาย และมาตรการไปสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และสามารถพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากรและทีมงานได้ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ การฝึกปฏิบัติ (Drill) การฝึกซ้อมเฉพาะหน้าที่ (Functional Exercise) และการฝึกซ้อมเต็มรูปแบบ (Full-scale Exercise)

การปฐมพยาบาล หรือการดูแลรักษาพยาบาลเบื้องต้น (First Aid) หมายถึง ได้แก่ (๑) การดูแลและให้การรักษาแก่ผู้บาดเจ็บหรือผู้ป่วยก่อนการรักษารูปแบบทางการแพทย์และศัลยกรรม (๒) การให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้บาดเจ็บ ณ สถานที่เกิดเหตุ โดยใช้อุปกรณ์เท่าที่จะหาได้ในขณะนั้น ก่อนที่ผู้บาดเจ็บจะได้รับการดูแลรักษาจากบุคลากรทางการแพทย์หรือส่งต่อไปยังโรงพยาบาล ทั้งนี้ การปฐมพยาบาลมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อช่วยชีวิต เพื่อลดความรุนแรงของการบาดเจ็บหรือ การเจ็บป่วย เพื่อบรรเทาความเจ็บปวดทรมาน และช่วยให้กลับสู่สภาพเดิมโดยเร็ว เพื่อป้องกันความพิการที่อาจเกิดขึ้นตามมาภายหลัง ผู้ทำหน้าที่ปฐมพยาบาลมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้บาดเจ็บหรือผู้ป่วยฉุกเฉินเท่านั้น จะหมดหน้าที่เมื่อผู้บาดเจ็บปลอดภัยหรือได้รับการรักษาจากแพทย์หรือสถานพยาบาลแล้ว ขอบเขตหน้าที่ของผู้ปฐมพยาบาลมี ๒ ประการสำคัญ คือ วิเคราะห์สาเหตุและความรุนแรงของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการช่วยเหลือได้ถูกต้อง และช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ

ภัย (Hazard) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดจากธรรมชาติหรือการกระทำของมนุษย์ที่อาจนำมาซึ่งความสูญเสียต่อชีวิต ทรัพย์สิน ตลอดจนทำให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถจำแนกประเภทของภัยได้หลายแบบ ดังนี้ (๑) แบ่งโดยลักษณะของภัย ได้แก่ ภัยธรรมชาติ เช่น ภัยทางธรณีวิทยา ภัยทางอุทกวิทยา-อุทุนิยมวิทยา และ ภัยที่เกิดจากมนุษย์ เช่น ภัยทางเคมี ภัยทางเทคโนโลยี และ (๒) แบ่งโดยการเกิด ได้แก่ ภัยหลัก (Primary Hazard) ภัยที่เป็นปรากฏการณ์ของเหตุภัยพิบัติโดยตรง เช่น แผ่นดินไหวทำให้เกิดการสั่นสะเทือนของพื้นดิน ภัยรอง (Secondary Hazard) ภัยที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากภัยหลัก เช่น อาคารถล่ม ไฟไหม้ เกิดคลื่นสึนามิ การคมนาคมหยุดชะงัก เป็นผลมาจากแผ่นดินไหว และ ภัยประจำถิ่น (Localized Hazard) ภัยขนาดเล็กที่มักเกิดในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เช่น น้ำท่วมฉับพลัน พายุ ไฟไหม้

การจำแนกประเภทภัย (Hazard Classification) หมายถึง การจัดกลุ่มความอันตรายที่อาจเกิดขึ้นตามคุณลักษณะเฉพาะที่กำหนดไว้ โดยมากพบการจำแนกประเภทภัยที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี โดยองค์การสหประชาชาติได้มี การพัฒนาการจำแนกประเภทและการติดฉลากสารเคมีที่เป็นระบบเดียวกันทั่วโลก (Globally Harmonized System of Classification and Labelling of Chemicals: GHS) เพื่อสร้างมาตรฐานที่เหมือนกันและสามารถใช้ร่วมกันในการจำแนกประเภทสารเคมี โดยคำนึงถึงอันตรายด้านกายภาพ ด้านสุขภาพ และ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งจัดให้มีการสื่อสารความเป็นอันตราย คือการติดฉลากบน ภาชนะบรรจุและเอกสารข้อมูลความปลอดภัย (Safety Data Sheet: SDS) เพื่อสื่อสารความเป็นอันตรายให้กับผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการขนส่ง ผู้ปฏิบัติการเผชิญเหตุฉุกเฉิน และผู้บริโภคทั่วไป เนื่องจากการจัดการกับวัตถุเคมีแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน การรับรู้ประเภทของวัตถุเคมีจะทำให้เลือกแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้องและเหมาะสมต่อชนิดของอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงวิธีการรักษาชีวิตและการจัดการที่ถูกต้องหากเกิดอุบัติเหตุขึ้นจากวัตถุเคมีนั้น ประเทศไทยได้นำระบบ GHS มาประยุกต์ใช้ภายใต้พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบควบคุมสารเคมีที่ใช้ในทางอุตสาหกรรม คือ กรมโรงงานอุตสาหกรรม สารเคมีที่ใช้ในทางการเกษตร คือ กรมวิชาการเกษตร และสารเคมีที่ใช้ในบ้านเรือน คือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

แผนที่การเกิดภัย (Hazard Map) หมายถึง แผนที่แสดงพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเกิดภัย เช่น อุทกภัย คลื่นสึนามิ ภูเขาไฟระเบิด เป็นผลของการประเมินความเป็นไปได้ ความถี่ของการเกิดภัย ตลอดจนความรุนแรงของภัยนั้น

ข้อมูลประวัติการเกิดภัย (Hazard Profile) หมายถึง การบรรยายลักษณะทางกายภาพของภัยชนิดใดชนิดหนึ่งโดยมีรายละเอียดที่ช่วยจัดจำแนกภัยนั้น ๆ เช่น ขนาด (Magnitude) ระยะเวลาการเกิดภัย ความถี่ความน่าจะเป็นในการเกิด ขนาดพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบในแต่ละพื้นที่ ควรมีการรวบรวมและวิเคราะห์ประวัติด้านการเกิดภัยของพื้นที่เพื่อใช้ในการวางแผนจัดการความเสี่ยงที่อาจมีขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พื้นที่มีแนวโน้มประสบภัย (Hazard Prone Area) หมายถึง พื้นที่ที่มีโอกาสประสบกับภัยต่าง ๆ เช่น พายุหมุน ความแห้งแล้ง น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ดินถล่ม เป็นประจำบ่อยครั้ง หรืออาจมีความรุนแรงมาก

วัตถุอันตราย (Hazardous Material) หมายถึง วัตถุที่มีคุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมีเฉพาะ เช่น สารระเบิดได้ ก๊าซของเหลวไวไฟ ของแข็งไวไฟ สารออกซิไดซ์ สารพิษและสารติดเชื้อ วัสดุแก๊สมันตรึงสี สารกัดกร่อน วัสดุอันตรายเบ็ดเตล็ด

พื้นที่วิกฤต หรือฮอตสปอต (Hotspot) หมายถึง หมายถึง (๑) (ภัยพิบัติ) จุดหรือบริเวณซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงกว่าบริเวณโดยรอบหรือมีความแตกต่างจากธรรมดา (๒) (ธรณีวิทยา) บริเวณพื้นผิวโลกที่ประสบเหตุการณ์ภูเขาไฟระเบิดหรือภูเขาไฟปะทุมาเป็นระยะเวลานาน และยังหมายถึงพื้นที่หรือบริเวณที่มีความร้อนสูงผิดปกติซึ่งสัมพันธ์กับการเกิดภูเขาไฟ และ (๓) (ชีววิทยา) พื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ

การให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม (Humanitarian Assistance) หมายถึง การสนับสนุนทางการเงิน ทรัพยากร และการปฏิบัติงานซึ่งมีเป้าหมายเพื่อช่วย ชีวิตและบรรเทาความทุกข์ร้อนเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินขึ้น รวมทั้งบรรเทาหรือลดผลกระทบของภัยพิบัติซึ่งเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์ หรือในช่วงเวลาที่เกิดภัยอื่น ๆ เช่น โรคระบาด การขาดแคลนอาหาร ซึ่งจะเกิดอันตรายคุกคามชีวิต สร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง หรือก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สิน เป็นการเสริมหรือเพิ่มเติมนอกเหนือจากความช่วยเหลือภายในประเทศ ต้องมีการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการด้านมนุษยธรรม (humanity) ความเป็นกลาง (Neutrality) ปราศจากอคติ (Impartiality) และเป็นอิสระ (Independence)

ระบบบัญชาการเหตุการณ์ หรือไอซีเอส (Incident Command System: ICS) หมายถึง แนวทางในการบริหารจัดการเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับภัยทุกประเภทอย่างมี มาตรฐานในพื้นที่เกิดเหตุ ตั้งแต่เหตุฉุกเฉินขนาดเล็กไปจนถึงเหตุฉุกเฉินที่มีความ ซับซ้อน โดยผู้ปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการร่วมกันได้ภายใต้การบัญชาการแบบรวมศูนย์ (Unified Command) มีคุณสมบัติคือ รวมสาธารณูปโภค เครื่องมือ บุคลากร แนวทางการปฏิบัติ และการสื่อสารให้สามารถดำเนินการภายใต้โครงสร้างหน่วยงานเดียวกัน ช่วยให้แต่ละหน่วยงานและพื้นที่ ที่ทำหน้าที่อยู่มีการปฏิบัติงานไปใน ทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ช่วยสร้างกระบวนการวางแผนและการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการใช้ร่วมกันระบบบัญชาการเหตุการณ์ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ใน สถานการณ์ที่มีความซับซ้อน แตกต่างกัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกสาขาวิชา และกับหน่วยงานปกครองทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ จังหวัด และท้องถิ่น รวมถึงองค์กรอิสระและภาคเอกชน โดยปกติมีการจัดโครงสร้างระบบเพื่อการทำงานใน ๕ สายงานหลัก คือ ส่วนบัญชาการ (Command) ส่วนปฏิบัติการ (Operation) ส่วนแผนงาน (Planning) ส่วนสนับสนุนกำลังบำรุงหรือ โลจิสติกส์(Logistics) และส่วนการเงิน/การบริหารจัดการ (Finance/Administration) ซึ่งมีความยืดหยุ่นในการปรับลดหรือขยาย ส่วนงานที่อาจจำเป็นหรือไม่จำเป็นต้องใช้งาน ขึ้นอยู่กับลักษณะของเหตุการณ์นั้น ๆ และในบางกรณี อาจมีการเพิ่มส่วนงานข่าวกรอง/ภารกิจการสืบสวน

การบาดเจ็บ (Injury) หมายถึง ภาวะบาดเจ็บที่เกิดจากอุบัติเหตุหรือเหตุการณ์อื่น ๆ มักใช้กับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับร่างกายหรือระบบการทำงานของร่างกายซึ่งเกิดจากแรงกระทำจากภายนอก ในบางครั้งอาจหมายถึงความเสียหายด้านจิตใจ (Trauma)

ช่วงระยะเวลาก่อนเกิดเหตุ (Lead Time) หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่รับรู้ว่าจะเกิดภัยพิบัติจนถึงช่วงเวลาภัยพิบัติเกิดขึ้นจริง เป็น ระยะเวลาที่สำคัญในการเตรียมตัวขั้นสุดท้ายเพื่ออพยพหรือรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้น ภัยแต่ละประเภทมีช่วงระยะเวลาก่อนเกิดเหตุที่แตกต่างกัน เช่น ช่วงระยะเวลา ก่อนพายุไซโคลนขึ้นฝั่งอาจกินเวลา ๒-๓ วัน ทำให้มีเวลาเพียงพอในการเตรียมอุปกรณ์ยังชีพ หรือ อพยพย้ายถิ่นฐานชั่วคราว ในขณะที่ช่วงระยะเวลาก่อนเกิดเหตุ

ระบบเพื่อการยังชีพ (Lifeline) หมายถึง ระบบและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่มีความสำคัญหรือจำเป็นต่อการดำรงชีพ และสมควรได้รับการพิจารณาให้มีความสำคัญเป็นลำดับต้น

ในการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายจากภัยพิบัติ และได้รับการฟื้นฟูเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น ระบบประปา ระบบไฟฟ้า ระบบก๊าซ และโครงข่ายทางคมนาคม

ทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ระดับตติยภูมิในภาวะภัยพิบัติ หรือทีมแพทย์สนามฉุกเฉิน หรือทีมเมิร์ท หรือทีมสหสาขาวิชาชีพ (Medical Emergency Response Team: MERT) หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่เสมือนห้องฉุกเฉินเคลื่อนที่ในภาคสนามเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือภัยพิบัติ โดยเน้นการดูแลรักษาฉุกเฉิน การลำเลียงส่งต่อ และการดูแลรักษาในระดับตติยภูมิ ประกอบด้วยแพทย์ (๒) พยาบาล (๔) เวชกรกู้ชีพ (๔-๖) เภสัชกร (๑) ช่าง (๑) ผู้ช่วยเหลือ/โภชนากร (๑) เจ้าหน้าที่สื่อสาร (๑) และเจ้าหน้าที่บริหารหรือการเงิน (๑) รวมจำนวน ๑๗-๒๐ คน ทีม MERT มีคุณสมบัติเฉพาะด้าน ๓ ประการ ได้แก่ (๑) มีความพร้อมในการปฏิบัติการฉุกเฉินสามารถทำงานร่วมกับหน่วยปฏิบัติการอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น หน่วยแพทย์ฉุกเฉินในพื้นที่ (EMS) หน่วยทหาร (SAR) ชุดเผชิญสถานการณ์วิกฤต (ERT) และอาสาสมัครอื่น ๆ ภายใต้ระบบสั่งการในภาวะฉุกเฉิน (๒) สามารถดำรงชีพอยู่ในพื้นที่ประสบภัยพิบัติโดยไม่รบกวนทรัพยากรของท้องถิ่น และจะเข้าพื้นที่พร้อมยา เวชภัณฑ์ รวมทั้งมีอุปกรณ์ที่จำเป็นเช่น เต็นท์สนาม เครื่องยุงชีพ วิทยุสื่อสาร เครื่องปั่นไฟ และ (๓) สามารถคัดแยก ดูแล ช่วยชีวิตขั้นต้นแก่ผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรง เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตหรือมีปัญหาด้านสุขภาพจิตรุนแรงพร้อมกันจำนวนมากให้ปลอดภัย พร้อมส่งต่อไปดูแลที่โรงพยาบาลได้อย่างเหมาะสม

ทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติระดับอำเภอ (MiniMERT) หมายถึง ทีมปฏิบัติการที่สามารถออกปฏิบัติการได้เร็ว ประกอบด้วยบุคลากร ๕-๖ คน ได้แก่ แพทย์ (๑ คน) พยาบาลที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยฉุกเฉิน (๒ คน) ผู้ช่วยเหลือ และ/หรือ พนักงานขับรถที่ได้รับการอบรมพื้นฐานอาสาสมัครกู้ชีพ (๒-๓ คน) ทำหน้าที่ประเมินสถานการณ์และช่วยเหลือผู้ประสบภัยเบื้องต้นเมื่อเกิดภัยพิบัติในพื้นที่ประสบภัยของตนเองและพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งนี้ทีม MiniMERT ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตามที่กรมการแพทย์กำหนด

หน่วยงานด้านการบริหารจัดการภัยพิบัติแห่งชาติ หรือเอ็นดีเอ็มเอ/เอ็นดีเอ็มโอ (National Disaster Management Authority/Office: NDMA/NDMO) หมายถึง หน่วยงานระดับชาติ ที่มีการกิจหลักในการจัดการภัยพิบัติภายในประเทศ อาจมี สถานะเทียบเท่ากระทรวง กรม หรือ หน่วยงานที่ขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรีตามแต่ระบบการบริหารจัดการและการปกครองของแต่ละประเทศ เป็นค่ากลางที่ใช้สื่อถึงหน่วยงานของประเทศที่ดำเนินการเรื่องภัยพิบัติเป็นภารกิจหลักซึ่งอาจมีชื่อเรียกเฉพาะที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ เช่น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในประเทศไทย

การเตรียมความพร้อม (Preparedness) หมายถึง ความพยายามในการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติ มุ่งเน้นกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้ ผู้คนมีความสามารถในการคาดการณ์ เชิงเหตุ และจัดการกับผลกระทบจากภัยพิบัติอย่างเป็นระบบ หากมีการเตรียมความพร้อมได้ดีจะทำให้สามารถดำเนินการต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการเกิดภัยพิบัติและเพิ่มโอกาสในการรักษาชีวิตให้ปลอดภัยจากเหตุการณ์ภัยพิบัติได้มากขึ้น ตัวอย่างมาตรการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อม ได้แก่ การเตรียมการเรื่องระบบเตือนภัยล่วงหน้า การอพยพเคลื่อนย้ายประชาชนและทรัพย์สิน การฝึกอบรมในการปฐมพยาบาล การจัดเตรียมถุงยังชีพ การวางแผน

บัญชาการเหตุการณ์ฉุกเฉิน การจัดวางแผนผังการประสานงานในเหตุการณ์วิกฤต การฝึกซ้อมการรับมือเหตุการณ์แผ่นดินไหว การเตรียมข้อมูลฐานเพื่อการประเมินความเสียหาย เป็นต้น บางครั้งเรียกว่าการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือภัยพิบัติ (Disaster Preparedness)

ความปลอดภัยสาธารณะ หรือความปลอดภัยของประชาชน (Public Safety) หมายถึง มาตรการป้องกันและให้ความคุ้มครองประชาชนให้รอดพ้นจากอันตราย การบาดเจ็บ หรือการได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ซึ่งเป็นอันตราย เช่น อาชญากรรม ภัยพิบัติ (จากธรรมชาติและมนุษย์) การคุ้มครองประชาชนเป็นภารกิจหลักขององค์กรที่มีหน้าที่สร้างความปลอดภัยให้กับประชาชน เช่น ตำรวจ หน่วยดับเพลิง หน่วยบริการทางการแพทย์ฉุกเฉิน (Emergency Medical Services)

การฟื้นฟู (Recovery) หมายถึง การปรับสภาพระบบสาธารณูปโภค การดำรงชีพ และสถานะวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนที่ประสบภัยให้กลับสู่สภาวะปกติ หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นกว่าเก่าตามความเหมาะสม โดยการนำเอาปัจจัยต่าง ๆ ในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติเข้ามาช่วยในการฟื้นฟูด้วย (Build Back Better) หมายรวมถึง การซ่อมสร้าง (Reconstruction) และการฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation)

การฟื้นฟูสภาพ หรือการเยียวยา (Rehabilitation) หมายถึง การจัดการความเสียหายหรือผลที่เกิดจากภัยพิบัติเพื่อพลิกฟื้นสภาวะการดำรงชีพของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดภัยพิบัติให้กลับคืนสู่สภาพที่เป็นอยู่ก่อนหน้า รวมทั้งการดูแลสภาพจิตใจและจิตสังคม (Psychosocial Support) ของผู้ได้รับผลกระทบ ตลอดจนการกระตุ้นและช่วยเหลือให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงตามความจำเป็น

ความสามารถในการฟื้นคืนสู่ปกติ หรือการรู้รับ ปรับตัว และฟื้นคืนกลับ หรือการพร้อมรับและฟื้นกลับเร็ว หรือริซิวเลียนซ์ (Resilience) หมายถึง ความสามารถของระบบ ชุมชน หรือ สังคมที่มีความเสี่ยงต่อภัย ในการเรียนรู้ เกี่ยวกับสภาพความเสี่ยงภัยของตน รวมทั้งรู้จักวางมาตรการและปฏิบัติตัวเพื่อช่วยลดหรือถ่ายโอนความเสี่ยงดังกล่าวเพื่อลดโอกาสในการได้รับผลกระทบจากภัย และหากประสบกับภัยก็สามารถฟื้นตัวจากผลของภัยได้ด้วยแนวทางและในระยะเวลาที่เหมาะสม หมายรวมถึงความสามารถของชุมชนในการดูแลรักษาโครงสร้างและกลไกพื้นฐานที่จำเป็นให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติด้วย

การเผชิญเหตุ (Response หรือ Emergency Response) หมายถึง การรับมือ มาตรการหรือการปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ควรเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทันท่วงทีเพื่อรักษาชีวิตและให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนที่ได้รับบาดเจ็บหรืออันตรายจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ เช่น การกู้ชีพกู้ภัย การปฐมพยาบาล การแจกถุงยังชีพและสิ่งของบรรเทาทุกข์ การบัญชาการในเหตุการณ์ฉุกเฉินการประสานงานเพื่อลำเลียงผู้ป่วย การบริหารจัดการศูนย์อพยพ

ขั้นตอนปฏิบัติด้านความปลอดภัย (Safety Procedure) หมายถึง ขั้นตอนและข้อปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน โดยมาก อธิบายในรูปแบบมาตรฐานการ

ปฏิบัติงานหรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน ซึ่งระบุรายละเอียดด้านบุคคลากร สถานที่ ระยะเวลา และแนวทางในการปฏิบัติอย่างชัดเจน

ขั้นตอนมาตรฐานการปฏิบัติงาน (Standard Operating Procedure: SOP) หมายถึง วิธีการที่ได้กำหนดหรือจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามอย่างเป็นกิจวัตรในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย หรือเป็นเอกสารที่จัดทำต่างหาก โดยมีรายละเอียดด้านบุคคลากร สถานที่ ระยะเวลา และแนวทางการในการปฏิบัติอย่างชัดเจน

จิตอาสา หรืออาสาสมัคร (Volunteer) หมายถึง บุคคลที่อาสาเข้ามาช่วยเหลือสังคมด้วยความสมัครใจ เสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ป้องกัน แก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

อาสาฉุกเฉินชุมชน (Community Emergency Volunteer) หมายถึง อาสาสมัครช่วยผู้ป่วยฉุกเฉิน ซึ่งมีความรู้และทักษะในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การช่วยฟื้นคืนชีพเบื้องต้น และการโทรแจ้งเหตุเมื่อเจ็บป่วยฉุกเฉิน

๒) กระบวนการการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

การกู้ชีพนับเป็นการช่วยให้พ้นจากความตาย ความพิการถาวร หรือภาวะอันตรายที่รุนแรงส่งผลให้หัวใจหยุดเต้นหรือกำลังจะหยุด แล้วดำเนินการช่วยให้รอดชีวิต ป้องกันหรือลดความพิการและอันตรายต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาลที่เหมาะสมและทันกาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นภาวะฉุกเฉินที่เกิดขึ้นนอกโรงพยาบาลเป็นส่วนใหญ่ การเจ็บป่วยฉุกเฉินมักเกิดขึ้นรวดเร็ว กระทันหัน ส่งผลคุกคามต่อการอยู่รอดของชีวิตนั้นหมายถึงผู้ปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยจะเกี่ยวข้องกับการเผชิญเหตุเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในลักษณะกระทันหันนั่นเอง

การปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยมีขั้นตอนการเข้าร่วมและขึ้นทะเบียนชุดปฏิบัติการฉุกเฉิน^{๔๔} ดังนี้

(๑) แสดงความประสงค์เข้าร่วมที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และประสานการอบรมผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (FR)

(๒) นำรณปฏิบัติการฉุกเฉินและอุปกรณ์ เข้ารับการตรวจสอบเพื่อรับรองมาตรฐานที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

(๓) การขออนุญาตสัญญาณไฟวับวาบและเสียงสัญญาณ ต้องเป็นไปตาม พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ ว่าด้วยข้อกำหนดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่อง กำหนดเงื่อนไขในการใช้ไฟสัญญาณวับวาบ เสียงสัญญาณไซเรน หรือเสียงสัญญาณอย่างอื่น และเครื่องหมายแสดงลักษณะ

^{๔๔}สำนักส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัย, **คู่มือประชาชนในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://122.155.1.141/upload/minisite/file_attach/182/59a5134634097.pdf. [๒๗ มกราคม ๒๕๕๙].

ของรถฉุกเฉิน ฉบับที่ ๓ ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ และประกาศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ ขออนุญาตใช้ไฟสัญญาณวับวาบและเสียงสัญญาณ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งรถปฏิบัติการฉุกเฉินจะต้องใช้สัญญาณไฟวับวาบเป็น “แสงแดง และน้ำเงิน” (สีแดงอยู่ตรงด้านคนขับรถ) โดยมีเอกสารประกอบการขออนุญาตใช้สัญญาณไฟวับวาบ และเสียงสัญญาณยื่นต่อผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด หรือผู้บังคับการ กองบังคับการตำรวจจราจร (ในเขตกรุงเทพมหานคร)

(๔) ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินที่จะได้รับการขึ้นทะเบียน ต้องมีบุคลากรที่ผ่านการอบรมตามมาตรฐานการแพทย์ฉุกเฉินหรือผ่านการศึกษาในสถาบันการศึกษา ที่ได้รับการรับรองจาก คณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉินหรือสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ มีรถปฏิบัติการฉุกเฉินและอุปกรณ์ตามมาตรฐานการแพทย์ฉุกเฉิน และได้รับอนุญาตให้ใช้สัญญาณไฟวับวาบและเสียงสัญญาณ ทั้งนี้ ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการขึ้นทะเบียน จะได้รับสติ๊กเกอร์รับรองมาตรฐานและสติ๊กเกอร์ตราสัญลักษณ์ (ตราสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ) และได้รับการจัดแบ่งพื้นที่บริการ (Zoning) โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะดำเนินการจัดแบ่งพื้นที่ตามที่คณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัดกำหนด แสดงถึงการได้รับอนุญาตให้เป็นชุดปฏิบัติการฉุกเฉิน พร้อมให้บริการประชาชน

ขั้นตอนการปฏิบัติของชุดปฏิบัติการกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย^{๔๔} มีดังนี้

(๑) ชุดปฏิบัติการต้องอยู่ในการกำกับดูแลของหน่วยปฏิบัติการ และขึ้นทะเบียนกับสำนักระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด หรือสำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยปฏิบัติการที่สถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน (สพฉ.) กำหนด มีหน้าที่เตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์รองรับการปฏิบัติการฉุกเฉิน

(๒) หน่วยปฏิบัติการ หรือชุดปฏิบัติการ ได้รับการสั่งการจากศูนย์รับแจ้งเหตุ และสั่งการจังหวัด หรือศูนย์เอราวัณ สำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร จะต้องจัดชุดปฏิบัติการออกปฏิบัติการทันที และต้องบันทึกรายละเอียดในแบบบันทึกการปฏิบัติการการแพทย์ฉุกเฉิน ตามแต่ละระดับของชุดปฏิบัติการ ทั้งนี้กรณีที่หน่วยปฏิบัติการ หรือชุดปฏิบัติการได้รับการแจ้งโดยตรงจากผู้แจ้งเหตุ หรือผู้ประสบเหตุ ให้แจ้งประสาน ไปยังศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการจังหวัด หรือศูนย์เอราวัณ สำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร เพื่อขออนุมัติออกปฏิบัติงานก่อนจึงจะออกให้บริการได้ มิฉะนั้นจะไม่สามารถเบิกเงินอุดหนุนหรือชดเชยการปฏิบัติการฉุกเฉินได้

(๓) กรณีชุดปฏิบัติการออกปฏิบัติการฉุกเฉินภายใต้การสั่งการของศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการจังหวัด หรือศูนย์เอราวัณ สำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร แล้วไม่พบเหตุ หรือยกเลิก หรือเสียชีวิตก่อนไปถึง หรือให้การรักษาแต่ไม่นำส่งต่อรายงานไปยังศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการจังหวัด หรือศูนย์เอราวัณ สำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยปฏิบัติการที่สถาบัน

^{๔๔}สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, แนวทางการจ่ายเงินเพื่อการสนับสนุน การปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉิน ปี ๒๕๕๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.taham.net/nat/50d17rescue.html>. [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].

การแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติกำหนด จะต้องบันทึกข้อมูลนี้ผ่านโปรแกรม เพื่อการเบิกจ่ายเงินอุดหนุน หรือชดเชยการปฏิบัติการฉุกเฉิน ซึ่งจะได้รับการชดเชยตามอัตราที่กำหนด

(๔) หน่วยปฏิบัติการรวบรวมแบบบันทึกการปฏิบัติการของชุดปฏิบัติการ เพื่อส่งเอกสารขอรับเงินอุดหนุนหรือชดเชยปฏิบัติการฉุกเฉิน จากสำนักงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หรือศูนย์เอราวัณ สำนักงานการแพทย์กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยปฏิบัติการที่สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) กำหนด

(๕) กรณีชุดปฏิบัติการรักษาและนำส่งผู้ป่วย ต้องบันทึกรายละเอียดครบถ้วน จะได้รับการชดเชยเต็มจำนวน ดังต่อไปนี้

- ผลการคัดแยกระดับความรุนแรง ณ ห้องฉุกเฉิน
- ชื่อ นามสกุลของผู้ป่วยฉุกเฉิน (หากไม่ทราบให้ระบุว่า หญิง/ชายไม่ทราบชื่อ)
- ชื่อโรงพยาบาลที่นำส่ง และหมายเลขประจำตัวผู้ป่วย (HN)
- เลขบัตรประจำตัวประชาชน (ID)/Passport (ต่างชาติ) หรือ ผลการรักษาพยาบาล

(อย่างใดอย่างหนึ่ง ยกเว้น FR)

(๖) กรณีรักษาและเสียชีวิตระหว่างนำส่ง ต้องมีชื่อโรงพยาบาล ชื่อผู้ป่วย (หากไม่ทราบให้ระบุว่า หญิง/ชายไม่ทราบชื่อ)

(๗) กรณีผู้ป่วยรักษาแต่เสียชีวิตในที่เกิดเหตุ หรือรักษาเสียชีวิตขณะนำส่งต้องบันทึกรายละเอียดการรักษา หากนำส่งให้บันทึกชื่อโรงพยาบาลที่นำส่ง ให้ถือว่าเป็นผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤต (สีแดง)

(๘) กรณีรักษาและไม่นำส่ง กรณี ALS ต้องมีชื่อผู้ป่วย (หากไม่ทราบให้ระบุว่า หญิง/ชายไม่ทราบชื่อ) และบันทึกการรักษาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ทั้งนี้ การปฏิบัติงานกู้ชีพในระบบการแพทย์ฉุกเฉินมี ๖ ระยะ ดังนี้

(๑) การเจ็บป่วยฉุกเฉินและการพบเหตุ (Detection) การเจ็บป่วยฉุกเฉินเป็นเหตุที่เกิดขึ้นอย่างไม่สามารถ คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ การจัดการให้ผู้ป่วยเองหรือผู้เห็นเหตุการณ์มีความรู้ในการตรวจพบเหตุการณ์ภาวะฉุกเฉิน และตัดสินใจเพื่อแจ้งเหตุเมื่อพบเหตุนั้นเป็นสิ่งจำเป็นขั้นแรกที่สำคัญมาก เพราะจะทำให้กระบวนการช่วยเหลือมาถึงได้รวดเร็วขึ้น

(๒) การแจ้งเหตุขอความช่วยเหลือ (Reporting) การแจ้งเหตุที่รวดเร็วโดยมีหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินที่จำได้ง่าย และระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นประตูเข้าไปสู่การช่วยเหลือที่เป็นระบบ โดยผู้แจ้งเหตุต้องมีความรู้ความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง รวมถึงการดูแลขั้นต้นตามความเหมาะสมอีกด้วย ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการจัดตั้งศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการในทุกจังหวัด โดยใช้หมายเลขโทรศัพท์ ๑๖๖๙ เป็นหมายเลขแจ้งเหตุ ในระบบการแพทย์ฉุกเฉิน

(๓) การออกปฏิบัติการของหน่วยการแพทย์ฉุกเฉิน (Response) สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) กำหนดมาตรฐานชุดปฏิบัติการที่เหมาะสมเพื่อให้การช่วยเหลือ ณ จุดเกิดเหตุจนถึงสถานพยาบาล เพื่อให้การปฏิบัติการฉุกเฉินมีความเหมาะสมกับการเจ็บป่วยฉุกเฉินในแต่ละเหตุการณ์ โดยชุดปฏิบัติการประกอบด้วยบุคลากร ได้แก่ หัวหน้าชุดปฏิบัติการ ผู้ปฏิบัติการ

และผู้ขับพาหนะฉุกเฉิน และอุปกรณ์ต่างๆ ได้แก่ เวชภัณฑ์และเครื่องมือทางการแพทย์ ยานพาหนะเพื่อลำเลียงหรือขนส่ง โดยชุดปฏิบัติการการแพทย์ฉุกเฉินแบ่งออกได้ดังนี้

- ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Responder Unit: FR) ใช้ในกรณีที่ผู้ป่วยอาการไม่รุนแรง หัวหน้าชุดปฏิบัติการเป็นผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Responder) และทีมปฏิบัติการที่เป็นผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้นรวมอย่างน้อย ๓ คน

- ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับต้น (Basic Life Support Unit: BLS) หัวหน้าชุดปฏิบัติการเป็นเวชกรฉุกเฉิน ระดับต้น (Emergency Medical Technician-Basic: EMT-B) และทีมปฏิบัติการที่เป็นเวชกรฉุกเฉิน ระดับต้นหรือผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้นรวมอย่างน้อย ๓ คน

- ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับกลาง (Intermediate Life Support Unit: ILS) ใช้ในเหตุการณ์ที่ไม่ร้ายแรงนัก หัวหน้าชุดปฏิบัติการเป็นเวชกรฉุกเฉินระดับกลาง (Emergency Medical Technician-Intermediate: EMT-I) และทีมปฏิบัติการเป็นเวชกรฉุกเฉินระดับกลาง เวชกรฉุกเฉินระดับต้น หรือ ผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้นรวมอย่างน้อย ๓ คน

- ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับสูง (Advance Life Support Unit: ALS) เป็นทีมปฏิบัติการพร้อมรถตู้ มีอุปกรณ์ช่วยเหลือปฐมพยาบาลเบื้องต้นครบถ้วน เป็นการปฏิบัติการขั้นสูงที่ใช้ในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ ที่อันตรายมาก คนเจ็บมีอาการหนัก หัวหน้าชุดปฏิบัติการเป็นเวชกรฉุกเฉินระดับสูง (Emergency Medical Technician-Paramedic: EMT-P) หรือพยาบาลกู้ชีพ (Pre Hospital Emergency Nurse: PHEN) หรือแพทย์ฉุกเฉิน (Emergency Physician: EP) หรือ แพทย์ (Physician) และทีมปฏิบัติการที่เป็นเวชกรฉุกเฉินระดับกลาง เวชกรฉุกเฉินระดับต้น หรือผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้นรวมอย่างน้อย ๓ คน

(๔) การรักษาพยาบาลฉุกเฉิน ณ จุดเกิดเหตุ (On Scene Care) ผู้ปฏิบัติการต้องทำการประเมิน สภาพแวดล้อมเป็นอันดับแรกเพื่อความปลอดภัยของตนเอง และคณะผู้ปฏิบัติการ จากนั้นทำการประเมินสภาพผู้ป่วยเพื่อให้การดูแลรักษาพยาบาลฉุกเฉินตามที่ได้รับมอบหมายจากแพทย์ผู้ควบคุมระบบ โดยไม่ใช้เวลาในการ ดูแลรักษา ณ จุดเกิดเหตุมากเกินไปจนส่งผลกระทบต่อผู้ป่วย

(๕) การลำเลียงขนย้าย และการดูแลระหว่างนำส่ง (Care in Transit) ผู้ลำเลียงขนย้ายจะต้องผ่านการ ฝึกอบรมเทคนิควิธีการมาเป็นอย่างดีและในขณะที่ขนย้ายจะต้องมีการประเมินสภาพผู้เจ็บป่วยเป็นระยะๆ โดยอาจมีการปฏิบัติการบางอย่างในขณะที่นำส่ง เช่น การให้สารน้ำ การตามกระดูก

(๖) การนำส่งสถานพยาบาล (Transfer to Definitive Care) การนำส่งต้องใช้ดุลยพินิจว่าโรงพยาบาลที่จะนำส่งนั้นสามารถรักษาผู้ป่วยรายนั้นได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ ระยะเวลาที่ใช้ในการนำส่งนานเกินไปหรือไม่ มิฉะนั้นเวลาที่เสียไปกับความสามารถที่ไม่ถึงและความไม่พร้อมของสถานพยาบาลนั้นๆ จะทำให้เกิดการเสียชีวิต พิการ หรือมีภาวะแทรกซ้อนในการรักษาพยาบาลอย่างไม่ควรจะเกิดขึ้น

สำหรับปัญหาสาธารณสุขภัยที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและรุนแรงมากขึ้น ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก แนวทางหนึ่งในการป้องกันและลดผลกระทบ

จากสาธารณภัยอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนคือการลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ด้วยความตระหนักในผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนและสังคมจากเหตุการณ์สาธารณภัย ทำให้ทั่วโลกตื่นตัวในการค้นหาแนวทางเพื่อลดโอกาสในการเกิดผลกระทบจากสาธารณภัยอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการตั้งรับและรอแก้ไขปัญหาหรือเยียวยาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสาธารณภัย มาสู่การเตรียมความพร้อมล่วงหน้าเพื่อรับมือภัยที่อาจเกิดขึ้นและดำเนินการเชิงรุกในการลดปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเสี่ยง จึงเกิดแนวความคิดในการปฏิบัติการการลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย (Disaster Risk Reduction: DRR) โดยมุ่งเน้นในการลดความเสี่ยง ด้วยการป้องกันไม่ให้เกิดความเสี่ยงใหม่ และลดความเสี่ยงที่มีอยู่เดิม และเน้นมาตรการและวิธีการที่หลากหลายในการป้องกันและลดความเสียหาย เปราะบาง และเพิ่มศักยภาพในการเตรียมความพร้อมในการเผชิญเหตุและการฟื้นฟูให้กลับคืนสภาพได้อย่างรวดเร็วและดีขึ้นกว่าเดิม โดยกำหนดภารกิจสำคัญที่ควรปฏิบัติ (Priorities for Action) ได้แก่ เข้าใจความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เสริมสร้างศักยภาพในการบริหารและจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ลงทุนในด้านการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติเพื่อให้พร้อมรับมือและฟื้นคืนกลับได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ พัฒนาศักยภาพการเตรียมความพร้อมเผชิญเหตุภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการฟื้นฟูสภาพและซ่อมสร้างให้ดีกว่าเดิมในช่วงของการบูรณะฟื้นฟูภายหลังเกิดภัยพิบัติ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการประยุกต์แนวความคิดเรื่องการลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย และสร้างกลไกเพื่อดำเนินการจัดการและลดความเสี่ยงจากสาธารณภัยภายในประเทศทั้งในดำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และกฎหมาย มีพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยพ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินงาน และเป็นกฎหมายหลักในการจัดการสาธารณภัย กำหนดให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ภายใต้กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานกลางของรัฐในการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของประเทศ กำหนดกรอบการบริหารและการจัดการสาธารณภัย มีรายละเอียดเกี่ยวกับประเภทของภัย แนวนโยบาย และขั้นตอนการปฏิบัติงาน รวมถึงแนวทางการประสานงานจากระดับชาติถึงระดับชุมชน และเปิดโอกาสให้องค์กรภาคประชาสังคมและหน่วยงานภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในระบบการบริหารจัดการสาธารณภัย นโยบายสำคัญในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยคือ แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีหลักปฏิบัติสอดคล้องกับหลักการสากลตามกรอบเซนได (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030: The Sendai Framework) และคณะรัฐมนตรีอนุมัติ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้เป็นแผนแม่บทและเป็นกรอบในการปฏิบัติการด้านสาธารณภัยของประเทศ^{๕๐}

สาธารณภัยแม้จะนำพาความสูญเสียมากมาย แต่ในภาวะวิกฤตก็สร้างโอกาสในการแก้ไขงานพัฒนาต่างๆ ให้ดีขึ้นได้ ทั้งการสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมต่างๆ คืบหน้าให้ดีกว่าเดิม และสังคมให้ความสำคัญต่อการจัดการและลดความเสี่ยงมากขึ้น ทั้งนี้ สาธารณภัยเป็นผลร่วมของการเกิดภัยตามธรรมชาติและสภาพของสังคม บ่งบอกถึงโอกาสที่ชุมชนหรือสังคมนั้นๆ จะได้รับผลกระทบจากการเกิดภัยมากน้อยเพียงใด ความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณภัยและความเสี่ยงจาก

^{๕๐}กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.disaster.go.th> [๒๘ มกราคม ๒๕๕๙].

สาธารณภัยที่มากขึ้นทำให้โลกยอมรับว่าสาธารณภัยเป็นเรื่องที่จัดการได้โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ภัยเกิดขึ้นก่อน จากแนวคิดในอดีตที่เคยมุ่งเน้นในการบริหารจัดการสาธารณภัย (Disaster Management: DM)” กล่าวคือ การจัดการเหตุการณ์ฉุกเฉิน การให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัย หรือการฟื้นฟูสภาพหลังจากภัยได้เกิดขึ้นแล้ว มาเป็นการให้ความสำคัญมากขึ้นกับการดำเนินการเชิงรุก เพื่อการบริหารจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัย (Disaster Risk Management: DRM)” ซึ่งเป็นการจัดการกับปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสียหาย ผ่านมาตรการต่างๆ ที่ช่วยทำให้ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากสาธารณภัยได้ลดน้อยลงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แบ่งมาตรการเพื่อการจัดการออกเป็นสามระยะสำคัญ ได้แก่ ระยะก่อนเกิดภัย ระยะเกิดภัย และระยะหลังเกิดภัย^{๕๑} ดังนี้

(๑) ระยะก่อนเกิดภัย การจัดการในระยะก่อนเกิดภัยมี ๒ ขั้นตอน คือ (๑) การป้องกันและการลดผลกระทบ (Prevention and Mitigation) เป็นการดำเนินการเพื่อขจัดหรือลดโอกาสที่สาธารณภัยจะสร้างผลกระทบต่อบุคคล ชุมชนหรือสังคม เกี่ยวข้องกับโครงสร้างต่างๆ เพื่อป้องกันภัย เช่น การสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ การสร้างกำแพงกันน้ำริมตลิ่ง การสร้างระบบระบายน้ำ หรือการสร้างอาคารที่คงทนต่อแรงสั่นสะเทือนของแผ่นดินไหว และครอบคลุมถึงการดำเนินงานอื่นๆ ที่ไม่ใช่โครงสร้าง ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานที่เกี่ยวกับโครงสร้างป้องกันและลดผลกระทบจากภัยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การออกกฎหมาย ควบคุมมาตรฐานก่อสร้างอาคาร การจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดิน การอบรมวิศวกรในการก่อสร้างเขื่อน การขุดลอกคูคลอง และ (๒) การเตรียมพร้อมก่อนเกิดสาธารณภัย (Preparedness) เป็นการดำเนินงานเพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีความรู้และทักษะต่างๆ พร้อมทั้งจะเผชิญกับภัย เช่น การพัฒนาระบบแจ้งเตือนภัยและการกระจายข่าวสาร การวางแผนเผชิญเหตุการณ์ ฝึกซ้อมแผนการจัดทำแผนอพยพและเตรียมเส้นทางอพยพ การเตรียมพร้อมด้านปัจจัยสี่และถุงยังชีพ การเตรียมการเพื่อสนับสนุนด้านเครื่องจักรกล เครื่องมือ และงบประมาณ การเตรียมพร้อมบุคลากรในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การฝึกทักษะการกู้ชีพ กู้ภัย รวมถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการดำรงชีพให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

๒) ระยะระหว่างการเกิดภัย เป็นการเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉิน (Response) มุ่งให้ความสำคัญกับการรักษาชีวิตของผู้ประสบภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือเกิดสถานการณ์ภัยเป็นหลัก โดยเน้นในการให้ความช่วยเหลือ กู้ชีพ กู้ภัย การพยาบาลสาธารณสุข ตลอดจนการบรรเทาทุกข์ และการแจกจ่าย สิ่งของยังชีพ การดูแลช่วยเหลือผู้อพยพและการจัดการศูนย์อพยพ รวมทั้ง การจัดระบบบัญชาการเหตุการณ์ฉุกเฉิน ทั้งระบบสั่งการ ระบบการสื่อสาร การประสานงาน และอื่นๆ ทำให้หน่วยงาน ต่างๆ สามารถรับมือกับเหตุการณ์และให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทันท่วงทีทั้งนี้หากมีการเตรียมการใน การเผชิญเหตุได้ดีตั้งแต่ในระยะก่อนเกิดภัยก็จะช่วยให้การดำเนินงานเมื่อเกิดสาธารณภัยขึ้นจริงมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(๓) ระยะหลังเกิดภัย ภายหลังจากการเกิดภัยพิบัติหรือสาธารณภัยผ่านพ้นไปแล้ว จึงมุ่งเน้นจัดการสถานการณ์การฟื้นฟู (Recovery) ให้บุคคล ชุมชน หรือสังคมได้ฟื้นฟูสภาพกลับมาเป็นปกติ ซึ่งมีทางเลือก ๒ทาง คือ (๑) การสร้างคืนใหม่ให้เหมือนเดิม หรือการสร้างใหม่ให้ดีกว่าเดิม

^{๕๑}กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.disaster.go.th>. [๒๘ มกราคม ๒๕๕๙].

(Build Back Better) มักเป็นการฟื้นฟูในเชิงโครงสร้างด้วยการบูรณะซ่อมแซม (Reconstruction) เช่น การซ่อมแซมอาคารบ้านเรือน โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น ฯลฯ และ (๒) การฟื้นฟูสภาพจิตใจ การเยียวยาผู้ประสบภัย (Rehabilitation) เช่น การดูแลสุขภาพแวดล้อมและสุขอนามัย การให้คำปรึกษาทางจิตสังคม (Psychosocial) และฟื้นฟูสภาพจิตใจ การเยียวยาทางการเงิน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้การฟื้นฟูเป็นไปอย่างแนวทางที่ยั่งยืน ภายหลังจากเกิดสาธารณภัยจึงควรมีการประเมินความสูญเสียและความเสียหายที่เกิดขึ้น และวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนฟื้นฟูและบูรณะขึ้นอย่างเป็น ระบบ

๒.๑.๔ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การอาสาสมัคร

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณ ความเชื่อเกิดจากการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบังเกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัย ล้วนเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์ แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

ความเชื่อของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการ^{๕๒} ตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์ คือความเชื่อในธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเกิดอยู่ข้างเคียงตั้งแต่เกิด สิ่งแรกที่เห็นหรือสัมผัสก่อนคือธรรมชาติรอบตัว เช่น ความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อน แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ ฟ้าร้องฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด มนุษย์เชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษและสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษได้ จึงเกรงกลัวและกราบไหว้ ดังนั้น การนับถือธรรมชาติจึงนับเป็นขั้นแรกแห่งความเชื่อของมนุษย์

(๒) ความเชื่อในคติถือผีสิง เทวดา วิวัฒนาการแห่งความคิดนี้เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น และเกิดความสงสัยความผันแปรต่างๆในธรรมชาติเหล่านั้น ว่ามีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ จึงสร้างรูปเทวดา รูปมนุษย์ หรือรูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์ เช่น พระกัมมิจาที่ แม่ย่านางเรือ และเทพารักษ์ เพื่อบูชาธรรมชาติ ที่คงมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งสิ่งสถิตอยู่ ซึ่งเรียกว่าเจตภูตหรือวิญญาณ มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น หรือเทวะนำความสุขมาให้ เจตภูตที่ทรงอำนาจสิ่งอยู่ในธรรมชาตินั้นๆ วิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ คือ เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างก่อน แล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกมีวิญญาณสิ่งสถิตอยู่ จากนั้นเชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้นมีอำนาจไปแต่ละอย่าง อาจบันดาลความดี ความชั่ว ความสุข และความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้แต่ละอย่างตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ วิญญาณเหล่านั้นต้องมีรูปร่างแต่ไม่สามารถเห็นได้ แล้งจึงเริ่มสร้างขึ้นด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่ตนนับถือเรียกว่าพระเจ้า

^{๕๒} เสฐียร พันธงสี, ศาสนาเปรียบเทียบ, (พระนคร: แพรวพินทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๓๐-๓๑.

หรือเทพเจ้าหรือผีบางเทวดาก็ตามเกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้น ความเชื่อเช่นนี้เป็นมูลเหตุอีกประการหนึ่งของศาสนา นักปราชญ์ในสังคมมนุษย์โบราณเรียกความเชื่อนี้ถือว่าวิญญาณหรือเจตภูต

(๓) ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ได้แก่ มารดา บิดา ปู่ย่าและตายายที่ตายไปแล้ว วิญญาณของบุคคลเหล่านั้นไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่เพื่อปกป้องรักษา ดูแลบุตรหลานของพวกเขา ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ โดยสังเกตตัวอย่างได้ว่าการบังสุกุลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของคนไทย และการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษของคนจีน

(๔) ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ ความคิดของมนุษย์ได้พัฒนาติดต่อกันมาจากความคิดเรื่องสร้างภาพเทพเจ้าตามมโนคติของตน โดยคิดเห็นว่าธรรมชาติอย่างใดควรมีรูปร่างเป็นอย่างไร และธรรมชาติอย่างใดมีอำนาจสูงกว่ากันอย่างไร บางพวกเชื่อว่าพระอาทิตย์เป็นเทพเจ้าสูงสุด บางพวกเชื่อว่าพายุฟ้าเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ บางพวกเชื่อว่าพระจันทร์เป็นเทพเจ้าสูงสุดกว่าเทพเจ้าองค์ใด เทพเจ้าแต่ละองค์มีอำนาจลดหลั่นกัน และมีหน้าที่แตกต่างกัน

ความเชื่อของมนุษย์มีอยู่มากมาย แต่ละภูมิภาคอาจจะมีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปบ้าง สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ (๑) ความเชื่อทั่วไป หรือความเชื่อธรรมดา (Beliefs) ความเชื่อทั่วไปนี้ คนส่วนใหญ่จะมีอยู่ ได้แก่ ความเชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमित ผีน ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด ความเชื่อเกี่ยวกับ นรก สวรรค์ ชาติภพ ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย และ (๒) ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ซึ่งเป็นการเชื่อถือโดยรู้สึกเกรงขามหรือกลัวในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือในสิ่งลึกลับ ไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และสิ่งนั้นอาจจะให้ดีหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือก็ได้ แบ่งเป็น วิญญาณ ผีบาง เทวดา เครื่องรางของขลัง และโชคลาง

ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อ มีอยู่ ๔ ประการหลัก คือ (๑) มนุษย์ไม่อาจขาดความเชื่อหรือความคิดได้ เพราะหากขาดความเชื่อเสียแล้วมนุษย์จะไม่เข้าใจตนเองและไม่เข้าใจโลกหรือสภาพสิ่งแวดล้อมได้ ถ้าไม่เข้าใจสิ่งเหล่านั้นแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น หากไม่รู้ว่าตนเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็จะไม่อาจติดต่อกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม หากไม่มีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมก็ไม่อาจใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม หรืออาจได้รับภัยอันตรายจากสภาพแวดล้อมได้ (๒) ชีวิตมนุษย์ มีทั้งสิ่งที่เห็นได้ พิสูจน์ได้ เข้าใจได้ และมีสิ่งที่มองไม่เห็นเช่นผีหรือเทวดา หรือมองไม่ถึงเช่นอนาคต สิ่งที่ไม่เห็นได้เช่นความรักความซิง ความดีความชั่ว มนุษย์จึงต้องอาศัยความเชื่อหรือสร้างความคิดเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ไว้เป็นทุน เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นเพื่อเสริมต่อจากสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง (๓) ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจ เช่น ความเชื่อที่ว่าเครื่องบินสามารถบินในอากาศได้ มนุษย์ก็สามารถควบคุมเครื่องบินให้ขึ้นสู่อากาศได้ ความเชื่อที่ว่าตนมีกำลังกายดีก็จะมี ความมั่นใจในการต่อสู้ ความเชื่อที่ว่าสัมผัสอาชีพเป็นการทำได้แม้ยากลำบากก็มีกำลังใจฝ่าฟันกระทำ และ (๔) ความเชื่อทำให้เกิดความสบายใจ เช่น เชื่อในเจตนาของพระเจ้าที่จะทดสอบความอดทนทุกข์ยาก แม้มีความเจ็บปวด ไม่หายจากความทุกข์ยาก หรือทำความพยายามแล้วไม่สำเร็จ แต่ก็ยังมีความสบายใจ คนไข้เชื่อความสามารถของหมอจึงยอมให้ผ่าตัด (ด้วยความสบายใจ)

พระพุทธศาสนากับการดำรงชีวิตของคนไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นมาเป็นระยะเวลาที่นานกว่าพันปีและได้ยอมรับนับถือเป็นศาสนาประจำชาติไทย ดังนั้นคำสอนทางพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย เห็นได้จากความเป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีเมตตาปราณี ความรักสามัคคี รักสันติ ไม่ชอบความรุนแรง ประนีประนอมกับเพื่อนร่วมชาติไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาอะไร สิ่งต่างๆ ที่แสดงออกมาเหล่านี้ล้วนเป็นอิทธิพลของหลักธรรมทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงการมีศรัทธาหรือศัทธาแล้วต้องมีปัญญา กำกับอยู่ในหลักธรรมนั้นเสมอ เนื่องด้วยว่าการมีความเชื่ออย่างเดียวโดยไม่มีปัญญาจะเป็นความเชื่อที่มงาย (Blind Faith) ปราศจากเหตุผล (Cause and Effect) และการพิสูจน์ นั่นหมายถึง ความเชื่อจึงเป็นความรู้แบบหยาบๆ ยังไม่ผ่านการเจียรไนทางความคิด หรือไม่ผ่านการไตร่ตรองด้วยหลักคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ การคิดพิจารณาแบบละเอียด การทำใจโดยแยบคาย ถี่ถ้วนและลึกซึ้ง การคิดที่ถูกวิธี มีระเบียบ มีเหตุผลและสร้างสรรค์ ความเชื่อตามหลักธรรมในทางพุทธศาสนา ดังปรากฏในเกสปุตตสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๒ ว่าด้วยอังคุตตรนิกาย หมวดตติกนิบาต^{๕๓} สาระที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร ซึ่งคนส่วนมากมักจะเรียกว่ากาลามสูตร นั้น มีใจความสรุปได้ว่า ชาวกาลามะในเกสปุตตะซึ่งเป็นนิคมหนึ่งในแคว้นโกศลได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อขอคำแนะนำ โดยกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม สมณพราหมณ์พวกนั้นพูดประกาศแต่เฉพาะทฤษฎะของตนเท่านั้น ส่วนทฤษฎะของผู้อื่น ช่วยกันตำหนิ ดูหมิ่น ประณาม ทำให้ไม่น่าเชื่อ อีกทั้งสมณพราหมณ์พวกอื่นๆซึ่งมายังเกสปุตตนิคมก็กระทำในทำนองเดียวกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์มีความเคลือบแคลงสงสัยในสมณพราหมณ์เหล่านั้นว่า สมณพราหมณ์เหล่านั้นใครพูดจริง ใครพูดเท็จ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนชาวกาลามะทั้งหลาย น่าเห็นใจที่ท่านทั้งหลายอยู่ในสภาพเช่นนี้ ถูกแล้วที่ท่านทั้งหลายมีความเคลือบแคลงสงสัยในสิ่งที่ควรเคลือบแคลงสงสัย เพราะท่านทั้งหลายตกอยู่ในฐานะที่ต้องสงสัย ตัดสินใจไม่ได้ มาเถิด ท่านทั้งหลายการเชื่อหรือไม่นั้น ท่านจงพิจารณา โดยใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงสิ่งไม่ควรเชื่อนี้เถิด”

กาลามสูตร เป็นหลักแห่งความเชื่อที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชนไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างมงายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริง ได้แก่ สิ่งที่ไม่ควรเชื่อ ๑๐ ประการ คือ

(๑) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะฟังตามกันมา (มา อนุสสเวน): คำว่าฟังตามกันมา หมายถึง สิ่งที่บอกเล่าต่อกันมาตามธรรมเนียม เป็นต้น

(๒) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะถือสืบๆกันมา (มา ปรมปราย): คำว่าทำตามสืบๆกันมา หมายถึง การทำตามสืบๆกันมา โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผล แต่ถือเอาการที่ทำสืบๆกันมานั่นเองเป็นเหตุผล ลักษณะเช่นนี้เรียกกันว่า เถรสองบาตร

(๓) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะเล่าลือ (มา อิติกราย): คำว่าตื่นข่าว หมายถึง สิ่งน่าอัศจรรย์ที่กำลังลือกระฉ่อน กันอยู่ในขณะนั้น

^{๕๓}อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๕๐๕/๒๑๒.

(๔) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะอ้างตำราหรือคัมภีร์ (มา ปิฎกสมปทานน) คำว่าอ้างตำราหรือคัมภีร์ หมายถึง มีหลักฐานที่อ้างอิงในตำรับตำรา หรือแม่แต่ในพระไตรปิฎก

(๕) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะตรรก (มา ตกุกเหตุ) คำว่าเดา หมายถึง การใช้เหตุผลชั่วคราว ชั่วขณะ ตามวิสัยของคนธรรมดาทั่วไป

(๖) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะคาดคะเนอนุมานเอา (มา นยเหตุ) คำว่าคาดคะเน ก็มีลักษณะอย่างนั้น หากแต่ว่ามีการเทียบเคียงโดยนัยต่างๆ ที่รัดกุมกว่า ซึ่งเป็นวิสัยของผู้มีปัญหา

(๗) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะตรึกตามอาการ (มา อาการปริวิตุกถน) คำว่าตรึกตามอาการ คือการใช้เหตุผล หรือใช้สิ่งแวดล้อมเป็นเหตุผลตามที่มีปรากฏอยู่เฉพาะหน้าในที่นั้นๆ ซึ่งรัดกุมยิ่งไปกว่า การคาดคะเน

(๘) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะเข้ากันได้กับความเห็นของตน (มา ทิฎฐินิษณานกขนตยา) คำว่า ต้องตามลัทธิของตน หมายความว่าเข้ากันได้กับความเห็นของตนหรือเข้ากับลัทธิ ที่ตนถืออยู่แล้วแต่ก่อน

(๙) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะผู้พูดสมควรเชื่อได้ (มา ภพพรูปตาย) คำว่า ผู้พูดสมควรเชื่อได้ หมายความว่า ผู้พูดเป็นผู้ที่ใครๆพากันเชื่อถือ เพราะเป็นบัณฑิต เป็นนักปราชญ์ เป็นคนเฒ่าคนแก่ เป็นคนเคยไปในที่นั้นๆมาแล้ว เป็นต้น

(๑๐) อย่าเพิ่งรีบเชื่อเพียงเพราะนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครู) คำว่า ถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา หมายความว่าถึง ครูบาอาจารย์โดยตรง

ดังนั้น ความเชื่อต้องเชื่อตามการพิจารณาและเหตุผลของของตนเอง ว่า คำสอนเหล่านั้น เมื่อประพฤติหรือกระทำตามไปแล้ว จะมีผลเกิดขึ้นอย่างไร ถ้ามีผลเกิดขึ้นให้เป็นทุกข์เดือดร้อน ทั้งตนเองและผู้อื่น ก็เป็นคำสอนที่ไม่ควรปฏิบัติตาม แต่ถ้ามีผลเป็นไปเพื่อความสุข ความเจริญ ย่อมเป็นคำสอนที่ควรทำตาม เช่น เมื่อมีการพูดถึง ราคะ โทสะ โมหะ ว่าเป็นสิ่งควรละหรือไม่ ผู้ฟังจะต้องพิจารณาให้เห็นชัดด้วยตนเองว่า ราคะ โทสะ โมหะ เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์หรือความสุข ให้เห็นชัดแก่ใจของตนเสียก่อน เมื่อเห็นว่า ราคะ โทสะ โมหะ เป็นของร้อน จึงละเสีย ตามคำสอน ถ้ายังพิจารณาไม่เห็นแม้แต่เล็กน้อย ก็เป็นสิ่งที่ให้รอไว้ก่อน ยังไม่ปฏิบัติตาม จนกว่าจะได้พิจารณาเห็นแล้วจึงปฏิบัติตาม โดยสัดส่วนของการพิจารณาเห็น ไม่ยอมเชื่อ และปฏิบัติตามเหตุ ๑๐ อย่าง ดังกล่าวแล้วข้างต้น เมื่อใดท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นอกุศล มีโทษ ผู้รู้ดีเตียนไม่เป็นประโยชน์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละสิ่งเหล่านั้นเสีย ในกรณีตรงกันข้าม เมื่อใดท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านี้เป็นกุศล ไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ เป็นประโยชน์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรปฏิบัติสิ่งเหล่านั้น

หลักกาลามสูตรนี้ เป็นการแสดงถึงความเชื่อที่พระพุทธศาสนาให้ความเป็นอิสระ ในความเชื่ออย่างถึงที่สุด ฟังรู้ไว้ในฐานะเป็นอุปกรณ์แห่งการควบคุมความเชื่อของตน ให้เป็นไปในทางที่จะปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จได้จริงๆ พระพุทธเจ้าเริ่มการสอนโดยไม่ยึดเยียดให้เชื่อหรือให้นับถือ แต่เป็นการสอนให้เห็นข้อเท็จจริงและรู้ประจักษ์พิจารณาด้วยปัญญาของตนเอง ไม่มีการชักจูงแต่อย่างใด เป็นเพียงแนะแนวทางให้คนนำไปสู่ในการประพฤติในทางที่ถูกต้อง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้

ในอปถมกสูตร^{๕๔} ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการปฏิบัติไม่ผิด พระองค์ทรงวางแนวทางการสมาทานที่ถูกต้องและทรงชี้โทษแห่งการสมาทานที่ผิดแก่พวกพราหมณ์และคหบดีที่อยู่ในหมู่บ้านสาลา ซึ่งในขณะนั้นพวกชาวบ้านยังงุนงงสงสัยกับเจ้าลัทธิต่างๆที่ต่างเสนอลัทธิของตนว่าลัทธิของเราถูก ลัทธิของคนอื่นผิด จนทำให้ชาวบ้านเกิดความสงสัยและยังไม่สมาทานเอาความเชื่อของลัทธิใดๆมานับถือ พระพุทธเจ้าก็ทรงให้ชาวบ้านสาลาสมาทานอปถมกธรรม ดังนี้

ทิวฏฐิที่ไม่ควรสมาทานถือเอา ได้แก่ (๑) นัตถิกทิวฏฐิ คือผู้มีความเห็นว่าไม่มี ปฏิเสธ เรื่องบุญ บาป ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงก็ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ เป็นต้น (๒) อกริยทิวฏฐิ คือผู้ที่มีความเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายที่กำลังได้รับความลำบาก หรือความสบายก็ตาม ไม่ได้อาศัยเหตุใดๆ ให้เกิดขึ้นเลย เป็นไปเองทั้งนั้น และ (๓) อเหตุกทิวฏฐิ คือผู้ที่มีความเห็น"ปฏิเสธเหตุ" ไม่เชื่อว่ากรรมดีหรือกรรมชั่วที่สัตว์ทั้งหลายได้กระทำกันอยู่ทุกวันนี้ จะเป็นเหตุให้เกิดผลได้ สำหรับ ทิวฏฐิที่ควรสมาทานถือเอา ได้แก่ (๑) อัถถิกทิวฏฐิ คือผู้ที่มีความเห็นว่า บาป บุญ คุณ โทษมีจริง ทานที่ให้แล้วก็มีผล ยัญที่บูชาแล้วก็มีผล การเซ่นสรวงก็มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีหรือทำชั่วก็มีอยู่ เป็นต้น (๒) กิริยทิวฏฐิ คือผู้ที่มีความเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายที่ได้รับความลำบากได้รับความลำบากต่างๆ ย่อมอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นเอง และ (๓) เหตุกทิวฏฐิ คือสรรพสัตว์ทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ มีเหตุ นำ เหตุหนุน เหตุเนื่องอยู่เบื้องหลัง ไม่ปฏิเสธเหตุ และเชื่อว่า กรรมดี หรือกรรมชั่วที่สัตว์ทั้งหลายทำกันอยู่ จะเป็นเหตุให้เกิดผลได้ ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายมีเหตุมีปัจจัย

กล่าวได้ว่า อิทธิพลของความเชื่อที่มีผลต่อการประพฤติดีศีลธรรม คือความเชื่อถือว่ามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก เพราะถ้าหากเชื่อในสิ่งที่ถูกก็เป็นปัจจัยนำให้เราประพฤติไปในทางที่ถูกต้อง แต่ในทางกลับกันถ้าหากเชื่อในทางที่ผิดก็เป็นปัจจัยนำให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ไม่ดีได้เช่นกัน ดังนั้น บุคคลที่ถือเอาความเห็นของ นัตถิกทิวฏฐิ อกริยทิวฏฐิ และอเหตุกทิวฏฐิ พระพุทธองค์ตรัสว่าพวกเขาเหล่านี้ย่อมจักเว้นกุศลธรรม ๓ ประการ ได้แก่ กายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต

บุคคลที่ถือเอาความเห็นต่างๆเหล่านี้ดังที่กล่าวแล้ว เมื่อสมาทานถือเอาความเชื่อที่ผิดก็จะเป็นมิจฉาทิฐิคือมีความเห็นผิด ดังสำนวนไทย เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ไม่มีการประพฤติชอบ ก็ประกอบด้วยมโนษยธรรมทางกาย วาจาและใจ กล่าวคือ (๑) ทางกาย พวกเขาเหล่านั้นจักประพฤติทุจริตมี การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนหรือย่ำยีปิตาสิ่งมีชีวิตด้วยกัน มีการลักทรัพย์ทุจริตคอร์ปชั่น และประพฤติผิดในกาม มีชู้ ประพฤตินอกใจ ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศ เป็นต้น (๒) ทางวาจา พวกเขาเหล่านั้นจักประพฤติทุจริต มีการพูดจาโกหกหลอกลวง หยาบคาย ให้สะเทือนใจแก่ผู้รับฟัง หรือทำให้ผู้ฟังโกรธ อีกทั้งพูดจาใส่ร้าย ยุยงให้ผู้อื่นริ้วแตกกัน และเวลาจะพูดอะไรก็จะไร้สาระไม่เกิดประโยชน์ และ (๓) ทางใจ พวกเขาเหล่านั้นก็จักประพฤติทุจริต มีการคิดอยากได้ของผู้อื่นโดยที่เจ้าของไม่อนุญาต คิดที่จะลักขโมย ยื้อแย่ง อยากรจะคดโกง ทุจริตคอร์ปชั่น คิดผูกอาฆาตพยาบาท จองเวรจองกรรมกับผู้อื่น ส่วนบุคคลที่ถือเอาทิวฏฐิทั้งสาม (อัถถิกทิวฏฐิ กิริยทิวฏฐิ และเหตุกทิวฏฐิ) ที่ถูกต้องควรสมาทานถือเอาปฏิบัติ พวกเขาเหล่านี้ก็จะพฤติสุจริต มีการเว้นจากอกุศลธรรม

^{๕๔}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๙๒/๙๕.

สังคมไทยเป็นสังคมแห่งวิถีพุทธ หมายถึงพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นแบบแผนความเชื่อและวิถีการปฏิบัติหลักของคนในสังคม โดยรับเอาความเชื่อพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูมาจากประเทศอินเดียเมื่อราวสองพันปีก่อน อิทธิพลความเชื่อที่เข้ามาใหม่ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในการนับถือผี กับการนับถือเทพเจ้าของศาสนาฮินดู และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและวัฏสงสารของศาสนาพุทธ เช่น การเอาผีอารักษ์ ผีธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นเทวดาตามคำอธิบายของความเชื่อแบบฮินดู-พุทธ เป็นต้น แต่ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันความเชื่อทั้งสามประการปะปนกันจนยากจะแยกออกได้อย่างชัดเจน การผสมผสานความเชื่อดังกล่าวได้ทำให้เกิดแบบแผนทางความเชื่อและการปฏิบัติในด้านต่างๆ และรวมทั้งได้นำไปสู่การบูรณาการแนวคิดและแบบแผนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความตายในสังคมไทยในระยะต่อมา วิถีคิดของคนไทยนั้น นักวิชาการมักจะเห็นร่วมกันว่าตั้งอยู่บน จักรวาลวิทยา (cosmology) ของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่เชื่อการอธิบายโลกและชีวิตผ่านความเชื่อ เรื่อง “ไตรภูมิ” ที่มีหลักการว่า โลกภูมิในความคิดของพุทธศาสนาเถรวาทสามารถแบ่งเป็น ๓ ภูมิใหญ่ คือ (๑) กามาวจรภูมิ เป็นที่ตั้งของทั้งสวรรค์ นรก และโลก (๒) รูปาวจรภูมิ เป็นที่อยู่ของผู้ที่ได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติสมาธิจนกลายเป็นรูปพรหม ๑๖ ชั้นเรียงตามลำดับไป (๓) อรูปาวจรภูมิ เป็นที่อยู่ของอรูปพรหมที่เป็นพรหมชั้นสูง ไม่มีรูปร่าง โดยสิ่งมีชีวิตจะไปเกิดอยู่ในภพภูมิตามผลบุญที่สัตว์ต่างๆ ได้สั่งสมมา อย่างเช่นในกามาวจรภูมิ จะแบ่งตามลำดับของการทำกรรมดีก็จะอยู่บนภูมิที่สูงไปเกิดเป็นเทวดา เช่น พระอินทร์ จะอยู่บนสวรรค์สูงสุด ถือเป็นภูมิที่สูงสุด มนุษย์จะอยู่รองลงมา และสัตว์จะอยู่รองลงมาจากมนุษย์ ส่วนชั้นต่ำสุดเป็นที่อยู่ของพวก ผี เปรต หรือวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้ว และการมีลำดับชั้นในไตรภูมิได้กลายมาเป็นความเชื่อพื้นฐานในการกำหนดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม เช่น คนทำดีทำชั่วจะได้รับผลเช่นไรจะไปเกิดในภพภูมิไหนจึงต้องดำเนินชีวิตไปตามนั้น^{๕๕} เป็นต้น

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ที่นำไปสู่การอาสาสมัครหรือจิตอาสา มีทั้งความเชื่อของนิกายเถรวาท ซึ่งยึดถือตามพระไตรปิฎก (พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก) และนิกายมหายาน ซึ่งยึดถือตามพระสูตร ศาสตร์ ตันตระ

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เกี่ยวกับจิตอาสาหรืออาสาสมัคร เริ่มจาก “จาคะ” ซึ่งเป็นการเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมทั้งรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบเอาแต่ตัว^{๕๖} จาคะเป็นบุญกิริยาที่เรียกว่า เวชยาวัจจมัย คือบุญสำเร็จจากการชวนชวน บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยการช่วยบุคคลอื่นให้พ้นจากความลำบาก การช่วยให้บุคคลอื่นได้รับความสะดวกสบาย การช่วยกระทำการที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นเป็นการกระทำที่เกิดจากจิตใจที่ดีงาม เป็นกุศล เป็นกุศลได้เพราะจิตขณะนั้น ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ. ขณะที่ช่วย ไม่มีโลภะ เพราะขณะนั้นถ้าคิดถึงแต่ตัวเอง คิดถึงแต่ความพอใจ หรือความสะดวกสบายของตัวเองเท่านั้น ก็คง

^{๕๕}ปราณี วงษ์เทศ, พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย, เอกสารประกอบการจัดนิทรรศการเรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๔). หน้า ๖-๘.

^{๕๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑).

ไม่ช่วยเหลือ หรือกระทำประโยชน์ต่อบุคคลอื่น. ขณะที่ช่วยไม่มีโทษเพราะขณะที่ช่วยเหลือก็ถูกกล
 บุคคลอื่นขณะนั้นไม่มีความขัดเคือง และความไม่พอใจไม่อย่างนั้นก็คงเลิกช่วย ขณะที่ช่วย ไม่มีโทษ
 เพราะว่าโทษคือสภาพธรรมที่เป็นอกุศล เป็นสภาพธรรมที่ไม่รู้อะไรเลย ถ้าไม่รู้ว่าอะไรควรทำ อะไร
 ไม่ควรทำ หรือไม่รู้ว่าทำอย่างไรจึงจะสงเคราะห์บุคคลอื่นได้ กุศลจิตที่จะช่วยสงเคราะห์ก็เกิดไม่ได้
 ฉะนั้น ในขณะที่จิตใจเป็นกุศลนั้น โมหะจึงเกิดร่วมไม่ได้ จิตใจที่เป็นอกุศลนั้น มีลักษณะเดือดร้อน
 ดิ้นรน ไม่สงบเป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจา ที่น่ารังเกียจซึ่งให้ผลเป็นทุกข์ ทั้งแก่ตน
 และบุคคลอื่นด้วย

พระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าในการบำเพ็ญประโยชน์ทั้งโลกัตถจริยา (การ
 บำเพ็ญประโยชน์แก่โลก) ญาติัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ) พุทธัตถจริยา (การ
 บำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธองค์) พระพุทธองค์ทรงสนับสนุนให้ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นและ
 เพื่อส่วนรวม ดังพุทธพจน์ “ชนเหล่าใดปลูกสวน ปลูกป่า สร้างสะพาน จัดบริการน้ำดื่ม และบึงบ่อ
 สระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญงอกงาม ทั้งคืนทั้งวัน ตลอดทุกเวลา ชนเหล่านั้น
 ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์”^{๕๗} การเดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนา
 และแสดงธรรมหลังออกพรรษาของพระอรหันต์รุ่นแรก จำนวน ๖๐ รูป นับเป็นอาสาสมัครสืบทอด
 พระพุทธศาสนาให้ตกทอดถึงคนรุ่นหลัง ทำเพื่อประโยชน์สาธารณชน

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสา ซึ่งได้มีการศึกษาวิจัยปรากฏเป็น
 ข้อสรุปของผลการศึกษาของหลายท่าน เช่น ใจตนย์ ศรีวังพล^{๕๘} เทียรพชร พิมพ์ชุมเหล็ก^{๕๙} เปี่ยมศรี
 เศรษฐพรรค^{๖๐} กัณธิชา เผือกเจริญ^{๖๑} มีข้อสรุปที่ตรงกันว่าหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานจิต
 อาสาหรืออาสาสมัคร ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ขรवासธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ สาธารณีย
 ธรรม ๖ สัปปุริสทาน ๘ บนพื้นฐานของศีล การเจริญสมาธิ และปัญญา

สำหรับความเชื่อของพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน ซึ่งมีแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญ
 ตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ ในคัมภีร์มหาปรัชญา
 ปารมิตาศาस्ตร์ ครุณาการชุน ปราชญ์ฝ่ายมหายาน กล่าวว่า “พระพุทธธรรมมีเอกรสเดียว คือ รสแห่ง
 วิมุติ ความรอดพ้นจากปวงทุกข์ แต่ชนิดของรสมี ๒ ชนิด คือ ชนิดแรกเพื่อตัวเอง และชนิดที่สอง

^{๕๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๖/๔๗.

^{๕๘} ใจตนย์ ศรีวังพล, “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ.
 ๙๑”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๕๙} เทียรพชร พิมพ์ชุมเหล็ก, แนวคิดธรรม ๔ ประการ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ
 หน่วยกู้ภัยมูลนิธิธรรมรัศมีมณีรัตน์ จังหวัดชลบุรี. *สหศาสตร์ศรีปทุม* ชลบุรี ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือนมิถุนายน-กันยายน,
 ๒๕๕๒.

^{๖๐} เปี่ยมศรี เศรษฐพรรค, “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของเยาวชน SOS ของ
 เสถียรธรรมสถาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๕).

^{๖๑} กัณธิชา เผือกเจริญ, “ศึกษากระบวนการทำงานของจิตอาสา กรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะ
 สุดท้าย อโรคยศาล วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

เพื่อตัวเองและสรรพสัตว์ด้วย” หมายความว่า ฝ่ายสาวกยานมุ่งเพียงความหลุดพ้นเป็นอรหันต์สิ้นกิเลสเฉพาะตน ไม่มีปณิธานในการโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความหลุดพ้นด้วย แต่ฝ่ายมหายานมุ่งพุทธภูมิ มีปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธะ เพื่อชนสัตว์ให้พ้นทุกข์จนหมดสิ้น จึงมีอีกชื่อว่าโพธิสัตว์ยานหรือพุทธยาน คำว่า “ยาน” ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นคำเปรียบเปรยของมรรควิถีสอนจะนำไปสู่ความหลุดพ้นในรูปแบบที่แตกต่างกันนั่นเอง แบ่งตามมติฝ่ายมหายาน ออกเป็น (๑) สาวกยาน คือยานของพระสาวก ที่มุ่งเพียงอรหัตภูมิ รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ด้วยการสดับจากพระพุทธเจ้า (๒) ปัจเจกยาน คือยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ได้แก่ผู้รู้แจ้งในปัจเจกสมุปบาทด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถแสดงธรรมสั่งสอนสัตว์ให้บรรลุมรรคผลได้ (๓) โพธิสัตว์ยานคือยานของพระโพธิสัตว์ ซึ่งได้แก่ผู้มีน้ำใจกว้างขวางประกอบด้วยมหากรุณาในสรรพสัตว์ ไม่ต้องการอรหัตภูมิหรือปัจเจกภูมิ แต่ปรารถนาพุทธภูมิ เพื่อโปรดสัตว์ได้กว้างขวาง และเป็นผู้รู้แจ้งในศูนยัตถธรรม หลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่เป็นต้นแบบและแนวทางในการปฏิบัติงานในลักษณะจิตอาสาหรืออาสาสมัครของพุทธศาสนิกายมหายาน ได้แก่ คุณลักษณะของพระโพธิสัตว์ บารมี ๑๐ จริยธรรม ๑๐ และมหาปณิธาน ๔^{๖๒}

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้เรื่อง “การบูรณาการหลักมรรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย” จัดแบ่งกลุ่มงานวิจัยตามคำหลัก (Keyword) ได้ ๓ กลุ่ม คือ หลักมรรณานุสติ อาสาสมัครหรือจิตอาสา และการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ดังนี้

๒.๒.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักมรรณานุสติ

พระมหาสุพร รกขิตธมโม (ปวงกลาง) (๒๕๕๗) ศึกษาวิเคราะห์ “การเผชิญความตายอย่างสงบตามหลักมรรณานุสติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”^{๖๓} ผลการศึกษาพบว่า ความตาย ก็คือความดับหรืออาการดับของขันธ์ ๕ หรือกายกับจิต สาเหตุการตายในลักษณะต่างๆ ของบุคคลและสัตว์ทั้งหลายนั้น ก็เนื่องด้วยอำนาจของผลกุศลกรรมและอกุศลกรรมของแต่ละบุคคล อารมณ์ปรากฏให้เห็นของบุคคลผู้ใกล้ตาย มี ๓ อย่าง คือ กรรมหรือกรรมอารมณ์ กรรมนิมิต คตินิมิต ฉะนั้น บุคคลจึงควรรักษาเรื่องมรรณาสันนวิถิ (วิถิจิตใกล้ตาย) ให้เข้าใจเป็นอย่างดี จะได้ช่วยเหลือคนเจ็บป่วยในระยะสุดท้ายที่กำลังจะจากไปด้วยทุกคตินิมิต ให้กลายเป็นผู้จากไปด้วยสุคติคตินิมิต เข้าถึงสุคติภูมิเสวยสุขสมบัติตามสมควรแก่กุศลกรรมที่เคยทำไว้ วิธีการเจริญมรรณานุสติแบบง่าย คือ การพิจารณาทุกเวลาทุกลมหายใจว่าเราต้องตายแน่ๆ เจริญได้ทุกวันและทุกโอกาส พิจารณาให้เห็นความจริงในชีวิต คือ ความแก่ ความเจ็บ ความชรา ความตาย ความพลัดพราก และมีกรรมเป็นเครื่องกำหนดชีวิตของคนและสัตว์ คนทั่วไปเมื่อนานที่สุดท้ายของชีวิตมาถึง มักสูญเสียการควบคุมตัวเองจึงดับจิตไปโดยขาดสติหรือมีภาวะจิตที่เศร้าหมอง ทุณทุราย เป็นทุกข์ มีหวังกังวลปนไปกับจิตดวงสุดท้าย การเผชิญความตายตามหลักมรรณานุสติ นั้นถือว่าได้เตรียมตัวก่อนตาย คือ เอาสติอ่อนระลึกถึงความตายอันมีแก่ตนและคนอื่น ให้ตั้งมั่นอยู่กับ

^{๖๒}เสถียร โปธินันทะ, *กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน*, (นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๖๓}พระมหาสุพร รกขิตธมโม (ปวงกลาง), “ศึกษาวิเคราะห์การเผชิญความตายอย่างสงบตามหลักมรรณานุสติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ก-ข.

คุณความดี ให้ดำรงชีวิตด้วยสติปัญญา ซึ่งเป็นจิตใจที่มีพลังดับความเร่าร้อนหวาดกลัวนานาประการ ได้ จิตใจที่ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสฝ่ายต่ำ ย่อมเป็นจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์หลุดพ้นจากบ่วงหมู่มาร สามารถดับกิเลสได้ มีสติรู้เท่าทัน ไม่หวาดหวั่นต่อความตายอย่างสงบ ทำให้ชีวิตมีความสุข

พระครูโกศลสุตากร (ตรีญาณ) (๒๕๕๔) ศึกษา “ความเข้าใจและวิธีการปฏิบัติธรรมตามหลักมรณานุสสติของผู้ปฏิบัติธรรม สำนักปฏิบัติธรรม วัดเมืองคง อำเภอราชสีห์ จังหวัดศรีสะเกษ”^{๖๔} ผลการศึกษา พบว่าผู้ปฏิบัติธรรมมีความรู้ความเข้าใจวิธีการปฏิบัติตามหลักมรณานุสสติของสำนักปฏิบัติธรรมวัดเมืองคงเป็นอย่างดี คือความตายเป็นเรื่องธรรมดาของสรรพสัตว์ เพราะเป็นสังขารจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นการแตกดับของเบญจขันธ์ คือกายกับใจแยกออกจากกัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยกายกับจิต กายกับจิตนี้เปลี่ยนแปลงเสมอ เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตนตั้งนั้น ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น แต่ควรมีสติ ความไม่ประมาท มุ่งสร้างความดีให้แก่ตนและสังคม สาเหตุความตายเกิดด้วยสาเหตุสี่ประการคือ (๑) ตายเพราะสิ้นอายุหรือหมดอายุ (๒) ตายเพราะโรคภัยหรือสุขภาพ (๓) ตายเพราะอุบัติเหตุ และ (๔) ตายเพราะฆ่าตัวตายเพราะกลุ้มใจเกี่ยวกับปัญหาการเมืองเศรษฐกิจ สังคม และครอบครัว หรือเรื่องส่วนตัว โดยย่อแล้วคือตายเพราะถึงเวลาที่ต้องตาย และตายเพราะเหตุ ในปัจจุบัน ส่วนวิธีปฏิบัติผู้ปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติตามหลักมรณานุสสติ คือ กำหนดลมหายใจเข้าและหายใจออกโดยกำหนดพิจารณาระลึกถึงความตายทั้งโดยการเดินจงกรม และนั่งสมาธิ แม้กระทั่งในพิธีรดน้ำศพ ร่วมในงานศพ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งของผู้ปฏิบัติธรรมเอามาประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวัน เพื่อลดความประมาทในอายุและชีวิต สำนักปฏิบัติธรรมวัดเมืองคงเน้นฝึกการปฏิบัติมรณานุสสติโดยการนั่งสมาธิ พิจารณาระลึกถึงความตาย และเผยแผ่หลักมรณานุสสติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตามวิทยุ ท้องถิ่น จัดกิจกรรม ประชาสัมพันธ์โดยใช้เอกสาร แผ่นพับ แผ่นภาพแผ่นป้าย เพื่อให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมและผู้สนใจได้มีความเข้าใจหลักมรณานุสติมากขึ้น ผลของการปฏิบัติธรรมตามหลักมรณานุสสติของสำนักปฏิบัติธรรมวัดเมืองคง เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติคือทำให้เข้าใจแนวทางปฏิบัติต่อความตาย เป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ นอกจากนี้ยังทำให้เป็นคนมีจิตใจเข้มแข็ง อ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน มีความสำรวมระวัง ลดละความชั่วทำความดี ยึดมั่นในหลักธรรม ลดละความโลภ ความโกรธ ความหลง รู้เท่าทันกิเลส ตัณหา เป็นผู้มีความสุขและไม่เป็นทุกข์ แต่การปฏิบัติธรรมได้ผลเร็วหรือช้านั้นขึ้นอยู่กับ (๑) ความรู้ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ (๒) ความต่อเนื่องในการปฏิบัติ และ (๓) ความเอาใจใส่ของวิทยากรที่คอยชี้แนะแนวทางในระหว่างปฏิบัติธรรม ส่วนประโยชน์ต่อสังคมนั้น เมื่อคนเข้าใจถึงความตายแล้ว ความตายจะสอนให้เป็นคนไม่ประมาท มีสติ มีความสำรวมระวัง มุ่งทำกุศล ละเว้นอกุศลทั้งปวง ทั้งนี้ล้วนแต่เป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้สังคมอยู่ร่มเย็นเป็นสุข

^{๖๔}พระครูโกศลสุตากร (ตรีญาณ), “การศึกษาความเข้าใจและวิธีการปฏิบัติธรรมตามหลักมรณานุสสติของผู้ปฏิบัติธรรม สำนักปฏิบัติธรรม วัดเมืองคง อำเภอราชสีห์ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

กาญจนา จิตต์วัฒน์ (๒๕๕๓) ศึกษา “การบูรณาการการเตรียมตัวตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับวัชรยาน”^{๖๕} ผลการศึกษาพบว่า ฐานของความคิดเรื่องการเตรียมตัวตาย มีมาแต่ดั้งเดิมเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเป็นพระโพธิสัตว์ทรงเห็นทิวทัศน์ทั้ง ๔ มาปรากฏในรูปของคนชรา คนเจ็บ คนตาย และบรรพชิต เมื่อทรงเห็นสิ่งเหล่านี้แล้วจึงแสวงหาทางเพื่อพ้นจากความตาย จนกระทั่งได้ตรัสรู้ อริยสัจ ๔ จากนั้นพระองค์ได้ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ไม่ให้ประมาทในชีวิต ด้วยการทำประโยชน์ให้ตนเองและผู้อื่น เป็นการเตรียมตัวก่อนตายอย่างมีสติ พระพุทธศาสนามีหลักการอันเป็นแก่นแท้ คือ การสอนให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจอริยสัจ ๔ เน้นการสอนให้มนุษย์ตระหนักรู้ในทุกข์ และความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิตที่ความตายจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ จึงควรต้องเรียนรู้พุทธธรรม เพื่อการเตรียมตัวตาย และต้องเตรียมชีวิตให้ก้าวข้ามพ้นทุกข์ อันมีเหตุมาจากอวิชชา โดยเริ่มเรียนรู้ไตรสิกขาซึ่งทำได้ด้วยการอบรมตนเองให้ประพฤติมั่นคงอยู่ในศีลบริสุทธิ ผูกจิตให้มีสัมมาสมาธิ ด้วยศีลที่บริสุทธิและสมาธิที่ตั้งมั่นจะบ่มเพาะให้การภาวนาเจริญขึ้นจนกระทั่งเกิดปัญญามีความเห็นถูกต้องตรงตามความเป็นจริง คำสอนที่สำคัญที่สุดคือ ความไม่ประมาทตลอดเวลาที่ใช้ชีวิต โดยการเจริญมรณสติ พิจารณาความตาย อย่างรู้เท่าทันความจริงของชีวิต และประพฤติดีปฏิบัติชอบตั้งแต่ก่อนตายจนถึงขณะจะตาย พระพุทธศาสนาวัชรยานมีสาระอันเป็นแก่นแท้ คือ การสอนให้พุทธศาสนิกชนตระหนักรู้ในชีวิต และความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต ที่ความตายจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ จึงควรต้องเรียนรู้พุทธธรรม เพื่อเข้าใจความหมายและคุณค่าของชีวิต กระบวนการตาย และการเตรียมตัวตาย โดยเน้นเช่นเดียวกับเถรวาทคือสอนให้มนุษย์เข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรมและหลักปฏิบัติจรรยาบรรณ ซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย จึงทำให้มีเกิด แก่ เจ็บ และตาย ซึ่งล้วนเป็นทุกข์จึงต้องเตรียมชีวิตให้ก้าวข้ามพ้นทุกข์ อันมีเหตุมาจากอวิชชา ชาวพุทธวัชรยานตระหนักว่าในชาตินี้ มีโอกาสได้ร่างมนุษย์อันประเสริฐ จึงต้องใช้ร่างกายนี้ปฏิบัติตามเจตนาที่ต่ออย่างสุดหัวใจในการละเว้นอกุศลกรรมบถ ๑๐ และยาพิษทั้ง ๕ คือ โภคะ โทสะ โมหะ มานะ และริษยา ดำเนินชีวิตทุกก้าวอย่างอย่างไม่ประมาท ด้วยการประพฤติดีปฏิบัติชอบตั้งแต่ก่อนตายไปจนถึงขณะกำลังตาย เพราะทั้งกรรมดีและกรรมชั่วจะส่งผลไปภายหลังการตาย และด้วยการปฏิบัติธรรมอันมีโพธิจิตเป็นรากฐานโดยเน้นการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ บริสุทธิ ชัดเจน ไสกระจ่าง ว่าง และกว้างใหญ่ไพศาล มีมหากรุณาช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ทั้งกายและใจ ทั้งในขณะที่มีชีวิตอยู่และเมื่อถึงเวลาใกล้ตายหรือตายแล้ว พระลามะหรือคนที่ฝึกจิตมาอย่างดีจะสามารถหาโพวาช่วยส่งวิญญาณหรือขับเคลื่อนดวงจิตในขณะที่อยู่ในบาร์โดให้ไปสู่สุคติหรือพุทธเกษตรได้ ในการบูรณาการการเตรียมตัวตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับวัชรยานให้ใช้ได้กับพุทธศาสนิกชนชาวไทยเพื่อพร้อมเผชิญความตายอย่างมีสติ นั้น สามารถทำได้ดังนี้ (๑) การบ่มเพาะความเมตตาและกรุณาในหัวใจ (๒) เรียนรู้กระบวนการตายจากคัมภีร์มรณศาสตร์เพื่อรู้จักคุ้นเคยกับขั้นตอนการตาย (๓) เสริมสร้างให้จิตมีศักยภาพ ในการเจริญมรณสติและเจริญอภินิหารปัจเจกชนเพื่อพิจารณาเนืองๆ ถึงความจริงของชีวิต และฝึกโพวาเพื่อช่วยส่งจิตทั้งของผู้อื่นและของตนเองให้ไปสู่สุคติหรือพุทธเกษตร ดังนั้นชาวพุทธทั้งหลายจึงควรปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังตั้งแต่บัดนี้ เพื่อให้ตระหนักรู้ในเรื่องการดำเนินชีวิตที่ต่ออย่างมีปัญญา และสามารถข้ามพ้นอวิชชาไปได้

^{๖๕}กาญจนา จิตต์วัฒน์, “การบูรณาการการเตรียมตัวตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับวัชรยาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

พระณัฐกิติ อนารโท (ผุยเหง้า) (๒๕๕๑) ศึกษา “หลักมรณสติในพระไตรปิฎก”^{๖๖} ผลการศึกษาพบว่า ความเข้าใจของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ยังมีความเข้าใจว่าการตายเป็นเรื่องน่ากลัว เป็นเรื่องอัปมงคล นำมาซึ่งความทุกข์ และเป็นเรื่องที่ปุถุชนไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้ก็เนื่องจากยังไม่มีความเข้าใจถึงหลักความจริงของชีวิต คือ ชีวิตที่เกิดมาในโลกนี้ล้วนแต่มีการเกิดแล้วแตกดับไปในที่สุด ตามหลักความจริงของสรรพสัตว์ทั้งปวง อย่างนั่นเอง การตายที่เกิดขึ้นกับเราหรือคนอื่น สัตว์อื่น จึงถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา บุคคลผู้มีความเข้าใจความจริงของชีวิตอย่างนี้แล้ว ย่อมจะไม่มี ความหวาดกลัว ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีการร้องไห้ เสียใจ ยิ่งกว่านั้น ยังคิดที่จะหาหนทางออกจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย มรณสติ หมายถึงการระลึกถึงความตายอันจะมีแก่ตน คนอื่น ตลอดถึงสัตว์ทั้งหลาย และพิจารณาสาเหตุที่ทำให้เกิดการตาย เพื่อให้เกิดสังเวชสลดใจ เกิดความเบื่อหน่ายทำให้จิตใจได้คลายออกจากความยึดมั่นถือมั่น ไม่เป็นทุกข์กับเรื่องการตาย และยิ่งกว่านั้นยังได้ถือเอาความตายที่เกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ นั้นน้อมเข้ามาหาตนว่าสักวันหนึ่งเราก็จะต้องเป็นแบบนี้ จะต้องได้รับสิ่งเหล่านี้แน่นอน พร้อมกับยึดถือเป็นเรื่องเตือนใจไม่ให้ประมาทในการดำเนินชีวิตทั้งปวง อันเป็นเหตุให้ตั้งอยู่กับการทำความดี มองเรื่องความตายอันจะมีถึงตนคนอื่นเป็นเรื่องที่ตึงาม และถือความตายนั้นเป็นครูสอนใจให้รู้ว่าชีวิตที่เกิดมาก็อยู่ได้ไม่นานเมื่อถึงกาลเวลาแล้วก็ตายลงเป็นเรื่องธรรมดา และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิต คือ ทำให้เป็นผู้เจริญเมตตา ระวังความโลภ โกรธ หลงได้ และในการดำเนินชีวิตก็ยึดเอาหลักคุณธรรม ๕ ประการเป็นเครื่องปฏิบัติ คือ หลักของศีล ๕ ได้แก่ (๑) เป็นคนไม่โหดร้าย (๒) เป็นคนไม่มีโอว (๓) เป็นคนไม่ใจเร็ว (๔) เป็นคนไม่พูดปด (๕) เป็นคนไม่หมกมุ่น มรณสติเป็นธรรมะที่สามารถตัดเวรตัดกรรมได้อย่างแท้จริง เพราะเป็นธรรมะที่ผุดงไว้ซึ่งสติให้ตั้งอยู่ในจิตใจตนเสมอ ไม่ให้เผลอ ด้วยการกำหนดรู้ความตายอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก เช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่ตัดเวรตัดกรรมที่ไม่ดี จิตใจที่ตั้งอยู่กับการระลึกถึงความตายนั้นจิตใจย่อมไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว ถึงจะคิดก็สามารถละได้ บรรเทาได้และพร้อมที่จะยกระดับจิตใจเข้าสู่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอันเป็นกรรมฐานขั้นสูงขึ้นไป จึงกล่าวได้ว่าการปฏิบัติมรณสติที่ถูกต้องเป็นการตัดเวรกรรมชั่วได้อย่างเด็ดขาดและทำกรรมดีให้เกิดขึ้นแก่ตน ในแง่มุมหนึ่งการปฏิบัติมรณสติหรือระลึกถึงความตายอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่งต่อชีวิต ช่วยให้มนุษย์สามารถเผชิญกับการตายได้ เป็นผู้ที่มีสติปัญญา นอกจากนี้เป็นเสมือนเครื่องมือคอยเร่งเร้ากระตุ้นเตือนจิตใจไม่ให้ประมาทกับการทำความดี ให้มีคุณธรรมเกิดขึ้นในตนและส่งผลให้เกิดการประกอบกุศลธรรมอย่างสุดพรรณนา อนึ่ง การตายเป็นจุดจบลงของชีวิต เป็นการดับ การเกิดใหม่ของมนุษย์ การปฏิบัติมรณสติจะช่วยให้มนุษย์ดับสิ้นไปและเกิดใหม่ คือ จะได้เป็นผู้ดับจากความไม่ดีทั้งหลายให้หมดไป ความดีทั้งหลายจะเกิดขึ้น เพราะว่าได้ตั้งตนในความดีทั้งปวง การที่มีสติระลึกถึงความตายเช่นนี้ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นผู้ได้เตรียมตัวตายที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นผู้เตรียมตัวตายก่อนตายที่แท้จริงตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ไม่ตายจากความดี เป็นผู้ได้ปิดประตูนรก และเป็นผู้เปิดประตูสวรรค์ให้กับตน เมื่อตนได้ตายจากโลกนี้ไปย่อมได้ไปสู่ปรโลกที่ดีแน่นอน การปฏิบัติมรณสติเป็นกรรมฐานที่มีความเหมาะสมกับทุกคน ทุกเพศ ทุกภาษา ไม่จำกัดสถานที่ เวลาในการปฏิบัติ สามารถปฏิบัติได้ทุกเมื่อ และผลดีก็เกิดกับผู้ปฏิบัติเสมอ

^{๖๖}พระณัฐกิติ อนารโท (ผุยเหง้า), “ศึกษาหลักมรณสติในพระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก-ข.

พระมหามงคล สิริมงคล (นิยมเหมา) (๒๕๕๑) ศึกษาเชิงวิเคราะห์ “มรณานุสสติตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”^{๖๗} ได้สรุปผลการศึกษาไว้ว่า มรณานุสสติ คือการระลึกนึกถึงความตายที่จะมีมาถึงตนนั้นถือเป็นความไม่ประมาทต่อการกระทำความดี ไม่ประมาททั้งการละเว้นความชั่ว แต่การระลึกถึงความตายต้องประกอบด้วยสติปัญญาที่ถูกต้องจึงจะสามารถส่งผลที่ต้องการได้ กล่าวคือ การพยายามที่จะตายก่อนตาย หรือการพยายามที่จะไม่เกิดมาตายอีกนั่นเอง การเจริญมรณานุสสติกรรมฐานโดยง่าย ๆ คือ การพิจารณาทุกเวลาทุกลมหายใจว่าเราต้องตายแน่ๆ สามารถเจริญได้ทุกวันที่ตลอดถึงการไปร่วมทำบุญงานศพหรือการไปปฏิบัติธรรมในโอกาสต่างๆ ซึ่งมนุษย์มีท่าทีที่ปฏิบัติต่อความตายเป็น ๓ ชั้นคือ (๑) มนุษย์ปุถุชนทั่วไปก็จะระลึกถึงความตายด้วยความหวาดหวั่นพรั่นกลัวต่อความตาย (๒) มนุษย์ผู้มีการศึกษาก็จะระลึกถึงความตายโดยเป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้ประมาท ให้รีบเร่งประกอบคุณงามความดี และ (๓) มนุษย์ผู้มีปัญญา คือ ให้รู้เท่าทันความตาย เป็นอยู่ด้วยปัญญากระทำการไปตามเหตุผล ด้วยความรู้เท่าทันเหตุปัจจัย ผลของการเจริญมรณานุสสติจนเกิดสมาธิที่ถูกต้องนั้น ก็เพื่อเตรียมจิตใจให้พร้อมที่จะใช้สมาธิก่อให้เกิดปัญญา ให้จิตมีความบริสุทธิ์ไม่มีความหวาดสะดุ้งต่อความตาย สมาธิที่เกิดจากการเจริญมรณานุสสติจึงมีคุณค่าและผลอย่างมาก สามารถทำให้มีสติสัมปชัญญะรู้ตัวตลอดเวลา สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของชีวิตได้ดียิ่งขึ้นและได้ประโยชน์อย่างยิ่งคือความหลุดพ้นการกิเลสอาสวะทั้งหลายได้ในที่สุด

ชูศรี บุรณทอง (๒๕๔๙) ศึกษา “วิเคราะห์แนวคิดเรื่องความตายในพระอภิธรรมปิฎก”^{๖๘} ได้สรุปผลของการศึกษาว่าแนวคิดเรื่องความตายตามหลักพระอภิธรรมปิฎก เป็นเรื่องของหลักการที่อธิบาย (๑) ขณิกมรณะ (๒) สมมติมรณะ (๓) สมุจเฉทมรณะ และปรากฏการณ์ทางจิตที่กำลังจะตายไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วนจนถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิตที่เรียกว่า “จติจิต” และวิถีแห่งจิตเกิดใหม่ติดต่อกันไม่มีระหว่างกันเรียกว่า “ปฏิสนธิจิต” ซึ่งเป็นจิตดวงแรกของชีวิตใหม่ในภพใหม่ เรื่องการตายและการเกิดขึ้นของสัตว์ทั้งหลายมีความสัมพันธ์กันกับเรื่องกรรมอย่างแยกจากกันไม่ได้ เพราะกรรมเป็นส่วนบ่งบอกคติ หรือสถานที่เกิดของสัตว์หลังจากตาย มีทั้งกรรมดีจะบ่งชี้คติในเชิงบวกคือแสดงถึงภาวะแห่งความสุขสบาย ส่วนกรรมชั่วเป็นส่วนบ่งชี้คติในเชิงลบคือแสดงภาวะแห่งความบีบคั้นได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส สำหรับเหตุปัจจัยอื่นๆ ที่ทำให้บุคคลตายแล้วเกิดหรือไม่เกิดนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพทางจิตของบุคคลนั้นๆ ว่าจะบริสุทธิ์ผุดผ่องจากอาสวะกิเลสมากน้อยแค่ไหน ต้องอาศัยกำลังตามลำดับขั้นของโลกุตตรจิต ที่กระทำกิจในการประหาณกิเลสด้วยมรรคญาณ ๔ มีเสดาปัตติมรรคเป็นเบื้องต้น จนสุดท้ายได้อรหัตมรรค บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ผู้หมดเชื้อนำเกิด ล่วงพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ แต่ถ้าตราบใดที่บุคคลยังมีกิเลสอยู่ ก็ย่อมเกิดและตายอยู่ตราบนั้น การปฏิเสธการเวียนว่ายตายเกิดย่อมเท่ากับเป็นการปฏิเสธหลักคำสอนเรื่องมรรค ผล นิพพานไปด้วย นับว่าเป็นความเห็นผิดที่ปิดกั้นหนทางเข้าถึงความสุขที่แท้จริง ในพระพุทธศาสนาความตายกับการเกิดใหม่เป็นของกระบวนการแห่งกระแสต่อเนื่องแห่งชีวิตอันเดียวกัน ถ้ามองชีวิตในแง่นี้ เราจะไม่กลัวความตายเพราะความตายไม่ใช่ความดับสูญแห่งชีวิตอย่างสิ้นเชิง ยิ่งกว่านั้นเรายังสามารถจัดการกับชีวิตของ

^{๖๗}พระมหามงคล สิริมงคล (นิยมเหมา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องมรณานุสสติตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๖๘}ชูศรี บุรณทอง, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความตายในพระอภิธรรมปิฎก”, *ศาสนนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

เชิงบูรณาการ คือ หลักคิดที่เน้นสร้างความเข้าใจหรือสร้างคุณสมบัติภายในจิตใจ โดยการประยุกต์หลักพระพุทธคุณ พระพุทธจริยา และพุทธธรรม ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมภายนอกในการออกภาคสนามของการทำงานจิตอาสา จากนั้นจึงเข้าสู่ภาคปฏิบัติที่ต้องอาศัยวิธีการ เพื่อเป็นแนวทางในการลงมือให้ความช่วยเหลือผู้อื่นแบบบูรณาการ ผ่านการทำงานจิตอาสาทั้ง ๔ ด้าน คือร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม ด้วยการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ทั้งอามิสทาน หรือวัตถุ และเน้นการให้ธรรมทาน คือ วิชา ความรู้ ข้อคิด ทางธรรมะ หรือสัจธรรม เพื่อนำไปแก้ปัญหาทุกข้อได้ รวมทั้งประยุกต์หลักการจัดการสมัยใหม่ เพื่อบริหารจัดการงานจิตอาสา เพื่อนำไปสู่ผลที่มุ่งหวังคือก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อบุคคลผู้ทำงานจิตอาสา ประโยชน์ต่อผู้อื่นที่ได้รับความช่วยเหลือ และประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ให้บรรลุถึงประโยชน์ทั้งในระดับโลกียสุขและโลกุตตรสุข

กัณธิชา เผือกเจริญ (๒๕๕๖) ศึกษา “กระบวนการทำงานของจิตอาสา กรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย อโรคยศาล วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร”^{๗๑} ผลการศึกษาวิจัยพบว่าหลักพุทธธรรมที่เกื้อกูลการทำงานจิตอาสา แบ่งออกได้เป็น ๕ หมวดธรรม คือ (๑) พรหมวิหาร ๔ (๒) อิทธิบาท ๔ (๓) สังคหวัตถุ ๔ (๔) สาราณียธรรม ๖ และ (๕) สปัปฐิตาน ๘ หลักพุทธธรรมดังกล่าวหากปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดสมาธิ จนก่อให้เกิดปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยมีศีลเป็นบาทฐาน เมื่อศีลบริบูรณ์การเจริญสมาธิและปัญญา จะอุปการะเกื้อกูลให้คุณความดีเจริญขึ้นด้วย ในหนทางแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ กระบวนการทำงานและบทบาทจิตอาสาพบว่า การบริหารงานของอโรคยศาลขับเคลื่อนด้วยพลังของจิตอาสา ๓ กลุ่ม คือ (๑) จิตอาสาต้นแบบ (๒) จิตอาสาแกนหลัก และ(๓) จิตอาสาสนับสนุน ที่หมุนเวียนกันเข้ามาตามช่วงจังหวะเวลา โดยเปิดโอกาสให้ผู้ป่วยและญาติร่วมเป็นจิตอาสา มีเจ้าหน้าที่ประจำคอยเป็นที่เล็งจิตอาสาจึงเข้าสู่กระบวนการทำงานตามศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มความสามารถ ตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางเข้าใจในวิถีของชีวิตยอมรับกับความจริงที่เกิดขึ้น แม้ว่าในที่สุดของการรักษาคือ การเสียชีวิต แต่เป็นการเสียชีวิตอย่างสุขสงบหรือ “ตายแบบยิ้มได้” ที่เป็นผลมาจากการยอมรับความตายดังกล่าวว่า “อยู่สบาย ตายสงบไม่เสีย” จิตอาสาได้ประจักษ์ความจริงของชีวิต จากการดูแลผู้ป่วย การปรับทัศนคติในการดำเนินชีวิต การระลึกถึงมรณานุสติ ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ในส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อพลังจิตอาสา แบ่งได้เป็น ๒ ด้าน คือ (๑) ปัจจัยที่เป็นแรงสนับสนุนภายนอก หมายถึง ศักยภาพความสามารถทางด้านวิชาชีพ ฐานะและบทบาททางสังคม และ(๒) ปัจจัยที่เป็นแรงสนับสนุนภายใน เริ่มต้นที่ความศรัทธาและพุทธธรรมในใจของจิตอาสา ที่ส่งเสริมให้มีการทำงานอย่างมุ่งมั่น จริงใจ จริงใจ พัฒนาศักยภาพไปพร้อมกับการทำงาน เนื่องจากใช้งานเป็นฐานของการภาวนา จึงเกิดสมาธิจากการทำงาน ทำให้เห็นการเจริญเติบโตคุณธรรมที่ผลิบานในใจ ดังนั้นการพัฒนากระบวนการและการใช้ศักยภาพของจิตอาสาที่อโรคยศาลจึงเป็นไปอย่างธรรมชาติ และในที่สุดเข้าถึงปัญญา จนไม่มีความขุ่นมัว โดยมีพระพนพชรัภบาลพัทธรณี (จิรธัมโมภิกขุ), ดร. หรือ เรียกขานในนาม “หลวงตา” เป็นต้นบุญสู่ต้นแบบแห่งการเรียนรู้ “ทำด้วยใจ ให้ด้วยรัก ไม่หวังผลตอบแทน” และไม่ว่าศักยภาพ

^{๗๑}กัณธิชา เผือกเจริญ, “ศึกษากระบวนการทำงานของจิตอาสา กรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย อโรคยศาล วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

ของจิตอาสาจะเป็นเช่นไรก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า คือการจัดใจของจิตอาสา อยู่กับโลกตามที่เป็นจริง อยู่กับโลกอย่างเหนือโลก แนวทางการจัดเตรียมจิตอาสาให้สอดคล้องกับกระบวนการทำงานของอโรคยศาล ที่มีหลวงตาเป็นครูผู้สอน มองเห็นทุกข์แท้ความทรمانของการเจ็บป่วย จากการเกิดแก่ เจ็บ ตาย คือทุกข์ในอริยสัจ และมีหลักพุทธธรรม คือพรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ เร้ากุศลจิตของจิตอาสา ให้เกิดศรัทธา และเปิดใจออกนอกรอบ ไม่ยึดติดในแบบแผน มีความสุขที่เป็นผู้ให้อย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้เป็นพลังปัจจัยให้เกิดสติปัญญาทางธรรม เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือ ได้ชัดเถลา ลด ละ ตั้วตน

ใจตนย์ ศรีวังพล (๒๕๕๒) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ.๙๑”^{๗๒} ผลการศึกษาวิจัยพบว่า จิตอาสาเป็นการเลือกกระทำในสิ่งที่เห็นว่าควรกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่ใช้การกระทำโดยหน้าที่ สำหรับจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ.๙๑ เป็นการทำงานที่เกิดจากการหลอมรวมหลักพุทธธรรมที่นำไปสู่การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน บรรเทาทุกข์ ผ่านโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม ด้วยการแจ้งข่าว อาชญากรรม แจ้งสภาพการจราจร วิทยากรอาสา อาสาช่วยผู้ประสบภัย และกองทุนเหรียญสลึงหลักพุทธธรรมที่อาสาสมัคร สวพ.๙๑ นำมาประยุกต์ใช้ คือ พรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และ สังคหัตถ์ ๔ (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) หลักธรรมที่ส่งเสริมการทำงานจิตอาสาคือไวยวัจฉัย หมายถึงการชวนชวนช่วยเหลือตามกำลังเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยได้ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ ทำให้เห็นถึงสังขธรรมของชีวิตให้ภัยมากขึ้น ทุกข์น้อยลง

โรคนีย์ ชัยพันธ์ (๒๕๕๑) ศึกษา “การรับรู้ชีวิตและความตายของบุคลากรในองค์กรสาธารณประโยชน์: กรณีศึกษาบุคลากรในมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง”^{๗๓} ผลการศึกษาสรุปว่า การได้ประสบกับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความตายบ่อยครั้งในการทำงาน ทำให้เกิดการรับรู้ชีวิตและความตาย เกิดการเปรียบเทียบชีวิตและความตาย และเข้าใจถึงชีวิตและความตายของมนุษย์ที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ (๒๕๔๘) ศึกษา “ระบบการบริหารจัดการมูลนิธิพุทธฉือจี้”^{๗๔} ผลการศึกษาพบว่า อาสาสมัครและระบบบริหารจัดการของมูลนิธิพุทธฉือจี้ มีแนวคิดที่เป็นหลักยึด คือหลักพุทธศาสนาแนวมนุษยนิยม ความเชื่อในเรื่องชาติภพและกฎแห่งกรรม การมองมนุษย์ในแง่บวก และภาวะผู้นำเปี่ยมบุญญาภิบาลของท่านธรรมอาจารย์เจิ้งเหยียน แนวคิดดังกล่าวเป็นการสร้างรากฐานสำคัญต่อความรู้สึกเอื้อเพื่อเสียสละพร้อมกับความเชื่อว่า วิธีของอาสาสมัครคือวิถีของการปฏิบัติธรรม ที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมเพื่อสังคม (Prosocial Behavior) ในการอาสาเข้ามาช่วยสรรพ

^{๗๒}ใจตนย์ ศรีวังพล, “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ. ๙๑”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๗๓}โรคนีย์ ชัยพันธ์, “การรับรู้ชีวิตและความตายของบุคลากรองค์กรสาธารณประโยชน์ : กรณีศึกษาบุคลากรในมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๗๔}ศุภรัตน์ รัตนมุขย์, “อาสาสมัคร การพัฒนาดตนเองและสังคม”, *สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๘): ๗-๘.

ชีวิต โดยมีปัจจัยภาวะผู้นำเปี่ยมบุญญาภิบาลที่ช่วยทำให้เกิดต้นแบบของพลังจิตอาสาให้เดินตามรอย คือ พระโพธิสัตว์ ท่านธรรมาจารย์เจิ้งเหยียน และอาสาสมัครรุ่นพี่ที่เสียสละ นอกจากนั้นยังได้เสนอเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการรณรงค์ชักชวนผู้คนให้ทำดี คือสถานีวิทย์และโทรทัศน์ โดยการจัดอบรมให้ผู้จัดรายการวิทยุได้มีความรู้และทักษะในการสอดแทรกเรื่องคุณธรรม ความดี และจิตอาสา เพื่อชักชวนและจูงใจให้ผู้ฟังทำความดีเพื่อสังคม แนวคิดพุทธฉือจี้ นั้น ค่อนข้างแตกต่างจากองค์กรชาวพุทธโดยทั่วไป (รวมทั้งในไต้หวันด้วย) เพราะไม่ติดกับพิธีกรรมหรือการปลุกตนบำเพ็ญภาวนา กลับเน้นที่การทำความดีด้วยการลงไปช่วยเหลือ และให้บริการผู้คน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา หรือลัทธิ การเมือง หลักธรรมของพุทธศาสนาในแบบของฉือจี้ที่มีอิทธิพลต่อการเป็นอาสาสมัคร คือพรหมวิหาร ๔ เป็นปรัชญาที่ใช้ในการดำเนินการทุกด้านของมูลนิธิพุทธฉือจี้ ด้วยการตีความหมาย พอสรุปได้ดังนี้ (๑) เมตตา ความรักโดยไม่แบ่งแยก (๒) กรุณา การลงมือช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ (๓) มุทิตา ความสุขที่เกิดจากการช่วยให้ผู้อื่นเป็นสุข และ(๔) อุเบกขา การให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการแปลความหมายของพรหมวิหาร ๔ ที่เน้นการมีความรักที่ยิ่งใหญ่ที่พร้อมมอบให้กับบรรดาสรรพชีวิต และความสุขที่เกิดจากการให้และลงมือทำเพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดความรู้สึกละเสียสละ เอื้อเพื่อต่อผู้อื่น (Altruism) และพฤติกรรมเพื่อสังคม (Prosocial Behavior) อย่างแท้จริง จนก่อเกิดฐานงานอาสาสมัครขนาดมหึมา ของมูลนิธิพุทธฉือจี้ ซึ่งก่อกำเนิดโดยท่านธรรมาจารย์เจิ้งเหยียน ภิกษุณีในพุทธมหายาน นิกายสุขาวดี ท่านเป็นศิษย์ของท่านปรมาจารย์อินซุ่น (มรณภาพ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๔๘) ท่านปรมาจารย์อินซุ่น เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อท่านธรรมาจารย์เจิ้งเหยียนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “เหรินเจียนฝอเจี้ยว” คือ พุทธศาสนาแนวมนุษยนิยม ที่เน้นความเป็นไปของสังคม ความเป็น มนุษย์ ความเมตตากรุณา สร้างสุขแก่ผู้คน ซึ่งแนวคิดนี้ต่างจากความเชื่อและการปฏิบัติเดิม ที่เชื่อว่าถ้าได้บำเพ็ญเพียรจะสามารถหลุดพ้นจากโลกมนุษย์นี้ ไปเกิดยังดินแดนสุขาวดีได้ ถือว่าเป็นความสำเร็จของชีวิต ธรรมาจารย์เจิ้งเหยียน ได้ขยายความเรื่องโพธิสัตว์ต่อจากท่านปรมาจารย์อินซุ่นว่าคนเราทุกคนสามารถเป็นโพธิสัตว์ในขณะที่มีชีวิตด้วยการอุทิศตนช่วยเหลือสรรพชีวิต โดยท่านเคยกล่าวไว้ว่า “มนุษย์เรามีความเป็นโพธิสัตว์อยู่ในตัวเองอยู่แล้ว เพียงแค่เราอุทิศตนลงมือปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิต และเมื่อเราช่วยเหลือผู้คนได้ ๕๐๐ คน ก็เท่ากับว่าเรามีมือ ๑,๐๐๐ มือ ไม่ต่างจากเจ้าแม่กวนอิมนั่นเอง” การอาสาเข้ามาช่วยสรรพชีวิต โดยมีปัจจัยภาวะผู้นำเปี่ยมบุญญาภิบาลที่ช่วยก่อเกิดต้นแบบของพลังจิตอาสาให้เดินรอยตาม คือ พระโพธิสัตว์ ท่านธรรมาจารย์เจิ้งเหยียน และอาสาสมัครรุ่นพี่ที่ทุ่มเทเสียสละ ซึ่งรากฐานเหล่านี้ล้วนเสริมให้เกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นว่า งานอาสาสมัคร คือ ภารกิจของมวลมนุษยชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวฉือจี้ หลักการสำคัญของอาสาสมัครฉือจี้ คือ “ใครมีเงินออกเงิน ใครมีแรงออกแรง ใครมีทั้งเงินทั้งแรง ออกทั้งเงินออกทั้งแรง” ด้วยหลักการนี้เองจึงทำให้ใครก็สามารถมาร่วมเป็นอาสาสมัครกับฉือจี้ได้

๒.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกุศลและบรรเทาสาธารณภัย

พรทิพย์ วชิรติลภ ธีระ ศิริสมุด อนุรัตน์ สมตน ณัฐวุฒิ คำนวนฤกษ์ และพินาติน เพ็ญทอง (๒๕๖๐) ศึกษาวิจัย “ผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤตสุขภาพจิตที่เข้าถึงระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทย

ไทย”^{๗๕} ด้วยการศึกษาศาสนาการณการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินของผู้ป่วยกลุ่มคลัง/ภาวะทางจิตประสาท/อารมณ์ รวมไปถึงลักษณะการช่วยเหลือ กระบวนการนำส่งผู้ป่วยเชิงระบบ ตั้งแต่การได้รับแจ้งการคัดแยก ประสานหน่วยปฏิบัติการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การเข้าช่วยเหลือ การนำส่งผู้ป่วย รวมไปถึงความร่วมมือและการให้การช่วยเหลือทั้งภาครัฐและชุมชน อีกทั้ง รวบรวมปัญหา-อุปสรรคในทุกๆของการเข้าช่วยเหลือ เพื่อนำข้อมูลสู่การพัฒนาวิธีการ มาตรการ และสร้างนโยบาย นอกจากนั้นยังเป็นการศึกษาเพื่อเสนอแนะรูปแบบแนวทางจัดการด้านการแพทย์ฉุกเฉินแบบบูรณาการเชิงระบบทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ โดยทำการศึกษาทั้งเชิงปริมาณด้วยการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากฐานข้อมูลระบบการแพทย์ฉุกเฉิน (Information Technology for Emergency Medical Response: ITEMS) เลือกข้อมูลเชิงเทคนิควิธีการคัดแยกและการจัดลำดับการให้บริการผู้ป่วยฉุกเฉิน (Emergency Medical triage Protocol and Criteria Based Dispatch: CBD) ตามเกณฑ์ CBD ที่ ๑๓ ระหว่าง ปี ๒๕๕๗-๒๕๕๙ จำนวน ๒๖,๕๑๑ ราย และการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยวิธีสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ผู้ป่วยอาการกลุ่มคลัง/ภาวะจิตประสาท/อารมณ์ที่เข้าถึงระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินพบแนวโน้มสูงขึ้น ในระยะ ๕ ปี ระหว่าง ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ โดยในปี ๒๕๕๕ มีจำนวน ๑๑,๒๖๖ ราย เพิ่มขึ้นเป็น ๑๔,๒๒๓ รายในปี ๒๕๕๙ ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นชายกลุ่มวัยทำงาน อายุ ๒๓-๕๙ ปี รองลงมาเป็นกลุ่มวัยรุ่น อายุ ๑๕-๒๒ ปี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือพบผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤตสุขภาพจิตมากกว่า ร้อยละ ๖๐ จังหวัดที่พบมากที่สุด ๕ อันดับ ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ นครราชสีมา ขอนแก่น และร้อยเอ็ด พบเฉลี่ยประมาณ ๒,๒๔๕ ราย/ฤดูกาล ๗๓๖ ราย/เดือน และ ๒๔ ราย/วัน โดยพบมากที่สุดช่วงฤดูฝน รองลงมาเป็นฤดูหนาว ระหว่างเดือนกันยายนและตุลาคม ซึ่งอยู่ในช่วงปลายฝนต้นหนาว เป็นบรรยากาศที่เอื้อเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ป่วยที่มีปัญหาสุขภาพจิตมีอาการมากขึ้น เช่น ภาวะซึมเศร้าที่ขาดยา และรักษาไม่ต่อเนื่อง มีอาการกำเริบถึงขั้นทำร้ายตนเอง อีกทั้งเป็นช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตด้านการเกษตร ตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีประเพณีลงแขกทำนา จะมีการเลี้ยงอาหารและต้มสุราเถื่อน ส่งผลกระทบต่อความสงบในชุมชน โดยเฉพาะผู้ป่วยจิตเวชมักมีอาการกำเริบจากการดื่มสุราติดต่อกันหลายวันและไม่ได้รับประทานยา แกนนำชุมชนให้ข้อมูลว่า “ส่วนใหญ่ต้มเหล้าล้มวัว เลี้ยงกันแล้วก็เมาไววาย เสียงดัง ทะเลาะตีกัน ทำลายข้าวของพังหมด” วิธีการเข้าถึงระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน พบว่าส่วนใหญ่เรียกใช้ผ่านหมายเลข ๑๖๖๙ ร้อยละ ๘๐.๔ โดยญาติ แกนนำชุมชน หรือตำรวจ การรับแจ้งเหตุส่วนใหญ่อยู่ในช่วงสายถึงก่อนเที่ยง สำหรับระยะเวลาตั้งแต่รับแจ้งเหตุจนชุดปฏิบัติการฉุกเฉินถึงจุดเกิดเหตุ (Response Time) ในระยะทางไม่เกิน ๑๐ กิโลเมตร ตามมาตรฐานไม่เกิน ๑๐ นาที พบเพียงร้อยละ ๓๙ เมื่อจำแนกตามชุดปฏิบัติการฉุกเฉิน พบมากกว่าร้อยละ ๘๐ เป็นชุด ALS และ FR อีกทั้งพบระยะเวลารวมในการออกปฏิบัติการฉุกเฉินตั้งแต่รับแจ้งเหตุจนส่งชุดปฏิบัติการออกจากฐานและกลับฐานมากที่สุด ๘ ชั่วโมง ทำให้ผู้ป่วยฉุกเฉินอาการอื่นๆ เสียโอกาสในการใช้บริการฉุกเฉินกลับบ้าน

^{๗๕}พรทิพย์ วชรติลล ธีระ ศิริสมุด อนุรัตน์ สมตน ณัฐฤดี คำนวนฤกษ์ และพินาณิน เพ็ญทอง, ผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤตสุขภาพจิตที่เข้าถึงระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทย, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th>. [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

นริสสา พัฒนปรีชาวงศ์ รัชชานา ลินธวาลัย และ นภิสพร มีมงคล (๒๕๕๕) ศึกษา “การพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาล”^{๗๖} ผลการศึกษาเมื่อนำกรอบแนวคิดรางวัลคุณภาพแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา (Malcolm Baldrige National Quality Award: MBNQA) มาประยุกต์เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบริหารจัดการคุณภาพของงานการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาล (Pre-hospital Emergency Medical Service: Pre-hospital EMS) ด้วยการศึกษานวปฏิบัติในพื้นที่กรณีศึกษา คือ จังหวัดขอนแก่น อุบลราชธานี ภูเก็ต และสงขลา รวมทั้งวิเคราะห์ประสิทธิภาพระบบงานด้วยเทคนิคคุณภาพ คือ Why-Why Analysis Critical-to-Quality และ Service Quality Model โดยอิงตามหมวดของ MBNQA พบว่า ในหมวดที่ ๑-๖ ได้แก่ (๑) การนำองค์กร (๒) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (๓) การมุ่งเน้นผู้ป่วยฉุกเฉิน (๔) การวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (๕) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล และ (๖) การจัดการกระบวนการ มีโอกาสในการปรับปรุง เนื่องด้วยผลจาก Why-Why Analysis พบว่า สาเหตุหลักของปัญหาที่เกิดขึ้นคือไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหารในองค์กรที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพเท่าที่ควร และจากการวิเคราะห์ Critical-to-Quality ในมุมมองของผู้ป่วยฉุกเฉิน ได้ให้ความสำคัญในประเด็นที่หลากหลาย เช่น ความพร้อมใช้งานของอุปกรณ์ทางการแพทย์ และรทปฏิบัติการ รวมทั้งความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับปรุงระบบในหมวดที่ ๑ และ ๓-๖ ในขณะที่การวิเคราะห์ Service Quality Model พบความแตกต่างระหว่างความคาดหวังของผู้ป่วยฉุกเฉินกับบริการที่ได้รับจริง เนื่องจากไม่มีการศึกษาความต้องการและความคาดหวังของผู้ป่วยฉุกเฉิน อีกทั้งไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารท้องถิ่น และไม่มีการควบคุมคุณภาพปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างจริงจัง ส่งผลต่อคุณภาพการดำเนินงานในหมวดที่ ๑, ๓ และ ๖

พระมหาจันท์ธรรม อินทร์เกิด. (๒๕๕๒) ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะและสถานการณ์ทางสังคมกับประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครกู้ภัยมูลนิธิร่วมกตัญญูในเขตกรุงเทพมหานคร”^{๗๗} ผลการวิจัยพบว่า อาสาสมัครกู้ภัยมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการทำงาน มีเจตคติต่อการทำงานด้วยพรหมวิหาร ๔ ทั้งนี้ แรงจูงใจในการทำงาน การสนับสนุนจากครอบครัว การสนับสนุนจากหัวหน้าชุดปฏิบัติการ การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน และการสนับสนุนทางสังคมจากประชาชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครกู้ภัย โดยที่การรับรู้ความสามารถของตนเองในการทำงาน เจตคติต่อการทำงาน แรงจูงใจในการทำงาน อธิบายประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครกู้ภัยในกลุ่มรวมได้ร้อยละ ๒๒ ในกลุ่มอายุมากได้ร้อยละ ๒๗ ในกลุ่มอายุน้อยได้ร้อยละ ๑๙.๔ ในกลุ่มระดับการศึกษาต่ำได้ร้อยละ ๑๘.๕ ในกลุ่มระยะเวลาในการปฏิบัติงานน้อยได้ร้อยละ ๒๘ นอกจากนี้ พบปฏิสัมพันธ์ระหว่าง การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว กับเจตคติต่อการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมงาน กับเจตคติต่อการทำงานและการสนับสนุนทาง

^{๗๖}นริสสา พัฒนปรีชาวงศ์ รัชชานา ลินธวาลัย และ นภิสพร มีมงคล, การพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาล, KKU Res. J. 2012; 17(6): 911-932. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.resjournal.kku.ac.th>. [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].

^{๗๗}พระมหาจันท์ธรรม อินทร์เกิด, “ความสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะ และ สถานการณ์ทางสังคมกับประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครกู้ภัยมูลนิธิร่วมกตัญญูในเขตกรุงเทพมหานคร”, ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒).

สังคมจากเพื่อนร่วมงาน กับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการทำงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครกัญภัย แต่ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว จากหัวหน้าชุดปฏิบัติการ จากประชาชน กับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครกัญภัย

เนตรทราย กาญจนอุดมการ (๒๕๕๒) ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กองอำนาจการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”^{๗๘} ผลการศึกษาวิจัย พบว่า เจ้าหน้าที่ฯ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลายหรือเทียบเท่า เป็นลูกจ้างประจำฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน ระหว่าง ๑-๕ ปี มีอัตราเงินเดือนน้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท และได้รับค่าตอบแทนประเภทค่าอาหารทำการนอกเวลา นั้น มีแรงจูงใจอยู่ระดับปานกลางในการปฏิบัติงานโดยรวมและทุกด้านเกี่ยวกับความมั่นคงในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะงาน การได้รับความยุติธรรมในองค์กร โอกาสก้าวหน้าในอาชีพ ชวัญและกำลังใจในการทำงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยที่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อยู่ระดับปานกลางทั้งในภาพรวมและการบรรลุตัวชี้วัดของหน่วยงานด้านความสำเร็จในงาน คุณภาพของงาน และมาตรฐานความถูกต้อง แต่ประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากเมื่อประเมินจากความประหยัดคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง ยกเว้นด้านความประหยัดคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำ โดยลักษณะของผู้ปฏิบัติงานที่มีความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับประสิทธิภาพการทำงานระดับสูง คือเป็นเพศชาย สถานภาพโสดหรือหย่า อายุไม่เกิน ๓๐ ปี มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า ๕ ปี ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า และได้รับค่าตอบแทนประเภทค่าอาหารทำการนอกเวลา

รัฐชนา สินธวาลัย (๒๕๕๑) ศึกษา “แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาลของชุมชนและ อปท. เพื่อพัฒนาสู่ระบบต้นแบบและการพัฒนาระบบดัชนีชี้วัดหลักของระบบ”^{๗๙} โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบฯ ในจังหวัดที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น อุบลราชธานี ลำปาง เพชรบุรี ภูเก็ต และสงขลา โดยเลือกกรอบแนวคิดที่ใช้ในการถอดบทเรียนแนวทางการดำเนินงานของแต่ละจังหวัดซึ่งเป็นรางวัลคุณภาพแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา (Malcolm Baldrige National

^{๗๘}เนตรทราย กาญจนอุดมการณ, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กองอำนาจการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”, **ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)**, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒).

^{๗๙}รัฐชนา สินธวาลัย, “การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาลของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสู่ระบบต้นแบบและการพัฒนาระบบดัชนีชี้วัดหลักของระบบ: ฉบับที่ ๑.๑ การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาล”, รายงานวิจัย, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส), ๒๕๕๑.

Quality Award: MBNQA) กรอบแนวคิดดังกล่าวเป็นการมองเชิงระบบ และทำให้เห็นการเชื่อมโยงของแต่ละองค์ประกอบย่อย โดยได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นการสรุปหาแนวปฏิบัติที่โดดเด่นเพื่อเป็นตัวอย่างในการขยายผลในพื้นที่อื่นๆ การวิเคราะห์ปัจจัยที่นำสู่ความสำเร็จ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้อาศัยกรอบของ MBNQA เป็นหลัก แม้ว่าทั้ง ๖ จังหวัดจะมีผลการดำเนินงานในระดับที่แตกต่างกัน แต่โดยภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือแม้จังหวัดที่มีผลการดำเนินงานดีที่สุดในระดับประเทศ ก็ยังคงมีปัญหาในหมวดการจัดการ กระบวนการ บุคลากร และการมุ่งเน้นผู้ป่วย ซึ่งเป็นปัญหาที่พบในจังหวัดอื่นๆ นอกจากนี้ ปัญหาที่สะท้อนจากการสำรวจประชาชนทั้งกลุ่มที่เคยรับและไม่เคยรับบริการ ด้วยแบบสอบถาม พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง และคุณภาพในกระบวนการให้บริการเป็นปัญหาที่พบเหมือนกัน ทั้ง ๖ จังหวัด มุมมองดังกล่าวสะท้อนว่า ทุกจังหวัดต่างมีรูปแบบการพัฒนาฯ ที่หลากหลายและน่าสนใจ โดยไม่ได้ทำให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับผลลัพธ์การดำเนินงาน กล่าวคือทุกจังหวัด ต่างมุ่งหน้าพัฒนาฯ เพื่อแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัด การพัฒนาฯ จึงยังเป็นประเด็นที่ทุกจังหวัดดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แนวทางการพัฒนาฯ ที่น่าสนใจจึงไม่ได้จำกัดเฉพาะจังหวัดที่ผลการดำเนินงานดีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผลลัพธ์จากงานวิจัยจึงสรุปออกมาเป็น ๒ ส่วน กล่าวคือ (๑) กรอบแนวคิด MBNQA ที่ใช้กับงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน จะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบฯ ได้วิเคราะห์ในเชิงองค์รวม เพื่อเห็นองค์ประกอบย่อยที่อาจมองข้าม และ (๒) ตัวอย่างแนวปฏิบัติที่โดดเด่นในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง ๖ แห่ง จะเป็นประโยชน์ให้กับจังหวัดอื่นๆ ที่กำลังพัฒนาฯ ได้นำไปเป็นแบบอย่างหรือขยายผลต่อไป โดยเฉพาะการไม่ได้เจาะจงตัวอย่างแนวปฏิบัติจากจังหวัดที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับสูง จะเป็นการสร้างกำลังใจให้ทุกจังหวัดเห็นถึงศักยภาพของตนในการพัฒนาฯ ต่อไป

๒.๓ ข้อมูลพื้นที่ภาคสนาม

จังหวัดพะเยา^{๕๐} เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๘ องศา ๔๔ ลิปดา เหนือ ถึง ๑๙ องศา ๔๔ ลิปดา เหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ตะวันออก ถึง ๑๐๐ องศา ๔๐ ลิปดา ตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๗๓๕ กิโลเมตร มีพื้นที่ ๖,๓๓๕.๐๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๙๕๙,๔๑๒ ไร่ มีประชากรทั้งสิ้น ณ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ เท่ากับ ๔๘๒,๖๕๗ คน เป็นชาย ๒๓๕,๘๐๔ หญิง ๒๔๖,๘๕๓ มีจำนวนบ้านทั้งสิ้น ๑๘๓,๒๔๐ หลัง ความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ ประมาณ ๗๖.๑๘ คน/ตาราง กิโลเมตร มีสถานบริการของสาธารณสุขภาครัฐในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขรวม ๖ ประเภท คือ (๑) โรงพยาบาลทั่วไป จำนวน ๒ แห่ง (โรงพยาบาลพะเยา มีเตียงผู้ป่วย ๔๐๐ เตียง และโรงพยาบาลเชียงคำ มีเตียงผู้ป่วย ๒๓๑ เตียง) (๒) โรงพยาบาลชุมชนขนาด ๓๐ เตียง จำนวน ๕ แห่ง (โรงพยาบาลแม่ใจ โรงพยาบาลดอกคำใต้ โรงพยาบาลจุน โรงพยาบาลปง โรงพยาบาลเชียงม่วน) (๓) โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงกลาโหมขนาดเตียงผู้ป่วย ๓๐ เตียง จำนวน ๑ แห่ง (๔) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน ๙๔ แห่ง (๕) ศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมือง จำนวน ๒ แห่ง และ (๖) สถานบริการสาธารณสุข

^{๕๐}สำนักงานจังหวัดพะเยา, รายงานสรุปจังหวัดพะเยา, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: http://www.phayao.go.th/au/all_phayao_2559.pdf. [๖ มีนาคม ๒๕๕๙].

ชุมชน จำนวน ๑๕ แห่ง อีกทั้ง มีสถานบริการสุขภาพภาคเอกชน ๑๐ ประเภท คือ (๑) โรงพยาบาล เอกชน ขนาด ๑๐๐ เตียง จำนวน ๑ แห่ง (๒) คลินิกเวชกรรม จำนวน ๕๔ แห่ง (๓) คลินิกทันตกรรม จำนวน ๑๕ แห่ง (๔) คลินิกการพยาบาลและผดุงครรภ์ จำนวน ๖ แห่ง (๕) คลินิกเทคนิคการแพทย์ จำนวน ๓ แห่ง (๖) คลินิกการแพทย์แผนไทย จำนวน ๒ แห่ง (๗) รานขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน ๕๑ แห่ง (๘) รานขายยาบรรจุเสร็จไมใช่ยาอันตราย จำนวน ๑๗ แห่ง (๙) รานขายยาแผนโบราณ จำนวน ๗ แห่ง และ (๑๐) สถานผลิตยาแผนโบราณ จำนวน ๑ แห่ง นอกจากนี้ จังหวัดพะเยามี อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ซึ่งดำเนินการ โดยประชาชนให้บริการประชาชนด้วยตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลเป็นที่เลี้ยง ให้ บริการทั้งด้านส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาลเบื้องต้น และฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งมีอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้านปฏิบัติงาน จำนวนทั้งสิ้น ๑๕,๑๒๘ คน ดำเนินการเชิงรุกในพื้นที่

หน่วยงานภาคเครือข่ายภาคเอกชนด้านกู้ชีพกู้ภัย ที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ อุกฉินจังหวัด และสามารถปฏิบัติงานได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง เช่น

- มูลนิธิสื่อชาวพะเยา เลขที่ ๕๗/๒ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๐ ๑๓๓ ๗๖๗๙ มีจำนวนอาสาสมัคร ๘๐ คน

- มูลนิธิสยามรวมใจ (ปุอินทร์) เลขที่ ๗๑๙ หมู่ ๓ ตำบลท่าวังทอง อ.เมืองพะเยา จังหวัด พะเยา โทรศัพท์ ๐๙๙ ๒๗๒ ๖๒๖๙ มีจำนวนอาสาสมัคร ๒๕ คน

- สมาคมกู้ภัยกลางพิทักษ์ชีพ เลขที่ ๔๒๑ หมู่ ๑๓ ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๙ ๘๕๕ ๗๑๘๕ มีจำนวนอาสาสมัคร ๓๐ คน

- สมาคมกู้ภัยพุทธญาณร่วมกุศล เลขที่ ๔๒๑ หมู่ ๑๓ ตำบลท่าวังทอง อ.เมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๙ ๘๕๕ ๗๑๘๕ มีจำนวนอาสาสมัคร ๓๐ คน

- สมาคมกู้ชีพกู้ภัยข่าวภาพ เลขที่ ๕๕/๘ ถนนท่ากว๊าน อ.เมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๙๓ ๒๓๖ ๗๘๕๘ มีจำนวนอาสาสมัคร ๑๐ คน

- หน่วยกู้ภัยอนาลโย เลขที่ ๔๖ หมู่ ๒ ตำบลสันปาม่วง อ.เมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๑ ๐๒๑ ๓๙๒๙ มีจำนวนอาสาสมัคร ๑๐ คน

- หน่วยกู้ภัยท่าวังทอง เลขที่ ๑๓ ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๙๓ ๑๕๔ ๓๒๙๑ มีจำนวนอาสาสมัคร ๒๐ คน

- หน่วยกู้ภัยนรสิงห์ เลขที่ ๑๗๙/๒ หมู่ ๕ ตำบลห้วยข้าวเก่า อำเภอจุน จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๙๒ ๘๙๕ ๑๘๓๕ มีจำนวนอาสาสมัคร ๑๕ คน

- หน่วยกู้ภัยร่มฟ้า เลขที่ /๘๙ หมู่ ๑ ตำบลนาปรัง อำเภอปง จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๙ ๐๒๙ ๐๙๗๒ มีจำนวนอาสาสมัคร ๑๐ คน

- หน่วยกู้ภัยกาวิระ เลขที่ ๒๒๑ หมู่ ๑๐ ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๗ ๑๗๘ ๒๐๗๘ มีจำนวนอาสาสมัคร ๒๒ คน

การเจ็บป่วยฉุกเฉินในจังหวัดพะเยา นั้น สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดพะเยา ได้เสนอข่าว เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ นายแพทย์ไชยเวช ธนไพศาล ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพะเยา เปิดเผยว่า การเจ็บป่วยฉุกเฉินที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งจากอุบัติเหตุและเจ็บป่วยฉุกเฉิน เช่น โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดในสมอง โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคไต โรคปอด หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมทันทีแล้วอาจจะทำให้เกิดการสูญเสียชีวิต อวัยวะ หรือเกิดความบกพร่องในการทำงานของอวัยวะสำคัญ หรือเกิดการตายก่อนถึงวัยอันควรและเกิดความทุกข์ทรมาน ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศด้วย ดังนั้น โรงพยาบาลพะเยาได้จัดโครงการอบรมอาสาฉุกเฉินชุมชน จำนวน ๕ รุ่น ในวันที่ ๘, ๑๕, ๑๙, ๒๒ และ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๗ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐-๑๖.๐๐ ที่ผ่านมามงานอุบัติเหตุและฉุกเฉินได้จัดทำโครงการอบรมอาสาฉุกเฉินชุมชน ในช่วงเดือน ส.ค.-ก.ย. ๒๕๕๖ จำนวน ๑๐ รุ่น มีอาสาฉุกเฉินที่ขึ้นทะเบียนแล้วจำนวน ๗๗๙ คน และ ในพ.ศ. ๒๕๕๖ พบว่า มีผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินในระดับวิกฤตและเร่งด่วน (Emergency) เพียงร้อยละ ๑๐.๔๑ เท่านั้น แจกผ่าน ๑๖๖๙ มีร้อยละ ๗๔.๓๒ ระยะเวลาให้บริการภายใน ๓ นาที มีร้อยละ ๖๘.๙ ระยะเวลาได้รับการรักษา ณ จุดเกิดเหตุภายใน ๑๐ นาที มีร้อยละ ๖๘.๗๙ และคุณภาพการรักษา ณ จุดเกิดเหตุและระหว่างนำส่งเหมาะสมมีร้อยละ ๙๙.๗๙ ทั้งนี้ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ พบว่า จำนวนผู้ใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉินเพิ่มขึ้น ทั้งในกลุ่มผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุและเจ็บป่วยฉุกเฉิน โดยที่ พ.ศ.๒๕๕๕ มีผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินในระดับวิกฤตและเร่งด่วน(Emergency) เพียงร้อยละ ๑๕ หรือจำนวน ๓๔๖ รายเท่านั้น ที่ถูกนำส่งโรงพยาบาลโดยระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน และจำนวนดังกล่าวยังถูกนำส่งโดยหน่วยบริการที่ไม่ได้มาตรฐาน ไม่เหมาะสมกับศักยภาพอีกถึงร้อยละ ๒๑.๖๘ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องคุณภาพการรักษาพยาบาล ณ จุดเกิดเหตุและระหว่างนำส่งที่ไม่เหมาะสมอีกร้อยละ ๑.๘๗^{๕๑}

สถานการณ์ระบบการแพทย์ฉุกเฉินของจังหวัดพะเยาในปี ๒๕๕๘ ปรากฏในหนังสือช่องว่างการแพทย์ฉุกเฉินไทย รายงานสถานการณ์ระบบการแพทย์ฉุกเฉิน ปี ๒๕๕๘ ซึ่ง ได้นำเสนอข้อมูล ระหว่างปี ๒๕๕๕-๒๕๕๘ โดยสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.)^{๕๒} ระบุว่า

- หน่วยปฏิบัติการการแพทย์ฉุกเฉิน ทั้งหมด มีจำนวน ๑๑๒ หน่วย
- อัตราส่วนหน่วยปฏิบัติการต่อประชากร คือ ๑ : ๔,๓๘๗.๐๔
- ผู้ปฏิบัติการในจังหวัดที่ขึ้นทะเบียนในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน (Emergency Medical Service: EMS) มีจำนวน ๑,๑๕๒ คน
- อัตราส่วนผู้ปฏิบัติการต่อประชากร คือ ๑ : ๔๒๖.๕๒
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ทั้งหมด ๗๒ หน่วย ขึ้นทะเบียน ๓๙ หน่วย (คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๑๗) และออกปฏิบัติงาน ๒๔ หน่วย โดยมีผลการปฏิบัติงานคิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๔

^{๕๑}สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดพะเยา, การเจ็บป่วยฉุกเฉินในจังหวัดพะเยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://region3.prd.go.th/prphayao/news>. [๖ มีนาคม ๒๕๕๙].

^{๕๒}สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.), ช่องว่างการแพทย์ฉุกเฉินไทย: รายงานสถานการณ์ระบบการแพทย์ฉุกเฉิน ปี ๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร: บจก.ปัญญามิตร การพิมพ์), หน้า ๘๘. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.niems.go.th. [๒๖ มีนาคม ๒๕๕๙].

- การแจ้งเหตุผ่าน หมายเลข ๑๖๖๙ มี ๖,๑๖๙ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๒๘
- ผู้ป่วยฉุกเฉินทั้งจังหวัดที่มาด้วยระบบ EMS มีจำนวน ๑๐,๖๐๖ คน
- สัดส่วนผู้ป่วยฉุกเฉินทั้งจังหวัดต่อประชากรแสนคน คือ ๔๖.๓๓
- ประชากรเข้าถึงบริการการแพทย์ฉุกเฉิน (EMS) ภายใน ๘ นาที มีจำนวน ๘,๖๔๐ (เป้าหมาย ๑๒,๗๖๘ ครั้ง) คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๗

ทั้งนี้ ในภาพรวมของประเทศ ปี ๒๕๕๘ มีหน่วยปฏิบัติการที่ขึ้นทะเบียน และมีผลปฏิบัติงานเพียงร้อยละ ๕๙.๒๔ และบุคลากรที่ขึ้นทะเบียน และมีผลการปฏิบัติงานเพียงร้อยละ ๕๒.๖๐ โดยที่การประเมินคัดแยกระดับความฉุกเฉิน ณ ศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการ พบว่า ร้อยละ ๔๑.๙๑ มีการประเมินการคัดแยกระดับความฉุกเฉินที่ต่ำกว่าระดับความฉุกเฉินจริงของผู้ป่วย ส่วนข้อมูลการเสียชีวิตของผู้ป่วยฉุกเฉิน ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๘ อยู่ระหว่าง ๗,๖๙๙-๘๕๙๔ คน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๘๐) เป็นการเสียชีวิตก่อนชุดปฏิบัติการฉุกเฉินไปถึง และพบมากในกลุ่มที่มีระยะเวลาปฏิบัติการฉุกเฉิน มากกว่า ๘ นาที สำหรับกลุ่มอาการนำที่ผู้ป่วยฉุกเฉินเสียชีวิตนอกโรงพยาบาลมากที่สุด คือ กลุ่มอาการนำที่ ๑๙ (หมดสติ/ไม่ตอบสนอง/หมดสติชั่วคราว) รองลงมาเป็นกลุ่มอาการนำที่ ๒๕ (อุบัติเหตุยานยนต์)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนามด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ประเภทมีโครงสร้างที่มีคำถามแน่นอน (Structured Interview) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคลหรือสัมภาษณ์ตัวต่อตัว (One on One Interview or Individual Interview) ร่วมกับการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักมรณานุสติ คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย มีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

๓.๑.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับมรณานุสติ คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

- ๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ของพุทธศาสนา ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก
- ๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) เช่น คัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค หนังสือ ตำราทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์

๓.๑.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น หนังสือ ตำราทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์

๓.๑.๓ ศึกษาข้อมูลในภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคล (One on One Interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์ประเภทมีโครงสร้างที่มีคำถามแน่นอน (Structured Interview) ดังปรากฏในภาคผนวก ค ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ทดสอบแบบสัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษาวิจัย (จังหวัดพะเยา) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในจังหวัดพะเยา ขององค์กรเอกชน (มูลนิธิ สมาคม หน่วยกู้ภัย) ซึ่งขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัดพะเยา ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ จาก ๕ หน่วยงาน คือ มูลนิธิสือชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง และหน่วยกู้ภัยท่าวังทอง จำนวน ๑๕ ท่าน โดยสัมภาษณ์หัวหน้าชุดปฏิบัติการของทั้ง ๕ หน่วยงาน หน่วยงานละ ๑ ท่าน และสัมภาษณ์ระดับปฏิบัติการของทั้ง ๕ หน่วยงาน หน่วยงานละ ๒ ท่าน

เมื่อดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ (ภาคผนวก ค) แล้วพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดระบุว่าไม่ทราบ ไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคยและไม่เชื่อว่าตนเองมีหลักธรรมมรณานุสติ รวมทั้งไม่เคยเจริญมรณานุสติ ในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย แม้ว่าขณะให้สัมภาษณ์ตามข้อคำถามอื่น ๆ และการพูดคุยกัน ผู้ให้สัมภาษณ์จะกล่าวถึงการทำงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยด้วยใจ ทำงานเพราะอยากช่วยเหลือผู้ประสบภัย ทำงานด้วยศรัทธาในพระโพธิสัตว์ เจ้าแม่กวนอิม หลวงปู่อินทร์ (พระอินทร์) เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเอาหลักธรรมมรณานุสติที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าไว้แล้วคือ ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา ระลึกถึงสาเหตุของการตาย การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น เมื่อนึกถึงความตาย รู้เท่าทัน จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เกิดความสลด ไม่สังเวชใจ เพียรทำความดี อดอยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร การระงับความโลภ โกรธ หลง ไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว และการเตรียมตัวตาย มาแจกแจงเป็นข้อคำถามจำนวน ๑๐ ข้อ ดังปรากฏในภาคผนวก ค โดยกำหนดระดับการเกื้อกูลของหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเป็นคะแนน ดังนี้ กำหนดให้ระดับเกื้อกูลดีมากที่สุดคือ ๕ คะแนน ระดับเกื้อกูลดีคือ ๔ คะแนน ระดับเกื้อกูลปานกลางคือ ๓ คะแนน ระดับเกื้อกูลน้อยคือ ๒ คะแนน และระดับไม่เกื้อกูลคือ ๐ คะแนน แล้วขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบโดยแจกแจงระดับการเกื้อกูลในการปฏิบัติงานทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีหลักธรรมมรณานุสติเพียงใด และได้มีการบูรณาการหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เพียงใด ทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ

๓.๑.๔ รวบรวมและประมวลข้อมูล ที่ได้จากทุกขั้นตอนมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียงสรุป และ นำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ ในจังหวัดพะเยา จำนวน ๑๕ ท่าน ของหน่วยงานเอกชน (มูลนิธิ สมาคม หน่วยกู้ภัย) ซึ่งขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัดพะเยา จำนวน ๕ หน่วยงาน คือ มูลนิธิสื่อชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง และหน่วยกู้ภัยท่าวังทอง ประกอบด้วยหัวหน้าชุดปฏิบัติการของทั้ง ๕ หน่วยงาน หน่วยงานละ ๑ ท่าน และระดับปฏิบัติการของทั้ง ๕ หน่วยงาน หน่วยงานละ ๒ ท่าน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือแบบสัมภาษณ์ประเภทมีโครงสร้างที่มีคำถามแน่นอน (Structured Interview) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคล (One on One Interview) มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑) รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และ ทฤษฎีภูมิ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมมรณานุสติ คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และกระบวนการกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย

๒) สังเคราะห์องค์ความรู้ จากข้อ ๑) ร่วมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย เพื่อกำหนดแนวคำถาม แล้วสร้างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์

๓) สร้างแบบสัมภาษณ์ประเภทมีโครงสร้างที่มีคำถามแน่นอน (Structured Interview) ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาเนื้อหาคำถามของแบบสัมภาษณ์ จากนั้นปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะ ให้เหมาะสมทั้งด้านการใช้ภาษา ความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการทราบ

๔) ทดสอบแบบสัมภาษณ์ในภาคสนาม แล้วปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของภาคสนาม ในจังหวัดพะเยา

๕) สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีข้อคำถามแน่นอนเฉพาะหลักธรรมมรณานุสติที่เกี่ยวข้องและยึดโยงกับการปฏิบัติงานกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัย (ภาคผนวก ค) ภายหลังผู้ให้สัมภาษณ์ตอบว่าไม่ทราบ ไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคยและไม่เชื่อว่าตนเองมีหลักธรรมมรณานุสติ รวมทั้งไม่เคยเจริญมรณานุสติ ในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัย ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมมรณานุสติจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ มาแจกแจงเป็นข้อคำถามและกำหนดระดับการเกี่ยวของของหลักธรรมมรณานุสติ ในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัยแต่ละข้อคำถามเป็นคะแนน สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ระบุคะแนน ๕ ระดับ (๕, ๔, ๓, ๒, ๑, และ ๐ คะแนน) ที่สัมพันธ์กับความรู้สึกรู้สึกทั้งในขณะที่ก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และขณะหลังเผชิญเหตุ กล่าวได้ว่า ผู้วิจัยมีเครื่องมือวัดเฉพาะหลักธรรมมรณานุสติของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในการปฏิบัติงานทั้งในขณะที่ก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และขณะหลังเผชิญเหตุ

๖) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายรูป มือถือ อุปกรณ์บันทึกเสียง เพาเวอร์แบงก์ ปลั๊กพ่วง กระดาษ ปากกา เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครด้านกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในจังหวัดพะเยา ทั้งระดับปฏิบัติการและหัวหน้าชุดผู้ปฏิบัติการ จำนวน ๑๕ ท่าน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับหลักมรณานุสติ คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และการกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัย

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับมรณานุสติ จากคัมภีร์พระไตรปิฎก และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ประเภทมีโครงสร้างที่มีคำถามแน่นอน (Structured Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รายบุคคล (One on One Interview) ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครด้านกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัย

๓.๔.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับมรณานุสติ คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และการกุฎีชีพและบรรเทาสาธารณภัย จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น คัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค หนังสือ ตำราทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมในข้อ ๓.๔ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้สาระและข้อสรุปเกี่ยวกับหลักมรณานุสติที่เกื้อกูลการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ จากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับมรณานุสติ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับมรณานุสติ จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น คัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค หนังสือ ตำราทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้สาระและข้อสรุปเกี่ยวกับหลักธรรม หลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อ ความศรัทธา ที่ได้บูรณาการไว้ในกระบวนการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย นำไปสู่การประเมินการบูรณาการหลักมรณานุสติในการปฏิบัติงานจริง โดยวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ เช่น หนังสือ ตำราทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนาม ซึ่งสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ ของหน่วยงานเอกชน (มูลนิธิ สมาคม หน่วยกู้ภัย) ในจังหวัดพะเยา จำนวน ๕ หน่วยงาน คือ มูลนิธิลือชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง และหน่วยกู้ภัยท่าวังทอง

๓.๕.๓ ประเมินผลข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ซึ่งเป็นการพิจารณาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยการสังเกตขณะสัมภาษณ์และข้อมูลที่บันทึกขณะสัมภาษณ์ ทั้งนี้ แบบสัมภาษณ์หลักมรณานุสติที่แจ่มแจ้งเป็นข้อคำถามซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์แจ่มแจ้งระดับการเกื้อกูลเป็นคะแนน นั้น นำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยแล้วนำเสนอค่าเฉลี่ยภาพรวมของแต่ละข้อคำถาม และแยกกลุ่มคะแนนระหว่างหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย” เป็นการศึกษาวิจัย ๒ ลักษณะ คือ

(๑) การศึกษาวิจัยเอกสาร ด้วยการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลด้านหลักธรรมมรณานุสติจากข้อมูลปฐมภูมิ คือคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (พระไตรปิฎก) ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ (คัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค รายงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์) เกี่ยวกับมรณานุสติและกระบวนการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย นำไปสู่การบูรณาการหลักมรณานุสติในการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และ

(๒) การศึกษาวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จากองค์กรเอกชน (สมาคม มูลนิธิ หน่วยกู้ภัย) ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับผู้ปฏิบัติงาน ในจังหวัดพะเยา เพื่อทราบถึงหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อ ความศรัทธาของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และเพื่อประเมินการบูรณาการหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงานจริง

ความเข้าใจโดยทั่วไป กู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเป็นการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้อื่นรอดชีวิตในสถานการณ์ฉุกเฉิน ทั้งนี้ กระบวนการและการปฏิบัติงาน เป็นไปตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติหลักของประเทศในการบริหารจัดการเหตุการณ์ภัยต่างๆ จัดตั้งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขึ้นเป็นส่วนราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจหลักในการดำเนินการป้องกัน บรรเทา ฟื้นฟูสาธารณภัยและอุบัติภัย ซึ่งมีผลทำให้งานด้านสาธารณภัยและงานด้านอุบัติภัย ที่เดิมดำเนินการโดยกองป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติภัยแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี มารวมอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียวกัน นอกจากนี้ กระบวนการและการปฏิบัติงานด้านกู้ชีพต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่ง กำหนดให้มีคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉินขึ้นเพื่อกำหนดมาตรฐาน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉิน ตลอดจนกำหนดให้มีสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติขึ้นเป็นหน่วยรับผิดชอบการบริหารจัดการ การประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉินร่วมกัน อันจะทำให้ผู้ป่วย

ฉุกเฉินได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงระบบการแพทย์ฉุกเฉินอย่างทั่วถึง เท่าเทียม มีคุณภาพมาตรฐาน โดยได้รับการช่วยเหลือและรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์มากขึ้น

ระบบการแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทย^๑ เริ่มต้นจากมูลนิธิฮั่วเคี้ยวปอเต็กเซียงตึ้ง (มูลนิธิปอเต็กตึ้งในปัจจุบัน) ได้ริเริ่มให้บริการขนส่งศพไม่มีญาติใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ในเวลาต่อมาได้ให้บริการรับส่งผู้ป่วยและผู้บาดเจ็บฉุกเฉิน เช่นเดียวกับใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ที่มูลนิธิร่วมกตัญญูได้เปิดให้บริการในลักษณะเดียวกัน ได้เป็นต้นกำเนิดของระบบการแพทย์ฉุกเฉินที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงการบริการได้ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และไม่ใช้บริการเฉพาะกิจ ระบบการแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทยจึงได้รับการพัฒนาขึ้นนับตั้งแต่นั้นมา พร้อมๆกับการพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วยชีวิตในห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาลแต่ละแห่ง ทั้งภาครัฐ และเอกชน

มูลนิธิปอเต็กตึ้ง^๒ หรือในชื่อเต็มว่า ฮั่วเคี้ยวปอเต็กเซียงตึ้ง (ฮั่วเคี้ยวหรือหัวเฉียว หมายถึง ชาวจีนโพ้นทะเล ปอเต็ก แปลว่าสนองพระคุณ, เซียงหรือเสียง หมายถึงทำบุญกุศล และ ตึ้ง หมายถึง ศาลาหรือองค์กร) อักษรจีนซึ่งใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของมูลนิธิ มาจากคำว่า 善 อ่านว่าชาน (shàn) ในภาษาจีนกลางหรือเสียงในภาษาแต้จิ๋ว หมายถึงการทำบุญ กุศลกรรม ความดี อุทิศการแห่งมูลนิธิ ปอเต็กตึ้งมีรากฐานมาจากความเชื่อ อันสืบเนื่องตกทอดมายาวนานตั้งแต่โบราณกาลของชาวจีน ในหลักเมตตธรรมและแนวจริยวัตรอันประเสริฐของหลวงปู่ใต้ฮองโจวซือ (ใต้ฮองกง หรือหลวงปู่ใต้ฮอง) เป็นมูลนิธิที่เริ่มต้นจาก คณะภิกษพใต้ฮองกง ก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ โดยพ่อค้าชาวจีนในกรุงเทพฯ ๑๒ คนมีจุดประสงค์เพื่อเก็บศพไร้ญาติทุกภาษาและนำไปฝังที่ป่าช้าทุ่งวัดดอน ถนนเจริญกรุง ซึ่งชาวจีนได้เรียกร้างเงินซื้อไว้ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ นักธุรกิจจีนได้ร่วมกับบรรดาสมาคมและหนังสือพิมพ์จีน ระดมความคิดปฏิรูปคณะภิกษพใต้ฮองกงขึ้นใหม่ จัดตั้งเป็นมูลนิธิ ลำดับที่ ๑๑ ของประเทศสยาม ดำเนินกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มุ่งเน้นการช่วยเหลือ บรรเทาที่ ตรงจุด ทันที ทันเหตุการณ์ โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ ศาสนา ช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัย อุทกภัย วาตภัย และภัยอื่นๆ ต่อมา เพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนได้ครบ วงจร คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมของมูลนิธิ เช่น การกู้ภัยและบรรเทาสาธารณภัย การเก็บศพไร้ญาติและฌาปนกิจ งานสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ เช่น ทั้ง กระจัด งานด้านการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ ได้แก่ การสร้างโรงพยาบาลหัวเฉียว หน่วยแพทย์ สงเคราะห์ชุมชน ศูนย์การแพทย์ไทย-จีน งานด้านทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การสร้างมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

มูลนิธิร่วมกตัญญู^๓ หรือหงี้เต็กตึ้ง อักษรจีนบนตราสัญลักษณ์ของมูลนิธิดัดแปลงมาจากคำว่า 義 หมายถึง กตัญญู คุณธรรม ยุติธรรม เป็นมูลนิธิในประเทศไทย ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน

^๑สถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน, **ประวัติองค์กร**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].

^๒มูลนิธิปอเต็กตึ้ง, **ประวัติมูลนิธิ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.pohtektung.org>. [๒๖ มกราคม ๒๕๕๘].

^๓มูลนิธิร่วมกตัญญู, **ประวัติมูลนิธิ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.th.wikipedia.org>. [๒๖ มกราคม ๒๕๕๘].

พ.ศ. ๒๕๑๓ ดำเนินงานสาธารณะในการเก็บศพ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยและศูนย์วิทยุสื่อสาร รวมถึงงานการศึกษา มีศูนย์ประสานงานและประกอบพิธีศพที่วัดหัวลำโพง มูลนิธิร่วมกตัญญูเกิดขึ้นจาก คุณสมเกียรติ สมสกุลรุ่งเรือง พ่อค้าขายกาแฟชาวจีน ได้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกว่าในชุมชนแออัด บริเวณตรอกโรงหมู กล้วยน้ำไท โดยเฉพาะการช่วยเหลือคนจนที่ตายแล้วไม่มีเงินซื้อโลงศพ ต่อมาขยายจากท่าเรือคลองเตยไปถึงพระโขนง พระประแดง บางขุนเทียน โดยใช้ชื่อ "ศาลหลวงปู่เปี่ยม"

นอกจากนี้ หน่วยงานเอกชน เช่น มูลนิธิ สมาคม หน่วยงานอื่น ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ยังคงปฏิบัติงานกุศิพและบรรเทาสาธารณภัย ในลักษณะอาสาสมัคร หรือจิตอาสา เช่นเดียวกับจุดเริ่มต้นจากการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในลักษณะสังคมสงเคราะห์และกุศิพควบคู่ไปกับการเก็บศพผู้เสียชีวิตของมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยมีมูลนิธิร่วมกตัญญูเข้าร่วมดำเนินการ ในพ.ศ. ๒๕๑๓ ในกรุงเทพมหานคร แล้วกระจายตัวกิจกรรมอาสาสมัครนี้ไปสู่ต่างจังหวัดทั่วประเทศ แม้ว่าปัจจุบันกลไกของรัฐได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย กำหนดมาตรฐานการกุศิพที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการแพทย์ฉุกเฉิน และมีหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตาม

อาสาสมัครหรือจิตอาสา (Volunteer Spirit) เป็นการกระทำที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์หรือเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน กระทำด้วยความเต็มใจ สมัยใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตาย เมื่อพบเห็นปัญหา หรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี ทั้งนี้ การทำความดีเพื่อสังคมด้วยการเป็นอาสาสมัครหรือทำงานจิตอาสาของหลักพุทธศาสนายึดโยงกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เกิดพฤติกรรม “การให้” ตามหลักของสังคหัตถ์ ๔ ในเรื่องของ “ทาน” ซึ่งเป็นการให้โดยไม่เอาเปรียบผู้อื่นร่วมกับมีความสบายใจที่จะให้ และ “อิตถจริยา” ซึ่งเป็นการทำตนให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ เรื่อง “เมตตา” ซึ่งเป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่น และ “กรุณา” ซึ่งเป็นความปรารถนาที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ยาก เชื่อมโยงตนเองกับเพื่อนมนุษย์และสังคม เห็นว่าความสุขของตนเองต้องไม่แยกจากความสุขของผู้อื่น นับเป็นการลดอัตตากล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การปฏิบัติงานอาสาสมัครเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา

พระไพศาล วิสาโล^๔ ได้กล่าวถึงจิตอาสา ไว้ว่า จิตอาสาหมายถึงจิตที่ยกระดับปัญญา ภายในและสำนักสาธารณะ ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จิตที่พร้อมสละเวลา แรงกายและสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตที่เป็นสุขเมื่อได้ทำความดี เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยบุญคือความสงบเย็นและพลังแห่งความดี สำหรับหัวใจสำคัญของจิตอาสา พระไพศาล วิสาโล^๕ อธิบายว่า คือการมีจิตที่เต็มไปด้วยความเมตตา กรุณา ปรารถนาดีต่อผู้อื่น อยากให้เขาพ้นทุกข์ โดยไม่หวังประโยชน์สุขหรือผลตอบแทนให้กับตนเอง เป็นจิตที่ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ รางวัลของจิตอาสาคือความสุขและความภาคภูมิใจตนเองเท่านั้น สำหรับจิตอาสาในบริบทของพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของจิตใจ ที่มีความเมตตา กรุณา เป็นพื้นฐาน และหวังดีต่อ

^๔พระไพศาล วิสาโล อ่างถึงใน จิตวิสัย ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา: กลุ่มอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^๕พระไพศาล วิสาโล อ่างถึงใน เพชรภี ปิ่นแก้ว, จิตอาสา สุขสร้างง่าย ๆ แคลงมือทำ”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ iam bookazine, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗.

ผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ เมื่อประกอบเข้ากับคำว่า “อาสา” ที่หมายถึงการเสนอตัว อย่างสมัครใจ หรือเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น หรือทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน จิตอาสาในความหมายตามหลักการพระพุทธศาสนาจึงเป็นการอาสาเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตใจที่มีคุณธรรม คือความเมตตากรุณาโดยไม่หวังผลตอบแทน^๖

การกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยของหน่วยงานเอกชนในปัจจุบันยังคงเป็นงานอาสาสมัครหรือจิตอาสา เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้รอดชีวิตในสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นการช่วยเหลือเบื้องต้นในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน^๗ (Emergency Medical Service) ซึ่งเป็นการให้บริการทางการแพทย์และ สาธารณสุข เพื่อให้ผู้ที่มีภาวะการเจ็บป่วยเฉียบพลันให้พ้นภาวะวิกฤติ เหตุฉุกเฉิน ป้องกันไม่ให้เกิดความพิการ และการสูญเสียชีวิต ตลอดจนการจัดการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินจนพ้นภาวะฉุกเฉินหรือได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะ (Definitive Care) ทันเวลาและเหมาะสม จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ที่เหมาะสมสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉินแต่ละประเภท เช่น อุปกรณ์ยก ตัดถ่าง เจาะ ขุด ชัก ลาก หมวก ยานพาหนะ วิทยุสื่อสาร และอุปกรณ์สื่อสาร ดังนั้น การปฏิบัติงานจึงไม่ใช่งานที่คนทั่วไปซึ่งไม่ได้รับการฝึกฝนจะเข้าไปปฏิบัติ ในลักษณะมือสมัครเล่น จนก่อให้เกิดอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น

การปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉิน นับตั้งแต่การรับรู้ถึงภาวะการเจ็บป่วยฉุกเฉิน จนถึง การดำเนินการให้ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินได้รับการช่วยให้รอดชีวิต ป้องกันหรือลดความพิการและอันตรายต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาล อย่างเหมาะสมและทันกาล แบ่งออกเป็น การปฐมพยาบาล (First Aid: FR) การกู้ชีพขั้นต้น (Basic Life Support: BLS) การกู้ชีพขั้นกลาง (Intermediate Life Support: ILS) และการกู้ชีพขั้นสูง (Advanced Life Support: ALS) ซึ่งมีข้อกำหนดระดับของการให้ความช่วยเหลือ ตามประกาศของสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

การกู้ชีพนับเป็นการช่วยให้พ้นจากความตาย ความพิการถาวร หรือภาวะอันตรายที่รุนแรงส่งผลให้หัวใจหยุดเต้นหรือกำลังจะหยุด แล้วดำเนินการช่วยให้รอดชีวิต ป้องกันหรือลดความพิการและอันตรายต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาลที่เหมาะสมและทันกาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นภาวะฉุกเฉินที่เกิดขึ้นนอกโรงพยาบาลเป็นส่วนใหญ่ การเจ็บป่วยฉุกเฉินมักเกิดขึ้นรวดเร็ว กะทันหัน ส่งผลคุกคามต่อการอยู่รอดของชีวิตนั้นหมายถึงผู้ปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยจะเกี่ยวข้องกับการเผชิญเหตุเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในลักษณะกะทันหันนั่นเอง การปฏิบัติงานเช่นนี้ต้องตั้งอยู่บนความไม่ประมาททั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น ซึ่งความไม่ประมาทนี้เป็นแก่นของหลักธรรมมรณานุสติ ดังได้มีพุทธพจน์ที่ตรัสถึงความสูญเสียของชีวิตไว้ว่า “ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต ทั้งคนมี ทั้งคนจน ล้วนเดินทางไปหาความตาย ทั้งหมด ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งสูงและตึบล้วนมีความแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันทใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็มีความตายเป็นที่สุด ฉันทนั้น วยของเราห่อหมกแล้วชีวิตของเราอยู่เพียงเล็กน้อย เราจะจากพวกเขา

^๖สรณีย์ สายศร, “การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๗สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, แผนหลักการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].

ไป เราได้ทำสัจจะให้แก่ตนแล้ว ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติมีความประพฤติดีงาม มีความดำริมั่นคงจงตามรักษาจิตของตน ผู้ใดในธรรมวินัยนี้ จักเป็นอยู่อย่างไม่ประมาท ผู้นั้นจะละชาติสังสารกระทำความจบสิ้นทุกข์ได้”^๘ ต้องประกอบกิจตนให้สมบูรณ์ดีเพื่อไม่ให้เป็นผู้ประมาทในชีวิต สำนึกเตือนตนอยู่เสมอว่าชีวิตคนและสัตว์ล้วนมีความตายรอคอยอยู่เบื้องหน้า แล้วเราก็จะได้พิจารณาสำรวจตัวเองถึงความดีและไม่ดี ว่ายังมีสิ่งใด เรื่องใดที่ตนเองยังไม่ทำจะได้รับความรับร่ำรวย ขววย ทำดีก่อนความตายมาถึง ดังมีพุทธพจน์ตรัสถึงความไม่ประมาทแก่ภิกษุว่าเมื่อภิกษุสังวรจักขุอินทรีย์อยู่ จิตย่อมไม่ชานแสบไปใน รูปทั้งหลายที่พึงรู้ด้วยจักขุ เมื่อมีจิตใจไม่ชานแสบ ปราโมทย์ก็เกิด เมื่อมีปราโมทย์แล้ว ปิตักก็เกิด เมื่อมีจิตใจปิติ กายก็สงบระงับ ผู้มีกายสงบย่อมเป็นสุข ผู้มีสุขจิตใจย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตใจเป็นสมาธิธรรมทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อธรรมทั้งหลายปรากฏ ผู้นั้นจึงนับว่าเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทเพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วที่จะไม่ตายนั้นไม่มี^๙

การปฏิบัติงานกุศลที่บรรเทาสาธารณภัย นอกจากมีองค์ความรู้ ทักษะ วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ พร้อมแล้ว ผู้ปฏิบัติงานที่เป็นอาสาสมัครจำเป็นต้องมีความเชื่อรวมทั้งพิธีกรรมประกอบการปฏิบัติงานด้วย เนื่องจากลักษณะงานที่เผชิญเป็นความฉุกเฉินต่อความอยู่รอดของชีวิต สภาพทางกายภาพที่ปรากฏล้วนมีความหม่นหมอง พลังและกำลังใจ เพื่อผลักดันให้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องได้ จึงจำเป็น

ความเชื่อในทางพุทธศาสนาที่ยึดถือและปฏิบัติอยู่จริงในสังคม แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ (๑) พุทธศาสนาเถรวาทตามคัมภีร์ ซึ่งมักเรียกว่าเป็นแก่นหรือหลักคำสอนที่ถูกต้องแท้จริงตามคัมภีร์ทางพุทธศาสนา และ (๒) พุทธศาสนาระดับชาวบ้าน คือศาสนาที่เชื่อและปฏิบัติกันอยู่จริงในชีวิตประจำวัน จึงมีลักษณะทางโลกที่ผสมผสานความเชื่ออื่นๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ ธรรมชาติ อิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์คาถา ซึ่งเป็นการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่จริง^{๑๐} การผสมผสานความเชื่อนี้เอง นำไปสู่การบูรณาการแนวคิดและแบบแผนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความตายในสังคมไทย นอกจากนี้ ศาสนาพุทธยังเชื่อในเรื่องของกรรมหรือผลของการกระทำและการเวียนว่ายตายเกิด หรือสังสารวัฏ อีกทั้งมีหลักคำสอนที่ช่วยให้เข้าใจโลกและชีวิต คือไตรลักษณ์ หรือลักษณะทั่วไปที่ชีวิตมนุษย์ต้องเจอ คือ อนิจจาคือความไม่เที่ยง เป็นภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไป ทุกขาคือความทุกข์จากสภาวะไม่คงตัว หนไม่ได้อย่างมีความขัดแย้ง บีบคั้น กดดัน และอนัตตาคือความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริง

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ที่นำไปสู่การอาสาสมัครหรือจิตอาสา มีทั้งความเชื่อของนิกายหินยาน ซึ่งยึดถือตามพระไตรปิฎก (พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก) และนิกายมหายาน ซึ่งยึดถือตามพระสูตร ศาสตร์ ตันตระ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับจิตอาสาหรืออาสาสมัคร เริ่มจาก “จาคะ” ซึ่งเป็นการเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือใจกว้าง พร้อมทั้งรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบเอาแต่ตัว ส่วนความเชื่อทางมหายาน มีแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์

^๘ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๐๘/๑๔๑.

^๙ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๔/๘๘.

^{๑๐}ฉลาดชาย รมิตานนท์, ผีเจ้านาย, (กรุงเทพมหานคร: พายัพ ออฟเซท พรินท์, ๒๕๒๗).

๔.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

๔.๒.๑ หลักมรณานุสติในคัมภีร์พุทธศาสนา

หลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนามุ่งให้เอาสติมาระลึกถึงความตายและสาเหตุที่ทำให้เกิดความตาย ทำให้จิตใจนึกถึงความตายที่จะมาถึงตนเป็นเรื่องธรรมดา การปฏิบัติมรณานุสติที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก ปรากฏในปฐมมรณานุสติสูตร ว่า “เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ จักปฏิบัติมรณานุสติอยู่เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย”^{๑๑} หลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนาปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์วิมุตติมรรค

หลักมรณานุสติในพระไตรปิฎก ปรากฏในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้ (๑) พระวินัยปิฎก แม้จะมีได้กล่าวตรงๆถึงมรณานุสติ แต่แก่นหลักคิดคือพฤติกรรมต่างๆที่ดีและไม่ดีนั้น ล้วนเกิดจากความอยากความต้องการอยากมีอยากเป็นและอยากได้ กลายเป็นว่าอยู่ในสภาพอยากหรือเต็มไปด้วยความต้องการนานๆ เป็นเหตุให้ประมาทประพฤติราวกับว่าตนไม่มีวันตาย แต่เมื่อใกล้ตายก็ตื่นรนไม่ยอมตายสุดท้ายก็หนีไม่พ้นความตายเป็นกรรมที่ตนได้ก่อ สาเหตุของความทุกข์ของสรรพสัตว์ว่าเกิดจากตัณหา (กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา) เป็นเหตุให้วนเวียนเกิด แก่ เจ็บ และตาย อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุปทานขันธ ๕^{๑๒} (๒) พระสุตตันตปิฎกยังได้กล่าวถึงความตายหรือมรณะว่าไม่มีใครสามารถพ้นไปได้เลย ร่างกายมีแตกดับไปเป็นธรรมดาอันเป็นสัจธรรมของชีวิต เมื่อมีชีวิตอยู่ก็มีชีวิตอย่างรู้เท่าทันและเมื่อจะลาโลกก็พร้อมที่จะจากไปด้วยสติปัญญาอย่างผู้รู้ผู้ตื่นและผู้เบิกบาน เนื่องด้วยไม่ว่าจะทำวิธีการใดด้วยอะไรก็ไม่อาจล่วงพ้นความตาย จนถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทของชีวิตต่อสรรพสิ่ง^{๑๓} และ (๓) พระอภิธรรมปิฎก กล่าวถึงมรณานุสติที่เป็นปัจจัยต่อกัน การเกิดขึ้นของชีวิตก็คือการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์ ชีวิตเกิดมาจากอวิชชา (ความไม่รู้จริง) หรือการรับรู้ที่ผิดๆ แต่เมื่อชีวิตเกิดขึ้นแล้วสรรพสัตว์มีศักยภาพมีความสามารถที่จะดับอวิชชาทำความรู้ความเห็นให้ตรงให้ถูกต้องได้ ซึ่งมีผลเป็นความสุขอันประมาณมิได้^{๑๔}

หลักมรณานุสติในคัมภีร์วิมุตติมรรค กล่าวถึง ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ นี้เรียกว่า มรณะ การระลึกถึงมรณะนี้เรียกว่า ปัจจุปัฏฐานของมรณานุสติ ความขาดไปของชีวิตแห่งบุคคลเป็นลักษณะของมรณานุสติ ความไม่น่าพอใจเป็นรสของมรณานุสติ ความสุขสบายเป็นปทัฏฐานของมรณานุสติ มรณานุสติมีอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) มรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยทุกข์กังวล เนื่องจากระลึกถึงความตายที่เกี่ยวกับความสูญเสียของบุคคลใกล้ชิด (๒) เกี่ยวเนื่องด้วยความกลัว คือ การระลึกถึงความตายที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (๓) เกี่ยวเนื่องด้วยอุเบกขา คือมองว่าการตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต และ (๔) เกี่ยวเนื่องด้วยปัญญา คือการใช้ปัญญาพิจารณาความตายมีแก่ตนและคนอื่น ให้เห็นถึงธาตุแท้ของชีวิตหรือความตายว่าการตายเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เพราะสังขารทั้งหลายในโลกล้วนไม่เที่ยง

^{๑๑}อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๒/๑๙/๓๘๕.

^{๑๒}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

^{๑๓}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๔/๑๓๑.

^{๑๔}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๕/๒๑๙.

ไม่ยั่งยืน ไม่คงทนอยู่ยาวนานได้ เมื่อถึงเวลาที่จะแตกดับลง ทั้งนี้ ความตาย (มรณะ) มีอยู่ ๓ อย่าง ดังนี้ สมมุติมรณะ (ความตายที่ชาวโลกสมมติกัน เช่น ต้นไม้ตาย) สมุทเฉทมรณะ (การตัดกิเลส คือพระอรหันต์ตัดกิเลสทั้งปวง) และขณิกมรณะ (ตายไปในแต่ละขณะ คือความสิ้นไปในแต่ละขณะของสังขารทั้งปวง) อนึ่ง ความตายมี ๒ อย่างคือ อกาลมรณะ (ตายก่อนเวลา เช่นความตายเพราะการฆ่าตัวตาย เพราะถูกฆ่า หรือเพราะเจ็บป่วย เพราะถูกตัดช่วงเจริญวัยของชีวิตโดยไม่มีเหตุ) และกาลมรณะ (ตายไปตามกาลเวลา ความตายเพราะสิ้นอายุ หรือเพราะความชรา)^{๑๕}

หลักมรณานุสติในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือการเอาสติระลึกถึงมรณะ ความขาดไปแห่งชีวิตที่แตกดับสูญไปด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ การแตกดับในที่นี้หมายถึงการแตกดับของสังขาร คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณได้แตกดับลงหรือหยุดการทำงาน ไม่มีการพัฒนาใดๆ ดังนั้นการแตกดับแห่งสังขารนี้ในทางพุทธศาสนาจึงสมมติว่า “ตาย” เพื่อไม่ให้ความตายมาเป็นทุกข์จึงต้องรักษาจิตใจให้สงบด้วยการปฏิบัติมรณานุสติ คือการระลึกถึงความตายอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความไม่ประมาทในกิจทั้งปวง แล้วจะได้สร้างบุญบารมีความดีใส่ตัวเองก่อนความตาย หลักมรณานุสติในคัมภีร์วิสุทธิมรรคคือยึดความตาย การบริกรรม และการพิจารณาสาเหตุที่ทำให้เกิดความตาย หลักทั้งสามเป็นสิ่งที่ตั้งของจิตใจ เพื่อให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิและมีชีวิตอยู่เป็นสุข^{๑๖}

๔.๒.๒ หลักมรณานุสติที่เกื้อกูลการปฏิบัติงานกุศลและบรรเทาสาธารณภัย

หลักมรณานุสติที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติงานกุศลบรรเทาสาธารณภัย หรืออีกนัยหนึ่งคือหลักธรรมมรณานุสติที่บูรณาการในกระบวนการกุศลและบรรเทาสาธารณภัย ที่เป็นผลของการศึกษาวิจัยเอกสาร พบว่ามีทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เตรียมการออกเหตุปฏิบัติงาน ซึ่งต้องเตรียมสภาพร่างกาย การตั้งสติไม่ประมาทในการเตรียมพร้อมไปเผชิญกับความฉุกเฉินเฉียดตาย รวมทั้งการเตรียมกายและใจเมื่อเผชิญเหตุและภายหลังการเผชิญเหตุ ที่มีแต่ความไม่สบายทั้งกายและใจ ดังนี้

อาการฉุกเฉินที่ผู้ปฏิบัติงานกุศลบรรเทาสาธารณภัยจะได้รับแจ้งเหตุ ในสภาวะทั่วไปโดยยังไม่รวมถึงภัยพิบัติที่เป็นสาธารณภัย มีดังนี้ (๑) หมดสติ ไม่รู้สึกตัว ไม่หายใจ (๒) มีสิ่งแปลกปลอมอุดตันทางเดินหายใจ (๓) หายใจเร็วและเหนื่อยหอบอย่างรุนแรง และหายใจมีเสียงดัง (๔) ชักต่อเนื่องไม่หยุด (๕) อาการชักในหญิงในตั้งครรภ์ (๖) งูพิษกัด และมีอาการหนังตาตกหรือหายใจลำบาก (๗) ถูก/โดนไฟไหม้ ได้รับสารพิษ สัตว์มีพิษกัดต่อย (๘) ได้รับบาดเจ็บที่ดวงตา และการมองเห็นลดลงฉับพลัน (๙) เจ็บหน้าอกอย่างรุนแรง (๑๐) แขนขาอ่อนแรงซีกเดียวอย่างฉับพลัน (๑๑) ปวดท้องคลอเคลียที่มีน้ำเดินร่วมกับมีเลือดออกทางช่องคลอด (๑๒) บาดแผลโดนยิงที่ศีรษะ หรือลำคอ หรือหน้าอก หรือท้อง (๑๓) บาดแผลโดนแทงที่ลำคอ หรือหน้าอก หรือท้อง (๑๔) บาดแผลที่มีเลือดไหลออกปริมาณมาก และห้ามเลือดไหลไม่หยุด (๑๕) มีอาการเหงื่อแตก ตัวเย็น จากการเสียเลือดมาก (๑๖) บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ เช่น อุบัติเหตุจากรถ ตกจากที่สูง จมน้ำ ไฟฟ้าช็อต^{๑๗}

^{๑๕} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, **วิมุตติมรรค (แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ)**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๙.

^{๑๖} มหาวงศ์ ชาญบาลี, **วิสุทธิมรรค**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๓), หน้า ๓๔๕-๓๔๘.

^{๑๗} สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, **การดำเนินงานและบริหารจัดการระบบการแพทย์ฉุกเฉินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th> [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].

การเตรียมใจด้วยการนึกถึงมรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยทุกซกั้วล มรณานุสติเกี่ยวเนื่องด้วยความกลัว มรณานุสติเกี่ยวเนื่องด้วยอุเบกขา มุ่งไปที่มรณานุสติเกี่ยวเนื่องด้วยปัญญา คือการใช้ปัญญาพิจารณาถึงความตายอันจะมีแก่ตนและคนอื่น ให้เห็นถึงธาตุแท้ของชีวิตหรือความตายว่าการตายนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เพราะสังขารทั้งหลายในโลกล้วนไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงทนอยู่นานได้ เมื่อถึงเวลาที่จะแตกดับลง เพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกผูกพันกับเหตุที่เผชิญ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตตามปกติ

นอกจากนี้ การตระหนักถึงและการเจริญมรณานุสติ แล้วประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตในสภาวะปกติ ก็จะมีส่งผลประโยชน์สูงสุดต่อผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งอาสาด้วยจิตเป็นกุศลในการช่วยผู้ประสบเหตุ กุศลเจตนาต้องส่งผลดีให้เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติชอบ เมื่อผู้ปฏิบัติงานเผชิญกับการเสียชีวิตหรือไม่สามารถช่วยชีวิตผู้ประสบเหตุได้นั้น เพื่อไม่ให้ความตายมาสร้างทุกข์จึงต้องรักษาจิตใจให้สงบด้วยการปฏิบัติมรณานุสติ คือการระลึกถึงความตายอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความไม่ประมาทในกิจทั้งปวง แล้วจะได้สร้างบุญบารมีความดีใส่ตัวเองก่อนความตาย หลักมรณานุสติในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือยึดความตาย การบริการ และการพิจารณาสาเหตุที่ให้เกิดความตาย หลักทั้งสามเป็นสิ่งที่ตั้งของจิตใจ เพื่อให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิ และมีชีวิตอยู่เป็นสุข

วิธีการระลึกถึงความตายที่จะมีถึงตนแต่ละประเภท ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือ (๑) ให้ระลึกถึงมรณะประสงค์เอาซึ่งความขาดแห่งชีวิต อันพึงกำหนดเอาภพอันหนึ่ง คือบังเกิดขึ้นในภพเป็นสัตว์เป็นชีวิตแล้ว และถึงซึ่งจุติทำลายดับขันธแตกดับสูญขาดชีวิตไปจากภพนั้น ได้ชื่อว่ามรณะ โดยกำหนดเอาความตายนั้นมาเป็นอารมณ์ของมรณสติกรรมฐาน (๒) ให้บริกรรมภาวนา หมายความว่าเอาจิตใจบริกรรม คำว่า มรณ มรณ หรือคำว่าตาย ตาย มาเป็นอารมณ์จนจิตใจสงบ โดยไม่ปล่อยจิตใจให้นึกสิ่งอื่นนอกจากการบริกรรมนั้นอยู่ตลอดเวลา การปฏิบัติด้วยการบริกรรมภาวนาคความตาย เช่นนี้พระอรหันตเถระถือว่า เป็นการปฏิบัติมรณสติ เพราะเป็นวิธีที่ทำให้จิตใจสงบระงับจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความฟุ้งซ่าน และทำให้จิตคลายจากหวาดกลัว ไม่ยึดมั่นในทรัพย์สมบัติ จนทำให้จิตใจตั้งมั่นอยู่กับความที่อยู่เสมอ และ (๓) ให้พิจารณาถึงสาเหตุของการตายด้วยสติและปัญญา ให้เห็นเป็นธรรมชาติสังเวช โดยพิจารณาว่าความตายนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เป็นธรรมชาติของชีวิต เมื่อมีเกิด ต้องมีแก่ และมีตาย ดังนั้น จึงถือว่าความตายเป็นทรัพย์สมบัติของคน สัตว์ เมื่อได้เข้าใจถึงความจริงเช่นนี้ แล้ว ย่อมทำให้จิตใจปล่อยวางในชีวิต ในทรัพย์สมบัติได้ โดยไม่เป็นทาสของความทุกข์ ที่เกิดจากความตาย

นอกจากนี้ หากผู้ปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยตระหนักถึงคุณค่าของการเจริญมรณานุสติ ด้วยตระหนักถึงพื้นฐานของการตายว่ามี ๒ ลักษณะคือ (๑) การตายทางกายภาพ คือ การสิ้นชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั่วไปทำให้ร่างกายแตกสลาย “ความแตกแห่งขันธความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์ในหมู่มสัตว์นั้นๆของเหล่าสัตว์นั้นๆ”^{๑๘} และ (๒) การตายทางจิตวิญญาณ แม้บุคคลยังมีชีวิตอยู่ก็อาจชื่อว่าตายได้เช่นเดียวกัน เป็นการตายทางด้านจิตใจ ดังนั้น ในการปฏิบัติงาน

^{๑๘}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๔๐/๓๒๕.

ที่ต้องเผชิญกับการตายทางกายภาพของผู้ประสบเหตุแล้ว ต้องระมัดระวังและเตรียมการป้องกันเพื่อไม่ให้ตนเองซึ่งมีจิตอันเป็นกุศลไปช่วยผู้อื่น ต้องอยู่ในสภาวะเกิดการตายทางจิตใจ เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตเป็นปกติสุข เมื่อเผชิญความตายต้องพิจารณาถึงคนตายที่อยู่เฉพาะหน้าแล้วบริกรรมในใจว่า “มรณ เม ภวิสสตี, ชีวิตินทริย์ อุปจฉิซซิสสตี” เราจะต้องตาย รูปชีวิต นามชีวิต จะต้องขาดจากกันอยู่ อย่างนี้เรื่อยๆไป หรือจะบริกรรมว่า “มรณ เม ธูว์ ชีวิต เม ธูว์” ความตายเป็นของแน่ ความมีชีวิตอยู่เป็นของไม่แน่ ขณะบริกรรมจะต้องมีโยนิโสมนสิการด้วย เพื่อให้มีปัญญาที่เกี่ยวข้องด้วยสังเวชสลัดใจ และไม่เกิดโทษขึ้นกับตน การปฏิบัติที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการนั้นต้องระลึกรู้ถึงแต่ความตายอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็ความตายของบุคคลจำพวกใด เมื่อระลึกรู้ก็อยู่แต่ในความตายอย่างเดียว ไม่เกี่ยวข้องด้วยความรักความชังหรือความเป็นศัตรูแล้ว ความสังเวชสลัดใจก็จะบังเกิดขึ้น นี้แหละเป็นการระลึกที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ คือมองชีวิตประกอบไปด้วยหลักธรรมคือ ชั้น ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) อายุขณะภายใน ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) อายุขณะภายนอก ๖ (รูป รส กลิ่น เสียง กาย ใจ) และไตรลักษณ์ ๓ คือ อนิจจตา (ความไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) อนัตตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน)

การระลึกถึงความตายให้เกิดปัญญา จะต้องใช้ปัญญาพิจารณาด้วยเหตุผลตามความเป็นจริงของสังขารหรือสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น เมื่อได้เข้าใจความจริงของชีวิต คือ เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปเป็นธรรมดา การได้เข้าใจความเป็นจริงเช่นนี้ ทำให้จิตใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหวไปตามอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ เหมือนภูเขาคินใหญ่ไม่หวั่นไหวด้วยแรงลมและจิตใจก็น้อมไปสู่ความสงบและเกิดสมาธิได้เร็ว การเผชิญความตายด้วยการระลึกถึงสาเหตุของความตายจะเกิดกับเราอย่างนี้ ย่อมทำให้รู้ชัดว่าชีวิตมีความตายและสาเหตุที่ทำให้ตายมีอยู่รอบตัว ความตายอาจเกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ โดยไม่มีเครื่องหมายบอกให้ทราบล่วงหน้า จึงต้องคิดเตือนใจตนไม่ให้เป็นผู้ประมาทในการสร้างชีวิต ด้วยการสร้างบารมีทาน ศีล สมาธิให้มาก มีสิ่งใดที่ยังไม่ได้สร้างก็รีบขวนขวายทำให้มากขึ้น การสร้างบุญบารมีอย่างนี้ถือได้ว่าเป็นผู้ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง ด้วยการทำดี คิดดี พูดดีและรู้ถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้

นอกจากนี้ มรณานุสติ คือการระลึกถึงความตายที่ตนจะต้องประสบอยู่เนื่องๆนั้น หากผู้ปฏิบัติงานกุศลที่บรรเทาสาธารณภัย น้อมนำมาปฏิบัติในการออกเหตุสมมาเสมอ ย่อมมีโอกาสเกิดภาวะสังเวชสลัดใจ เป็นกัมมัญฐานชั้นสูงสุด เพราะว่าเมื่อระลึกถึงความตายที่ประสบอย่างใกล้ชิดบ่อยครั้งเป็นอารมณ์แล้ว จิตก็จะสลัดสังเวชถอนจากอารมณ์อื่นๆ ด้วยวิธีการเจริญมรณานุสติ บริกรรมภาวนาว่า "มรณ มรณ มรณ" ร่วมกับพิจารณาว่า ความตายเป็นสิ่งที่ต้องประสบอย่างแน่นอน หลีกเลี้ยงไม่ได้ ตัวเราก็จะต้องตาย ชีวิตนั้นไม่มีนิมิตหมายว่าจะตายเมื่อไร เป็นโรคอะไรตาย ตายในเวลาใด ตายในสถานที่ใด ไม่มีใครรู้ได้ จึงไม่ควรจะประมาทมัวเมาในชีวิตนั้น การเจริญมรณานุสติของผู้ปฏิบัติงานกุศลและบรรเทาสาธารณภัยย่อมส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เช่น (๑) ทำให้ดำรงชีวิตความเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาทมัวเมาในชีวิต ภัย เวลา และรูปร่างหน้าตา (๒) ทำให้มีจิตใจรู้สึกกลัวต่อบาปกรรม กลัวความไม่ตี เพราะตายแล้วผู้คนตีเตียนและหันมาทำกรรมดี ตายแล้วผู้คนสรรเสริญ ทำให้เป็นผู้ไม่ชอบความชั่ว หลีกเลี้ยงความชั่ว (๓) ทำให้มีความประมาทน้อยลง มีสติทำกิจการงานมากขึ้น เพราะได้ตระหนักรู้แจ้งว่าชีวิตที่ประกอบด้วยธาตุสี่ ชั้นห้า ยาววา หนาคับ

กว้างขวาง มีโอกาสตายได้ทุกขณะ และความตายเป็นเรื่องที่ให้ความยุติธรรมกับทุกชีวิต ทุกๆชีวิตต้องได้รับ ทำให้เห็นความไม่เที่ยง (อนิจจังสัญญา) (๔) ทำให้เป็นผู้ตื่นในการทำกิจทั้งปวง โดยไม่มีการผัดวันประกันพรุ่งในการสร้างความดี ทำให้เห็นความไม่ใช่อัตน (อนัตตสัญญา) (๕) ทำให้เกิดความสลัดใจ สงบจิตมีปัญญามองเห็นธรรมชาติของชีวิตว่า ล้วนตกอยู่ภายใต้อำนาจกฎของพระไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และไม่ขึ้นต่ออำนาจใคร ทำให้เห็นความคงอยู่ไม่ได้ (ทุกขสัญญา) (๖) ทำให้ไม่มีความยึดมั่นในทรัพย์สมบัติ สามารถทำจิตใจให้ปล่อยวางเมื่อไม่ได้ดังปรารถนา เป็นผู้ปราศจากมลทินคือความตระหนี่ เพราะตระหนักว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของนอกร่าง เป็นสมบัติที่ยืมมาใช้ชั่วคราว และทรัพย์เหล่านั้นก็ช่วยให้เราพ้นจากความตายไม่ได้ สิ่งที่จะช่วยให้เราได้ในเวลาตายคือความดี (ศีลทาน และภาวนา ฯ) ทำให้ไม่ตระหนี่หวงแหนข้าวของเครื่องใช้ ทำให้ไม่สังสมสิ่งของที่เกินความจำเป็น (๗) ทำให้รู้จักวิธีเตรียมตัวก่อนตายและฉลาดรับมือเมื่อความพลัดพรากมาเยือน (๘) ช่วยให้มีความรัก ความเมตตา ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน หายโกรธ ให้อภัย แล้วหันหน้ามาทำความดีต่อกัน เพราะรู้ว่าความโกรธเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นไฟไหม้จิตใจให้เร่าร้อน ไม่มีความสุขตระหนักรู้ว่าอีกไม่นานชีวิตก็ต้องตายจากกัน ช่วงเวลาที่มีอยู่ควรมีความรักต่อกันและหมั่นทำความดีให้มาก (๙) ทำให้เข้าใจถึงหลักธรรมว่าชีวิตทั้งปวงในโลกนี้มีกรรมเป็นของตน เกิดมาคนเดียว ตายก็ตายคนเดียว ไม่มีใครอื่นตายด้วย แต่ละคนย่อมเป็นไปตามกรรมที่สร้างไว้ (๑๐) ทำให้มีความพากเพียรในกรรมดีต่างๆ เพราะรู้แจ้งว่า การทำกรรมไม่ดีให้ผลคือความทุกข์ การทำกรรมดีให้ผลคือความสุข และรู้ว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดาต้องเร่งรีบบำเพ็ญความพากเพียรให้ได้เข้าถึงอมตธรรมที่สูงที่สุด คือ พระนิพพาน หากยังไม่สำเร็จพระนิพพานก็จะไปสู่สุคติ

กล่าวได้ว่า หลักธรรมมรรณานุสติได้บูรณาการอยู่ในกระบวนการกู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ด้วยการถือกุศลการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะมรรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยทุกข์กังวล ความกลัว และอุเบกขา มุ่งไปที่มรรณานุสติเกี่ยวข้องด้วยปัญญา คือการใช้ปัญญาพิจารณาถึงความตายอันจะมีแก่ตนและคนอื่น ให้เห็นถึงธาตุแท้ของชีวิตหรือความตายว่าการตายนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร ช่วยรักษาจิตใจให้สงบส่งผลให้ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง ทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ ด้วยการเตรียมพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ วัสดุอุปกรณ์ นอกจากนี้ การตระหนักถึงและการเจริญมรรณานุสติยังสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตในสภาวะปกติ ส่งผลประโยชน์สูงสุดต่ออาสาสมัครกู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งอาสาด้วยจิตเป็นกุศลในการช่วยผู้ประสบเหตุ กุศลเจตนาต้องส่งผลดีให้เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติชอบ ได้สร้างบุญบารมีความดีใส่ตัวเองก่อนความตายและหากผู้ปฏิบัติงานกู่ชีบบรรเทาสาธารณภัย น้อมนำเอาหลักธรรมมรรณานุสติมาปฏิบัติในการออกเหตุสม่ำเสมอ ย่อมมีโอกาสเกิดภาวะสังเวชสลัดใจ เป็นกัมมัญฐานชั้นสูงสุด

๔.๒.๓ กระบวนการดำเนินงานกู่ชีพและบรรเทาสาธารณภัยตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสอนให้เห็นและตระหนักถึงความจริงของชีวิตตามธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญคือการเกิด การแก่ การเจ็บ และการตาย นั้น ช่วยให้มีความทุกข์น้อยหรือไม่เป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิต ในทางพุทธศาสนาถือว่า ความเชื่อต้องเป็นไปตามหลักการใช้สติปัญญา

และการใช้เหตุผล สามารถนำความเชื่อไปปฏิบัติได้^{๑๙} หรืออาจเรียกว่า ศรัทธา ซึ่งจะหมายถึงความเชื่ออย่างมีเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดี ในสิ่งที่นับถือ ปฏิบัติ ศรัทธามีประโยชน์ คือ เป็นปัจจัยนำไปสู่การมีสมาธิ ปัญญา และเกิดความพากเพียรในการปฏิบัติ และเป็นสิ่งเหนียวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งที่ชักจูงให้ความชั่ว^{๒๐} โดยเฉพาะผู้ที่เชื่อในพุทธศาสนาจะเชื่อและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่พึงเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา

ความเชื่อที่เป็นหลักสำคัญทางพุทธศาสนาประกอบด้วย ลักษณะขั้นต้นของพุทธมามกะ คือ ความเชื่อในไตรสรณะคมน์ หรือพระรัตนตรัย ได้แก่ ความเชื่อในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นหลักความเชื่อเบื้องต้นที่ชาวพุทธ จะต้องยึดถือ เพราะความเชื่อนี้ถือว่าเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นต้องมีความเชื่อในพระรัตนตรัย และยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง คือ ต้องเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ และเป็นผู้ปฏิบัติชอบ พระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนควรรู้ และพระสงฆ์ เป็นผู้เผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอน แก่ประชาชน ความเชื่อทางพุทธศาสนาประกอบด้วย (๑) ความเชื่อในพระพุทธเจ้า คือเชื่อมั่นว่าพระพุทธองค์เป็นบุคคลต้นแบบของ ที่ยืนยงถึงศักยภาพของมนุษย์ว่ามีสติปัญญา มีความสามารถที่จะฝึกหรือพัฒนาให้บริบูรณ์ได้ สามารถหยั่งรู้หลักธรรม บรรลุความหลุดพ้นเป็นอิสระ ไร้ทุกข์เหนือโลกธรรม และมีความดีเลิศสูงสุด ที่แม่เทพเจ้าและพรหมก็เคารพบูชา (๒) ความเชื่อในพระธรรม คือความมั่นใจในความจริงและความดีงามที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้ว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ค้นพบ ปฏิบัติเห็นผล ประจักษ์กับตนเองแล้วจึงนำมาประกาศเปิดเผยไว้ ธรรมคือกฎแห่งธรรมชาติ เป็นกลาง และเที่ยงธรรมต่อทุกคน ผู้ใดรู้จักพัฒนาตนเองให้มีสติปัญญา นำความรู้ทางธรรมหรือความจริงนี้มาใช้ประโยชน์ด้วยความรู้เท่าทันสภาพความเป็นจริง ก็จะแก้ปัญหาได้ดีที่สุดและมีชีวิตดีที่สุด และ (๓) ความเชื่อในพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์คือ ผู้สละบ้านเรือนมาบวชในพุทธศาสนาได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ความเชื่อในพระสงฆ์ คือ ความมั่นใจในกลุ่มบุคคลนั้นว่ามีธรรมเป็นรากฐาน เป็นผู้มีจิตใจห่างทุกข์ แม้จะมีพัฒนาการทางจิตปัญญาในระดับต่างกัน แต่ก็อยู่ร่วมกันด้วยดี ด้วยการรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม

ความหมายของศรัทธา โดยเรียบเรียงจากหนังสือพุทธธรรม หมายถึง ความเชื่อและความรู้สึกซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น เป็นความมั่นใจถึงความเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และกระตุ้นให้อยากพิสูจน์ความจริง ศรัทธาที่แท้จริงตามนัยทางพุทธศาสนาจึงมิใช่ศรัทธาที่ใช้อารมณ์จนลืมหุตะผล แต่เป็นศรัทธาที่ต้องมีปัญญาเป็นตัวควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัย วิจาร์ณ จนค้นพบเหตุและผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ความจริงแก่ตน จนหมดสงสัยจึงเกิดศรัทธา ศรัทธาเป็นปัจจัยแรกที่สุด หรือเป็นขั้นต้นของกระบวนการพัฒนาปัญญา

ศรัทธา ความเชื่อในพุทธศาสนา คือความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ (พระรัตนตรัย) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีทั้งเหตุ ผล และปัญญากำกับไว้อยู่เสมอ ดังนี้ (๑) เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในพระปัญญาของพระพุทธเจ้า ไม่

^{๑๙}พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒).

^{๒๐}พุทธทาสภิกขุ, *ใจความสำคัญแห่งคัมภีร์มุนษย์*, (กรุงเทพฯ: หจก. ภาพพิมพ์, ๒๕๓๓). หน้า ๑๖.

สงสัยลังเลใจในพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสั่งสอนเป็นพุทธศาสนา ไม่สงสัยลังเลใจในพระสงฆ์ เกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส และความศรัทธาพระรัตนตรัย ส่งผลให้ตั้งใจสดับฟังพระธรรม และศึกษา พระพุทธศาสนาให้รู้แจ้งอย่างซาบซึ้ง รู้จักบาปหรือกรรมดีกรรมชั่ว เรียกว่า ตถาคตโพธิสัตถา แปลว่า ความเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (๒) เชื่อว่าบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในเรื่องบุญบาป หรือกรรมดีกรรมชั่ว สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบุญเป็นกรรมดี เช่น ความมีใจเมตตา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ก็เชื่อว่าเป็นบุญเป็นกรรมดีจริง สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบาป เป็นกรรมชั่ว เช่น ความโลภ โทษร้าย ประพฤติชั่ว (ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯ) ก็เชื่อว่าเป็นบาปเป็นกรรมชั่ว จริง เรียกว่า กัมมสัตถา คือเชื่อกรรมที่บุคคลกระทำด้วยเจตนา ทำดีหรือไม่ดี ล้วนเรียกว่ากรรมทั้งนั้น (๓) เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าบุญบาปที่ทำจะไม่มีผลสนอง ตามที่พระพุทธเจ้า ตรัสสั่งสอนไว้ว่า กรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่ว ไม่สับสนกัน เรียกว่า วิปากสัตถา เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่าบุญบาปที่ทำให้ผลจริง บุญก็ให้ผลดี บาปก็ให้ผลไม่ดี (๔) เชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำก็เป็นของตนจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าตนจะต้องรับผลของบุญบาปที่ตนเองทำไว้หรือไม่ ตามที่พระพุทธเจ้า ตรัสสอนให้ทุกคนนึกคิดอยู่เสมอว่า เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นทายาทรับผลของกรรม เราทำดีจัก ได้ดี เราทำชั่วจักได้ชั่ว เรียกว่า กัมมัสสกตาสัตถา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมที่ตนทำไว้เป็นของตน

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ที่นำไปสู่การอาสาสมัครหรือจิตอาสา มีทั้งความเชื่อของ นิกายหินยาน ซึ่งยึดถือตามพระไตรปิฎก (พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก) และ นิกายมหายาน ซึ่งยึดถือตามพระสูตร ศาสตร์ ตันตระ

๑) ความเชื่อทางพระพุทธศานานิกายเถรวาท

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เกี่ยวกับจิตอาสาหรืออาสาสมัคร เริ่มจาก “จาคะ” ซึ่งเป็นการเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบ เอาแต่ตัว^{๒๑} เป็นการเจริญด้วยการให้ จาคะเป็นหนึ่งในอริยวัฑฒิ ๕^{๒๒} คือหลักธรรมเจริญอย่างอารยชน เป็นหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความเจริญอกงาม หรือความเป็นอารยชน หรือความเป็นคนดีในอุดมคติ ที่ช่วยสร้างความเจริญให้กับผู้ปฏิบัติ เพื่อป้องกันการเสื่อมในความคิดที่เคยได้ปฏิบัติ ประกอบด้วย ศรัทธา (ความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัย ให้หลักแห่งความจริงอย่างตั้งงามอันมีเหตุผล) ศีล (ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต) สุตตะ (การเล่าเรียนสดับฟังศึกษาหาความรู้) จาคะ และ ปัญญา (ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง)

จาคะเป็นบุญกิริยาที่เรียกว่า เวชยาวัจจมัย คือบุญสำเร็จจากการชวนชววยบำเพ็ญ ประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยการช่วยบุคคลอื่นให้พ้นจากความลำบาก การช่วยให้บุคคลอื่นได้รับความ สะดวกสบาย การช่วยกระทำความที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นเป็นการกระทำที่เกิดจากจิตใจที่ตั้งงาม เป็นกุศล เป็นกุศลได้เพราะจิตขณะนั้น ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ. ขณะที่จะช่วย ไม่มีโลภะเพราะ ขณะนั้นถ้าคิดถึงแต่ตัวเอง คิดถึงแต่ความพอใจ หรือความสะดวกสบายของตัวเองเท่านั้น ก็คงไม่

^{๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑).

^{๒๒}อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓-๖๔/๙/-๙๒.

ช่วยเหลือ หรือกระทำประโยชน์ต่อบุคคลอื่น. ขณะที่ช่วยไม่มีโทษเพราะขณะที่ช่วยเหลือก็ก่อคุณบุคคลอื่นขณะนั้นไม่มีความขัดเคือง และความไม่พอใจไม่อย่างนั้นก็คงเลิกช่วย ขณะที่ช่วย ไม่มีโทษเพราะว่าโทษคือสภาพธรรมที่เป็นอกุศล เป็นสภาพธรรมที่ไม่รู้อะไรเลย ถ้าไม่รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ หรือไม่รู้ว่าทำอะไรจึงจะสงเคราะห์บุคคลอื่นได้ กุศลจิตที่จะช่วยสงเคราะห์ก็เกิดไม่ได้ ฉะนั้น ในขณะที่จิตใจเป็นกุศลนั้น โมหะจึงเกิดร่วมไม่ได้ จิตใจที่เป็นอกุศลนั้น มีลักษณะเดือดร้อน ตึ้นรน ไม่สงบเป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจา ที่น่ารังเกียจซึ่งให้ผลเป็นทุกข์ ทั้งแก่ตน และบุคคลอื่นด้วย การขัดเกลากิเลสที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองเป็นอกุศลนั้น เริ่มจากขั้นทาน ซึ่งเป็นการสละวัตถุสิ่งของ ให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น ขั้นศีล ซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบ ที่เนื่องกับกาย วาจา และชั้นภาวนา ซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลส จนกระทั่งดับหมดสิ้น ไม่เกิดขึ้นอีกเลย^{๒๓}

พระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าในการบำเพ็ญประโยชน์ทั้งโลกัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก) ญาติัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ) พุทธัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธองค์) พระพุทธองค์ทรงสนับสนุนให้ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นและเพื่อส่วนรวม ดังพุทธพจน์ “ชนเหล่าใดปลูกสวน ปลูกป่า สร้างสะพาน จัดบริการน้ำดื่ม และบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญงอกงาม ทั้งคืนทั้งวัน ตลอดทุกเวลา ชนเหล่านั้นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์”^{๒๔} อีกทั้ง การเดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนาและแสดงธรรมหลังออกพรรษาของพระอรหันต์รุ่นแรก จำนวน ๖๐ รูป นับเป็นอาสาสมัครสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ตกทอดถึงคนรุ่นหลัง ทำเพื่อประโยชน์สาธารณชน

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสา ได้มีการศึกษาวิจัยมากพอสมควรดังปรากฏเป็นข้อสรุปของผลการศึกษาของหลายท่าน เช่น พระชวลิต จนทวิโส^{๒๕} ใจตนย์ ศรีวังพล^{๒๖} เทียรพชร พิมพ์ชุมเหล็ก^{๒๗} เปี่ยมศรี เศรษฐพรค์^{๒๘} กันธิชา เผือกเจริญ^{๒๙} มีข้อสรุปที่ตรงกันว่าหลักพุทธธรรมที่

^{๒๓}สุจินต์ บริหารวนเขตต์, บุญกิริยา ๑๐, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammadhome.com/webboard/topic/10530>. [๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].

^{๒๔}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๖/๔๗.

^{๒๕}พระชวลิต จนทวิโส (ถาวรศิริ). “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๒๖}ใจตนย์ ศรีวังพล, “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ.๙๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๒๗}เทียรพชร พิมพ์ชุมเหล็ก, แนวคิดธรรม ๔ ประการ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยกู้ภัยมูลนิธิธรรมรัศมีมณีรัตน์ จังหวัดชลบุรี, **สหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี** ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือนมิถุนายน-กันยายน, ๒๕๕๒.

^{๒๘}เปี่ยมศรี เศรษฐพรค์. “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของเยาวชน SOS ของเสถียรธรรมสถาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๒๙}กันธิชา เผือกเจริญ, “ศึกษากระบวนการทำงานของจิตอาสา กรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย อโรคยศาล วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสาหรืออาสาสมัคร ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ฆราวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ สาธารณียธรรม ๖ สปัปฺริสทาน ๘ บนพื้นฐานของศีล การเจริญสมาธิ และปัญญา ดังนี้

(๑) หลักธรรมประจำใจอย่างประเสริฐคือ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งประกอบด้วยเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) กรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ทั้งทุกข์โดยสภาวะ เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย รวมถึงกายิกทุกข์ และทุกข์จร เช่น ความผิดหวัง การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก รวมถึงเจตสิกทุกข์) มุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีคือมีความสุข ความเจริญ) อุเบกขา (การรู้จักวางเฉยวางใจเป็นกลาง)

(๒) หลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงานคือ อิทธิบาท ๔ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งนั้น) วิริยะ (ความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งนั้น) จิตตะ (ความมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งนั้น) วิมังสา (การใช้ปัญญาวางแผนแก้ไขปรับปรุงในการกระทำนั้น)

(๓) หลักธรรมครองตนคือ ฆราวาสธรรม ๔ ประกอบด้วย สัจจะ (ความซื่อสัตย์ ซื่อตรงด้วยกาย วาจา ใจจริง) ทมะ (การฝึกตน ใช้สติใคร่ครวญ และไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนที่จะกระทำ การใดๆ) ขันติ (การอดทนอดกลั้นต่อปัญหาอุปสรรคและต่อสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทางใจ) จาคะ (การบริจาคหรือความเสียสละจากความสุข และผลประโยชน์ของตน รวมถึงการละจากกิเลส ทำให้เป็นผู้มีความใจกว้าง รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ร่วมกับผู้อื่น)

(๔) หลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวใจและประสานใจของกลุ่มคนให้เกิดความสามัคคีของหมู่ชนคือ สังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วย ทาน (การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันตามอัตภาพของตน การให้เพื่อขจัดกิเลส ชำระจิตใจให้สะอาด) ปิยวาจา (การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน) อัถถจริยา (การทำให้เป็นประโยชน์และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลายต่อคนทั้งหลาย และวางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่)

(๕) หลักธรรมของการอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีคือ สาธารณียธรรม ๖ ประกอบด้วยเมตตากายกรรม (การช่วยงานหมู่คณะด้วยความเต็มใจ สุภาพ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) เมตตาวจีกรรม (การแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ หวังดี สุภาพ แก่หมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง) เมตตามโนกรรม (ความปรารถนาดี คิดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) สาธารณโกคิตา (การแบ่งปันสิ่งที่มีแก่หมู่คณะเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน) สีสสามัญญตา (การประพฤติตนสุจริตตามระเบียบวินัยทั้งต่อหน้าและลับหลัง) ทิฏฐิสามัญญตา (การมีความเห็นชอบร่วมกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

(๖) หลักธรรมการให้วัตถุทานของคนดีหรือสัตตบุรุษ ที่พิจารณาถึงประโยชน์เต็มที่ของผู้รับ ผ่านเนื่อนานุญติและมีความบริสุทธิ์ มีลักษณะสำคัญ ๘ ประการ ได้แก่ (๑) การให้ของสะอาด (๒) การให้ของประณีต (๓) การให้เหมาะสมกาลและถูกเวลา (๔) การให้ของสมควรให้ที่เหมาะสมกับผู้รับ จะใช้ได้ (๕) การพิจารณาเลือกให้ด้วยวิจาร์ณญาณเลือกของ เลือกคนที่จะให้ ให้เกิดผลประโยชน์มาก (๖) การให้เนื่องนิตย ให้ประจำหรือสม่ำเสมอ (๗) เมื่อให้ทำจิตใจผ่องใส (๘) การให้แล้วเบิกบานใจ

กล่าวได้ว่า จิตอาสาหรืออาสาสมัคร เป็นการกระทำด้วยจิตที่มีเมตตา เต็มใจเสียสละ มีความกรุณา แล้วมอบให้ผู้อื่นด้วยความนอบน้อม ช่วยขัดเกลาจิตใจให้มีความโอบอ้อมอารี

เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ ช่วยเหลือเท่าที่สมควรจะช่วยเหลือได้ตามกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา ส่งผลให้กำจัดกิเลสตัณหาออกจากจิตใจ

ตัวอย่างบุคคลจิตอาสาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น พระโมคคัลลานะ พระยสเถระ พระทัฬหฬลบุตร หมอชีวกโกมารภักจ์ นางสุปปิยา

พระโมคคัลลานะ มีจิตอาสาเอื้อเพื่อ ห่วงใย ดูแล ช่วยเหลือเพื่อน กรณีช่วยจัดหาเภสัชในการรักษาอาพาธเป็นไข้ตัวร้อนที่เกิดแก่พระสารีบุตร โดยที่พระสารีบุตรมิได้ร้องขอ และให้ความช่วยเหลือโดยไม่รีรอ ทั้งนี้พระโมคคัลลานะทราบชนิดเภสัชจากการไปเยี่ยมมิใช่จะใช้รักษาหาย^{๓๐}

พระยสเถระ มีจิตอาสาในการทำบุญโดยจัดการเผาศพคนไร้ที่พึ่ง เป็นการเสียสละอย่างสูง และได้อุทิศสัญญาเกิดปัญหา เป็นบาปฐานบรรลุประอรหันต์ ที่ท่านกระทำเองและส่งเสริมให้เพื่อนร่วมกระทำด้วย ด้วยการนำเพื่อนเข้าเฝ้าฟังธรรมจากพระพุทธองค์ จนบรรลุประอรหันต์ ๕๕ พระองค์ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระพุทธศาสนา^{๓๑}

พระทัฬหฬลบุตร ทำงานจิตอาสาเพื่อหมู่สงฆ์ โดยอาสารับทำงานเพื่อส่วนรวมในส่วนที่มองเห็นว่ายังไม่มีผู้รับทำ ทำงานที่เหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของตอนที่ยังเป็นเด็ก อายุ ๗ ปี เท่านั้น ท่านได้ช่วยภารกิจเพื่อส่วนรวมของหมู่สงฆ์ ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการจัดสถานที่ จัดเสนาสนะ และแจกภัตตาหารแด่หมู่สงฆ์ อำนวยความสะดวกแก่ภิกษุผู้เข้าพักตามความประสงค์ จัดภิกษุที่มีอุปนิสัย ความคิดเห็น และความรู้คล้ายคลึงกันให้พักอาศัยด้วยกัน เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน หรือจัดภิกษุที่ทรงพระสูตรให้พักร่วมกันเพื่อซักซ้อมพระสูตรร่วมกัน ภิกษุที่ทรงพระวินัยให้พักร่วมกันเพื่อวินิจัยพระวินัยร่วมกัน ภิกษุที่ทรงพระอภิธรรมให้พักร่วมกันเพื่อได้สนทนาพระอภิธรรม และภิกษุที่ได้มานิให้พักร่วมกันเพื่อไม่รบถกัน หากเป็นภิกษุใหม่จะแนะนำสถานที่และให้ข้อมูลที่ควรทราบแก่ภิกษุนั้น จัดภิกษุไปฉัน นิมิตต์ตามวิยุตติและคุณวุฒิของภิกษุที่ไปร่วมกัน และผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนตามความเหมาะสม^{๓๒}

หมอชีวกโกมารภักจ์ นำความรู้จากการเรียนวิชาการแพทย์ช่วยเหลือคนเจ็บป่วยทุกข์ยาก และได้รับการเคารพของพระเจ้าพิมพิสารด้วยพระโรค “ภคินทลาพาธ” (ริดสีดวงทวาร) จนหายขาด ได้รับแต่งตั้งเป็นหมอหลวงพร้อมได้รับสวนมะม่วง (อัมพวัน) พระราชทาน ซึ่งต่อมาได้สร้างเป็นวัดถวายในอัมพวันเรียก ชิวกัมพวัน นอกจากนี้ หมอชีวกได้กราบทูลเสนอให้ทรงอนุญาตที่จกรมและเรือนไฟเป็นครั้งแรกเพื่อเป็นที่บริหารช่วยรักษาสุขภาพของภิกษุทั้งหลาย นอกจากนี้ หมอชีวกได้ถวายการรักษาอาการพระโลหิตห่อที่พระบาทของพระพุทธองค์ โยผ้ากรีดพระโลหิตที่แผลอกและถวายพระโอสถทาทั่วบริเวณพระบาท พระอาการปวดและบาดแผลหายสนิท^{๓๓} หมอชีวกเป็นหมอที่รักษาด้วยความเมตตา บำเพ็ญแต่สิ่งที่ดีงาม ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยโดยไม่เลือกฐานะ ไม่เรียกร้องค่าตอบแทน มีจิตศรัทธาต่อพระพุทธองค์ ตั้งใจถวายเป็นหมอประจำพระพุทธองค์ รวมทั้งได้แต่งตำรา

^{๓๐}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๗๘/๗๖-๗๗.

^{๓๑}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๘๐/๔๑๒.

^{๓๒}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๘๐/๔๑๒.

^{๓๓}ม.อุ. (ไทย) ๓/๑/๓๑๑.

ไว้ใช้ในการรักษาโรคหรือปรุรงยาแผนโบราณ สรรพตำราได้รวบรวมไว้ในหลักสูตรอายุรเวทที่ยังคงใช้ อยู่จนถึงปัจจุบัน ท่านเป็นบรมครูของการแพทย์แผนไทย เป็นต้นแบบการรักษาด้วยการวินิจฉัยผู้ป่วย แล้วรักษาตามอาการของโรคและจริตของผู้ป่วย

นางสุปเปีย เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ดูแลทั่วไปและด้านอาหารถวายสุขภาพ พระสงฆ์ในนครพาราณสี เป็นจิตอาสาที่มุ่งมั่น ครีธา เสียสละ แม้กระทั่งเนื้อจากร่างกายตนเองเพื่อ ทำอาหารถวายพระภิกษุอาพาธ ตามที่ได้รับปากไว้แล้วว่า จะจัดหา แต่หาซื้อเนื้อเพื่อนำไปทำน้ำต้มเนื้อ ถวายไม่ได้ สามเณรบางเรื่องก็อนุโมทนาศรัทธาของนาง เมื่อกราบนิมนต์พระพุทธองค์มาฉันภัตตาหารที่ บ้าน ทันทินที่นางได้เห็นพระพุทธองค์ บาดแผลใหญ่ที่เกิดจากการฉีกเนื้อตนเองถวายภิกษุอาพาธนั้น ก็หายเป็นปกติ นางกล่าวว่า “พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอาณูภาพมาก เพราะเพียงเห็นพระองค์ เท่านั้น แผลใหญ่โตยังงอกขึ้นเต็มทันที ผิพรรณเรียบสนิท นำอัสจรรย์จริงหนอ”^{๓๔}

ดังนั้น การเป็นจิตอาสาเป็นการกระทำเพื่อแบ่งเบาแก้ไขความทุกข์ให้ผู้อื่นทั้งกายและใจ ที่มีพลังและทรงคุณค่า เนื่องด้วยเป็นการน้อมรับความทุกข์ทางกายทางใจของผู้อื่นมาดูแลช่วยเหลือ โดยนึกถึงประโยชน์สุขของสรรพชีวิต คือ อุบายโกศล ส่งผลให้เกิดผลดีต่อทั้งร่างกายและจิตใจ ช่วย บ่มเพาะให้เกิดปัญญาและกรุณาต่อตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสม

๒) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายมหายาน

มหายานเป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอาจรียวาท แปลว่าพาหนะที่ใหญ่เป็นคำเรียกที่อิง เทียบจากคำว่าหิยานซึ่งแปลว่าพาหนะที่เล็ก ๆ และหมายถึง “ยานที่สูงสุด” ที่รื้อขนสรรพสัตว์ได้ทุก ประเภททุกวัย รวมทั้งสัตว์โลกทุกรูปนามเพื่อไปสู่พระนิพพาน และยานนี้จะไปถึงพุทธภูมิแล้วสำเร็จ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ไม่อาจกำหนดให้แน่ชัดลงไปได้ว่า พระพุทธศาสนานิกายมหายานเริ่มถือ กำเนิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด แต่ที่แน่ชัดคือพระเจ้ากนิษกะมหาราช กษัตริย์องค์ที่ ๗ แห่งราชวงศ์กุษาณะ (ศตวรรษที่ ๑ แห่งคริสต์ศักราช) ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกพระองค์แรกของนิกายมหายาน ได้ ทรงปลุกฝังพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงในราชอาณาจักรของพระองค์ และทรงส่งธรรมทูต ออกเผยแผ่ยังนานาประเทศ เปรียบได้กับพระเจ้าอโศกมหาราชของฝ่ายเถรวาท

พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมิได้ปฏิเสธพระไตรปิฎกดั้งเดิม หากแต่ถือว่าอาจยังไม่ เพียงพอ เนื่องจากเกิดมีแนวคิดว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นโลกุตระสภาวะ ไม่อาจดับสูญ ที่ชาวโลกคิดว่า พระพุทธองค์ดับสูญไปแล้วนั้นเป็นเพียงภพมายาของรูปขันธ์ แต่ธรรมกายอันเป็นสภาวะธรรมของ พระองค์เป็นธาตุพุทธะบริสุทธิ์ยังคงดำรงอยู่ต่อไป มหายานถือว่ามนุษย์ทุกคนมีพุทธธาตุเช่นเดียวกับ พระพุทธเจ้า หากมีกิเลสอวิชชาบดบังธาตุพุทธะจึงไม่ปรากฏ หากกิเลสอวิชชาเบาบางลงเท่าใดธาตุ พุทธะก็จะปรากฏมากขึ้นเท่านั้น มหายานมีแนวคิดว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและมีความสามารถที่จะ บำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ และสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ หากฝึกฝนชำระจิตใจจนบริสุทธิ์ ผุดผ่องด้วยบารมีทั้ง ๑๐ ประการ พระโพธิสัตว์ของฝ่ายมหายานจึงมีมากมาย แม้พระพุทธเจ้าก็มี ปริมาณที่ไม่อาจคาดคำนวณได้ และพระโพธิสัตว์ทุกองค์ย่อมโปรดสรรพสัตว์เช่นเดียวกับจริยาของ พระพุทธเจ้า คำสอนของพระโพธิสัตว์จึงมีน้ำหนักเท่ากับพระไตรปิฎก ในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจึงมี

^{๓๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๐/๘๐-๘๒.

คัมภีร์สำคัญระดับเดียวกับพระไตรปิฎกเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก เพื่อให้เหมาะสมกับจริตและอินทรีย์ของสรรพสัตว์แต่ละจำพวก อีกทั้งเพื่อเป็นกุศโลบายในการสั่งสอนพุทธธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อเจตจำนงจะเกื้อกูลสรรพชีวิตทั้งมวลให้ถึงพุทธธรรมและบรรลุความหลุดพ้นจากสังสารวัฏ

ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน ซึ่งมีแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ ในคัมภีร์มหาปรัชญาปารมิตา ศาสตร์ คุรุณาการชุน ปราชญ์ฝ่ายมหายาน กล่าวว่า “พระพุทธธรรมมีเอกรสเดียว คือ รสแห่งวิมุตติ ความรอดพ้นจากปวงทุกข์ แต่ชนิดของรสมิ 2 ชนิด คือ ชนิดแรกเพื่อตัวเอง และชนิดที่สองเพื่อตัวเอง และสรรพสัตว์ด้วย” หมายความว่า ฝ่ายสาวกยานมุ่งเพียงความหลุดพ้นเป็นอรหันต์สิ้นกิเลสเฉพาะตน ไม่มีปณิธานในการโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความหลุดพ้นด้วย แต่ฝ่ายมหายานมุ่งพุทธภูมิมีปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธะ เพื่อชนสัตว์ให้พ้นทุกข์จนหมดสิ้น จึงมีอีกชื่อว่าโพธิสัตว์ยานหรือพุทธยาน

คำว่า “ยาน” ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นดังคำเปรียบเปรยของมรรควิถีอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นในรูปแบบที่แตกต่างกันนั่นเอง แบ่งตามมติฝ่ายมหายาน ออกเป็น (๑) สาวกยาน คือยานของพระสาวก ที่มุ่งเพียงอรหัตภูมิ รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ด้วยการสดับจากพระพุทธเจ้า (๒) ปัจเจกยาน คือยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ได้แก่ผู้รู้แจ้งในปฏิจจสมุปบาทด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถแสดงธรรมสั่งสอนสัตว์ให้บรรลุมรรคผลได้ (๓) โพธิสัตว์ยานคือยานของพระโพธิสัตว์ ซึ่งได้แก่ผู้มีน้ำใจกว้างขวางประกอบด้วยมหากรุณาในสรรพสัตว์ ไม่ต้องการอรหัตภูมิหรือปัจเจกภูมิ แต่ปรารถนาพุทธภูมิ เพื่อโปรดสัตว์ได้กว้างขวาง และเป็นผู้รู้แจ้งในศูนย์ตาธรรม^{๓๕}

หลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่เป็นต้นแบบและแนวทางในการปฏิบัติงานในลักษณะจิตอาสาหรืออาสาสมัครของพุทธศาสนิกายมหายาน ได้แก่ คุณลักษณะของพระโพธิสัตว์บารมี ๑๐ ประการ จริยธรรม ๑๐ และมหาปณิธาน ๔ ดังนี้

คุณลักษณะของพระโพธิสัตว์^{๓๖} คุณลักษณะหรือเรียกว่าคุณธรรม ๔ เป็นอุปกณ์หรือวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งที่พระโพธิสัตว์จะต้องปฏิบัติตามอย่างมั่นคงจนกว่าจะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดคือพระโพธิญาณ ด้วยพระโพธิสัตว์เป็นผู้อยู่ในชายที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า มีคุณลักษณะเฉพาะตน ๔ ประการ คือ อุตสาหะ อุมมังคะ อวิถถานะ และหิตจริยา มีรายละเอียด ดังนี้

(๑) **อุตสาหะ** พระโพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบไปด้วยความเพียรอันมั่นคง ไม่ย่อท้อต่อความลำบากที่เกิดขึ้นในวัตรปฏิบัติของตน เป็นผู้ซึ่งตรงมั่นคงต่อเป้าหมายสูงสุด ด้วยความรักความปรารถนาต่อจุดมุ่งหมายสูงสุดคือพระโพธิญาณ จึงทำให้พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีความอุตสาหะฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ด้วยคุณธรรมเฉพาะตน ไม่มีจิตคิดสยบต่อมารคือกิเลส ที่เป็นความชั่วคอยยั่วหรือขัดขวางไม่ทำให้บำเพ็ญความดีอย่างเต็มที่ เป็นผู้ข้ามพ้นปัญหาต่างๆ ด้วยความอุตสาหะยิ่ง และเนื่องด้วยการจะบรรลุถึงความ เป็นพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ได้โดยยาก หากพระโพธิสัตว์สามารถข้ามพ้นความยากลำบากนั้นไปได้ด้วยความมุ่งมั่นไม่ยอมแพ้ พระโพธิสัตว์ก็สามารถบรรลุถึงความสำเร็จคือความเป็นพระพุทธเจ้าได้

^{๓๕}เสถียร โปธินันทะ, *กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน*, (นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๓๖}พุทธยาน, *จริยธรรมและมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.buddha-dhamma.com/index.php?> [๒๔ มกราคม ๒๕๕๘].

อย่างแน่นอน ดังคำอุปมาซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการที่จะได้บรรลุถึงพุทธภาวะที่ปรากฏในอรรถกถาตอนหนึ่งที่ว่า "ผู้ใดสามารถที่จะใช้กำลังแขนของตนว่ายข้ามห้วงแห่งจักรวาลทั้งสี่อันเป็นน้ำผืนเดียวกันหมดแล้วถึงฝั่งได้ ผู้นั้นย่อมบรรลุถึงความเป็นพระพุทธรเจ้าได้"

(๒) **อุมมังคะ** พระโพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบไปด้วยปัญญา เชี่ยวชาญในการไตร่ตรองคิดหาเหตุผลอย่างรวดเร็ว มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพตลอดทั้งรู้จักแยกแยะความดี ความชั่ว ว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ ไม่ควรทำ ถ้าไม่ทำจะมีผลดี ชั่ว มากน้อยแค่ไหน ทำแล้วจะเกิดผลดี เลว ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้มีความกล้าหาญตัดสินใจปัญหา ที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด

(๓) **อวัตถานะ** พระโพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบไปด้วยพระอริชฐานอันมั่นคงไม่หวั่นไหว คือเป็นผู้มีจิตอันแน่วแน่มั่นคงในสิ่งที่กำลังกระทำ ไม่คิดละเลิกในสิ่งที่ทำเสียกลางคัน トラบใดที่การกิจอันนั้นยังไม่ถึงที่สุด คือความสำเร็จก็ไม่ละทิ้งให้เสียการ อริชฐานธรรมนี้ย่อมมาพร้อมกับธรรมอีกสามประการ คือ วิริยะ ขันติ และสัจจะ เมื่อมีความตั้งมั่นในกิจอันใดอันหนึ่งอย่างมั่นคงแล้ว ก็กระทำด้วยความมีวิริยะ และอดทนทั้งต่อการกระทำกิจนั้นและอดทนต่อสิ่งยั่วยุต่างๆ ที่อาจเป็นตัวขัดขวางไม่ให้กิจที่กระทำดำเนินไปได้อย่างสะดวก สุดท้ายคือ มีความจริงใจที่จะกระทำกิจให้ลุล่วงจนถึงที่สุด

(๔) **หิตจริยา** พระโพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบด้วยเมตตาสัตว์เป็นเบื้องหน้า เป็นผู้ประพฤติประโยชน์ด้วยคำนิ่งถึงผู้อื่นเสมอ โดยไม่เลือกชนิดผู้รับประโยชน์ พระโพธิสัตว์ถือว่าการบำเพ็ญการช่วยเหลือแก่ผู้อื่นนั้นคือภารกิจที่ต้องกระทำตามหน้าที่ถือเป็นการบำเพ็ญบารมีธรรม

คุณลักษณะทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการ การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ เป็นการสละตนเองเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นทุกชีวิตอย่างเสมอหน้าเท่าเทียมกัน เรื่อยไปจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย คือ ความบริบูรณ์ด้วยปัญญาอันเป็นโลกุตตรสมบัติ คือ พระสัมพันธัญญุตญาณ

ทั้งนี้ พระโพธิสัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ต้องมีคุณสมบัติเบื้องต้นหรือองค์ประกอบ ๘ ประการ (๑) ความเป็นมนุษย์ คือ บุคคลผู้ตั้งจิตปรารถนาบรรลุพระโพธิญาณนั้น จะต้องดำรงภาวะเป็นมนุษย์ จะเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานหรือเทวดา ความปรารถนาไม่สามารถสำเร็จได้ (๒) ความถึงพร้อมด้วยเพศ คือ แม้จะเกิดเป็นมนุษย์ก็ตามแต่ก็จำกัดเฉพาะเพศบุรุษเท่านั้น จะเป็นสตรี บัณเฑาะก์ หรืออุภโตพยัชชนก (คนสองเพศ) ความปรารถนาก็หาสำเร็จไม่ เช่นกัน (๓) เหตุ คือมีอริหัตตูปนิสัย ได้แก่ มีความพร้อมหรือมีศักยภาพพอที่จะสามารถบรรลุความเป็นพระอรหันต์ได้ในอัตภาพที่กำลังเป็นอยู่ หรือในขณะนั้นหากมีความปรารถนา (๔) การเห็นพระศาสดา คือการได้เข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง แล้วตั้งความปรารถนาความเป็นพระพุทธรเจ้า ในสำนักของพระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น จะตั้งความปรารถนา ณ สถานที่นอกจากนี้ เช่นโคนต้นไม้เป็นต้นย่อมไม่สำเร็จ (๕) การบรรพชา คือ การต้องครองเพศเป็นบรรพชิตหรือกำลังถือบวชเท่านั้น จะอยู่ในเพศคฤหัสถ์แล้วตั้งความปรารถนาก็ย่อมไม่สำเร็จ (๖) การสมบุรณ์ด้วยคุณ คือ ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ อันได้แก่การได้บรรลุอภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ แล้วตั้งความปรารถนาจึงจะสำเร็จได้ (๗) การกระทำที่ยิ่งใหญ่ คือ การกระทำบุญอันยิ่งด้วยชีวิต อันได้แก่การได้บริจาคชีวิตถวายแด่พระพุทธรเจ้าที่เรียกว่าการกระทำอันยิ่งใหญ่ (๘) ความพอใจ คือ มีฉันทะความพอใจอันใหญ่หลวง มีอุตสาหะและความพยายามที่จะบรรลุถึงพระโพธิญาณ

คือ ความรักความปรารถนาที่จะบรรลุสัพพัญญุตญาณอย่างแรงกล้า แม้ว่าจะมีอุปสรรคที่ยากต่อการฝ่าฟันก็ไม่ยอมแพ้

บารมี ๑๐ ประการ บารมีธรรมที่พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญให้บริบูรณ์มี ๑๐ ประการ คือ

(๑) **ทาน** ได้แก่ การสละให้ มี ๓ ระดับ คือ ทรัพย์สิ่งของภายนอก อวัยวะในร่างกายของตน ชีวิตตนเอง หรือสิ่งเสมอด้วยชีวิตตน คือ บุตร ภรรยา

(๒) **ศีล** ได้แก่ คุณธรรมเครื่องปราบกิเลสอย่างหยาบ ได้แก่ กิเลสที่เกิดขึ้นแล้วทำให้ไม่สามารถยับยั้งใจไว้ได้ต้องลงมือกระทำความชั่ว ไม่ว่าจะป็นทางกายหรือทางวาจา ทั้งนี้ ศีลที่ต้องรักษาของพระโพธิสัตว์ คือ นิจศีล (ศีล ๕) และอุโบสถศีล (ศีล ๘)

(๓) **เนกขัมมะ** ได้แก่ การออกจากกามโดยสละบ้านเรือนออกบวช และการออกจากกามโดยบำเพ็ญสมาธิจนได้บรรลุญาณ

(๔) **ปัญญา** ได้แก่ ความรอบรู้ ความรู้อย่างลึกซึ้ง มี ๓ อย่างคือ สุตมยปัญญา (ปัญญาอันเกิดจากการศึกษาเล่าเรียน) จินตามยปัญญา (ปัญญาอันเกิดจากการคิดพิจารณา) ภาวนามยปัญญา (ปัญญาอันเกิดจากการฝึกจิต อบรมจิต)

(๕) **วิริยะ** ได้แก่ ความพากเพียรพยายาม การกระทำอย่างต่อเนื่อง ในทางที่ถูกต้อง เรียกว่า สัมมัปปธาน มี ๔ อย่างคือ สังวรปธานคือเพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น ปหานปธานคือเพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ภาวนापธานคือเพียรทำบุญให้เกิดขึ้น อนุรักษนาปธานคือเพียรรักษาการทำบุญไว้ต่อเนื่อง

(๖) **ขันติ** ได้แก่ ความอดทนมี ๓ อย่าง คือ ตีติกาขันติคือความอดทนแบบอดกลั้นต่ออารมณ์อันไม่พึงประสงค์ต่างๆ ตบขันติคือความอดทนด้วยอำนาจตะบะ มีสมาธิข่มใจไม่ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลส อธิวาสนขันติคือความอดทนระงับยับยั้งไม่ให้กิเลสเกิดขึ้นเลยแม้ต้องเอาชีวิตเข้าแลก

(๗) **สัจจะ** ได้แก่ ความจริง ความเที่ยงแท้ หมายถึง ความจริงใจ พุดและทำตามความคิด

(๘) **อธิษฐาน** ได้แก่ ความตั้งมั่น ความมั่นคง ไม่หวั่นไหว ในความคิด กระทำสิ่งใดก็ทำจนบรรลุเป้าหมาย

(๙) **เมตตา** ได้แก่ ความรัก ความปรารถนาดี ด้วยอำนาจคุณธรรม ไม่ใช่รักและปรารถนาดีด้วยอำนาจมาราคะ

(๑๐) **อุเบกขา** ได้แก่ ความวางเฉย ความปล่อยวาง หมายถึง อากาที่จิตเป็นกลาง ไม่ยึดในความดีที่ตนเองได้กระทำลงไป และไม่ทุกข์ใจในการทำผิดซึ่งพลาดพลั้งเกิดขึ้น

คุณธรรมหรือบารมีของพระโพธิสัตว์แม้มีถึง ๑๐ ประการแต่เมื่อจัดรวมกลุ่มเข้าด้วยกันแล้ว มีข้อที่เป็นหลักคลุมข้ออื่นเพียง ๒ ข้อ คือ กุศล (เห็นแก่ผู้อื่น มุ่งจะบำบัตทุกข์นำสุขมาให้แก่สรรพสัตว์) และปัญญา (ฝึกตนยิ่งขึ้นไปด้วยใฝ่รู้ตลอดเวลาให้มีปัญญารู้แจ้งธรรม มองเห็นถูกต้องว่าอะไรเป็นประโยชน์ อะไรไม่เป็นประโยชน์แท้จริงแก่สรรพสัตว์ที่ตนจะทำประโยชน์ให้)^{๓๗} ในขณะที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี ๑๐ ก็มุ่งหวังที่จะช่วยเหลือหมู่มสัตว์ทั้งปวงให้ได้รับโลกียสุขเพื่อพระโพธิสัตว์ได้บรรลุความดีคือพระโพธิญาณอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด แล้วก็คิดหวังจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้

^{๓๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

ได้รับโลกุตตรสุขเช่นที่พระองค์ได้รับ กล่าวคือ แม้ขณะบำเพ็ญบารมีก็ดี แม้ได้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายตามที่หวังแล้วก็ดี ทั้ง ๒ ประการนี้ก็จะเป็นไปเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่หมู่สัตว์ทั้งสิ้นอันเป็นส่วนของพระกรุณา การบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการดำเนินไปได้อย่างถูกต้องตามหลักวิธีและเกิดผลสัมฤทธิ์ในที่สุดก็ด้วยเหตุที่พระโพธิสัตว์รู้จักใช้ปัญญาคิดหาเหตุผลไตร่ตรองความเป็นไปของกระบวนการการบำเพ็ญบารมีว่า ในสถานการณ์ที่เผชิญนั้นควรแสดงออกอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสมและเป็นปัจจัยเอื้อให้ได้บรรลุถึงซึ่งพระโพธิญาณ ถ้าสถานการณ์นั้นทำให้พระโพธิสัตว์ไตร่ตรองแล้วว่าการสละชีวิตเท่านั้น จะเป็นทางรอดของสัตว์ผู้เผชิญความทุกข์และถูกหลักการแห่งการบำเพ็ญบารมี พระโพธิสัตว์ก็สามารถทำได้อันเป็นส่วนของพระปัญญา

จริยธรรมของพระโพธิสัตว์ ๑๐ ประการ มีดังนี้

- (๑) พระโพธิสัตว์ ไม่ปรารถนาเลยว่าร่างกายจะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
- (๒) พระโพธิสัตว์ ครองชีวิตโดยไม่ปรารถนาเลยว่า จะไม่มีภัยอันตราย
- (๓) พระโพธิสัตว์ ไม่ปรารถนาเลยว่า จะไม่มีอุปสรรคในการชำระจิตให้บริสุทธิ์
- (๔) พระโพธิสัตว์ ไม่ปรารถนาเลยว่า จะไม่มีมารมาขัดขวางการปฏิบัติภารกิจ
- (๕) พระโพธิสัตว์ คิดว่าจะทำงานให้นานที่สุด โดยไม่ปรารถนาจะให้สำเร็จผลเร็ว
- (๖) พระโพธิสัตว์ จะคบเพื่อน โดยไม่ปรารถนาจะได้รับผล
- (๗) พระโพธิสัตว์ จะไม่ปรารถนาว่า จะให้คนอื่นต้องตามใจตนเองเสมอทุกอย่าง
- (๘) พระโพธิสัตว์ จะทำความดีกับคนอื่น โดยไม่ปรารถนาสิ่งตอบแทน
- (๙) พระโพธิสัตว์ เห็นลาภแล้ว ไม่ปรารถนาจะมีหุ้นส่วนด้วย
- (๑๐) พระโพธิสัตว์ เมื่อถูกใส่ร้ายป้ายสี ตีเตียน นินทาแล้ว ไม่ปรารถนาจะโต้ตอบ หรือฟ้องร้อง

ฟ้องร้อง

มหาปณิธาน ๔ หมายถึงความมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่สูงสุดของบุคคลผู้นับถือพุทธศาสนาหายาน ซึ่งบัญญัติไว้ ๔ ประการ ดังนี้

(๑) จักช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากความทุกข์ โดยมุ่งพิจารณาถึงพระกรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสรรพสัตว์ การบำเพ็ญพุทธกิจตลอดพระชนม์ชีพแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงโพธิจิตที่ยิ่งใหญ่ (จิตปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้า) เพื่อทำประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย และความกรุณาที่ทรงมีต่อสรรพสัตว์ ทำให้พระโพธิสัตว์แสวงหาและค้นพบพระธรรม

(๒) จักตัดมวลกิเลสทั้งปวงให้ถึงที่สุด การจะช่วยเหลือโดยการทำประโยชน์แก่สรรพสัตว์ได้นั้น พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญและพากเพียรในการดับกิเลส เพราะแม้จะมีโพธิจิตแต่หากไม่ขัดเกลาและทำลายรากเหง้าของกิเลสทั้งหลายแล้ว ก็ยากที่ความกรุณาของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์จะแผ่ไปสู่สัตว์โลกทั้งหลายได้ กล่าวได้ว่า จะไม่สามารถช่วยเหลือสรรพสัตว์ได้ทราบเท่าที่ยังไม่สิ้นกิเลส

(๓) จักศึกษาพระธรรมให้เจนจบ หมายถึงศึกษาเล่าเรียนจนรู้แจ้งเห็นจริงทั้งหมด เพราะพระธรรมเป็นวิธีการหรืออุบายในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ เนื่องจากสรรพสัตว์ประกอบด้วยกิเลส การจะกำจัดกิเลสต้องอาศัยเครื่องมือที่จะขจัดให้หมดสิ้นไป พระพุทธธรรมเท่านั้นที่เป็นเหมือนอาวุธชั้นยอดซึ่งสามารถตัดกิเลสทั้งปวงให้หมดไปได้

(๔) จักต้องบรรลุปุทธภาวะอันประเสริฐยิ่ง เพราะพุทธภาวะคือความเป็นพระพุทธรเจ้า เป้าหมายสูงสุดของการเข้าสู่พุทธภูมิอันสมบูรณ์ ความประเสริฐสูงสุดที่มนุษย์พึงพยายามพากเพียรบากบั่น ให้ถึงพร้อมด้วยพุทธภาวะ เป็นอิสระจากความไม่รู้ (อวิชชา) ที่ครอบงำให้มืดมน ดังนั้น การประพฤติปฏิบัติเริ่มตั้งแต่โพธิจิตจนถึงการเข้าสู่พุทธภาวะนั้น เป็นการดำเนินการตามวิธีการที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายได้ดำเนินมาแล้วตั้งแต่ในอดีต และจะยังดำเนินต่อไปอีกในอนาคต^{๓๘}

๓) คติความเชื่อทางพุทธศาสนาที่นำไปใช้ในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

การปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เป็นการปฏิบัติงานในสภาวะฉุกเฉิน และต้องเผชิญกับผู้ประสบเหตุในสภาพไม่ปกติสุขทั้งทางกาย วาจา และใจ หลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อ ความศรัทธาในการปฏิบัติงานจึงเป็นกลไกทางใจที่สำคัญในการดำรงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

อาสาสมัครหรือจิตอาสาเป็นการปฏิบัติตนหรือการกระทำที่น้อมรับความทุกข์ของผู้อื่น โดยพร้อมที่จะแบ่งเบา ช่วยเหลือ เยียวยา และแบ่งปัน บนพื้นฐานความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” นรกสวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน เชื่อมั่นว่าการปฏิบัติงานเป็นการทำบุญรวมทั้งมีความศรัทธาต่อผู้ที่นำเอาหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ความศรัทธาต่อบุรพาจารย์ไต้ฮงโจวซือ (ไต้ฮงกง) ส่งผลให้เกิดมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ที่ดำเนินกิจกรรมด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ความเชื่อมั่นศรัทธาในพระอรหันต์จิ้ง ของสมาคมสหพันธ์การกุศลเต็กก่าแห่งประเทศไทย ที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์โดยเฉพาะการเก็บศพไร้ญาติล้างป่าช้า

ไต้ฮงกง (大峰祖师)^{๓๙} เป็นเทพเจ้าจีนองค์หนึ่งโดยเป็นบรรพชิตในศาสนาพุทธมหายาน มีชีวิตอยู่จริงในสมัยราชวงศ์ซ่งช่วงรัชกาลจักรพรรดิซ่งเหรินจง จนถึงถึงแก่กรรมภาพในช่วงรัชกาลจักรพรรดิซ่งเกาจง โดยเป็นบรรพชิตผู้เริ่มต้นบุกเบิกสงเคราะห์ชาวบ้านเกี่ยวกับการเก็บศพที่ไร้ญาติ ซ่อมแซมถนนหนทางที่ชำรุด และสร้างสะพาน ฯลฯ ท่านลาออกจากราชการมาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ในบวรพระพุทธศาสนา ณ วัดแห่งหนึ่งในเมืองเวินโจว มีฉายานามว่า “ไต้ฮงโจวซือ” หรือ “ไต้ฮงกง” เพื่อศึกษาพระธรรม ซึ่งท่านเชื่อว่าหนทางพระธรรมนี้จะสามารถดับทุกข์และช่วยเหลือประชาชนได้ดีกว่าการเป็นขุนนาง เมื่อศึกษาข้อธรรมะอย่างแตกฉาน ได้แผ่แผ่ความเมตตาไปยังผู้ยากไร้ เช่น การสร้างอาคารโรงทาน การรักษาผู้ป่วยไข้ที่ยากจน เมื่อเกิดอุทกภัย ภัยแล้ง ไฟไหม้ หรือโรคระบาด มีคนบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ท่านก็ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ เก็บศพผู้ยากไร้อนาถา นำไปฝังโดยไม่รังเกียจ แจกจ่ายยารักษาโรคให้กับผู้เจ็บป่วยและเลี้ยงดูจนช่วยตัวเองได้ ชักชวนชาวบ้านและสานุศิษย์ให้ประกอบกิจกรรมการกุศลอย่างกว้างขวาง และเมื่อเห็นเรือล่มคนจมน้ำตายในการข้ามแม่น้ำเหลืองเจียงที่กว้างใหญ่ถึง 300 วา สายน้ำเชี่ยวตลอดปี จึงชักชวนชาวบ้านบริจาคกำลังกาย กำลังทรัพย์ลงมือสร้างสะพานฮั่วเฟ้ง การสร้างสะพานของท่านเป็นที่ประจักษ์เลื่องลือ

^{๓๘} ส. ศิวลักษณ์, ความเข้าใจเรื่องมหายาน, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ไทยทิเบต, ๒๕๔๒).

^{๓๙} โรงพยาบาลหัวเฉียว, ประวัติหลวงปู่ไต้ฮงกง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.hchospital.com/about_h_tihong.html. [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙].

สรรเสริญกระฉ่อนไปทั่วแผ่นดิน ชาวจีนต่างก็พากันให้ความเคารพนับถือท่านอย่างสูง และเทิดทูนยกย่องให้ท่านเป็นพระมหาเถระอริยสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรมวิเศษยิ่งองค์หนึ่ง กล่าวคือท่านมีจริยวัตรแห่งเมตตาธรรมของการช่วยเหลือทั้งผู้มีชีวิตที่ยากไร้และผู้ตายที่ไร้ญาติ เมื่อมรณภาพลงด้วยอาการสงบ สิริอายุได้ ๘๕ ปี ชาวเมืองจึงได้ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลและฝังร่างของท่านไว้ ณ ภูเขาฮั่วเฟิง และสร้างศาลเจ้าประดิษฐานรูปเหมือนใต้สองกิ่งไผ่ชื่อไว้สักการบูชา มีนามว่า "ศาลเจ้าปอเต็กตึ๊ง" นับเป็นปฐมกุศลสถานที่ทำให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือสาธารณภัยต่างๆ

การเก็บศพผู้ยากไร้หรือไร้ญาติและฌาปนกิจ เป็นกิจกรรมหลักกิจกรรมหนึ่งของสมาคมเผยแผ่คุณธรรม "เต็กก่า" จีจินเกาะ^{๔๐} เป็นหน่วยงานเอกชนที่ดำเนินงานด้านการเผยแผ่คุณธรรมและงานกุศลสงเคราะห์ เป็นองค์กรสมาชิกของสมาคมสหพันธ์การกุศลเต็กก่าแห่งประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี ๒๔๙๕ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯไปทรงเปิดสมาคม เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖ สมาคมเผยแผ่คุณธรรม "เต็กก่า" จีจินเกาะ มีความเชื่อและหลักคุณธรรมที่ยึดมั่นคือ “เต็กก่าสืบบำเพ็ญ” (กตัญญูทเวที รักพี่น้อง รักดี ศีลสัตย์ มารยาท ประเพณี ความซื่อ ความมัธยัสถ์ ความอับอาย ความอาวรี ปัญญา) และ “เต็กก่าแปดบัญญัติ” (ไม่เบียดเบียน รังแก ไม่แสแสร้าง ไม่โลภ ไม่เห่อเหิม ไม่ทรนงอวดโอ้ ไม่เกียจคร้าน ไม่โทษหรือโกรธ ไม่รังเกียจ) สำหรับเทววิหารของสมาคม มีรูปเคารพขององค์เทพต่างๆ ในทางพุทธศาสนานิกายมหายาน และที่สำคัญอีกองค์หนึ่งที่ศิษย์สายนี้ให้ความเคารพศรัทธาเลื่อมใสกันมาก คือ พระอาจารย์จ๊กก

การเก็บศพหมายถึงการเกื้อกูลแก่ซากศพด้วยการจัดการอย่างถูกต้องตามประเพณี ไม่ให้เป็นที่อูจาดแก่สาธารณชน ส่วนการล้างป่าช้า หมายถึงการเก็บกวาดชำระล้างป่าช้าหรือสุสานซึ่งเป็นที่พักพิงของซากศพให้สะอาดเรียบร้อย ซึ่งในทางธรรมาธิษฐานยังรวมถึงการโปรดสรรพวิญญาณไร้ญาติชาตมิตรให้ได้ไปเกิดในสุขาวัตติ ที่มาของกุศลกิจนี้ เริ่มจากความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับ ตามคติชนกับความเชื่อของศาสนาฮั่นและเต๋า ประกอบกับอิทธิพลของพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่สมัยประเทศไทย เป็นเหตุให้เกิดพิธีกรรมทางมหายานที่เรียกว่า “พิธีเช่นสรวงดวงวิญญาณในเดือนเจ็ด” (อู่ ลั้ง เซ่ง หวย) ด้วยเหตุที่เชื่อในเรื่องเวียนว่ายตายเกิดและการกลับชาติมาเกิดอีก การประสมประสานความเชื่อก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ผีที่มีญาติเจ้าของก็จะได้รับปัจจัยในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ส่วนวิญญาณที่ปราศจากผู้ดูแลและเอาใจใส่ในการเช่นสรวง ก็จะบังเกิดทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ยิ่งเชื่อในคำสอนเรื่องนรก ก็ยิ่งแลเห็นความเดือดร้อนตามกระแสกรรมที่เคยก่อไว้ในนรกภูมิ ดังปณิธานของพระกษัตริศรภโพรหัสตร์ ที่ว่า “ตราบใดที่นรกภูมิยังไม่สิ้นจากทุกขเวทนาของเหล่าสัตว์ จะยังไม่ตรัสรู้อรุณธรรมสัมมาสัมโพธิญาณสูนิพพานภูมิเป็นอันขาด” นี้แหละที่เป็นแบบให้มนุษย์และเทวดาปฏิบัติตามมหาปณิธาน เพื่อมุ่งปลดเปลื้องความลำบากทุกข์ยากของเหล่าวิญญาณและสัตว์นรก

อานิสงส์ของการเก็บศพไร้ญาติล้างป่าช้าแม้ว่าบางคนนิยมชมชอบการทำงานด้วยเห็นเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์พิสดาร ทั้งที่แท้จริงแล้วการทำงานกับซากศพหรือดวงวิญญาณของผู้ที่หาชีวิตไม่แล้ว จะช่วยให้แลเห็นธรรมอันยิ่งใหญ่คือ ธรรมอันว่าด้วยพระอนิจจลักษณะ ชีวิตเป็นของไม่เที่ยง มีเกิดและแตกดับเป็นธรรมดา การได้รู้จักกระทำมรณสติตั้งแต่เมื่อยังมีชีวิตจะช่วยให้รู้เท่าทันอวัฏพหุพานของ

^{๔๐}สมาคมเผยแผ่คุณธรรม "เต็กก่า" จีจินเกาะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://wikimapia.org> [๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

ตนเอง ยิ่งเรื่องความตายแล้ว การเก็บศพล้างป่าช้าเป็นโอกาสที่จะให้ได้ทำสุภกรรมฐานอย่างดีที่สุด เวลาดูทีวีหรืออ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ หรือในภาพยนตร์ที่มีการฆ่าฟัน อาจรู้สึกเศร้าใจ แต่เมื่อตนเอง เกิดป่วยไข้กลับกลัวชีวิตจะหาไม่อย่างลนลาน นอกจากอนุสติเกี่ยวกับความตายและความรู้ในเรื่องไตรลักษณ์ของชีวิต ที่เป็นอนิสสงส์อันสำคัญในกุศลกิจเก็บศพไร้ญาติและล้างป่าช้า แล้ว ยังได้เรียนรู้ในเรื่องความเมตตากรุณา อันเป็นมหายานในการช่วยบรรทุกระสรวพรชีวิตและวิญญาณ ฝ่าข้ามทุกขสาครอันเว้งว่างหาที่สุดไม่ได้ให้บรรลุลยังฝั่งโพธิมรรคอันเป็นทางแห่งความหลุดพ้น ไม่เฉพาะแต่ตัวเราเอง หากรวมถึงเวไนยสัตว์อื่นอีกด้วย^{๔๑}

จีกง (齊公 หรือ 濟公) เป็นชื่อที่รู้จักกันทั่วไปของเต้าจีฉานซือ (道濟禪師)^{๔๒} เป็นพระภิกษุชาวจีน นิยามมหายาน (ฉาน หรือเซน) สมัยราชวงศ์ซ่งใต้ ท่านใช้ชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๑๖๙๑-๑๗๕๒ นามเดิม หลี่ ชิวหยวน เกิดในตระกูลของผู้มีอันจะกิน หลังจากที่บิดามารดาเสียชีวิต ท่านได้ตัดสินใจละทางโลก ออกบวชที่วัดหลิงอิ่น เมืองหางโจว มีพระอาจารย์ฮุยหยวน ผู้มีชื่อเสียงในเวลานั้นเป็นพระอุปฌาย์ ได้รับฉายาว่าเต้าจี ท่านเห็นสังคมชาวจีนสมัยนั้นมีสภาพไร้คุณธรรมมาก ในขณะที่ถือศีลทางปากคือฉันเจ แต่ไม่รักษาศีลทางใจและมีความประพฤติในทางตรงกันข้าม ท่านจึงแสดงพฤติกรรมพิลึกพิเรนทร์ ผิดไปจากพระสงฆ์ทั่วไป จนเป็นที่ติฉินนินทาของชาวบ้านและพระสงฆ์รูปอื่นๆ คือ ท่านมีกิริยาไม่สำรวม ชอบเล่นชุกชกกับเด็กๆ ประพฤติตนเหมือนพระวิปลาส ใส่จีวรขาดๆ ถือพัดเก่าๆ และน้ำเต้าใส่สุราที่ท่านชอบดื่มเป็นประจำ รวมทั้งบริโภคเนื้อสัตว์ จนถูกกล่าวหาว่าเป็นพระบ้าหรือพระเพี้ยน ใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่ข้างถนน ท่านประพฤติเช่นนี้ด้วยต้องการทำให้ภิกษุในสมัยนั้น ตื่นจากผู้ติดอยู่ในพิธีกรรม ให้มาพิจารณาทางวิปัสสนาธุระ โดยที่การปรากฏตนของท่านเอาแน่นอนไม่ได้ กิริยาวาจาล้วนเป็นปริศนาธรรม ซึ่งทำให้ธรรมะของท่านเป็นที่กล่าวขาน จนได้รับการยกย่องว่าเป็นอาจารย์ทางกัมมัฏฐาน จิตใจของท่านนั้นเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมอันสูงส่ง มีความเมตตาเป็นที่ตั้ง ชอบช่วยเหลือสังคมเพื่อนมนุษย์เสมอ ชอบช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ เช่น เจ็บป่วย หรือถูกรังแก จึงเป็นที่นับถือของประชาชน คนส่วนใหญ่รู้ว่าสิ่งที่ท่านทำตัวนั้นเป็นการปกปิดแก่นแท้ของตัวท่าน ซึ่งลึกลงไปภายในแล้ว ท่านเป็นบุคคลที่ตื่นแล้ว การกระทำหลายๆ ประการของท่าน เมื่อพิจารณาจากเนื้อแท้ จุดมุ่งหมาย และผลลัพธ์แล้ว การกระทำเหล่านั้นล้วนเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และก่อคุณประโยชน์ต่อสาธารณชนทั่วไป นอกจากนี้ยังเชื่อกันว่าท่านสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ได้ และเชื่อว่าท่านเป็นพระนันทมิตร หนึ่งในพระอรหันต์สิบแปดองค์กลับชาติมาเกิด จนมีผู้ให้ความเคารพศรัทธาเลื่อมใสอย่างกว้างขวาง แม้ว่าท่านละสังขารจากโลกไปแล้วก็ตาม แต่ธรรมะของท่านยังมีประโยชน์ต่อมวลมนุษย์เสมอมา ตามความเชื่อของชาวพุทธมหายาน ก็คือ พระอาจารย์จีกง เป็นพระอรหันต์ที่จุติมาเกิดอีกครั้ง เพื่อสั่งสอนมนุษย์โลก นั่นเอง หลังจากพระเต้าจีถึงแก่มรณภาพในวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๑๗๕๐ ลัทธิเต๋าได้ยกย่องท่านเป็นเทพเจ้า จากนั้นไม่นานคณะสงฆ์จึงรับรองความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน

^{๔๑}สมาคมนิกายการกุศล “เต็กก่า” แห่งประเทศไทย, ความเป็นมาและอนิสสงส์ของการเก็บศพไร้ญาติล้างป่าช้า แห่งสมาคมนิกายการกุศล “เต็กก่า”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitekknews.com>. [๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

^{๔๒}จีกง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/157433>. [๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

และมีผู้สร้างรูปเคารพของท่านเอาไว้กราบไหว้บูชา รำลึกถึงพระคุณอันสูงส่งของท่าน ซึ่งนอกจากจะมีทั่วประเทศจีนแล้ว ยังมีผู้อยู่เชิญรูปเคารพของท่านไปประดิษฐานตามที่ต่างๆ ทั่วโลกนับร้อยแห่ง รวมทั้งในเมืองไทย ซึ่งเวลานี้มีสมาคมเต๊กก่า (พระอาจารย์จ๊กก) มากกว่า ๘๘ แห่ง ทั่วเมืองไทย

กล่าวได้ว่า การดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยของอาสาสมัครและกระบวนการเกี่ยวข้องและยึดโยงกับคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ทั้งนิกายหินยานและมหายาน ซึ่งบ่มเพาะให้ผู้ที่ศรัทธา เชื่อมั่น เป็นบุคคลที่มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมทั้งจะรับฟังร่วมมือ ไม่คับแคบ เป็นการเจริญด้วยการให้ ต้องการแบ่งเบาแก้ไขความทุกข์ให้ผู้อื่นทั้งกายใจ บ่มเพาะให้เกิดปัญญาและกรุณาต่อตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสม บนพื้นฐานความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

๔.๒.๔ บูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา

การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ที่เป็นผลจากการศึกษาวิจัยภาคสนาม ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (ภาคผนวก ค) สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในจังหวัดพะเยา ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการ และผู้ปฏิบัติงาน ขององค์กรเอกชนที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัดพะเยา จำนวน ๕ หน่วยงาน คือ มูลนิธิสื่อชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง และหน่วยกู้ภัยท่าวังทอง ทั้งนี้ หนังสือขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (หนังสือที่ ศธ ๖๑๕๑/ว.๓๒ ลงวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๐) และรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการ และระดับปฏิบัติการ รวมทั้งรูปภาพประกอบการสัมภาษณ์ ปรากฏใน ภาคผนวก ค ผลการศึกษา นำเสนอเกี่ยวกับ (๑) ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ด้านระดับการปฏิบัติงานตามขอบเขตที่กำหนดตามกฎหมาย (๒) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (๓) การปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ด้านแรงจูงใจและและข้อคิดเห็นต่อองค์กรและการปฏิบัติงาน และ (๔) การบูรณาการหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๒.๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จ.พะเยา

ผลการศึกษาพบว่า ทั้ง ๕ หน่วยงาน (มูลนิธิสื่อชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง หน่วยกู้ภัยท่าวังทอง) ปฏิบัติงานในระดับการกู้ชีพขั้นต้น (Basic Life Support, BLS) หรือการช่วยชีวิตระดับพื้นฐาน คือ การช่วยเหลือขั้นต้นให้ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินรอดชีวิตหรือลดความพิการและอันตรายต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยโดยอาสาสมัคร หรืออาสาสมัครฉุกเฉินการแพทย์, อพฉ.ซึ่งบางแห่งเรียกผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Responder, FR) หรือเวชกรฉุกเฉิน (Emergency Medical Technician, EMT) ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการกู้ชีพขั้นต้นมาแล้ว และมีอุปกรณ์กู้ชีพขั้นต้นรวมทั้งยานพาหนะตามที่สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) กำหนด อีกทั้งสามารถปฏิบัติงานในระดับการกู้ชีพขั้นต้น (Basic Life Support, BLS) หรือการช่วยชีวิตระดับพื้นฐาน คือ การช่วยเหลือขั้นต้นให้ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินรอดชีวิตหรือลดความพิการและ

อันตรายต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยโดยอาสาสมัครฉุกเฉินการแพทย์, อพฉ.ซึ่งบางแห่งเรียกผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Responder, FR) หรือเวชกรฉุกเฉิน (Emergency Medical Technician, EMT) ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการกู้ชีพขั้นต้นมาแล้ว และมีอุปกรณ์กู้ชีพขั้นต้นรวมทั้งยานพาหนะตามที่สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) กำหนดรวมทั้งการปฐมพยาบาล (First Aid, FR) คือ การดูแล ช่วยเหลือ และรักษาพยาบาลเบื้องต้นให้แก่ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินโดยญาติมิตรหรือผู้ประสบเหตุทันที ณ จุดเกิดเหตุด้วยมือเปล่า หรืออุปกรณ์ใกล้มือ ขณะนั้น โดยที่ผู้ป่วยฉุกเฉินที่ดูแลได้นั้น ต้องไม่รวมถึงผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤตซึ่งใช้สัญลักษณ์ “สีแดง”

ขอบเขตในการปฏิบัติงานของชุดปฏิบัติการในการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรเอกชนในจังหวัดพะเยา (มูลนิธิสี้อชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกุฎยกลาง หน่วยกู้ภัยท่าวังทอง) ตามคำจำกัดความของผู้ป่วยฉุกเฉินซึ่งกำหนดโดยสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ^{๔๓} มีดังนี้

ผู้ป่วยฉุกเฉิน หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับบาดเจ็บหรือมีอาการป่วยกะทันหัน ซึ่งเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตหรือการทำงานของอวัยวะสำคัญ จำเป็นต้องได้รับการประเมิน การจัดการ และการบำบัดรักษาอย่างทันท่วงที เพื่อป้องกันการเสียชีวิตหรืออาการรุนแรงขึ้นของการบาดเจ็บหรืออาการป่วยนั้น

ผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤต ได้แก่ บุคคลที่ได้รับบาดเจ็บหรือมีอาการป่วยกะทันหันซึ่งมีภาวะคุกคามต่อชีวิต ซึ่งหากไม่ได้รับปฏิบัติการแพทย์ทันที เพื่อแก้ไขระบบการหายใจ ระบบไหลเวียนเลือด หรือระบบประสาทแล้ว ผู้ป่วยจะมีโอกาสเสียชีวิตได้สูง หรือทำให้การบาดเจ็บหรืออาการป่วยของผู้ป่วยฉุกเฉินนั้นรุนแรงขึ้นหรือเกิดภาวะแทรกซ้อนขึ้นได้อย่างฉับไวโดยให้ใช้สัญลักษณ์ “สีแดง”

ผู้ป่วยฉุกเฉินเร่งด่วน ได้แก่ บุคคลที่ได้รับบาดเจ็บหรือมีอาการป่วย ซึ่งมีภาวะเฉียบพลันมากหรือเจ็บปวดรุนแรงอันจำเป็นต้องได้รับการปฏิบัติการแพทย์อย่างรีบด่วน มิฉะนั้นจะทำให้การบาดเจ็บหรืออาการป่วยของผู้ป่วยฉุกเฉินนั้นรุนแรงขึ้นหรือเกิดภาวะแทรกซ้อนขึ้น ซึ่งส่งผลให้เสียชีวิตหรือพิการในระยะต่อมาได้ โดยให้ใช้สัญลักษณ์ “สีเหลือง”

ผู้ป่วยฉุกเฉินไม่รุนแรง ได้แก่ บุคคลที่ได้รับบาดเจ็บหรือมีอาการป่วย ซึ่งมีภาวะเฉียบพลันไม่รุนแรง อาจรอรับปฏิบัติการแพทย์ได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือเดินทางไปรับบริการสาธารณสุขด้วยตนเองได้ แต่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรและหากปล่อยไว้เกินเวลาอันสมควรแล้วจะทำให้การบาดเจ็บหรืออาการป่วยของผู้ป่วยฉุกเฉินนั้นรุนแรงขึ้นหรือเกิดภาวะแทรกซ้อนขึ้นได้ โดยให้ใช้สัญลักษณ์ “สีเขียว”

ผู้ป่วยทั่วไป ได้แก่ บุคคลที่เจ็บป่วยแต่ไม่ใช่ผู้ป่วยฉุกเฉิน ซึ่งอาจรอรับ หรือเลือกสรรการบริการสาธารณสุขในเวลาทำการตามปกติได้ โดยไม่ก่อให้เกิดอาการที่รุนแรงขึ้นหรือภาวะแทรกซ้อนตามมา โดยให้ใช้สัญลักษณ์ “สีขาว”

ผู้รับบริการสาธารณสุขอื่นๆ ได้แก่ บุคคลที่มาใช้บริการสาธารณสุขหรือบริการเพื่อผู้อื่น โดยไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากร โดยให้ใช้สัญลักษณ์ “สีดำ”

^{๔๓}สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, การดำเนินงานและบริหารจัดการระบบการแพทย์ฉุกเฉินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th> [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].

การแพทย์ฉุกเฉิน หมายความว่า การปฏิบัติการฉุกเฉิน การศึกษา การฝึกอบรม การค้นคว้า การวิจัย การป้องกันการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นฉุกเฉินและเกี่ยวกับการประเมิน การจัดการ การบำบัดรักษาผู้ป่วยฉุกเฉินนับแต่การรับรู้ถึงภาวะการเจ็บป่วยฉุกเฉินจนถึงการดำเนินการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการบำบัดรักษาให้พ้นภาวะฉุกเฉิน จำแนกเป็นการปฏิบัติการในชุมชน การปฏิบัติการต่อผู้ป่วยฉุกเฉินทั้งนอกโรงพยาบาลและในโรงพยาบาล

ปฏิบัติการฉุกเฉิน หมายความว่า การปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉินการรับรู้ถึงภาวะการเจ็บป่วยฉุกเฉินจนถึงการดำเนินการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการบำบัดรักษาให้พ้นภาวะฉุกเฉิน ซึ่งรวมถึงการประเมิน การจัดการการประสานงาน การควบคุมดูแล การติดต่อสื่อสาร การลำเลียงหรือขนส่งผู้ป่วย การตรวจวินิจฉัย และการบำบัดรักษาพยาบาลผู้ป่วยฉุกเฉินทั้งนอกสถานพยาบาลและในสถานพยาบาล

หน่วยปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉิน หมายถึง หน่วยงานหรือองค์กรที่ปฏิบัติการฉุกเฉิน ได้แก่ สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลรัฐหรือเอกชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถานพยาบาลองค์กรเอกชน มูลนิธิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่ปฏิบัติการฉุกเฉิน โดยที่ผู้ปฏิบัติการ (Emergency Medical Personnel) หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉินตามที่คณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉินกำหนด ให้รวมถึงบุคคลใดที่ปฏิบัติการฉุกเฉิน นับตั้งแต่บุคคลผู้พบเห็นเหตุการณ์ ผู้ช่วยเหลือตลอดจนผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยฉุกเฉิน ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉินจะอยู่ในรูปของชุดปฏิบัติการ (Emergency Medical Unit) ซึ่งหมายถึง ชุดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติการฉุกเฉิน ประกอบด้วยผู้ปฏิบัติการ พาหนะ เวชภัณฑ์ เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติการฉุกเฉิน ซึ่งชุดปฏิบัติการทุกประเภท จะประกอบด้วย บุคลากร พาหนะ และอุปกรณ์ตามมาตรฐานที่กรมการแพทย์ฉุกเฉินกำหนด และได้ขึ้นทะเบียนไว้กับหน่วยปฏิบัติการสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติแล้ว

ทั้งนี้ บทบาทในการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยในจังหวัดพะเยา ทั้ง ๕ หน่วยงาน (มูลนิธิลีซ่า มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง หน่วยกู้ภัยท่าวังทอง) ซึ่งดำเนินการได้ ๒ ระดับ คือ ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น และ ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับต้น มีขอบเขตการปฏิบัติงานของชุดปฏิบัติการ ตามมาตรฐานและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับระบบการแพทย์ฉุกเฉิน (ฉบับที่ ๑) เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ดังนี้

ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Response Unit: FR) ต้องประกอบด้วย หัวหน้าชุดปฏิบัติการและผู้ปฏิบัติการอีกอย่างน้อย ๒ คน ที่เป็นปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Responder: FR) ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการปฐมพยาบาลและการเคลื่อนย้ายพื้นฐาน อย่างน้อย ๑๖ ชั่วโมง และผ่านการขึ้นทะเบียนเป็นปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้นกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด มีบทบาทหน้าที่ คือ ปฏิบัติงานภายใต้มาตรฐานและหลักเกณฑ์ระเบียบวิธีปฏิบัติของ สพฉ. ประเมินสถานการณ์เบื้องต้น จำแนกประเภทผู้ป่วย ประเมินสภาพผู้ป่วย สื่อสารประสานงานและขอ

ความช่วยเหลือด้วยวิทยุสื่อสารและอุปกรณ์สื่อสารอื่น ให้การปฐมพยาบาลการช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐาน เคลื่อนย้ายผู้ป่วยอย่างถูกวิธี ดูแลผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินขณะนำส่ง ส่งมอบผู้ป่วย ณ สถานพยาบาล ตามการประสานงานกับศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการ บันทึกรายงานการปฏิบัติงาน รวมทั้งทำความสะอาดรถและอุปกรณ์ซึ่งประกอบด้วย อุปกรณ์ทางการแพทย์ (เปล) อุปกรณ์การตามและยึดตรึง (ปลอกคอแข็ง กระดานหลังยาวพร้อมสายรัดตรึง ๓ เส้น อุปกรณ์ประคองศีรษะ) อุปกรณ์ปฐมพยาบาล (ลูกสูบยางแดง หน้ากากหายใจพบได้ อุปกรณ์ห้ามเลือด/ทำแผลพร้อมเวชภัณฑ์ อุปกรณ์หนีบสายสะดือ อุปกรณ์การตามแขนขา อุปกรณ์ล้างตา โดยอาจมีเครื่องวัดความดันอัตโนมัติ และออกซิเจนพร้อมอุปกรณ์) อุปกรณ์ป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ (ถุงมือ หน้ากาก ถุงขยะติดเชื้อ ผ้ากันเปื้อน รองเท้าบู๊ต) อุปกรณ์ควบคุมสถานการณ์ (กรวยจราจร ไฟฉายหรือไฟควบคุมจราจร เทปกันการจราจร เสื้อสะท้อนแสง นกหวีด) อุปกรณ์การสื่อสาร (วิทยุสื่อสาร อุปกรณ์สื่อสารอื่นๆ) อุปกรณ์กู้คนเบื้องต้น (ขวาน กรรไกรตัดเหล็กขนาดใหญ่ เชือกคล้องตัว ท่อพีวีซี เครื่องดับเพลิงชนิด ABC) และคู่มือการปฏิบัติการ ทั้งนี้ ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้นมีขีดความสามารถในการประเมินและการปฐมพยาบาล ได้แก่ ตามกระดุก ห้ามเลือด การช่วยฟื้นคืนชีพเบื้องต้น และการบริหารยาสามัญประจำบ้าน รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยอย่างถูกวิธี สื่อสารประสานงานกับศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการประจำจังหวัด และร่วมปฏิบัติงานกับหน่วยปฏิบัติการในระดับที่สูงกว่า ภายใต้การควบคุมของแพทย์หรือพยาบาลตามที่กฎหมายกำหนด หรือสังกัดอยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมอบหมายให้ดำเนินการอย่างเป็นทางการ หรือหน่วยงานของรัฐอื่นๆ (เช่น ตำรวจ ดับเพลิง อุทยานแห่งชาติ) หรือ องค์กรอื่นที่ สพล.รับรอง โดยขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด และสามารถปฏิบัติงานได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง

ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับต้น (Basic Life support Unit: BLS) ต้องประกอบด้วย หัวหน้าชุดปฏิบัติการเป็นเวชกรฉุกเฉินระดับต้น (Emergency Medical Technician-basic: EMT-B) ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรเวชกรฉุกเฉินระดับต้น ๑๑๐ ชั่วโมง และผ่านการขึ้นทะเบียนเป็นเวชกรฉุกเฉินระดับต้น (EMT-B) กับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด และผู้ปฏิบัติการอีกอย่างน้อย 2 คน ซึ่งต้องผ่านการอบรมเป็นผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (FR) อีกทั้งผู้ปฏิบัติการอย่างน้อย ๑ คนจะต้องสามารถขับพาหนะโดยมีใบอนุญาตขับพาหนะฉุกเฉินตามที่กฎหมายกำหนด มีบทบาทหน้าที่เช่นเดียวกับชุดปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น โดยเพิ่ม ประเมินสถานการณ์และควบคุมสถานการณ์จนกว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมาถึง สื่อสารประสานงานไปยังศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการเมื่อเกินขีดความสามารถ ช่วยเหลือภาวะคุกคามต่อชีวิต (โล่งทางหายใจ ดูดเสมหะ ใส่ท่อปาก-คอ ห้ามเลือด ช่วยฟื้นคืนชีพด้านพื้นฐาน) รวมทั้ง ทำความสะอาดรถและอุปกรณ์ซึ่งประกอบด้วยอุปกรณ์เช่นเดียวกับชุดปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้นและเพิ่ม เครื่องวัดระดับน้ำตาลอัตโนมัติ (อาจมีชุดทำคลอดฉุกเฉิน ท่อปาก-คอ แบบ oral or oropharyngeal airway ถุงหายใจชนิดบีบ) ส่วนยาและเวชภัณฑ์ฉุกเฉินอาจมี แอสไพรินชนิดเม็ด ๓๒๕ มิลลิกรัม Nitroglycerine ชนิดอมใต้ลิ้น Salbutamol ฟน) ทั้งนี้ ชุดปฏิบัติการฉุกเฉินระดับต้นมีขีดความสามารถในการประเมินสถานการณ์และสภาพผู้เจ็บป่วยฉุกเฉิน ให้การปฐมพยาบาล การช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐาน การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยอย่างถูกวิธี สื่อสารประสานงานกับศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการประจำจังหวัด และร่วมปฏิบัติงานกับหน่วยปฏิบัติการใน

ระดับที่สูงกว่าและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด และสามารถปฏิบัติงานได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง

๔.๒.๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ในภาพรวม คือมีอายุอยู่ระหว่าง ๑๙-๔๕ ปี มีประสบการณ์การทำงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ๒-๒๐ ปี มีภูมิลำเนาในจังหวัดพะเยา ร้อยละ ๒๘ โดยที่ร้อยละ ๗๒ ย้ายมาจากจังหวัดอื่นมาอยู่ที่จังหวัดพะเยา ๑-๑๕ ปี ผู้ให้สัมภาษณ์ร้อยละ ๙๓ เป็นเพศชาย ร้อยละ ๙๓ นับถือศาสนาพุทธ สถานภาพในครัวเรือน ร้อยละ ๔๙ เป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ ๓๕ เป็นญาติ/ผู้อาศัย และร้อยละ ๑๔ เป็นบุตร/ธิดา ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.หรือเทียบเท่า (ส่วนหนึ่งกำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๑-๔) ร้อยละ ๗๒ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ ๒๑ และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ ๗ ระดับชั้นในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Responder: FR) ร้อยละ ๔๔ และระดับการกู้ชีพขั้นต้น (Basic Life Support, BLS) ร้อยละ ๕๖ ทั้งนี้ หัวหน้าชุดปฏิบัติการของหน่วยงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้ง ๕ หน่วยงาน (มูลนิธิสื่อชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธยานร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง หน่วยกู้ภัยท่าวังทอง) ล้วนอยู่ในระดับการกู้ชีพขั้นต้น (Basic Life Support, BLS) ทั้งนี้ ในภาพรวมมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ

๔.๒.๔.๓ การปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จากองค์กรเอกชน (สมาคมมูลนิธิ หน่วยกู้ภัย) ในจังหวัดพะเยา ทั้ง ๕ หน่วยงาน (มูลนิธิสื่อชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธยานร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง หน่วยกู้ภัยท่าวังทอง) มีแรงจูงใจในการตัดสินใจทำงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และข้อคิดเห็นต่อองค์กรและการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย (ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ การเพิ่มทักษะประสบการณ์ ประโยชน์ ข้อดี ข้อด้อย ผลกระทบ ข้อคิดรวมทั้งปัญหาและอุปสรรค) ทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับผู้ปฏิบัติงาน ดังนี้

(๑) แรงจูงใจเข้าร่วมปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

แรงจูงใจในการตัดสินใจเข้าร่วมปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จัดกลุ่มความรู้สึกนึกคิดและแรงผลักดัน ได้ ๓ กลุ่ม คือ แรงจูงใจจากตนเอง แรงจูงใจจากครอบครัว และแรงจูงใจต่อส่วนรวม

แรงจูงใจจากตนเอง มีดังนี้

- ความชอบส่วนตัวในลักษณะกิจกรรมและการมีส่วนร่วมช่วยเหลือผู้อื่น
- ประสบอุบัติเหตุบ่อย ทั้งด้วยตนเองและได้เห็น/รับรู้การประสบเหตุที่มีทั้งคนบาดเจ็บและตาย ที่ประสบจากเหตุการณ์ต่างๆในชีวิตประจำวันและจากการชอบเที่ยว
- อยากมีความรู้และประสบการณ์ในการช่วยผู้ประสบเหตุที่มีทั้งคนบาดเจ็บและตาย อย่างทันเหตุการณ์อย่างถูกต้องเหมาะสม
- อยากมีและใส่เครื่องแบบอาสาสมัครและพกวิทยุสื่อสาร เพราะรู้สึกว่าจะเท่และมีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้าม

- อยากรู้เวลาว่างจากการเรียนและช่วงเวลาปิดภาคเรียนให้เกิดประโยชน์
- อยากรู้ชื่อเสียง
- ความรู้สึกอบอุ่นใจกับบรรยากาศการทำงาน ที่มีความเป็นญาติพี่น้อง เอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และให้คำปรึกษาหารือ
- เชื่อมั่นว่าการเข้าร่วมปฏิบัติงานจะทำให้มีความรู้และได้ฝึกฝนการปฐมพยาบาล ฝึกฝนความอดทน ฝึกการทำงานและรับผิดชอบในสภาวะกดดัน ฝึกการทำงานเป็นทีม
- เสียงไซเรน ที่เคยได้ยินตั้งแต่เด็กๆ ระวังและรับรู้ว่ามีเหตุอันตรายในเส้นทางที่เสียงไซเรนผ่าน จึงรู้สึกตื่นตาตื่นใจ ทำให้อยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานที่มีเสียงไซเรนเป็นส่วนประกอบ
- ต้องการเพื่อนทั้งเพื่อนทั่วไปและเพื่อนรู้ใจใกล้ชิด (แฟน) นอกจากนี้ต้องการคำปรึกษาและความอบอุ่น
- ต้องการการยอมรับจากเพื่อนๆ รวมทั้งต้องการลบมด้อยที่มีอยู่ในจิตใจ
- มีความศรัทธาในเหล่าเทวอาจารย์ เช่น พระแม่กวนอิม บูรพาจารย์ใต้สองงวง พระอรหันต์จิ้งจอก หลวงปู่อินทร์ (พระอินทร์) รวมทั้งนับถือผีปู่ผีย่าของครอบครัว
- เคยบ่นไว้ว่า หากคนในครอบครัวญาติพี่น้องที่ป่วยหนักรอดชีวิต จะทำกุศลด้วยการช่วยเหลือผู้อื่น
- เชื่อว่าทำแล้วได้บุญ เกิดกุศลผลบุญคุ้มครองทั้งตนเองและครอบครัวให้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุข

แรงจูงใจจากครอบครัว มีดังนี้

- เห็นคนในครอบครัว ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ช่วยเหลือผู้อื่นตั้งแต่เด็ก จึงสนใจและอยากช่วยผู้อื่นด้วย
- ต้องการให้คนในครอบครัวชื่นชมว่าได้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และยอมรับว่าเป็นคนดีของครอบครัว รวมทั้งนำความชื่นใจ ภูมิใจมาสู่ครอบครัวเพราะคนในสังคมกล่าวชมพ่อแม่และครอบครัวว่าอบรมเลี้ยงดูลูกดี
- คนในครอบครัวเจ็บป่วยแต่ไม่มีความรู้ที่จะช่วยเหลือได้ เมื่อรับทราบหน่วยกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยมีกิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ จึงสนใจเข้าร่วม อีกทั้ง การได้รับฝึกทักษะและมีประสบการณ์ด้านกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย ก็ยิ่งส่งเสริมให้ช่วยเหลือคนในครอบครัว และขยายไปถึงเพื่อนและคนในชุมชน ทำให้ครอบครัวภูมิใจและชื่นชมด้วย

แรงจูงใจต่อส่วนรวม

- “หากไม่ทำแล้วใครจะทำ” ในความหมายที่มีนัยยะว่า ต้องการเติมเต็มให้กับสังคมในส่วนที่ยังได้รับการดูแลไม่ทั่วถึงเกี่ยวกับการประสบเหตุทั้งบาดเจ็บและตาย
- การช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ เจ็บป่วย เสียชีวิต ทำให้เกิดความปิติ มีความสุข และเชื่อมั่นว่า จะส่งผลให้สังคมสงบสุข มีน้ำใจต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
- อยากทำดี ทำแล้วสบายใจ มีความสุข ส่งผลให้สังคมสงบสุข

- เป็นการทำบุญ ด้วยการกระทำที่สามารถแบ่งเบาความทุกข์ให้กับผู้มีความทุกข์กายทุกข์ใจจากการประสบเหตุในสังคม

(๒) ข้อคิดเห็นต่อองค์กรและการปฏิบัติงานกุ๊ซีฟและบรรเทาสาธารณภัย

การปฏิบัติงานกุ๊ซีฟและบรรเทาสาธารณภัยเป็นการปฏิบัติงานในสภาวะฉุกเฉินช่วยเหลือผู้ประสบเหตุให้รอดชีวิต หรือมีภาวะเจ็บป่วยน้อยลง ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ในการช่วยเหลือจึงสำคัญและจำเป็นมาก เพิ่มเติมจากทักษะ ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมทั้งบรรยากาศในการทำงานในองค์กร สภาพแวดล้อมขององค์กร และความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค ประโยชน์ ข้อดี ข้อด้อย และผลกระทบที่ได้รับจากการปฏิบัติงานกุ๊ซีฟและบรรเทาสาธารณภัย ผลการศึกษาวิจัยในภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกุ๊ซีฟและบรรเทาสาธารณภัย ในจังหวัดพะเยา ทั้ง ๕ หน่วยงาน (มูลนิธิลือชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกุ๊ภัยกลาง หน่วยกุ๊ภัยท่าวังทอง) พบว่า

- เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ ตามระดับการปฏิบัติการขององค์กร มีความพร้อมแต่ต้องจัดหาด้วยตนเอง จึงมีความยากลำบากในการแสวงหา โดยเฉพาะอุปกรณ์ที่มีราคาแพง เช่น เครื่องตัดถ่าง (ราคาประมาณ ๒๐๐,๐๐๐.- บาท) อุปกรณ์ประดาน้ำ (ราคาประมาณ ๑๐๐,๐๐๐.- บาท) ต้องรอความช่วยเหลือจากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคหรือร่วมทำบุญในโอกาสต่างๆ ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการให้ความสำคัญของประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ในการส่งตัวผู้ป่วยฉุกเฉินให้กับโรงพยาบาลมักจะไม่ได้รับการดูแลในลักษณะทดแทนวัสดุอุปกรณ์ที่ได้ช่วยปฐมพยาบาลและติดอยู่กับผู้ป่วยที่ต้องนำตัวส่งห้อง ไอซียู หรือบางครั้งก็ได้รับวัสดุอุปกรณ์สภาพเก่ากว่ามาทดแทน หรืออุปกรณ์ที่อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถนำไปใช้งานต่อได้อีก เช่น คอกลา (ปลอกคอ) และบางครั้งก็อุปกรณ์ที่ใส่ช่วยผู้ป่วยก็หาย ต้องเก็บเงินซื้อใหม่เอง เพราะเบิกได้เฉพาะสายออกซิเจน

- การเพิ่มพูนทักษะในการปฏิบัติงาน โดยปกติแล้วแต่ละหน่วยงานจะได้รับการฝึกฝนจากหัวหน้าชุดปฏิบัติการ รุ่นพี่จะคอยดูแล ฝึกทักษะ และสอนให้กับรุ่นน้อง หากความรู้เพิ่มเติมจากสื่อออนไลน์เกี่ยวกับการปฐมพยาบาล การฟื้นคืนชีพ การเคลื่อนย้ายผู้ประสบเหตุ การดับเพลิงในลักษณะต่างๆ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากการอ่านบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องรวมทั้งระเบียบและข้อกำหนดต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติ ประกาศ เกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉิน วิทยุสื่อสาร คลื่นวิทยุที่อนุญาต ไฟสัญญาณ ไชเรน อีกทั้ง ต้องเข้ารับการอบรมและฝึกทักษะอย่างสม่ำเสมอ และหลายครั้งยินดีจ่ายค่าลงทะเบียนเพื่อเข้ารับการอบรม ส่วนการอบรมจากหน่วยราชการ (ไม่ต้องเสียค่าลงทะเบียน) ยังมีน้อยไม่เพียงพอ เพราะเป็นระบบโควตาให้กับแต่ละหน่วยงาน และไม่สอดคล้องกับความต้องการ รวมทั้งไม่สอดคล้องกับสถานการณ์บาดเจ็บในสภาวะฉุกเฉิน และเงื่อนไขของข้อปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดโดยสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

- ในภาพรวมผู้ปฏิบัติงานรู้สึกดีถึงดีมากต่อองค์กรที่สังกัด สภาพแวดล้อมของหน่วยงานดีและเหมาะสมกับลักษณะงาน บรรยากาศของที่ทำงานดีถึงดีมากเนื่องจากหัวหน้าชุดปฏิบัติการดูแลเอาใจใส่อย่างดีเหมือนเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกัน มีความอบอุ่น สามารถปรึกษาหารือได้ทุกเรื่อง ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม การรับคำสั่งจากหัวหน้าซึ่งจำเป็นมากเพราะ

เกี่ยวข้องกับการรอดชีวิตของผู้ประสบเหตุ ส่งผลให้เรียนรู้และตระหนักถึงขอบเขตการทำงานตามทักษะ ประสบการณ์และความสามารถของตนเอง

- การมาร่วมปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยล้วนมีข้อดี เช่น มีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การจราจร การใช้วิทยุสื่อสาร การแจ้งเหตุ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน รวมทั้งได้รับความรู้จากการฝึกของหัวหน้าชุดปฏิบัติการ รุ่นพี่ และการเข้ารับการอบรมในโอกาสต่างๆ การประเมินสถานการณ์ การใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆอย่างถูกต้องช่วยเหลือการรอดชีวิตได้ นอกจากนี้ มีเพื่อนร่วมอุดมการณ์มากขึ้นและมีเครือข่ายขยายครอบคลุมไประดับจังหวัด ภาค และประเทศ ได้รับมิตรภาพที่อบอุ่น อีกทั้งยังสามารถประยุกต์องค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้กับตนเอง คนในครอบครัว และคนในชุมชน ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและปลอดภัย สำหรับข้อดีที่เกิดขึ้นเกิดจากผลสืบเนื่องในการออกเหตุปฏิบัติงาน เช่น การเกิดอุบัติเหตุซ้อนจากการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุบนท้องถนน การติดโรคจากผู้ป่วยและผู้ประสบเหตุ มีโอกาสเกิดอันตรายต่อตนเองในการปฏิบัติงานค้นหาผู้ประสบภัยใต้น้ำ หรือผู้ประสบเหตุติดอยู่ในรถยนต์

- ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย คือ เสนอให้เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการทำบุญ โดยบริจาควัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาแพง เช่น เครื่องตัดถ่าง ชุดประดาน้ำ เครื่องวัดความดันดิจิตอล รวมทั้งวัสดุสิ้นเปลืองใช้แล้วทิ้ง เช่น ผ้าดิบห่อศพ ถุงซิบบ คอลลา ที่จำเป็นต้องใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุในการปฏิบัติงานของหน่วยงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

- ข้อคิดที่ได้จากการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เช่น ต้องมีสติกำกับการทำงานเสมอ ไม่ประมาท การทำงานต้องการความสามัคคี ต้องมีความรับผิดชอบ ต้องมีความรู้และสั่งสมเพิ่มเติมความรู้ตลอดเวลา ต้องมีความอดกลั้นต่ออารมณ์ไม่พึงพอใจทุกรูปแบบ ต้องมีความเสียสละ ความอดทน อดกลั้น และการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

๔.๒.๔.๔ การบูรณาการหลักมรณานุสติในการปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

การบูรณาการหลักมรณานุสติในการปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยประเมินจากหลักธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาในการปฏิบัติงาน และการประเมินตนเองของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีหลักธรรมยึดมั่นในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์แยกเป็น ๒ หัวข้อ คือ (๑) หลักธรรม ความเชื่อ และศรัทธาในการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งจะช่วยบ่งชี้ถึงพื้นฐานด้านจิตใจของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และ (๒) การบูรณาการหลักมรณานุสติในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย มีรายละเอียด ดังนี้

(๑) หลักธรรม ความเชื่อ และศรัทธาในการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

หลักธรรมที่เป็นหลักยึดถือในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย คือเมตตาธรรม เมตตาทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น มีพิธีกรรมเคารพเทวอาจารย์ เช่น พระแม่กวนอิม พระอรหันต์จิ้งจอก บูรพาจารย์ไต้ฮงกง เป็นหลัก ทั้งนี้บางหน่วยงานอาจมีเพิ่มตามความเชื่อและ

ความเคารพศรัทธา เช่น หลวงปู่อินทร์ (พระอินทร์) ฝึปปูเฝ้าที่ที่ตั้งศาลไว้ในพื้นที่ ความเชื่อและความศรัทธาเกิดจากความเลื่อมใสในจริยาวัตรของเทวอาจารย์ทั้งหลาย เกิดจากการมีโอกาสได้ร่วมรับฟังการบรรยายธรรมะของเทวอาจารย์แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในธรรม และวัตรปฏิบัติทั้งหลาย แล้วตั้งปณิธานในการสั่งสมบารมีด้วยการเป็นอาสาสมัคร นอกจากนี้ ศรัทธาและความเชื่อเป็นผลมาจากความต้องการส่วนบุคคลที่จะปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยบรรเทาความเจ็บป่วยของตนเอง ของคนในครอบครัว รวมทั้งทดแทนหรือชดเชยความประพฤติไม่เหมาะสมของตนเอง ด้วยเชื่อมั่นในบุญบารมีทางเมตตาธรรมของเทวอาจารย์ทั้งหลาย การแสดงออกซึ่งความเคารพ ศรัทธา คือการกราบไหว้ การเซ่นไหว้ด้วยผลไม้ การทำความสะอาด และอธิษฐานจิตที่จะมุ่งทำความดี คิดดี พูดดี ทำดี ขอความดีความเมตตาของท่านคุ้มครองป้องกันให้ปลอดภัย ไม่มีอุปสรรคในการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ

นอกจากนี้ หลักธรรม ความเชื่อที่ระบุเพิ่มเติม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (กฎของไตรลักษณ์) ความเมตตากรุณา ไม่ประมาท สติสัมปชัญญะ มงคล ๓๘ หลักคิดที่เป็นเหตุผล (โยนิโสมนสิการ) รวมทั้งเชื่อมั่นในเรื่องของกรรม กล่าวคือ เชื่อมั่นในเจตนาดีของตนเอง มั่นใจว่าไม่ได้กระทำในสิ่งที่เป็นความชั่วร้าย ดังนั้นสิ่งดีงามน่าจะย้อนกลับมาหาตนเอง อีกทั้งปลงกับสภาพที่เจอทุกวันในขณะออกเหตุจึงยึดมั่นในความไม่ประมาท

(๒) การบูรณาการหลักมรรณานุสติในการปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

การบูรณาการหลักมรรณานุสติในการปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เป็นผลของการศึกษาในภาคสนาม กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา ด้วยการสัมภาษณ์ความรู้สึกลและการเตรียมการด้านจิตใจของผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย โดยเฉพาะการเผชิญเหตุที่ผู้ประสบเหตุเสียชีวิต พบว่า ในภาพรวมของคำตอบเกี่ยวกับความตาย คือ ทุกชีวิตมีเกิดแก่ เจ็บตาย เป็นเรื่องปกติ เป็นธรรมชาติ เกิดมาก็ต้องตายทุกคน เร็วช้าแตกต่างกันไป ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้หมดเวรหมดกรรมก็ต้องตาย ความตายคือการจบสิ้นทุกอย่าง การหยุด และการเหลือเพียงความดี และชื่อเสียง ร่างกายคนเรามีอวัยวะครบ ๓๒ ประกอบไปด้วยความไม่สวยไม่งาม แต่การใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแตกต่างกัน

- **ก่อนเผชิญเหตุ** ต้องมีสภาพจิตใจดี สภาพจิตใจพร้อมสำหรับการปฏิบัติงาน อาจมีความกลัว และรู้สึกสนุกตื่นเต้นบ้าง อย่างไรก็ตามการสวดมนต์ก่อนออกเหตุอย่างสม่ำเสมอ การสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ ศรัทธา ก็เชื่อมั่นว่า ท่านจะคุ้มครอง ปกป้องให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง สามารถไปช่วยเหลือผู้ประสบเหตุได้ทันเหตุการณ์และช่วยให้รอดชีวิตได้ การเตรียมความพร้อมนี้ หมายรวมถึงความตั้งใจที่จะช่วยให้ถึงที่สุด จนถึงวินาทีสุดท้าย อีกทั้งต้องเตรียมคำพูดให้กำลังใจ ให้ความมั่นใจว่าผู้ประสบเหตุมีโอกาสรอดปลอดภัย

- **ขณะเผชิญเหตุ** ต้องมีสติกำกับตลอดเวลาเพราะเป็นการปฏิบัติงานกับชีวิตและการรอดชีวิตของผู้อื่น คิดเสมอว่าต้องช่วยเหลือผู้ประสบเหตุให้ได้ สำหรับกรณีที่ไม่สามารถช่วยได้ด้วย ก็สามารถช่วยให้ผู้ประสบภัยจากไปอย่างสบาย ด้วยการให้ผู้ประสบเหตุพนมมือ ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ คุณงามความดีที่ได้ทำมา ส่งผลให้

คลายความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ไปสู่ความสงบสุข สุกติภูมิตามวิสัยของท่าน ทั้งนี้จะเตือนตัวเองตลอดเวลา อย่าได้ประมาทในการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตเพราะอุบัติเหตุเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

- **หลังเผชิญเหตุ** จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับเทวอาจารย์ทั้งหลาย ที่เมตตาช่วยเหลือให้การปฏิบัติงานผ่านพ้น สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รู้สึกริบัติมีความสุขที่ได้ช่วยผู้ประสบเหตุพ้นจากสภาวะเดือดร้อน เจ็บป่วย ในกรณีที่ช่วยไม่ได้ผู้ประสบเหตุเสียชีวิตก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พร้อมทั้งปล่อยวางและปลงกับสภาพที่เจอและระลึกว่า ชีวิตเป็นเช่นนี้เอง

อย่างไรก็ตาม ข้อคำถามจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ หลักมรณานุสติและการเจริญมรณานุสติ นั้น ผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านตอบว่าไม่ทราบ ไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคยและเชื่อว่าตนเองไม่มีหลักธรรมมรณานุสติ รวมทั้งไม่เคยเจริญมรณานุสติ ในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังจากเผชิญเหตุ แต่เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงความเชื่อ ความศรัทธาในการปฏิบัติงาน การให้สัมภาษณ์ตามข้อคำถามอื่นๆ และการพูดคุยทั่วๆไปเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวและการปฏิบัติงาน ผู้ให้สัมภาษณ์จะกล่าวถึงการทำงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยว่ามาทำงานด้วยใจ ทำงานเพราะอยากช่วยเหลือผู้ประสบภัย ทำงานด้วยศรัทธาในพระโพธิสัตว์ เจ้าแม่กวนอิม หลวงปู่อินทร์ (พระอินทร์) เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเอาหลักธรรมมรณานุสติที่เกี่ยวข้องและยึดโยงกับการปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัยซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าและสรุปไว้แล้วคือ ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา ระลึกถึงสาเหตุของการตาย การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น เมื่อนึกถึงความตาย รู้เท่าทัน จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เกิดความสลด ไม่สังเวชใจ เพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร การระงับความโลภ โกรธ หลง ไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว และการเตรียมตัวตาย มาแจกแจงเป็นข้อคำถามจำนวน ๑๐ ข้อ โดยกำหนดระดับการเกื้อกูลของหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยเป็นคะแนน ดังนี้

ระดับเกื้อกูลดีมากคือ ๕ คะแนน

ระดับเกื้อกูลดีคือ ๔ คะแนน

ระดับเกื้อกูลปานกลางคือ ๓ คะแนน

ระดับเกื้อกูลน้อยคือ ๒ คะแนน

ระดับเกื้อกูลน้อยมากคือ ๑ คะแนน และ

ระดับไม่เกื้อกูลคือ ๐ คะแนน

ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบตามข้อคำถามที่แจกแจงไว้โดยระบุระดับการเกื้อกูลหรืออีกนัยหนึ่งคือการบูรณาการของหลักธรรมมรณานุสติแต่ละข้อในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ ด้วยข้อมูลชุดเดียวกัน ดังตารางแจกแจงหลักธรรมมรณานุสติกำหนดระดับการเกื้อกูลการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปว่า หลักธรรมมรณานุสติได้บูรณาการไว้ในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยของผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ เพียงใด

หลักมรณานุสติ	ระดับเกื้อกูลในการปฏิบัติงานกุชีพบรรเทาสาธารณภัย					
	ดีมาก (5 คะแนน)	ดี (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	น้อย (2 คะแนน)	น้อยมาก (1 คะแนน)	ไม่เกื้อกูล (0 คะแนน)
ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต						
ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา						
ระลึกถึงสาเหตุของการตาย						
การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น						
เมื่อนึกถึงความตาย รู้เท่าทันจิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เกิดความสลด ไม่สังเวชใจ						
เพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี						
บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร						
การระงับความโลภ โกรธ หลง						
ไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว						
การเตรียมตัวตาย						

จากตารางแจกแจงหลักธรรมมรณานุสติข้างต้น ผู้วิจัยได้นำไปสำรวจความคิดเห็นด้วยการสัมภาษณ์อาสาสมัครผู้ปฏิบัติการกุชีพและบรรเทาสาธารณภัยในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างเดิม และมีผลการสำรวจภาคสนาม ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษากลับพบว่า อาสาสมัครผู้ปฏิบัติงานกุชีพและบรรเทาสาธารณภัยทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ ล้วนมีหลักมรณานุสติ กำกับอยู่ อีกทั้งการแจ้งให้ผู้สัมภาษณ์ทราบว่าทุกท่านล้วนมีหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงาน และได้ใช้หลักธรรมมรณานุสติในกระบวนการกุชีพและบรรเทาสาธารณภัย นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านล้วนประหลาดใจและดีใจ

ผลการประมวลค่าตัวเลขโดยการนำคำตอบจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่ระบุระดับการเกื้อกูลว่า หลักธรรมมรณานุสติแต่ละข้อเกื้อกูลการปฏิบัติงานระดับดีมาก ดี ปานกลาง น้อย น้อยมาก

หรือไม่ก็ถือฤกษ์ จากนั้นนำคำตอบมาประมวลตามคะแนนที่กำหนดไว้ มาหาค่าเฉลี่ย โดยแยกเป็นระดับ หัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ ทั้งในขณะก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ ของการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ดังปรากฏในตารางที่ ๑ ผลการศึกษา พบว่าในภาพรวม หลักธรรมมรณานุสติได้มีการบูรณาการไว้ใน การปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพ และบรรเทาสาธารณภัย ในลักษณะถือฤกษ์การปฏิบัติงานหรือกำกับการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง จนถึงมาก

ทั้งนี้หลักธรรมมรณานุสติที่บูรณาการไว้ใน การปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพ และบรรเทาสาธารณภัย ๓ อันดับแรก คือ

- (๑) ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจ เกี่ยวกับ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา
- (๒) การเพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี และ
- (๓) บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร

ส่วนหลักธรรมมรณานุสติที่ได้มีการบูรณาการไว้ น้อย ๓ อันดับสุดท้ายในการปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย คือ

- (๑) การระลึกถึงสาเหตุของการตาย
- (๒) การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น และ
- (๓) การระงับความโลภ โกรธ หลง

นอกจากนี้ หัวหน้าชุดปฏิบัติการได้บูรณาการหลักธรรมมรณานุสติเข้าไว้ใน การปฏิบัติงานในกระบวนการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยมากกว่าผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด) ทั้งในระยก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยทั้งหัวหน้าชุดปฏิบัติการและผู้ปฏิบัติการได้บูรณาการหลักธรรมมรณานุสติไว้ ในช่วงหลังเผชิญเหตุ มากกว่าระยก่อนเผชิญเหตุ และขณะเผชิญเหตุ ตามลำดับ

กล่าวได้ว่า ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยล้วนมีหลักธรรมมรณานุสติกำกับหรือถือฤกษ์การปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ได้บูรณาการหลักธรรมมรณานุสติไว้ใน การปฏิบัติงานและกระบวนการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย แม้ว่าจะไม่ตระหนักหรือทราบว่าตนเองมีหลักธรรมมรณานุสติในการปฏิบัติงานก็ตาม อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักธรรมมรณานุสติในการดำเนินชีวิต อาจจะมีไม่เต็มที่นักเพราะอาสาสมัครบางท่าน ยังคงมีวิถีชีวิตในทิศทางที่ยังประมาทอยู่

ตารางที่ ๑ หลักมรณานุสติที่เกื้อกูลการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

หลักมรณานุสติ	ระดับเกื้อกูลการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย (คะแนนเต็ม ๕)						รวม
	ก่อนเผชิญเหตุ		ขณะเผชิญเหตุ		หลังเผชิญเหตุ		
	หัวหน้า ชุด	ผู้ปฏิบัติ การ	หัวหน้า ชุด	ผู้ปฏิบัติ การ	หัวหน้า ชุด	ผู้ปฏิบัติ การ	
ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต	๔.๐	๓.๘	๔.๐	๔.๔	๓.๗	๓.๘	๒๓.๗
ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา	๕.๐	๔.๔	๕.๐	๔.๒	๕.๐	๔.๔	๒๘.๐
ระลึกถึงสาเหตุของการตาย	๓.๐	๓.๐	๓.๐	๒.๒	๔.๐	๓.๔	๑๘.๖
การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น	๔.๗	๓.๔	๔.๓	๓.๐	๔.๗	๔.๔	๒๐.๒
เมื่อนึกถึงความตาย รู้เท่าทัน จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เกิดความสลด ไม่สังเวชใจ	๓.๗	๓.๔	๓.๗	๔.๔	๔.๐	๓.๘	๒๓.๐
เพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี	๕.๐	๔.๐	๕.๐	๔.๔	๕.๐	๔.๔	๒๗.๘
บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร	๕.๐	๓.๖	๕.๐	๔.๒	๕.๐	๔.๒	๒๗.๐
การระงับความโลภ โกรธ หลง	๓.๗	๔.๔	๓.๓	๒.๔	๓.๓	๓.๒	๒๑.๑
ไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว	๔.๐	๔.๒	๔.๓	๓.๖	๔.๓	๓.๘	๒๔.๒
การเตรียมตัวตาย	๒.๙	๓.๒	๑.๗	๔.๐	๒.๓	๓.๖	๒๓.๘
รวม	๔๑.๐	๓๗.๔	๓๙.๓	๓๔.๒	๔๑.๓	๓๙.๐	

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย” เป็นการศึกษาวิจัยเอกสารจากข้อมูลปฐมภูมิ คือคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (พระไตรปิฎก วิมุตติมรรค และวิสุทธิมรรค) ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ (รายงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์) และศึกษาวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ในจังหวัดพะเยา

๕.๑ สรุป

๑) หลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์วิมุตติมรรค มุ่งให้เอาสติมาระลึกถึงความตายและสาเหตุที่ทำให้เกิดความตาย ใช้ปัญญาพิจารณาคือความตายมีแก่ตนและคนอื่น ให้เห็นถึงธาตุแท้ของชีวิตหรือความตายว่าการตายเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เมื่อมีชีวิตก็อยู่อย่างรู้เท่าทันและเมื่อจะลาบก็พร้อมที่จะจากไปด้วยสติปัญญาอย่างผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทของชีวิตต่อสรรพสิ่ง หลักมรณานุสติคือ ยึดความตาย การบริกรรม และการพิจารณาสาเหตุที่ทำให้เกิดความตาย หลักทั้งสามเป็นสิ่งที่ตั้งของจิตใจ เพื่อให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิและมีชีวิตอยู่เป็นสุข

๒) หลักมรณานุสติเกื้อกูลต่อการปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย ทั้งขณะก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังจากเผชิญเหตุ กล่าวคือ การตั้งสติไม่ประมาทในการเตรียมพร้อมไปเผชิญกับความฉุกเฉินเฉียดตาย ทั้งสภาพร่างกาย วัสดุอุปกรณ์ และเตรียมใจเผชิญเหตุฉุกเฉินที่มีสถานะไม่สบายทั้งกายและใจ การเตรียมใจด้วยการนึกถึงมรณานุสติที่เกี่ยวข้องด้วยทุกข์กังวล ความกลัว อุเบกขา และปัญญาคือการใช้ปัญญาพิจารณาถึงความตายอันจะมีแก่ตนและคนอื่น ให้เห็นถึงธาตุแท้ของชีวิตหรือความตายว่าการตายนั่นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร เพราะสังขารทั้งหลายในโลกล้วนไม่เที่ยง เพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกผูกพันกับเหตุที่เผชิญ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตตามปกติ

๓) การตระหนักถึงและการเจริญมรณานุสติ แล้วประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตในสภาวะปกติ ก็จะมีส่งผลประโยชน์สูงสุดต่อผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งอาสาด้วยจิตเป็นกุศลในการช่วยผู้ประสบเหตุ กุศลเจตนาต้องส่งผลดีให้เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติชอบ เมื่อผู้ปฏิบัติงานเผชิญกับการเสียชีวิตหรือไม่สามารถช่วยชีวิตผู้ประสบเหตุได้ นั้นเพื่อไม่ให้ความตายมาสร้างทุกข์จึงต้องรักษาจิตใจให้สงบด้วยการปฏิบัติมรณานุสติ คือการระลึกถึงความตายอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความไม่ประมาทในกิจทั้งปวง แล้วจะได้สร้างบุญบารมีความดีใส่ตัวเองก่อนความตาย เมื่อได้เข้าใจความจริงของชีวิต คือเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปเป็นธรรมดา ทำให้จิตใจหนักแน่น มั่นคงไม่หวั่นไหว ทำให้รู้ชัดว่าชีวิตมีความตายและสาเหตุที่ทำให้ตายมีอยู่รอบตัว ความตายอาจ

เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ โดยไม่มีเครื่องหมายบอกให้ทราบล่วงหน้า จึงต้องคิดเตือนใจตนไม่ให้เป็นผู้ประมาทในการสร้างชีวิต ด้วยการสร้างบารมีทาน ศีล สมาธิให้มาก มีสิ่งใดที่ยังไม่ได้สร้างก็รีบชวนชวนทำให้มากขึ้น ด้วยการทำดี คิดดี พูดดี และรู้ถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ

๔) มรณานุสติ คือการระลึกถึงความตายที่ตนจะต้องประสบอยู่เนืองๆนั้น หากผู้ปฏิบัติงานกุศลกุศลบรรเทาสาธารณภัย น้อมนำมาปฏิบัติในการออกเหตุสม่าเสมอ ย่อมมีโอกาสเกิดภาวะสังเวชสลดใจ เป็นกัมมัญฐานขั้นสูงสุด เพราะว่าเมื่อระลึกถึงความตายที่ประสบอย่างใกล้ชิดบ่อยครั้งเป็นอารมณ์แล้ว จิตก็จะสลดสังเวชถอนจากอารมณ์อื่นๆ

๕) ความเชื่อที่เป็นหลักสำคัญทางพุทธศาสนาคือ ความเชื่อในไตรสรณะคมน์ ได้แก่ ความเชื่อในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ (พระรัตนตรัย) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับจิตอาสาหรืออาสาสมัคร เริ่มจาก “จาคะ” ซึ่งเป็นการเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบเอาแต่ตัว ช่วยบุคคลอื่นให้พ้นจากความลำบาก การช่วยให้บุคคลอื่นให้ได้รับความสะดวกสบาย การช่วยกระทำความดีที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นเป็นการกระทำที่เกิดจากจิตใจที่ต้งาม เป็นกุศล เพราะ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ กุศลจิตเริ่มจากขั้นทาน ซึ่งเป็นการสละวัตถุสิ่งของให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น ขั้นศีลซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบ ที่เนื่องกับกาย วาจา และขั้นภาวนาซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลส จนกระทั่งดับหมดสิ้น ไม่เกิดขึ้นอีกเลย

๖) หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสาหรืออาสาสมัคร ของพุทธศาสนิกาย หินยาน ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ อธิปไตย ๔ ขรรษาธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ สาธารณธรรม ๖ สปัปฺริสทาน ๘ บนพื้นฐานของศีล การเจริญสมาธิ และปัญญา

๗) หลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่เป็นต้นแบบและแนวทางในการปฏิบัติงานในลักษณะจิตอาสาหรืออาสาสมัครของพุทธศาสนิกายมหายาน ได้แก่ คุณลักษณะของพระโพธิสัตว์ บารมี ๑๐ ประการ จริยธรรม ๑๐ และมหาปณิธาน

๘) การปฏิบัติงานอาสาสมัครกุศลกุศลบรรเทาสาธารณภัย กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา พบว่า ทั้ง ๕ หน่วยงาน (มูลนิธิลีลือชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกุฎกกลาง หน่วยกู้ภัยท้าวทอง) ซึ่งปฏิบัติงานในระดับการกุศลขั้นต้น (Basic Life Support, BLS) หรือการช่วยชีวิตระดับพื้นฐาน คือ การช่วยเหลือขั้นต้นให้ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินรอดชีวิตหรือลดความพิการและอันตรายต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยโดยอาสาสมัคร หรืออาสาสมัครฉุกเฉินการแพทย์ (อพพ.) ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการกุศลขั้นต้นมาแล้ว และมีอุปกรณ์กู้ชีพขั้นต้นรวมทั้งยานพาหนะตามที่สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) กำหนด นั้น การตัดสินใจเข้าร่วมปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกิดจากแรงจูงใจจากตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม หลักธรรมที่เป็นหลักยึดถือในการปฏิบัติงาน คือเมตตา ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น มีพิธีกรรมเคารพเทวอาจารย์ เช่น พระแม่กวนอิม พระอรหันต์จิ้งจอก บูรพาจารย์ ไต๋ฮงกง เป็นหลัก ทั้งนี้บางหน่วยงานมีเพิ่มตามความเชื่อและความเคารพศรัทธา เช่น หลวงปู่อินทร์ (พระอินทร์) ฝั่ฝั่ฝั่ที่ดั่งศาลไว้ในพื้นที่ ความเชื่อและความศรัทธาเกิดจากความเลื่อมใสในจริยาวัตรของเทวอาจารย์ทั้งหลาย นอกจากนี้ ศรัทธาและความเชื่อเป็นผลมาจากความต้องการส่วนบุคคลที่จะปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยบรรเทาความเจ็บป่วยของตนเอง ของคนในครอบครัว รวมทั้งทดแทนหรือชดเชยความประพฤติไม่เหมาะสมของตนเอง ด้วยเชื่อมั่นในบุญบารมีทางเมตตาธรรมของเทวอาจารย์ทั้งหลาย การแสดงออกซึ่งความเคารพ ศรัทธา คือการกราบไหว้ การเซ่นไหว้ด้วยผลไม้

การทำความสะอาด และอธิษฐานจิตที่จะมุ่งทำความดี คิดดี พูดดี ทำดี ขอความดีความเมตตาของท่านคุ้มครองป้องกันให้ปลอดภัย ไม่มีอุปสรรคในการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ นอกจากนี้ หลักธรรมความเชื่อที่ระบุเพิ่มเติม คือ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (กฎของไตรลักษณ์) ความเมตตากรุณา ไม่ประมาท สติสัมปชัญญะ มงคล ๓๘ หลักคิดที่เป็นเหตุผล (โยนิโสมนสิการ) รวมทั้งเชื่อมั่นในเรื่องของกรรม กล่าวคือ เชื่อมั่นในเจตนาดีของตนเอง มั่นใจว่าไม่ได้กระทำในสิ่งที่เป็นความชั่วร้าย ดังนั้นสิ่งดีงามน่าจะย้อนกลับมาหาตนเอง อีกทั้งปลงกับสภาพที่เจอทุกวันในขณะออกเหตุจึงยึดมั่นในความไม่ประมาท

๔) ผลการบูรณาการหลักมรณานุสติในการปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในภาพรวมของคำตอบเกี่ยวกับความตาย คือ ทุกชีวิตมีเกิดแก่เจ็บ ตาย เป็นเรื่องปกติ เป็นธรรมชาติ เกิดมาก็ต้องตายทุกคน เร็วช้าแตกต่างกันไป ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หมดเวรหมดกรรมก็ต้องตาย ความตายคือการจบสิ้นทุกอย่าง การหยุด และการเหลือเพียงความดีและชื่อเสียง ร่างกายคนเรามีอวัยวะครบ ๓๒ ประกอบไปด้วยความไม่สวยไม่งาม แต่การใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดตอบว่าไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคยกับมรณานุสติ แต่เมื่อนำหลักธรรมมรณานุสติมาแจจแจงเป็นข้อคำถามแล้วให้ตอบโดยกำหนดระดับการเกื้อกูลในการปฏิบัติงาน พบว่า อาสาสมัครผู้ปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยทั้งระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ ล้วนมีหลักมรณานุสติที่ใช้อยึดมั่นในการปฏิบัติงาน โดยหัวหน้าชุดปฏิบัติการได้บูรณาการหลักมรณานุสติเข้าไปในกระบวนการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัยมากกว่าผู้ปฏิบัติการ ทั้งในระยะก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ ทั้งนี้หลักธรรมมรณานุสติได้บูรณาการไว้ในการปฏิบัติงานทั้งหัวหน้าชุดปฏิบัติการและผู้ปฏิบัติการเมื่ออยู่ในช่วงหลังเผชิญเหตุ มากกว่าระยะก่อนเผชิญเหตุ และขณะเผชิญเหตุ ตามลำดับ สำหรับหลักธรรมมรณานุสติที่ได้มีการบูรณาการไว้ในการปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ๓ อันดับแรก คือ (๑) ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา (๒) การเพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี และ(๓) บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ส่วนหลักธรรมมรณานุสติที่ได้มีการบูรณาการไว้ น้อย ๓ อันดับจากท้ายสุด คือ (๑) การระลึกถึงสาเหตุของการตาย (๒) การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น และ(๓) การระงับความโลภ โกรธ หลง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

(๑) ควรนำหลักธรรมมรณานุสติและการเจริญมรณานุสติ ผนวกไว้เป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ในการอบรมด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย โดยเฉพาะอบรมให้กับอาสาสมัคร ซึ่งส่วนใหญ่มีความตั้งใจ มีเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น แต่ยังมีภูมิชีวิตด้านจิตใจไม่เพียงพอเมื่อต้องเผชิญเหตุส่งผลให้เกิดผลกระทบทางลบต่อการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข

(๒) สนับสนุนให้เกิดรูปแบบการทำบุญ ด้วยการบริจาควัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งวัสดุสิ้นเปลือง เช่น ผ้าดิบห่อศพ ถุงซิปลใส่ศพ ถุงมือยาง และอุปกรณ์ราคาแพง เช่น อุปกรณ์พิเศษชนิดตัดถ่างและส่องสว่าง ชุดอุปกรณ์ประดาน้ำ

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑

พระราชบัญญัติ

การแพทย์ฉุกเฉิน

พ.ศ. ๒๕๕๑

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑

เป็นปีที่ ๖๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ

ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการแพทย์ฉุกเฉิน

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๕ ประกอบกับมาตรา ๔๑ และมาตรา ๔๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๑”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“การแพทย์ฉุกเฉิน” หมายความว่า การปฏิบัติการฉุกเฉิน การศึกษา การฝึกอบรม การค้นคว้า และการวิจัยเกี่ยวกับการประเมิน การจัดการ การบำบัดรักษาผู้ป่วยฉุกเฉิน และการป้องกันการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นฉุกเฉิน

“ผู้ป่วยฉุกเฉิน” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับบาดเจ็บหรือมีอาการป่วยกะทันหัน ซึ่งเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตหรือการทำงานของอวัยวะสำคัญ จำเป็นต้องได้รับการประเมิน การจัดการ และการบำบัดรักษาอย่างทันที่เพื่อป้องกันการเสียชีวิตหรือการรุนแรงขึ้นของการบาดเจ็บหรืออาการป่วยนั้น

“สถานพยาบาล” หมายความว่า สถานพยาบาลของรัฐ สถานพยาบาลสภาวิชาชีพ สถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล และสถานพยาบาลอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

“สถานพยาบาลของรัฐ” ให้หมายความรวมถึงสถานพยาบาลในกำกับของรัฐด้วย

“ปฏิบัติการฉุกเฉิน” หมายความว่า การปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉินนับแต่การรับรู้ถึงภาวะการเจ็บป่วยฉุกเฉินจนถึงการดำเนินการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการบำบัด รักษาให้พ้นภาวะฉุกเฉิน ซึ่งรวมถึงการประเมิน การจัดการ การประสานงาน การควบคุม คุณแล การติดต่อสื่อสาร การลำเลียงหรือขนส่ง การตรวจวินิจฉัย และการบำบัดรักษาพยาบาลผู้ป่วยฉุกเฉินทั้งนอกสถานพยาบาลและในสถานพยาบาล

“หน่วยปฏิบัติการ” หมายความว่า หน่วยงานหรือองค์กรที่ปฏิบัติการฉุกเฉิน

“ผู้ปฏิบัติการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉินตามที่คณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉินกำหนด

“สถาบัน” หมายความว่า สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนการแพทย์ฉุกเฉิน

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน

“เลขาธิการ” หมายความว่า เลขาธิการสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

“พนักงาน” หมายความว่า พนักงานของสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

“ลูกจ้าง” หมายความว่า ลูกจ้างของสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกประกาศ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

ประกาศนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

คณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน

มาตรา ๕ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉิน” เรียกโดยย่อว่า “กพฉ.” ประกอบด้วย

- (๑) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นประธานกรรมการ
- (๒) กรรมการโดยตำแหน่งจำนวนสี่คน ได้แก่ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการสำนักงานประกันสังคม และเลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
- (๓) กรรมการผู้แทนแพทยสภาจำนวนสองคน โดยอย่างน้อยต้องเป็นแพทย์ผู้มีความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมสาขาเวชศาสตร์ฉุกเฉินจำนวนหนึ่งคน
- (๔) กรรมการผู้แทนสภาการพยาบาลจำนวนหนึ่งคน
- (๕) กรรมการผู้แทนสถานพยาบาลซึ่งเลือกกันเองจำนวนสองคน โดยเป็นผู้แทนจากสถานพยาบาลของรัฐและเอกชนประเภทละหนึ่งคน
- (๖) กรรมการผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเลือกกันเองจำนวนสองคน
- (๗) กรรมการผู้แทนองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรและมีบทบาทด้านบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงสถานพยาบาลที่เป็นนิติบุคคลซึ่งเลือกกันเองจำนวนสองคน
- (๘) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านการเงินและบัญชี ด้านกฎหมาย ด้านการแพทย์ฉุกเฉิน และด้านอื่นที่เป็นประโยชน์ จำนวนไม่เกินสี่คน

ให้เลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้เลขาธิการแต่งตั้งพนักงานไม่เกินสองคน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

มาตรา ๖ การเลือกหรือแต่งตั้งกรรมการตามมาตรา ๕ (๕) (๖) (๗) และ (๘) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

มาตรา ๗ กรรมการตามมาตรา ๕ (๕) (๖) (๗) และ (๘) ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (๑) มีสัญชาติไทย
- (๒) อายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์และไม่เกินเจ็ดสิบปีบริบูรณ์
- (๓) ไม่เคยถูกลงโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

มาตรา ๘ กรรมการตามมาตรา ๕ (๕) (๖) (๗) และ (๘) มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสามปี และอาจได้รับเลือกหรือแต่งตั้งใหม่อีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันไม่ได้

เมื่อครบกำหนดวาระตามวรรคหนึ่ง หากยังมีได้มีการเลือกหรือแต่งตั้งกรรมการตามมาตรา ๕ (๕) (๖) (๗) และ (๘) ขึ้นใหม่ ให้กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่ากรรมการซึ่งได้รับเลือกหรือได้รับแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

เมื่อกรรมการจะพ้นตำแหน่งตามวาระ ให้ดำเนินการเลือกหรือแต่งตั้งกรรมการประเภทเดียวกันแทนก่อนวันครบวาระไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

ในกรณีที่กรรมการตามวรรคหนึ่งพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ให้ดำเนินการเลือกหรือแต่งตั้งกรรมการประเภทเดียวกันแทนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งกรรมการว่างลง และให้ผู้ได้รับเลือกหรือแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งตนแทน

ในกรณีที่วาระของกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระเหลืออยู่ไม่ถึงเก้าสิบวัน จะไม่ดำเนินการเลือกหรือแต่งตั้งกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างนั้นก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ กพจ. ประกอบด้วยกรรมการเท่าที่เหลืออยู่

มาตรา ๙ นอกจากการพ้นตำแหน่งตามวาระ กรรมการตามมาตรา ๕ (๕) (๖) (๗) และ (๘) พ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๗
- (๔) เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ

(๕) กพล. ไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ในให้ออกเพราะบกพร่องต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือหย่อนความสามารถ

มาตรา ๑๐ การประชุม กพล. ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุม กพล. ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้ที่ประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

ในการปฏิบัติหน้าที่ ประธานกรรมการหรือกรรมการผู้ใดมีส่วนได้เสียโดยตรงหรือโดยอ้อมในเรื่องที่ กพล. พิจารณา ให้ประธานกรรมการหรือกรรมการผู้นั้นแจ้งให้ที่ประชุมทราบ และให้ที่ประชุมพิจารณาว่ากรรมการผู้นั้นสมควรจะอยู่ในที่ประชุมหรือมีมติในการประชุมเรื่องนั้นได้หรือไม่ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ กพล. กำหนด

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๑ กพล. มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) กำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับระบบการแพทย์ฉุกเฉิน
- (๒) เสนอแนะหรือให้คำปรึกษาคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายด้านการแพทย์ฉุกเฉิน
- (๓) เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคอันเกิดจากการดำเนินงานเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉินต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา

(๔) กำหนดนโยบายการบริหารงาน ให้ความเห็นชอบแผนการดำเนินงานและอนุมัติแผนการเงินของสถาบัน

(๕) ควบคุมดูแลการดำเนินงานและการบริหารงานทั่วไป การจัดตั้งและยกเลิกสำนักงานสาขา ตลอดจนออกข้อบังคับ ระเบียบ หรือประกาศเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไป การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน การติดตามประเมินผลและการดำเนินการอื่นของสถาบัน

(๖) ออกข้อบังคับเกี่ยวกับการรับรององค์กรและหลักสูตรการศึกษาหรือฝึกอบรม ผู้ปฏิบัติการ และการให้ประกาศนียบัตรหรือเครื่องหมายวิทยฐานะแก่ผู้ผ่านการศึกษาหรือฝึกอบรม เว้นแต่การดังกล่าวจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และการสาธารณสุขเป็นการเฉพาะ ก็ให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น

(๓) ออกข้อบังคับเกี่ยวกับการให้เข็มเชิดชูเกียรติเพื่อมอบให้แก่บุคคลผู้สนับสนุนกิจการด้านการแพทย์ฉุกเฉิน

(๔) ดำเนินการให้มีระบบสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการประสานงานและการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉิน

(๕) ดำเนินการให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการฉุกเฉิน

(๖) ออกระเบียบเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน และการรักษาเงินกองทุน รวมทั้งการจัดการผลประโยชน์ตามมาตรา ๓๖

(๗) ให้ความเห็นชอบการกำหนดค่าบริการทางการแพทย์ฉุกเฉินและการดำเนินกิจการของสถาบัน

(๘) สรรหา แต่งตั้ง ประเมินผลการปฏิบัติงานและถอดถอนเลขาธิการ

(๙) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นหรือตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

มาตรา ๑๒ กพล. มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือที่ปรึกษาเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามที่ กพล. มอบหมาย

ให้นำความในมาตรา ๑๐ มาใช้บังคับกับการประชุมคณะอนุกรรมการโดยอนุโลม

มาตรา ๑๓ ให้ประธานกรรมการ กรรมการ ประธานอนุกรรมการ หรืออนุกรรมการได้รับประโยชน์ตอบแทนตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

หมวด ๒

สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ

มาตรา ๑๔ ให้จัดตั้งสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติขึ้นเป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน หรือไม่เป็นรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณหรือกฎหมายอื่น เรียกโดยย่อว่า “สพฉ.”

ให้สถาบันมีฐานะเป็นนิติบุคคลและอยู่ในกำกับของรัฐมนตรี

กิจการของสถาบันไม่อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วย
แรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน แต่พนักงานและ
ลูกจ้างของสถาบันต้องได้รับประโยชน์ตอบแทนไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายดังกล่าว

มาตรา ๑๕ ให้สถาบันมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) จัดทำแผนหลักเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉินเสนอต่อ กพฉ.
- (๒) จัดทำมาตรฐานและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับระบบการแพทย์ฉุกเฉินเสนอต่อ กพฉ. รวมทั้ง
กำหนดเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติการฉุกเฉินตามมาตรฐานและหลักเกณฑ์ที่ กพฉ. กำหนด
- (๓) จัดให้มีระบบปฏิบัติการฉุกเฉิน รวมถึงการบริหารจัดการและการพัฒนาระบบสื่อสาร
และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการฉุกเฉิน
- (๔) ศึกษา ค้นคว้า วิจัยและพัฒนา รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ทางการแพทย์ฉุกเฉิน
- (๕) จัดให้มีการศึกษาและฝึกอบรมการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉิน
- (๖) ประสานงาน ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติการฉุกเฉิน
- (๗) เป็นศูนย์กลางประสานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ
ที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉิน
- (๘) เรียกเก็บค่าบริการทางการแพทย์ฉุกเฉินและการดำเนินกิจการของสถาบัน
- (๙) รับผิดชอบงานธุรการของ กพฉ. หรือปฏิบัติการอื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้
หรือกฎหมายอื่น หรือที่ กพฉ. มอบหมาย

มาตรา ๑๖ รายได้ของสถาบัน ประกอบด้วย

- (๑) เงินอุดหนุนทั่วไปที่รัฐบาลจัดสรรให้ตามความเหมาะสม
- (๒) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้
- (๓) เงินหรือทรัพย์สินอื่นที่ตกเป็นของสถาบัน
- (๔) รายได้จากค่าบริการทางการแพทย์ฉุกเฉินและการดำเนินกิจการของสถาบัน
- (๕) ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินตาม (๑) (๒) (๓) และ (๔)

เงินและทรัพย์สินของสถาบันไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังเป็นรายได้ของแผ่นดินตามกฎหมาย
ว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

มาตรา ๑๓ ทรัพย์สินของสถาบันไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี บุคคลใดจะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับสถาบันในเรื่องทรัพย์สินของสถาบันมิได้

บรรดาทรัพย์สินที่สถาบันได้มาโดยมีผู้บริจาคให้ หรือได้มาโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้ของสถาบัน ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสถาบัน เว้นแต่บรรดาอสังหาริมทรัพย์ที่สถาบันได้มาโดยใช้เงินรายได้ตามมาตรา ๑๖ (๑) ให้ตกเป็นราชพัสดุ แต่สถาบันมีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์

ให้สถาบันมีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินของสถาบัน

มาตรา ๑๔ การเก็บรักษาและการใช้จ่ายเงินของสถาบันให้เป็นไปตามระเบียบที่ กพท. กำหนด และต้องจัดให้มีการตรวจสอบภายในเกี่ยวกับการเงิน การบัญชีและการพัสดุของสถาบัน ตลอดจนรายงานผลการตรวจสอบให้ กพท. ทราบอย่างน้อยปีละครั้ง

ให้สถาบันจัดทำงบการเงินซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยงบดุลและบัญชีทำการส่งผู้สอบบัญชีภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปี

ในทุกรอบปีให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินหรือบุคคลภายนอกตามที่ กพท. แต่งตั้งด้วยความเห็นชอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้สอบบัญชีและประเมินผลการใช้จ่ายเงินและทรัพย์สินของสถาบัน โดยให้แสดงความคิดเห็นเป็นข้อวิเคราะห์ว่าการใช้จ่ายดังกล่าว เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ประหยัด และได้ผลตามเป้าหมายเพียงใด แล้วทำรายงานผลการสอบบัญชีเสนอต่อ กพท.

ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปี ให้สถาบันทำรายงานประจำปีเสนอต่อ กพท. และรัฐมนตรีเพื่อทราบ โดยแสดงงบการเงินและบัญชีทำการที่ผู้สอบบัญชีรับรองว่าถูกต้องแล้ว พร้อมทั้งรายงานของผู้สอบบัญชี รวมทั้งแสดงผลงานของสถาบันในปีที่ผ่านมาด้วย

มาตรา ๑๕ ให้สถาบันมีเลขาธิการคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารงานของสถาบัน ขึ้นตรงต่อ กพท. มีหน้าที่ควบคุมดูแลโดยทั่วไปซึ่งงานของสถาบัน และเป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานและลูกจ้าง

ให้ กพท. เป็นผู้คัดเลือกเพื่อแต่งตั้งและถอดถอนเลขาธิการ

หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกเลขาธิการ ให้เป็นไปตามที่ กพท. ประกาศกำหนด

มาตรา ๒๐ เลขานุการต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (๑) มีสัญชาติไทย
- (๒) อายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์และไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์
- (๓) สามารถทำงานให้แก่สถาบันได้เต็มเวลา
- (๔) ไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน
- (๕) ไม่เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยล้มละลายโดยทุจริต
- (๖) ไม่เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

(๗) ไม่เป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือเคยต้องคำพิพากษาให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๘) ไม่เป็นผู้บริหารหรือพนักงานของรัฐวิสาหกิจ

(๙) ไม่เป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้าง ซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำของราชการ ส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

(๑๐) ไม่เป็นข้าราชการการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น

(๑๑) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือบริษัทมหาชนจำกัด เพราะทุจริตต่อหน้าที่

(๑๒) มีคุณสมบัติหรือไม่มีลักษณะต้องห้ามอย่างอื่นตามที่ กพฉ. กำหนด

มาตรา ๒๑ ให้เลขานุการมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกันมิได้

เมื่อตำแหน่งเลขานุการว่างลงและยังไม่มีแต่งตั้งเลขานุการคนใหม่ ให้ กพฉ. แต่งตั้งกรรมการหรือพนักงานของสถาบันคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทน

ในกรณีที่เลขานุการไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองเลขานุการที่ กพฉ. กำหนดเป็นผู้รักษาการแทน แต่ถ้าไม่มีรองเลขานุการหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ กพฉ. แต่งตั้งพนักงานของสถาบันคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทน

มาตรา ๒๒ เลขานุการพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๐

(๔) กพล. ถอดถอนจากตำแหน่ง เพราะบกพร่องต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือหย่อนความสามารถ

มติของ กพล. ให้เลขาธิการพ้นจากตำแหน่งตาม (๔) ต้องประกอบด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการที่มีอยู่โดยไม่นับรวมเลขาธิการ

มาตรา ๒๓ เงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนของเลขาธิการ ให้เป็นไปตามที่ กพล. กำหนด ตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

มาตรา ๒๔ เลขาธิการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) บริหารกิจการของสถาบันให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ มติ หรือนโยบายของ กพล.

(๒) จัดทำแผนการดำเนินงานและแผนการเงินของสถาบันเสนอ กพล. เพื่ออนุมัติ

(๓) ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล การเงิน การงบประมาณและการบริหารด้านอื่นของสถาบัน ตามข้อบังคับ ระเบียบ หรือประกาศที่ กพล. กำหนด

(๔) วางระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถาบันเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ มติ หรือนโยบายของ กพล.

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ กพล. มอบหมาย

มาตรา ๒๕ ให้เลขาธิการเป็นผู้แทนของสถาบันในกิจการของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก แต่เลขาธิการจะมอบหมายให้บุคคลใดปฏิบัติงานในเรื่องใดแทนตามระเบียบที่ กพล. กำหนดก็ได้

นิติกรรมที่กระทำโดยฝ่าฝืนมติหรือระเบียบที่ กพล. กำหนดย่อมไม่ผูกพันสถาบัน เว้นแต่ กพล. จะให้สัตยาบัน

มาตรา ๒๖ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของสถาบัน รัฐมนตรีอาจขอให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งได้แก่ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ หรือผู้ปฏิบัติงานอื่นในกระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐมาปฏิบัติงานเป็นพนักงานหรือลูกจ้างในสถาบันเป็นการชั่วคราวได้ ทั้งนี้ เมื่อได้รับอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้างของผู้นั้น แล้วแต่กรณี

เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดได้รับอนุมัติให้มาปฏิบัติงานเป็นพนักงานหรือลูกจ้างของสถาบันตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการได้รับอนุญาตให้ออกจากราชการหรือออกจากงานไปปฏิบัติงานใด ๆ และให้นับเวลาระหว่างที่มาปฏิบัติงานในสถาบันสำหรับคำนวณบำเหน็จบำนาญหรือประโยชน์ตอบแทนอื่นทำนองเดียวกันเสมือนอยู่ปฏิบัติราชการหรือปฏิบัติงานเต็มเวลาดังกล่าว แล้วแต่กรณี

มาตรา ๒๗ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา ๒๖ ขอกลับเข้ารับราชการหรือปฏิบัติงานในสังกัดเดิม ภายในกำหนดเวลาที่อนุมัติ ให้ผู้นั้นมีสิทธิได้รับบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งและรับเงินเดือนตามข้อตกลงที่ทำไว้ในการอนุมัติตามมาตรา ๒๖

หมวด ๓

การปฏิบัติการฉุกเฉิน

มาตรา ๒๘ เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของผู้ป่วยฉุกเฉิน ให้หน่วยปฏิบัติการสถานพยาบาล และผู้ปฏิบัติการ ดำเนินการปฏิบัติการฉุกเฉิน ตามหลักการดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบคัดแยกระดับความฉุกเฉินและจัดให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินตามลำดับความเร่งด่วนทางการแพทย์ฉุกเฉิน

(๒) ผู้ป่วยฉุกเฉินต้องได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินจนเต็มขีดความสามารถของหน่วยปฏิบัติการหรือสถานพยาบาลนั้นก่อนการส่งต่อ เว้นแต่มีแพทย์ให้การรับรองว่าการส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉินจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันการเสียชีวิตหรือการรุนแรงขึ้นของการเจ็บป่วยของผู้ป่วยฉุกเฉินนั้น

(๓) การปฏิบัติการฉุกเฉินต่อผู้ป่วยฉุกเฉินต้องเป็นไปตามความจำเป็นและข้อบ่งชี้ทางการแพทย์ฉุกเฉิน โดยมีให้น้ำสิทธิการประกัน การขึ้นทะเบียนสถานพยาบาล หรือความสามารถในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของผู้ป่วยฉุกเฉินหรือเงื่อนไขใด ๆ มาเป็นเหตุปฏิเสธผู้ป่วยฉุกเฉินให้ไม่ได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินอย่างทันที

หน่วยปฏิบัติการหรือสถานพยาบาลต้องควบคุมและดูแลผู้ปฏิบัติการให้ดำเนินการปฏิบัติการฉุกเฉินเป็นไปตามหลักการตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๒๙ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการฉุกเฉินให้เป็นไปตามหลักการตามมาตรา ๒๘ กพล. มีอำนาจประกาศกำหนดในเรื่อง ดังต่อไปนี้

(๑) ประเภท ระดับ อำนาจหน้าที่ ขอบเขต ความรับผิดชอบ หรือข้อจำกัดของผู้ปฏิบัติการ หน่วยปฏิบัติการ และสถานพยาบาล

(๒) หลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปฏิบัติการ หน่วยปฏิบัติการ และสถานพยาบาล

(๓) มาตรฐานการปฏิบัติการฉุกเฉิน

(๔) หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการประสานงานและการรายงานของหน่วยปฏิบัติการและสถานพยาบาลในการปฏิบัติการฉุกเฉิน รวมทั้งความพร้อมเกี่ยวกับบุคลากร พาหนะ สถานที่ และอุปกรณ์ในการปฏิบัติการฉุกเฉินและการรับผู้ป่วยฉุกเฉิน

หน่วยปฏิบัติการซึ่งปฏิบัติการฉุกเฉินตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และมาตรฐานที่ กพฉ. กำหนดตามวรรคหนึ่ง อาจได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติการฉุกเฉินหรือมีสิทธิได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากกองทุน

ในกรณีที่หน่วยปฏิบัติการใดไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และมาตรฐานที่ กพฉ. กำหนดตามวรรคหนึ่ง กพฉ. อาจสั่งไม่รับรองมาตรฐานการปฏิบัติการฉุกเฉินหรือสั่งจำกัดสิทธิหรือขอบเขตความรับผิดชอบในการปฏิบัติการฉุกเฉินตาม (๑) หรือจะสั่งงดการสนับสนุนด้านการเงินด้วยก็ได้

ในกรณีที่สถานพยาบาลใดไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข หรือมาตรฐานที่ กพฉ. กำหนดตามวรรคหนึ่ง ให้ กพฉ. แจ้งให้หน่วยงานที่ควบคุมหรือกำกับสถานพยาบาลนั้นดำเนินการให้สถานพยาบาลดังกล่าวปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยถือเป็นเงื่อนไขในการประกอบกิจการสถานพยาบาล

มาตรา ๓๐ ให้ กพฉ. กำกับดูแลให้ผู้ปฏิบัติการ หน่วยปฏิบัติการ และสถานพยาบาลปฏิบัติการฉุกเฉินให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และมาตรฐานที่กำหนด

การกำกับดูแลการปฏิบัติการของผู้ปฏิบัติการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ กพฉ. ประกาศกำหนด เว้นแต่การปฏิบัติการฉุกเฉินของผู้ปฏิบัติการที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และการสาธารณสุขก็ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๓๑ ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ปฏิบัติการ หน่วยปฏิบัติการ หรือสถานพยาบาลใดไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และมาตรฐานการปฏิบัติการฉุกเฉิน ให้ กพฉ. ดำเนินการสอบสวนเพื่อพิจารณากำหนดมาตรการตามมาตรา ๓๒

ในการสอบสวนตามวรรคหนึ่ง ให้ กพฉ. มีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำหรือแจ้งให้บุคคลใด ๆ ส่งเอกสารหรือวัตถุที่จำเป็นแก่การดำเนินการตามอำนาจและหน้าที่

มาตรา ๓๒ ในกรณีที่ผลการสอบสวนตามมาตรา ๓๑ ปรากฏว่า ผู้ปฏิบัติการหน่วยปฏิบัติการ หรือสถานพยาบาลใดไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และมาตรฐานที่กำหนด และการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้ กพฉ. ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ตักเตือนเป็นหนังสือให้ผู้ปฏิบัติการ หน่วยปฏิบัติการ หรือสถานพยาบาลนั้นปฏิบัติให้ถูกต้อง

(๒) แจ้งเรื่องไปยังผู้มีอำนาจตามกฎหมายที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินการของหน่วยปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

(๓) แจ้งเรื่องไปยังผู้มีอำนาจตามกฎหมายเพื่อพิจารณาดำเนินการทางวินัยแก่ผู้ดำเนินการสถานพยาบาลของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ

(๔) แจ้งเรื่องไปยังผู้มีอำนาจตามกฎหมายเพื่อพิจารณาดำเนินการด้านจริยธรรมกับผู้ปฏิบัติการซึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และการสาธารณสุข

หมวด ๔

กองทุนการแพทย์ฉุกเฉิน

มาตรา ๓๓ ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งในสถาบัน เรียกว่า “กองทุนการแพทย์ฉุกเฉิน” มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉิน รวมทั้งอุดหนุนหรือเป็นค่าชดเชยให้กับผู้ปฏิบัติการ หน่วยปฏิบัติการ หรือสถานพยาบาลที่ดำเนินการเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉิน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการปฏิบัติการฉุกเฉินในเขตพื้นที่หรือภูมิภาคที่ไม่มีผู้ปฏิบัติการ หน่วยปฏิบัติการ หรือสถานพยาบาลเพียงพอประกอบด้วย

เพื่อส่งเสริมการมีบทบาทตามความพร้อม ความเหมาะสม และความจำเป็นของประชาชนในท้องถิ่น ให้ กพฉ. สนับสนุนและประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ให้

องค์กรดังกล่าวเป็นผู้ดำเนินงานและบริหารจัดการระบบการแพทย์ฉุกเฉินในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ โดยอาจได้รับการอุดหนุนจากกองทุน

มาตรา ๓๔ กองทุนประกอบด้วย

(๑) เงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรให้จากงบประมาณรายจ่ายประจำปี

(๒) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้

(๓) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาในกิจการของสถาบัน

(๔) เงินค่าปรับทางปกครองตามพระราชบัญญัตินี้

(๕) เงินที่ได้จากหน่วยงานของรัฐ หรือกองทุนอื่นที่มีวัตถุประสงค์หรือเกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้านสาธารณสุขหรือการแพทย์

(๖) เงินสมทบอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๗) ดอกผลหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากเงินหรือทรัพย์สินตาม (๑) (๒) (๓) (๔) (๕) และ (๖)

มาตรา ๓๕ เพื่อประโยชน์ในการจัดหาเงินกองทุนตามมาตรา ๓๔ (๕) กพล. อาจทำ ความตกลงกับหน่วยงานของรัฐ หรือกองทุนอื่นที่มีวัตถุประสงค์หรือเกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้าน สาธารณสุขหรือการแพทย์ เพื่อสนับสนุนทางการเงินให้แก่กองทุน โดยพิจารณาตามอัตราส่วนของการ ดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของสถาบัน กับการลดภาระการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐหรือ กองทุนนั้น ทั้งนี้ ในกรณีที่มีปัญหาในการดำเนินการ กพล. อาจเสนอเรื่องให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา วินิจฉัยได้

การจ่ายเงินของหน่วยงานของรัฐหรือกองทุนอื่นให้กับกองทุนตามวรรคหนึ่ง ให้ถือเป็น การจ่ายเงินที่กระทำได้ตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐหรือกองทุนอื่นตามกฎหมายว่าด้วยกรณีนั้น

มาตรา ๓๖ เงินและทรัพย์สินตามมาตรา ๓๔ ให้เป็นของสถาบันเพื่อใช้ประโยชน์ตาม วัตถุประสงค์ของกองทุน

การรับเงิน การจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงินกองทุน รวมทั้งการนำเงินกองทุนไปจัดหา ผลประโยชน์ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ กพล. กำหนด

ให้นำความในมาตรา ๑๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลมกับการจัดทำงบการเงิน การสอบบัญชี และประเมินผลการใช้จ่ายเงินและทรัพย์สินของกองทุน

หมวด ๕
โทษทางปกครอง

มาตรา ๓๗ ผู้ใดฝ่าฝืนประกาศที่ กพฉ. กำหนดตามมาตรา ๒๕ (๑) ต้องระวางโทษปรับทางปกครองไม่เกินหนึ่งแสนบาท

มาตรา ๓๘ ผู้ใดใช้ระบบสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศที่จัดไว้สำหรับการปฏิบัติการฉุกเฉิน โดยประการที่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่การปฏิบัติการฉุกเฉิน ต้องระวางโทษปรับทางปกครองไม่เกินห้าพันบาท

มาตรา ๓๙ การกำหนดโทษปรับทางปกครองตามมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ให้ กพฉ. คำนึงถึงความร้ายแรงของพฤติกรรมแห่งการกระทำ ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำนั้น ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่ กพฉ. กำหนด

มาตรา ๔๐ ผู้ใดใช้เข็มเชิดชูเกียรติ โดยไม่มีสิทธิหรือแสดงด้วยประการใด ๆ ว่าตนมีประกาศนียบัตรหรือเครื่องหมายวิทยฐานะโดยที่ตนไม่มีสิทธิ ต้องระวางโทษปรับทางปกครองไม่เกินห้าหมื่นบาท

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๔๑ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ กิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หนี้ และเงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เฉพาะในส่วนของสำนักงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินที่มีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับไปเป็นของสถาบัน

มาตรา ๔๒ ในวาระเริ่มแรก ให้กระทรวงสาธารณสุขดำเนินการเพื่อให้มี กพฉ. ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ในระหว่างที่ยังไม่มี กพฉ. ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ กพฉ. ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการสำนักงานประกันสังคม เลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขาธิการสถาบัน ตามมาตรา ๔๑

มาตรา ๔๓ ให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสำนักงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ปฏิบัติหน้าที่เลขธิการสถาบันจนกว่าจะแต่งตั้งเลขธิการตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๔๔ ข้าราชการหรือลูกจ้างของส่วนราชการใด ประสงค์จะไปปฏิบัติงานเป็นพนักงานหรือลูกจ้างของสถาบัน ให้แสดงความจำนงเป็นหนังสือต่อเลขธิการ และจะต้องผ่านการคัดเลือกและประเมินผลตามหลักเกณฑ์ที่ กพ. กำหนด ภายในสองปีนับแต่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๔๕ ข้าราชการที่ไปปฏิบัติงานเป็นพนักงานของสถาบันตามมาตรา ๔๔ ให้ถือว่าเป็นการออกจากราชการเพราะทางราชการเลิกหรือยุบตำแหน่ง และให้ได้รับบำเหน็จบำนาญตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการหรือกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการแล้วแต่กรณี

ลูกจ้างซึ่งไปปฏิบัติงานเป็นลูกจ้างของสถาบันตามมาตรา ๔๔ ให้ถือว่าเป็นการออกจากราชการเพราะทางราชการยุบเลิกตำแหน่งหรือเลิกจ้างโดยไม่มี ความผิด และให้ได้รับบำเหน็จตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยบำเหน็จลูกจ้าง

เพื่อประโยชน์ในการนับเวลาทำงานสำหรับคำนวณสิทธิประโยชน์ตามข้อบังคับของสถาบัน ข้าราชการหรือลูกจ้างส่วนราชการผู้ใดที่เปลี่ยนสถานะไปตามมาตรา ๔๔ ประสงค์จะให้นับเวลาราชการหรือเวลาทำงานในขณะที่เป็นข้าราชการหรือลูกจ้างต่อเนื่องกับเวลาทำงานของพนักงานหรือลูกจ้างของสถาบัน แล้วแต่กรณี ก็ให้มีสิทธิกระทำได้โดยแสดงความจำนงว่าไม่ขอรับบำเหน็จหรือบำนาญ

การไม่ขอรับบำเหน็จหรือบำนาญตามวรรคสาม จะต้องกระทำภายในหกสิบวันนับแต่วันที่เปลี่ยนสถานะ สำหรับกรณีของข้าราชการให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการหรือกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ แล้วแต่กรณี สำหรับกรณีของลูกจ้างให้กระทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อเป็นหลักฐานยื่นต่อเลขธิการเพื่อส่งต่อไปให้กระทรวงการคลังทราบ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่การปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉินในปัจจุบันยังขาดระบบบริหารจัดการด้านบุคลากร อุปกรณ์ และเครื่องมือช่วยเหลือผู้ป่วยฉุกเฉิน รวมทั้งยังขาดหน่วยงานรับผิดชอบ ประสานการปฏิบัติการ ทำให้มีผู้ป่วยฉุกเฉินต้องสูญเสียชีวิต อวัยวะ หรือเกิดความบกพร่องในการทำงานของอวัยวะสำคัญ รวมทั้งทำให้การบาดเจ็บหรืออาการป่วยรุนแรงขึ้นโดยไม่สมควร เพื่อลดและป้องกันความสูญเสียดังกล่าว สมควรกำหนดให้มีคณะกรรมการการแพทย์ฉุกเฉินขึ้นเพื่อกำหนดมาตรฐาน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการแพทย์ฉุกเฉิน ตลอดจนกำหนดให้มีสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติขึ้นเป็นหน่วยรับผิดชอบการบริหารจัดการ การประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉินร่วมกัน อันจะทำให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงระบบการแพทย์ฉุกเฉินอย่างทั่วถึง เท่าเทียม มีคุณภาพมาตรฐาน โดยได้รับการช่วยเหลือและรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์มากขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐

พระราชบัญญัติ

ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

พ.ศ. ๒๕๕๐

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

เป็นปีที่ ๖๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิก

(๑) พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. ๒๕๒๒

(๒) พระราชบัญญัติป้องกันและระงับอัคคีภัย พ.ศ. ๒๕๔๒

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“สาธารณสุข” หมายความว่า อักคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำ การระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่น ๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณสุข ไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุ หรือเหตุอื่นใด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายของประชาชน หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน หรือของรัฐ และให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศ และการก่อวินาศกรรมด้วย

“ภัยทางอากาศ” หมายความว่า ภัยอันเกิดจากการโจมตีทางอากาศ

“การก่อวินาศกรรม” หมายความว่า การกระทำใด ๆ อันเป็นการมุ่งทำลายทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐ หรือสิ่งอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการรบกวน ขัดขวางหน่วยงานหรือระบบการปฏิบัติงานใด ๆ ตลอดจนการประทุษร้ายต่อบุคคลอันเป็นการก่อให้เกิดความปั่นป่วนทางการเมือง การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของรัฐ

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชนและหน่วยงานอื่นของรัฐ แต่ไม่หมายความรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เมืองพัทยา กรุงเทพมหานคร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เมืองพัทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง แต่ไม่หมายความรวมถึงองค์การบริหารส่วนจังหวัด และกรุงเทพมหานคร

“จังหวัด” ไม่หมายความรวมถึงกรุงเทพมหานคร

“อำเภอ” หมายความรวมถึงกิ่งอำเภอ แต่ไม่หมายความรวมถึงเขตในกรุงเทพมหานคร

“นายอำเภอ” หมายความรวมถึงปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ

“ผู้บริหารท้องถิ่น” หมายความว่า นายองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี นายกเมืองพัทยา และหัวหน้าผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่อื่น

“ผู้บัญชาการ” หมายความว่า ผู้บัญชาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการกลาง ผู้อำนวยการจังหวัด ผู้อำนวยการอำเภอ ผู้อำนวยการท้องถิ่น และผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร

“เจ้าพนักงาน” หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในพื้นที่ต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้

“อาสาสมัคร” หมายความว่า อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนตามพระราชบัญญัตินี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับและประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๖ ให้มีคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “กปภ.ช.” ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธานกรรมการคนหนึ่ง ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงคมนาคม ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นไม่เกินห้าคนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง และการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นกรรมการ

ให้อธิบดีเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้แต่งตั้งข้าราชการในกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจำนวนไม่เกินสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

มาตรา ๗ ให้ กปภ.ช. มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดนโยบายในการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ

(๒) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ ตามมาตรา ๑๑ (๑) ก่อนเสนอคณะรัฐมนตรี

(๓) บูรณาการพัฒนาระบบการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพ

(๔) ให้คำแนะนำ ปรีกษาและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทา สาธารณภัย

(๕) วางระเบียบเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

(๖) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น หรือตามที่ คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ในการปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ในวรรคหนึ่ง กปภ.ช. จะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อ ปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดแทนหรือตามที่มอบหมายก็ได้ ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติในมาตรา ๑๐ มาใช้บังคับกับการประชุมของคณะอนุกรรมการโดยอนุโลม

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง กปภ.ช. อาจเรียกให้ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุม หรือชี้แจงหรือให้ข้อมูลก็ได้

มาตรา ๘ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี

ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ หรือในกรณีที่คณะรัฐมนตรี แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ใน ตำแหน่ง ให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทน หรือเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นอยู่ในตำแหน่ง เท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้ว

เมื่อครบกำหนดตามวาระดังกล่าวในวรรคหนึ่ง หากยังมีได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้น อยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานต่อไป จนกว่าจะมีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิใหม่

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ ทั้งนี้ ไม่เกิน สองวาระติดต่อกัน

มาตรา ๕ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา ๘ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก โดยยื่นหนังสือลาออกต่อประธานกรรมการ

(๓) คณะรัฐมนตรีให้ออก

(๔) เป็นบุคคลล้มละลาย

(๕) เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(๖) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

มาตรา ๑๐ การประชุมของ กปก.ช. ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุมคราวใด ถ้าประธานกรรมการไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการคนที่หนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม ถ้ารองประธานคนที่หนึ่งไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานคนที่สองเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการและรองประธานกรรมการทั้งสองไม่อยู่ในที่ประชุม หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการซึ่งมาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุมสำหรับการประชุมคราวนั้น

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๑ ให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานกลางของรัฐ ในการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของประเทศ โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติเสนอ กปก.ช. เพื่อขออนุมัติต่อคณะรัฐมนตรี

(๒) จัดให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อหามาตรการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้มีประสิทธิภาพ

(๓) ปฏิบัติการ ประสานการปฏิบัติ ให้การสนับสนุน และช่วยเหลือหน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชน ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และให้การสงเคราะห์เบื้องต้นแก่ผู้ประสบภัย ผู้ได้รับภัยอันตราย หรือผู้ได้รับความเสียหายจากสาธารณภัย

(๔) แนะนำ ให้คำปรึกษา และอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แก่หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชน

(๕) ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินการตามแผนการป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยในแต่ละระดับ

(๖) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นหรือตามที่ ผู้บัญชาการ นายกรัฐมนตรี กปภ.ช. หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติตาม (๑) แล้ว ให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามแผนดังกล่าว

ในการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติตาม (๑) ให้กรมป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัยร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละ ประเภทมาปรึกษาหารือและจัดทำ ทั้งนี้ จะจัดให้หน่วยงานภาคเอกชนเสนอข้อมูลหรือความเห็นเพื่อ ประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนด้วยก็ได้

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (๑) (๔) (๕) และ (๖) กรมป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยจะจัดให้มีศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขึ้นในบางจังหวัดเพื่อปฏิบัติงานในจังหวัดนั้น และจังหวัดอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกันได้ตามความจำเป็น และจะให้มีสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดขึ้น เพื่อกำกับดูแลและสนับสนุนการปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในจังหวัด หรือตามที่ผู้อำนวยการจังหวัดมอบหมายด้วยก็ได้

มาตรา ๑๒ แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติตามมาตรา ๑๑ (๑) อย่างน้อย ต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) แนวทาง มาตรการ และงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(๒) แนวทางและวิธีการในการให้ความช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นเฉพาะ หน้าและระยะยาวเมื่อเกิดสาธารณภัย รวมถึงการอพยพประชาชน หน่วยงานของรัฐ และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น การสงเคราะห์ผู้ประสบภัย การดูแลเกี่ยวกับการสาธารณสุข และการแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสารและการสาธารณสุขปโภค

(๓) หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในการดำเนินการตาม (๑) และ (๒) และวิธีการให้ได้มาซึ่งงบประมาณเพื่อการดำเนินการดังกล่าว

(๔) แนวทางในการเตรียมพร้อมด้านบุคลากร อุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้และจัดระบบการปฏิบัติการในการดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รวมถึงการฝึกบุคลากรและประชาชน

(๕) แนวทางในการซ่อมแซม บูรณะ ฟื้นฟู และให้ความช่วยเหลือประชาชนภายหลังที่สาธารณภัยสิ้นสุด

การกำหนดเรื่องตามวรรคหนึ่ง จะต้องกำหนดให้สอดคล้องและครอบคลุมถึงสาธารณภัยต่าง ๆ โดยอาจกำหนดตามความจำเป็นแห่งความรุนแรงและความเสี่ยงในสาธารณภัยด้านนั้น และในกรณีที่มีความจำเป็นต้องมีการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือมติของคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ให้ระบุไว้ในแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติด้วย

มาตรา ๑๓ ให้รัฐมนตรีเป็นผู้บัญชาการมีอำนาจควบคุมและกำกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทั่วราชอาณาจักรให้เป็นไปตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติและพระราชบัญญัตินี้ ในการนี้ ให้มีอำนาจบังคับบัญชาและสั่งการผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เจ้าพนักงาน และอาสาสมัครได้ทั่วราชอาณาจักร

ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นรองผู้บัญชาการมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้บัญชาการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และปฏิบัติหน้าที่ตามที่ผู้บัญชาการมอบหมายโดยให้มีอำนาจบังคับบัญชาและสั่งการตามวรรคหนึ่งรองจากผู้บัญชาการ

มาตรา ๑๔ ให้อธิบดีเป็นผู้อำนวยการกลางมีหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทั่วราชอาณาจักร และมีอำนาจควบคุมและกำกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เจ้าพนักงาน และอาสาสมัคร ได้ทั่วราชอาณาจักร

มาตรา ๑๕ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้อำนวยการจังหวัด รับผิดชอบในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตจังหวัด โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ

(๒) กำกับดูแลการฝึกอบรมอาสาสมัครขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๓) กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้จัดให้มีวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ และสิ่งอื่น เพื่อใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามที่กำหนดในแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด

(๔) ดำเนินการให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสงเคราะห์เบื้องต้นแก่ผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับภัยอันตรายหรือเสียหายจากสาธารณภัยรวมตลอดทั้งการรักษาความสงบเรียบร้อยและการปฏิบัติภารกิจใด ๆ ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๕) สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๖) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้บัญชาการและผู้อำนวยการกลางมอบหมาย

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (๓) (๔) และ (๕) ให้ผู้อำนวยการจังหวัดมีอำนาจสั่งการหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งอยู่ในจังหวัด ให้ดำเนินการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด และมีอำนาจสั่งการ ควบคุม และกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานและอาสาสมัครให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๖ แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดตามมาตรา ๑๕ (๑) อย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญตามมาตรา ๑๒ และสาระสำคัญอื่นดังต่อไปนี้

(๑) การจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจเมื่อเกิดสาธารณภัยขึ้น โครงสร้างและผู้มีอำนาจสั่งการด้านต่าง ๆ ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๒) แผนและขั้นตอนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และยานพาหนะ เพื่อใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๓) แผนและขั้นตอนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดให้มีเครื่องหมายสัญญาณ หรือสิ่งอื่นใด ในการแจ้งให้ประชาชนได้ทราบถึงการเกิดหรือจะเกิดสาธารณภัย

(๔) แผนปฏิบัติการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๕) แผนการประสานงานกับองค์การสาธารณกุศล

มาตรา ๑๗ ในการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

(๑) ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ

(๒) รองผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย เป็นรองประธานกรรมการ

(๓) ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารบกหรือผู้แทนเป็นรองประธานกรรมการ

(๔) นายกองกำกับการบริหารส่วนจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ

(๕) กรรมการอื่น ประกอบด้วย

(ก) ผู้แทนหน่วยงานของรัฐที่ประจำอยู่ในพื้นที่จังหวัดตามจำนวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรแต่งตั้ง

(ข) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่จำนวนเจ็ดคน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนเทศบาลจำนวนสองคนและผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนห้าคน

(ค) ผู้แทนองค์การสาธารณกุศลในจังหวัดตามจำนวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรแต่งตั้ง

(๖) หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด หรือผู้แทนกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นกรรมการและเลขานุการ

ในกรณีที่จังหวัดใดเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้พิจารณาแต่งตั้งผู้บริหารของสถาบันการศึกษานั้น เป็นที่ปรึกษาหรือกรรมการตามจำนวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควร

ให้คณะกรรมการตามวรรคหนึ่งมีหน้าที่จัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อประกาศใช้ต่อไป

การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนด

ในกรณีที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเห็นว่าแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดไม่สอดคล้องกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ ให้แจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบเพื่อดำเนินการแก้ไขให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

มาตรา ๑๘ ให้นายกองการบริหารส่วนจังหวัดเป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัด มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้ว่าราชการจังหวัดในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย

มาตรา ๑๙ ให้นายอำเภอเป็นผู้ว่าราชการอำเภอ รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตอำเภอของตน และมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้ว่าราชการจังหวัดตามที่ได้รับมอบหมาย

ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ว่าราชการอำเภอตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้ว่าราชการอำเภอ มีอำนาจสั่งการหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่ในเขตอำเภอให้ดำเนินการในการ

ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด และมีอำนาจสั่งการควบคุม และกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานและอาสาสมัครให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๒๐ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่มีหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตท้องถิ่นของตน โดยมีผู้บริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในฐานะผู้อำนวยการท้องถิ่น และมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการจังหวัดและผู้อำนวยการอำเภอตามที่ได้รับมอบหมาย

ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้อำนวยการท้องถิ่นมีอำนาจสั่งการควบคุม และกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานและอาสาสมัครให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

ให้ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่นั้นเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการท้องถิ่น รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตท้องถิ่นของตนและมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการท้องถิ่นตามที่ได้รับมอบหมาย

หมวด ๒

การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

มาตรา ๒๑ เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยขึ้นในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ใด ให้ผู้อำนวยการท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่นั้นมีหน้าที่เข้าดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยเร็ว และแจ้งให้ผู้อำนวยการอำเภอที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่นั้นและผู้อำนวยการจังหวัดทราบทันที

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้อำนวยการท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) สั่งข้าราชการฝ่ายพลเรือน พนักงานส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ เจ้าพนักงาน อาสาสมัคร และบุคคลใด ๆ ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัย ให้ปฏิบัติภารกิจอย่างหนึ่งอย่างใดตามความจำเป็นในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๒) ใช้อาคาร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และยานพาหนะของหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่อยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยเท่าที่จำเป็นเพื่อการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๓) ใช้เครื่องมือสื่อสารของหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนทุกระบบที่อยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยหรือท้องที่ที่เกี่ยวข้อง

(๔) ขอความช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๕) สั่งห้ามเข้าหรือให้ออกจากพื้นที่ อาคารหรือสถานที่ที่กำหนด

(๖) จัดให้มีการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยโดยทั่วถึงและรวดเร็ว

มาตรา ๒๒ เมื่อมีกรณีตามมาตรา ๒๑ เกิดขึ้น ให้ผู้อำนวยการอำเภอ และผู้อำนวยการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้อำนวยการท้องถิ่น โดยในกรณีผู้อำนวยการอำเภอ ให้สั่งการได้สำหรับในเขตอำเภอของตน และในกรณีผู้อำนวยการจังหวัด ให้สั่งการได้สำหรับในเขตจังหวัดแล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ผู้อำนวยการท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่อยู่นอกเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ของตน ให้แจ้งให้ผู้อำนวยการอำเภอหรือผู้อำนวยการจังหวัด แล้วแต่กรณี เพื่อสั่งการโดยเร็วต่อไป

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยใด ผู้อำนวยการจังหวัดจะสั่งการให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลใดกระทำหรืองดเว้นการกระทำใดที่มีผลกระทบต่อ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยนั้นก็ได้ คำสั่งดังกล่าวให้มีผลบังคับเป็นระยะเวลาตามที่กำหนดในคำสั่ง แต่ต้องไม่เกินยี่สิบสี่ชั่วโมง ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องให้คำสั่งดังกล่าวมีผลบังคับเกินยี่สิบสี่ชั่วโมง ให้เป็นอำนาจของผู้บัญชาการที่จะสั่งการได้ตามความจำเป็น แต่ต้องไม่เกินเจ็ดวัน

ในกรณีที่พื้นที่ที่เกิดหรือจะเกิดสาธารณภัยตามวรรคหนึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้อำนวยการท้องถิ่นหลายคน ผู้อำนวยการท้องถิ่นคนหนึ่งคนใด จะใช้อำนาจหรือปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๒๑ ไปพลางก่อนก็ได้ แล้วให้แจ้งผู้อำนวยการท้องถิ่นอื่นทราบโดยเร็ว

มาตรา ๒๓ เมื่อเกิดสาธารณภัยขึ้นในเขตพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ใด ให้เป็นหน้าที่ของผู้อำนวยการท้องถิ่นซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับหรือใกล้เคียงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่นั้น ที่จะสนับสนุนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกิดขึ้น

มาตรา ๒๔ เมื่อเกิดสาธารณภัย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่ประสบเหตุต้องเข้าดำเนินการเบื้องต้นเพื่อระงับสาธารณภัยนั้น แล้วรีบรายงานให้ผู้อำนวยการท้องถิ่นที่รับผิดชอบในพื้นที่

นั้นเพื่อส่งต่อไป และในกรณีจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจดำเนินการใด ๆ เพื่อคุ้มครองชีวิตหรือป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่บุคคลได้

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่เกิดสาธารณภัยและอันตรายจากสาธารณภัยนั้น ใกล้เคียงถึงผู้อำนวยการมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานตัดแปลง ทำลาย หรือเคลื่อนย้ายสิ่งก่อสร้าง วัสดุ หรือทรัพย์สินของบุคคลใดที่เป็นอุปสรรคแก่การบำบัดปิดป้องอันตรายได้ ทั้งนี้ เฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่การยับยั้งหรือแก้ไขความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากสาธารณภัยนั้น

ความในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับกรณีมีความจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อป้องกันภัยต่อส่วนรวมด้วยโดยอนุโลม

ในกรณีที่การตัดแปลง ทำลาย หรือเคลื่อนย้ายสิ่งก่อสร้าง วัสดุ หรือทรัพย์สินจะมีผลทำให้เกิดสาธารณภัยขึ้นในเขตพื้นที่อื่นหรือก่อให้เกิดความเสียหายเพิ่มขึ้นแก่เขตพื้นที่อื่น ผู้อำนวยการท้องถิ่นจะใช้อำนาจตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองมิได้ เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากผู้อำนวยการจังหวัด

มาตรา ๒๖ เมื่อมีกรณีเจ้าพนักงานจำเป็นต้องเข้าไปในอาคารหรือสถานที่ที่อยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยเพื่อทำการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสถานที่แล้ว เว้นแต่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองอยู่ในเวลานั้น หรือเมื่ออยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อำนวยการ ก็ให้กระทำได้แม้เจ้าของหรือผู้ครอบครองจะไม่ได้อนุญาต

ในกรณีที่ทรัพย์สินที่อยู่ในอาคารหรือสถานที่ตามวรรคหนึ่ง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสาธารณภัยได้ง่าย ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจสั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองขนย้ายทรัพย์สินนั้นออกจากอาคารหรือสถานที่ดังกล่าวได้

ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานตามวรรคสอง ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจขนย้ายทรัพย์สินนั้นได้ตามความจำเป็นแก่การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยเจ้าพนักงานไม่ต้องรับผิดชอบบรรดาความเสียหายอันเกิดจากการกระทำดังกล่าว

มาตรา ๒๗ ในการบรรเทาสาธารณภัย ผู้อำนวยการและเจ้าพนักงานซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) จัดให้มีสถานที่ชั่วคราวเพื่อให้ผู้ประสบภัยอยู่อาศัยหรือรับการปฐมพยาบาล และการรักษาทรัพย์สินของผู้ประสบภัย

(๒) จัดระเบียบการจราจรชั่วคราวในพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยและพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๓) ปิดกั้นมิให้ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยและพื้นที่ใกล้เคียง

(๔) จัดให้มีการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันเหตุโจรสลัดร้าย

(๕) ช่วยเหลือผู้ประสบภัย และช่วยขนย้ายทรัพย์สินในพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยและพื้นที่ใกล้เคียง เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินร้องขอ

ผู้อำนวยการหรือเจ้าพนักงานซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการจะจัดให้มีเครื่องหมายหรืออาณัติสัญญาณเพื่อใช้ในการกำหนดสถานที่หรือการดำเนินการใดตามวรรคหนึ่งก็ได้

ในการดำเนินการตาม (๒) (๓) (๔) และ (๕) ผู้อำนวยการหรือเจ้าพนักงานจะดำเนินการเองหรือมอบหมายให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ หรือช่วยดำเนินการก็ได้ และในกรณีตาม (๕) จะมอบหมายให้องค์การสาธารณกุศลเป็นผู้ดำเนินการหรือช่วยดำเนินการด้วยก็ได้

มาตรา ๒๘ เมื่อเกิดหรือใกล้จะเกิดสาธารณภัยขึ้นในพื้นที่ใด และการที่ผู้ใดอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นจะก่อให้เกิดอันตรายหรือกีดขวางต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ให้ผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการ และเจ้าพนักงานซึ่งได้รับมอบหมายมีอำนาจสั่งอพยพผู้ซึ่งอยู่ในพื้นที่นั้นออกไปจากพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้ เฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

มาตรา ๒๙ เมื่อเกิดหรือใกล้จะเกิดสาธารณภัยขึ้นในพื้นที่ใดและการอยู่อาศัยหรือดำเนินกิจการใด ๆ ในพื้นที่นั้นจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรง ผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการ เจ้าพนักงานจังหวัด ผู้อำนวยการอำเภอ และผู้อำนวยการท้องถิ่นโดยความเห็นชอบของผู้อำนวยการอำเภอ จะประกาศห้ามมิให้บุคคลใด ๆ เข้าไปอยู่อาศัยหรือดำเนินกิจการใดในพื้นที่ดังกล่าวก็ได้ ประกาศดังกล่าวให้กำหนดระยะเวลาการห้ามและเขตพื้นที่ที่ห้ามตามที่จำเป็นไว้ด้วย

มาตรา ๓๐ ให้ผู้อำนวยการในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบสำรวจความเสียหายจากสาธารณภัยที่เกิดขึ้นและทำบัญชีรายชื่อผู้ประสบภัยและทรัพย์สินที่เสียหายไว้เป็นหลักฐาน พร้อมทั้งออกหนังสือรับรองให้ผู้ประสบภัยไว้เป็นหลักฐานในการรับการสงเคราะห์และฟื้นฟู

หนังสือรับรองตามวรรคหนึ่งต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับการสงเคราะห์และการฟื้นฟูที่ผู้ประสบภัยมีสิทธิได้รับจากทางราชการ พร้อมทั้งระบุหน่วยงานที่เป็นผู้ให้การสงเคราะห์หรือฟื้นฟู และสถานที่ติดต่อของหน่วยงานนั้นไว้ด้วย ทั้งนี้ ตามแบบที่อธิบดีกำหนด

บรรดาเอกสารราชการของผู้ประสพภัยที่สูญหายหรือเสียหายเนื่องจากสาธารณภัยที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ประสพภัยร้องขอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัย หรือที่เป็นภูมิลำเนาของผู้ประสพภัย ให้เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่นั้นแจ้งให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องทราบ และให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องออกเอกสารทางราชการดังกล่าวให้ใหม่ตามหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนส่งมอบให้แก่ผู้ประสพภัยหรือส่งมอบผ่านทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่เป็นผู้แจ้ง ทั้งนี้โดยผู้ประสพภัยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการ แม้ว่าตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการออกเอกสารราชการดังกล่าวจะกำหนดให้ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการก็ตาม

ในกรณีที่ผู้ประสพภัยหรือเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินร้องขอหลักฐานเพื่อรับการสงเคราะห์หรือบริการอื่นใด ให้ผู้อำนวยการในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ ออกหนังสือรับรองให้ตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

มาตรา ๓๑ ในกรณีที่เกิดสาธารณภัยร้ายแรงอย่างยิ่ง นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายมีอำนาจสั่งการผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการ หน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยรวมตลอดทั้งให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในพื้นที่ที่กำหนดก็ได้ โดยให้มีอำนาจเช่นเดียวกับผู้บัญชาการตามมาตรา ๑๓ และผู้อำนวยการตามมาตรา ๒๑ และมีอำนาจกำกับและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และเจ้าพนักงานในการดำเนินการตามมาตรา ๒๕ มาตรา ๒๘ และมาตรา ๒๙ ด้วย

เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรี ตามวรรคหนึ่งให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบหรือเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง แล้วแต่กรณี

หมวด ๓

การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตกรุงเทพมหานคร

มาตรา ๓๒ ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครรับผิดชอบในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตกรุงเทพมหานคร และมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ

(๒) กำกับดูแลการฝึกอบรมอาสาสมัครของกรุงเทพมหานคร

(๓) จัดให้มีวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ และสิ่งอื่น เพื่อใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามที่กำหนดในแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร

(๔) ดำเนินการให้การสงเคราะห์เบื้องต้นแก่ผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับภัยอันตราย หรือเสียหายจากสาธารณภัย รวมตลอดทั้งการรักษาความสงบเรียบร้อย และการปฏิบัติการใด ๆ ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๕) สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับใกล้เคียงในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๖) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้บัญชาการและผู้อำนวยการกลางมอบหมาย

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (๓) (๔) และ (๕) ให้ผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร มีอำนาจสั่งการส่วนราชการและหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งประสานกับหน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อให้เป็นไปตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร และมีอำนาจสั่งการ ควบคุม และกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานและอาสาสมัครของกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๓๓ แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานครตามมาตรา ๓๒ (๑) อย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญตามมาตรา ๑๒ และสาระสำคัญอื่นดังต่อไปนี้

(๑) การจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจเมื่อเกิดสาธารณภัยขึ้น โครงสร้างและผู้มีอำนาจสั่งการด้านต่าง ๆ ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๒) แผนและขั้นตอนในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และยานพาหนะเพื่อใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๓) แผนและขั้นตอนในการจัดให้มีเครื่องหมายสัญญาณ หรือสิ่งอื่นใด ในการแจ้งให้ประชาชนได้ทราบถึงการเกิดหรือจะเกิดสาธารณภัย

(๔) แผนปฏิบัติการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตกรุงเทพมหานคร

(๕) แผนการประสานงานกับองค์การสาธารณกุศลในเขตกรุงเทพมหานคร

มาตรา ๓๔ ในการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

(๑) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นประธานกรรมการ

(๒) ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นรองประธานกรรมการ

(๓) กรรมการอื่น ประกอบด้วย

(ก) ผู้แทนส่วนราชการหรือหน่วยงานของกรุงเทพมหานครตามจำนวนที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเห็นสมควรแต่งตั้ง

(ข) ผู้แทนกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(ค) ผู้แทนองค์การสาธารณกุศลในเขตกรุงเทพมหานครตามจำนวนที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเห็นสมควรแต่งตั้ง

(ง) ผู้แทนชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครตามจำนวนที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเห็นสมควรแต่งตั้ง

ให้แต่งตั้งผู้แทนกระทรวงกลาโหมและผู้แทนสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นที่ปรึกษาหรือกรรมการตามจำนวนที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเห็นสมควรแต่งตั้ง

ให้คณะกรรมการตามวรรคหนึ่งมีหน้าที่จัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานครเสนอผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเพื่อประกาศใช้ต่อไป

การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกำหนด

มาตรา ๓๕ ให้ปลัดกรุงเทพมหานครเป็นรองผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครมอบหมาย และให้นำความในวรรคสองของมาตรา ๓๒ มาใช้บังคับกับการปฏิบัติหน้าที่ของรองผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครด้วยโดยอนุโลม

ความรับผิดชอบ และอำนาจหน้าที่ของปลัดกรุงเทพมหานครในฐานะรองผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครตามวรรคหนึ่ง ปลัดกรุงเทพมหานครจะมอบหมายให้รองปลัดกรุงเทพมหานครเป็นผู้ช่วยปฏิบัติด้วยก็ได้

มาตรา ๓๖ ให้ผู้อำนวยการเขตในแต่ละเขตของกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตของตน และมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครตามที่ได้รับมอบหมาย

ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร มีอำนาจสั่งการส่วนราชการและหน่วยงานของกรุงเทพมหานครที่อยู่ในเขตพื้นที่ให้ช่วยเหลือหรือร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร และมีอำนาจสั่งการ ควบคุม และกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานและอาสาสมัครของกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

ความรับผิดชอบ และอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการเขตในฐานะผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ผู้อำนวยการเขตจะมอบหมายให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตเป็นผู้ช่วยปฏิบัติด้วยก็ได้

มาตรา ๓๗ เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครมีหน้าที่เข้าดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยเร็ว และแจ้งให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครและรองผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครทราบทันที

ให้นำความในมาตรา ๒๑ วรรคสอง มาตรา ๒๒ วรรคสามและวรรคสี่ มาตรา ๒๔ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ มาใช้บังคับกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตกรุงเทพมหานครด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๓๘ ในกรณีที่มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดหรือหน่วยงานของรัฐใดในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นหรือหน่วยงานของรัฐผู้นั้นทราบ และเมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นหรือหน่วยงานของรัฐผู้นั้น แล้วแต่กรณี ได้รับแจ้งแล้ว ให้เป็นหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานครตามที่ได้รับแจ้งโดยเร็ว

หมวด ๔

เจ้าพนักงานและอาสาสมัคร

มาตรา ๓๙ ให้ผู้อำนวยการมีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานเพื่อปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ผู้อำนวยการกลาง มีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ทั่วราชอาณาจักร
- (๒) ผู้อำนวยการจังหวัด มีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ในเขตจังหวัด
- (๓) ผู้อำนวยการอำเภอ มีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ในเขตอำเภอ
- (๔) ผู้อำนวยการท้องถิ่น มีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่
- (๕) ผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร มีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ในเขตกรุงเทพมหานคร

หลักเกณฑ์การแต่งตั้งและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

มาตรา ๔๐ ในกรณีที่ผู้อำนวยการหรือเจ้าพนักงานพบเห็นว่าอาคารหรือสถานที่ใดมีสภาพที่อาจก่อให้เกิดสาธารณภัยได้โดยง่ายหรือมีวัสดุหรือสิ่งของใดในอาคารหรือสถานที่ใดที่อาจก่อให้เกิดสาธารณภัยได้ ให้แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นทราบเพื่อตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

มาตรา ๔๑ ให้ผู้อำนวยการจัดให้มีอาสาสมัครในพื้นที่ที่รับผิดชอบ เพื่อปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ให้ความช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (๒) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้อำนวยการมอบหมายและตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

การบริหารและกำกับดูแลอาสาสมัคร การคัดเลือก การฝึกอบรม สิทธิ หน้าที่และวินัยของอาสาสมัคร ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

มาตรา ๔๒ ในกรณีที่องค์การสาธารณกุศลหรือบุคคลใดเข้ามาช่วยเหลือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในระหว่างเกิดสาธารณภัย ให้ผู้อำนวยการหรือเจ้าพนักงานที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจ

มอบหมายภารกิจหรือจัดสถานที่ให้องค์การสาธารณกุศลและบุคคลดังกล่าวในการให้ความช่วยเหลือได้ตามที่เห็นสมควร

เพื่อให้การช่วยเหลือหรือบรรเทาสาธารณภัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ผู้อำนวยการแจ้งให้องค์การสาธารณกุศลและบุคคล ที่มีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่อยู่ในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดหรือแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร และวิธีการประสานงานในการปฏิบัติหน้าที่

หมวด ๕

เบ็ดเตล็ด

มาตรา ๔๓ ให้ผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติกรตามหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และในการปฏิบัติกรตามหน้าที่ดังกล่าว หากได้ดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ และได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุและมีได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ให้ผู้กระทำการนั้นพ้นจากความผิดและความรับผิดชอบ

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง หากเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้ใดซึ่งมิใช่เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการบำบัดอันตรายจากสาธารณภัยนั้น ให้ทางราชการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้นั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๔๔ ในกรณีที่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาธารณภัยหรือการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่ได้กำหนดไว้ในแผนต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้เปลี่ยนแปลงไปหรือแผนดังกล่าวได้ใช้มาครบห้าปีแล้ว ให้เป็นหน้าที่ของผู้ซึ่งรับผิดชอบในการจัดทำแผน ปรับปรุง หรือทบทวนแผน ที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนโดยเร็ว

มาตรา ๔๕ ให้มีเครื่องแบบ เครื่องหมาย และบัตรประจำตัว สำหรับเจ้าพนักงานและอาสาสมัครเพื่อแสดงตัวขณะปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

เครื่องแบบ เครื่องหมาย และบัตรประจำตัวตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามแบบที่
กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ในกรณีที่ผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการ หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการประสงค์จะแต่ง
เครื่องแบบ ก็ให้กระทำได้ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

มาตรา ๔๖ การดำเนินการตามมาตรา ๒๑ มาตรา ๒๒ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๘ หรือ
มาตรา ๒๙ ภายในเขตทหารหรือที่เกี่ยวกับกิจการ เจ้าหน้าที่ หรือทรัพย์สินในราชการทหารให้เป็นไป
ตามความตกลงเป็นหนังสือร่วมกันระหว่างผู้อำนวยการจังหวัดหรือผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร
และผู้บังคับบัญชาของทหารในเขตพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่เป็นกรณีการสั่งการของนายกรัฐมนตรี
หรือรองนายกรัฐมนตรี ตามมาตรา ๓๑

มาตรา ๔๗ บรรดาค่าปรับตามพระราชบัญญัตินี้ให้เป็นรายได้ของท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้
จ่ายเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของท้องถิ่นนั้น

มาตรา ๔๘ ห้ามมิให้บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย นำเอา
ความลับ ซึ่งตนได้มาในฐานะนั้น ๆ ไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือเปิดเผยความลับนั้นแก่ผู้อื่นโดย
ไม่มีอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมายในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือแก่การ
ประกอบอาชีพของผู้นั้น

หมวด ๖

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๔๙ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการตาม
มาตรา ๒๑ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๕๐ ผู้ใดขัดขวางการดำเนินการของเจ้าพนักงานตามมาตรา ๒๔ หรือการปฏิบัติ
ตามคำสั่งของผู้อำนวยการตามมาตรา ๒๕ หรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตามมาตรา ๒๖
วรรคสาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๕๑ ผู้ใดเข้าไปในพื้นที่ที่ปิดกั้นตามมาตรา ๒๗ (๓) โดยไม่มีอำนาจหน้าที่ตาม
กฎหมายหรือตามคำสั่งของผู้อำนวยการ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาท
หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสถานที่ที่อยู่ในพื้นที่ที่ปิดกั้นตามมาตรา ๒๓ (๑) ผู้อำนวยการหรือเจ้าพนักงานซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการจะเรียกบุคคลดังกล่าวมาตักเตือนแทนการดำเนินคดีก็ได้

มาตรา ๕๒ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งอพยพบุคคลออกจากพื้นที่ตามมาตรา ๒๘ ถ้าคำสั่งอพยพนั้นเพื่อเป็นการป้องกันการกีดขวางการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหรือฝ่าฝืนคำสั่งตามมาตรา ๒๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๕๓ ในขณะเกิดสาธารณภัย ผู้ใดแต่งเครื่องแบบหรือประดับเครื่องหมายของอาสาสมัครหรือขององค์การสาธารณกุศล และเข้าไปในพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัย โดยมีได้เป็นอาสาสมัครหรือสมาชิกองค์การสาธารณกุศลดังกล่าว เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๕๔ ผู้ใดเรียกรหรือหาประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่น โดยมีขอบโดยแสดงตนว่าเป็นอาสาสมัคร เจ้าพนักงานหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นใดในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย หรือใช้ชื่อของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในการดำเนินการดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๕๕ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๔๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๕๖ ให้หน่วยงานหรือบุคคลที่มีหน้าที่จัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามพระราชบัญญัตินี้ ดำเนินการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามพระราชบัญญัตินี้ ให้แล้วเสร็จภายในสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ การดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในระหว่างที่ยังจัดทำแผนดังกล่าวไม่แล้วเสร็จให้เป็นไปตามแผนที่เกี่ยวข้องที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๕๗ ให้บรรดาศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่จัดตั้งขึ้นตามมาตรา ๑๑ วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕๘ บรรดากฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติป้องกันและระงับอัคคีภัย พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งใช้บังคับอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากการปฏิรูประบบราชการตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้จัดตั้งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขึ้นเป็นส่วนราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจหลักในการดำเนินการป้องกัน บรรเทา ฟื้นฟูสาธารณภัยและอุบัติภัย ซึ่งมีผลทำให้งานด้านสาธารณภัยและงานด้านอุบัติภัย ที่เดิมดำเนินการโดยกองป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติภัยแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานนายกรัฐมนตรี มารวมอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียวกัน นอกจากนี้กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและระงับอัคคีภัย เป็นกฎหมายที่มีสาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในด้านของอัคคีภัย รวมทั้ง หน่วยงานที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายดังกล่าวก็เป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและแนวทางเดียวกัน ตลอดจนเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการอำนวยความสะดวกและบริหารจัดการเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จึงเห็นสมควรนำกฎหมายว่าด้วยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและระงับอัคคีภัย มาบัญญัติไว้รวมกัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ภาคผนวก ค

การสัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๕๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา ๕๖๖ หมู่ ๒ ตำบลแม่กา
อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

๒๖ เมษายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร

ด้วย นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๑๐๔๐๕๐๑๗ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการ
ดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย”

ในการนี้ บัณฑิตศึกษา จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ
ได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ แล้วแต่ท่านและนิสิต
จะกำหนด

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูวรวรรณวิฑูรย์,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พะเยา

โทรศัพท์. ๐ - ๕๔๘๗ - ๐๑๔๒

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการและระดับปฏิบัติการ จากหน่วยงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ขององค์กรเอกชน ๕ หน่วยงานในจังหวัดพะเยา ที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัด และสามารถปฏิบัติงานได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง คือ มูลนิธิสื่อชา มูลนิธิสยามรวมใจ สมาคมพุทธญาณร่วมกุศล สมาคมกู้ภัยกลาง และหน่วยกู้ภัยท่าวังทอง มีดังนี้

ระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการ

๑. นายฐิติพงษ์ สุทธิภักดี
๒. นายพันธ์ศักดิ์ เต็มพันธ์
๓. นายสมพล กุศลช่วย
๔. นายสมภาพ วรยศ
๕. นายอรรถพล ปัญญาหลวง

ระดับปฏิบัติการ

๑. นายศักดิ์ดา เผ่าศรีชัย
๒. นายชัยวัฒน์ เทพคำปลิว
๓. นายศรัณย์ เครื่องสีมา
๔. นายสุฤษดิ์ จุลมุสิก
๕. นายอัครเดช คำอินตะ
๖. นางสาวมีนา วงศ์สมัย
๗. นางสาวสายธาร สุทระ
๘. นางสาวสุภาพร น้อยผล
๙. นางสาวเกลิณี พูแสง
๑๐. นางสาวนิลบล เงินหลักร้อย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง

การบูรณาการหลักมรรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

การศึกษาด้วยแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลความคิดเห็นของท่านมาใช้ประกอบการ
ศึกษาวิจัย คำตอบของท่านจะเก็บเป็นความลับ เนื่องด้วยว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำเสนอผลการวิจัยใน
ลักษณะภาพรวม

คำชี้แจง

- แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ ใช้สัมภาษณ์หัวหน้าชุดปฏิบัติการและผู้ปฏิบัติการอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย
ในจังหวัดพะเยา
- ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ เป็นข้อมูลสารสนเทศที่นำไปใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เกี่ยวกับการ
ปฏิบัติงานอาสาสมัครด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย ที่ยึดโยงกับหลักธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาในการ
ปฏิบัติงานด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย
- ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงที่ท่านปฏิบัติ
- แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ เป็นการสัมภาษณ์แบบให้เล่าประสบการณ์ แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกตามความ
เป็นจริง โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

ส่วนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับหลักธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาในการปฏิบัติงานด้านกู้ชีพและบรรเทา
สาธารณภัย

ขอขอบคุณท่านที่ให้สัมภาษณ์มา ณ โอกาสนี้
รัชพล ศิริรัตน์พิริยะ
ผู้ศึกษาวิจัย

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง ผู้สัมภาษณ์จะลงเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ และบันทึกหรือตอบข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

- ๑.๑ อายุ.....ปี
- ๑.๒ เพศ..... ชาย หญิง
- ๑.๓ ศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม
- ๑.๔ สถานภาพในครัวเรือน
- หัวหน้าครัวเรือน บุตร/ธิดา
- ญาติ/ผู้อาศัย อื่น ๆ (โปรดระบุ)
- ๑.๕ ระดับการศึกษา
- ไม่ได้เรียนหนังสือ ระดับประถมศึกษา
- มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. หรือเทียบเท่า
- อนุปริญญา/ปวส. หรือเทียบเท่า ระดับปริญญาตรีขึ้นไป
- ๑.๖ ระดับชั้นในการปฏิบัติงาน
- FR (Fire Response) BLS (Basic Life Support)
- ALS (Advance Life Support) อื่น ๆ (โปรดระบุ)
- ๑.๗ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบันปี
- ๑.๘ รายรับ รายจ่ายในปัจจุบัน รับมากกว่าจ่าย พอๆกัน จ่ายมากกว่ารับ
- ๑.๙ ภูมิลำเนา
- เกิดที่จังหวัดพะเยา ย้ายจากที่อื่น (โปรดระบุ)
- อาศัยที่จังหวัดพะเยา ปี

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย

- ๒.๑ แรงจูงใจที่ท่านตัดสินใจทำงานด้านกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย
-
- ๒.๒ ความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับกิจกรรมการกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย เช่น ประโยชน์ ข้อดี ข้อด้อย ข้อคิด
-
- ๒.๓ ปัญหา อุปสรรค ในการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และหากมีปัญหาในการทำงาน ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
-
- ๒.๔ ท่านได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างในการปฏิบัติงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย และมีข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย อย่างไรบ้าง
-

๒.๕ ความพร้อมในการปฏิบัติงานกู่ซีฟและบรรเทาสาธารณภัย เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวก (วิทยุ) ทักษะการปฏิบัติงานและโอกาสในการเพิ่มพูนเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน การปฏิบัติงานเหมาะสมกับความสามารถ การใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพในการทำงาน สภาพแวดล้อมและบรรยากาศขององค์กร

ส่วนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับหลักธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาในการปฏิบัติงานด้านกู่ซีฟบรรเทาสาธารณภัย

๓.๑ ท่านเข้าร่วมปฏิบัติงานเพราะมีศรัทธาในทเวหาจารย์ (เช่น พระแม่กวนอิม พระไต้ฮงกง พระอรหันต์ จีกง เทพแห่งเจีย เทพนาจา แปดเซียน ฯ) และปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง

๓.๒ ท่านเข้าใจเกี่ยวกับความตายและเตรียมความพร้อมที่จะอยู่ในเหตุการณ์ที่ผู้ประสบเหตุกำลังเผชิญกับความตายอย่างไรบ้าง

๓.๓ ความรู้สึกและสภาพจิตใจของท่านในการปฏิบัติงานกู่ซีฟและบรรเทาสาธารณภัย (ก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังเผชิญเหตุ)

๓.๔ ท่านปฏิบัติอย่างไรบ้าง (กาย วาจา ใจ) ทั้งก่อนเผชิญเหตุ ขณะเผชิญเหตุ และหลังจากเผชิญเหตุ ทั้งนี้การปฏิบัติดังกล่าว เป็นประโยชน์ต่อตัวท่านอย่างไร

๓.๕ ท่านมีความเห็นว่า หลักธรรม หรือความเชื่อ หรือคำสอน หรือวิธีคิดใดบ้าง ที่ช่วยให้ท่านปฏิบัติงานด้วยความราบรื่น มีความสุข และประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน รวมทั้งได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงานและผู้ประสพภัย

๓.๖ หลักธรรม หรือความเชื่อ หรือคำสอน หรือวิธีคิดใดบ้าง ที่ท่านนำมาเป็นหลักยึดถือหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานกู่ซีฟและบรรเทาสาธารณภัย

๓.๗ ท่านเคยได้ยิน รับทราบ เข้าใจ เกี่ยวกับมรณานุสติ หรือการเจริญมรณานุสติ หรือไม่ และมีความคิดเห็นอย่างไร

๓.๘ ท่านมีความเห็นว่า การปฏิบัติงานกู่ซีฟและบรรเทาสาธารณภัย มีส่วนช่วยส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างไร เป็นปกติสุขของท่านและครอบครัว เพียงใด

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

วัน/เดือน/ปี

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

หลักมรณานุสติ	ระดับเกื้อกูลในการปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย ก่อนเผชิญเหตุ					
	ดีมาก (5 คะแนน)	ดี (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	น้อย (2 คะแนน)	น้อยมาก (1 คะแนน)	ไม่เกื้อกูล (0 คะแนน)
ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต						
ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา						
ระลึกถึงสาเหตุของการตาย						
การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น						
เมื่อนึกถึงความตาย รู้เท่าทัน จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เกิดความสลด ไม่สังเวชใจ						
เพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี						
บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร						
การระงับความโลภ โกรธ หลง						
ไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว						
การเตรียมตัวตาย						

เหตุผลในการกำหนดระดับ

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้สัมภาษณ์

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

วัน/เดือน/ปี

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

หลักมรณานุสติ	ระดับเกื้อกูลในการปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย ขณะเผชิญเหตุ					
	ดีมาก (5 คะแนน)	ดี (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	น้อย (2 คะแนน)	น้อยมาก (1 คะแนน)	ไม่เกื้อกูล (0 คะแนน)
ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต						
ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา						
ระลึกถึงสาเหตุของการตาย						
การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น						
เมื่อนึกถึงความตาย รู้เท่าทัน จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เกิดความสลด ไม่สังเวชใจ						
เพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี						
บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร						
การระงับความโลภ โกรธ หลง						
ไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว						
การเตรียมตัวตาย						

เหตุผลในการกำหนดระดับ

นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

วัน/เดือน/ปี

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การบูรณาการหลักมรณานุสติในกระบวนการดำเนินงานกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย

หลักมรณานุสติ	ระดับเกื้อกูลในการปฏิบัติงานกู้ชีพบรรเทาสาธารณภัย หลังเผชิญเหตุ					
	ดีมาก (5 คะแนน)	ดี (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	น้อย (2 คะแนน)	น้อยมาก (1 คะแนน)	ไม่เกื้อกูล (0 คะแนน)
ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต						
ไม่หวาดกลัว ไม่เสียใจเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมองความตายเป็นเรื่องธรรมดา						
ระลึกถึงสาเหตุของการตาย						
การนำสติมาระลึกถึงความตายของตนเองและผู้อื่น						
เมื่อนึกถึงความตาย รู้เท่าทัน จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เกิดความสลด ไม่สังเวชใจ						
เพียรทำความดี อยากทำความดี ขวนขวายในการทำความดี						
บ่มเพาะความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร						
การระงับความโลภ โกรธ หลง						
ไม่คิดถึงสิ่งที่เป็นความชั่ว						
การเตรียมตัวตาย						

เหตุผลในการกำหนดระดับ

นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

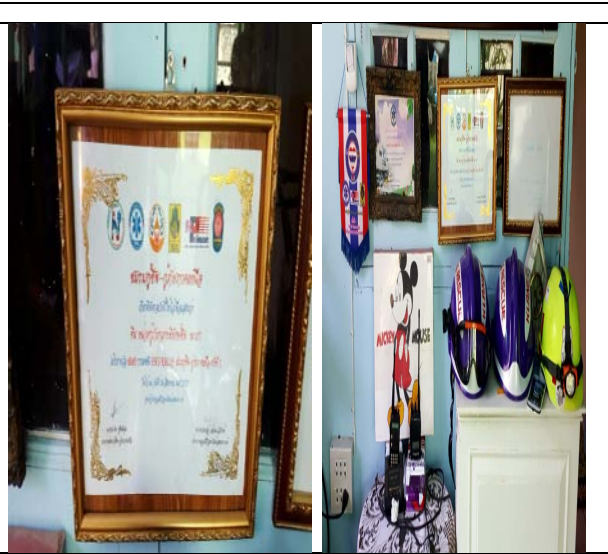
วัน/เดือน/ปี

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้สัมภาษณ์

积德为来世

恤难予众生

พุทธญาณร่วมกุศลสงเคราะห์ พระยา
碧瑶佛沓缘慈善机构

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) คัมภีร์ชั้นทุติยภูมิ:

พระพุทธโฆสาจารย์. วิสุทธิธรรม. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๕.

พระพุทธโฆสาจารย์. วิสุทธิธรรม แปลภาค ๑ ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๘.

_____ วิสุทธิธรรม แปล ภาค ๓ ตอนจบ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. วิมุตติธรรม (แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ). พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๑.

พระอุปัชฌาย์. วิมุตติธรรม. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, ๒๕๕๗.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิสุทธิธรรม. แปลภาค ๒ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

มหาวงศ์ ชาญบาลี. วิสุทธิธรรม. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๓.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๐.

(๒) หนังสือ:

เกลอน เอชมูลลินและคณะ. มรณสติแบบอภิปต (พุทธวิธีต้องรับความตาย). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทส่องสยาม, ๒๕๔๕.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. ผู้เจ้านาย. กรุงเทพมหานคร: พายัพ ออฟเซท พริ้นท์, ๒๕๒๗.

ดั่งตฤณ. ณ มรณา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายพุทธศึกษา, ๒๕๕๑.

_____ . เสียตายคนตายไม่ได้อ่าน เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: ดีเอ็มจี, ๒๕๕๑.

ธารา ริมศานต์. มรณกรรมที่งดงาม (แปล). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๗.

นพรัตน์ อภิวิมลลักษณ์. สารควรรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ. ฉบับปรับปรุงใหม่ สำนักพิมพ์สุตราไพศาล, ๒๕๔๖.

- ประยูร ดิษฐานพงษ์. **ความตายของมนุษย์ ตายแล้วไปไหน**. กรุงเทพมหานคร: ไพลิน, ๒๕๔๖.
- ปราณี วงษ์เทศ. **พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย**. เอกสารประกอบการจัดนิทรรศการเรื่องประเพณีเกี่ยวกับชีวิต. ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๔.
- ปัญญา ใช้บางยาง. **ธรรมมาธิบาย หลักธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘.
- เปลี่ยน ปญญาปิโป. **มรณานุสติ**. วัดอรัญญวิเวก (บ้านปง) ต.อินทขิล อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภา จำกัด, ๒๕๔๔.
- พระครูวิริยธรรมโกศล (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฒโน). **เตรียมตัวก่อนตาย**. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๓๙.
- พระคุณศรี เมธงกุโร. **มรณสติกา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ). **มรณานุสติ**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘.
- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนาคำว่าวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริธ.๙). **วิปัสสนากรรมฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: กุ๊ตมอร์นิ่ง, ๒๕๔๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____ . **มรณกา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวันออก จำกัด, ๒๕๔๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระไพศาล วิสาโล. **ชีวิตและความตายในสังคมสมัยใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๖.
- _____ . **การช่วยเหลือผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยวิธีแบบพุทธ**. นนทบุรี: สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน, ๒๕๔๘.
- _____ . **มรณสติ**. สมุทรปราการ: ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๒.
- _____ . **สุขสุดท้ายที่ปลายทางเผชิญความตายอย่างสงบ**. กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายพุทธิกา, ๒๕๔๙.
- พระสัทธัมมโชติกะธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะ**. ปริเฉทที่ ๕, เล่มที่ ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ, ๒๕๓๔. หน้า ๒๙๐-๒๙๓.
- พุทธทาสภิกขุ. **ใจความสำคัญแห่งคัมภีร์มนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: หจก. ภาพพิมพ์, ๒๕๓๓.
- _____ . **ใจความสำคัญแห่งคัมภีร์มนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: หจก. ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . **ตายก่อนตาย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐.
- _____ . **ธรรมทานก่อนตาย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๔.
- ไพบูลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล และคณะ. **รายงานผลการศึกษาคู่มือการรวบรวมองค์ความรู้และถอดบทเรียนรูปแบบการบริหารจัดการระบบการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นที่**. ๒๕๕๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย ฉบับสุโขทัย ไตรภูมิภิกษา**. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔.

ว.วชิรเมธี. **มรณา วิชาสุดท้าย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: สัมปายะ, ๒๕๕๙.

วรรณพร เพียรสาระ. **ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ศึกษาเฉพาะกรณีอาสาสมัครหน่วยบริการและหน่วยกู้ภัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.

วศิน อินทสระ. **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๓.

ส. ศิวรักษ์. **เตรียมตัวก่อนตายอย่างมีสติ. (ฉบับขยายความ)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสยาม, ๒๕๔๔.

สมเกียรติ มีธรรม. **พุทธทัศน์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. **ความตาย**. ใน **มรณานุสติธรรม ธรรมานุสรณ์ พระธรรมเทศนาเกี่ยวกับการดับสังขาร**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒

สันต์ หัตถิรัตน์. **คู่มือกู้ชีพสำหรับแพทย์ พยาบาล และเวชกรฉุกเฉินทุกระดับ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๖.

เสฐียร พันธรัชนี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พระนคร: แพร์พิทยา, ๒๕๑๓.

เสฐียร โพธิ์นันทะ. **กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน**. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

(๓) บทความ:

เทียรพชร พิมพ์ชุมเหล็ก. **แนวคิดธรรม ๔ ประการ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยกู้ภัยมูลนิธิธรรมรัศมีมณีรัตน์ จังหวัดชลบุรี. สหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือนมิถุนายน-กันยายน, ๒๕๕๒.**

รัฐชนา สินธวาลัย. **การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาลของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสู่ระบบต้นแบบและการพัฒนาระบบดัชนีชี้วัด หลักของระบบ: ฉบับที่ ๑.๑ การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาล. รายงานวิจัย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส). ๒๕๕๑.**

ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. **อาสาสมัคร การพัฒนาตนเองและสังคม. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๘).**

(๔) วิทยานิพนธ์:

กันธิชา เผือกเจริญ. **“ศึกษากระบวนการทำงานของจิตอาสา กรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย อโรคยศาล วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร”.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

- กาญจนา จิตต์วัฒน์. “การบูรณาการเตรียมตัวตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับวัชรยาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- จิตวิไล ศรีแสงฉาย. “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา: กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล” **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๕๑ หน้า ๗
- ใจตนย์ ศรีวังพล. “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ.๙๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ชูศรี บุรณ์ทอง. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความตายในพระอภิธรรมปิฎก”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- ณัฐยา วาสิ่งหน. “ความหมายของการตาย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.
- เนตรทราย กาญจนอุดมการณ์. “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กองอำนาจการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”. **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**, ๒๕๕๒.
- เปี่ยมศรี เศรษฐพรรัตน์. “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของเยาวชน SOS ของเสถียรธรรมสถาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระครูโกศลสุตากร (ตรีภูม). “การศึกษาความเข้าใจและวิธีการปฏิบัติธรรมตามหลักมรณานุสติของผู้ปฏิบัติธรรม สำนักปฏิบัติธรรม วัดเมืงคอง อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระชวลิต จันทวโร (ถาวรศิริ). “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระณัฐกิตติ อนารโท (ผุยเหง้า). “ศึกษาหลักมรณสติในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาจันทร์ธรรม อินทรีเกิด. “ความสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะและสถานการณ์ทางสังคมกับประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครกู้ภัยมูลนิธิร่วมกตัญญูในเขตกรุงเทพมหานคร”. **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒.
- พระมหามงคล สิริมงคล (นิยมเหมาะ). “ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง มรณานุสติ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาสุพร รกชิตธมโม (ปวงกลาง). “ศึกษาวิเคราะห์การเผชิญความตายอย่างสงบตามหลักมรณานุสติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

โรตะณี ชัยพันธ์. “การรับรู้ชีวิตและความตายของบุคลากรองค์กรสาธารณสุขประโยชน์ : กรณีศึกษาบุคลากร
ในมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ลดารัตน์ สาภินันท์. “ภาวะธรรมทัศน์ในวัยสูงอายุและการเตรียมตัวเกี่ยวกับความตายของผู้สูงอายุ”.
วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ.บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

วิไลลักษณ์ สายเสนห์. “การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเกี่ยวกับการตายและการเกิดใหม่ในพุทธศาสนา
นิกายเถรวาทกับนิกายวัชรยาน”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

สรณีย์ สายศร. “การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

สร้างสรรค์ คงเนียร. “ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเตรียมตัวตายในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา หนังสือ
การ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง “อิดิงามิ สาส์นสั่งตาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

อังคณา คงเพชร. “มรณานุสติ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๕๓.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. **การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
http://www.disaster.go.th/upload/download/file_attach/58a6b30b90d96.pdf. [๒๘
มกราคม ๒๕๕๙].

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. **คำศัพท์การบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ**. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.disaster.go.th>. [๑๔ มกราคม ๒๕๕๙].

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. **แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘**.
คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.
disaster.go.th](http://www.disaster.go.th). [๑๔ มกราคม ๒๕๕๙].

กระทรวงคมนาคม. **แผนปฏิบัติการ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแบบบูรณาการ ระดับกระทรวง
ด้านคมนาคม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.otp.go.th/pdf/2552/MOT_Safety
Operation.pdf](http://www.otp.go.th/pdf/2552/MOT_SafetyOperation.pdf). [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].

กลุ่มงานกฎหมายสำนักมาตรการป้องกันสาธารณภัย. **สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสา
ธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐**. สำนักมาตรการป้องกันสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
กระทรวงมหาดไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://61.19.54.137/law/dpmlaw/main/
content.php?page=sub&category=40&id=46](http://61.19.54.137/law/dpmlaw/main/content.php?page=sub&category=40&id=46). [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].

ณัฐ กายจนโหด (พ.ท.). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการกู้ภัย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.taharn.
net/nat/50d17rescue.html](http://www.taharn.net/nat/50d17rescue.html). [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].

- นริสสา พัฒนปรีชาวงศ์ รัชชานา สิ้นธวาลัย และ นภิสพร มีมงคล. การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินก่อนถึงโรงพยาบาล. *KKU Res. J.* 2012; 17(6): 911-932 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.resjournal.kku.ac.th>. [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].
- พรทิพย์ วชิรดิลล ธีระ ศิริสมุท อนุรัตน์ สมตน์ ณัฐรุฒิ คำนวนฤกษ์ และพินาลิน เพ็ญทอง. ผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤตสุขภาพจิตที่เข้าถึงระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทย. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ ๒๕๖๐. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th>. [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].
- พุทธยาน. จริยธรรมและมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.buddhadhamma.com/index.php?> [๒๔ มกราคม ๒๕๕๘].
- มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง. ประวัติมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pohtecktung.org>. [๒๖ มกราคม ๒๕๕๙].
- มูลนิธิร่วมกตัญญู. ประวัติมูลนิธิ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.th.wikipedia.org>. [๒๖ มกราคม ๒๕๕๘].
- โรงพยาบาลหัวเฉียว. ประวัติหลวงปู่ไต้ฮงกง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.hchospital.com/about_tihong.html. [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙].
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.). ช่องว่างการแพทย์ฉุกเฉินไทย: รายงานสถานการณ์ระบบการแพทย์ฉุกเฉิน ปี ๒๕๕๘. กรุงเทพมหานคร: บจก.ปัญญามิตร การพิมพ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.niems.go.th. [๒๖ มีนาคม ๒๕๕๙].
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. การดำเนินงานและบริหารจัดการระบบการแพทย์ฉุกเฉินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th> [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. แนวทางการจ่ายเงินเพื่อการสนับสนุน การปฏิบัติการด้านการแพทย์ฉุกเฉิน ปี ๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อัลทิเมท พรินติ้ง จำกัด, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.taharn.net/nat/50d17rescue.html>. [๒๒ มกราคม ๒๕๕๙].
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. ประวัติองค์กร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.emit.go.th/main/business/pageaspv?v=22112553050312>. [๒๘ มกราคม ๒๕๕๙].
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. แผนหลักการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. แผนหลักการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐].
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. หลักวิธีการปฏิบัติงาน และการบริหารจัดการงบประมาณการแพทย์ฉุกเฉินในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.niems.go.th/th/upload/file/25541216093606.pdf> [๑๕ มกราคม ๒๕๕๙].
- สำนักงานจังหวัดพะเยา. รายงานสรุปจังหวัดพะเยา. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://www.phayao.go.th/au/all_phayao_2559.pdf. [๖ มีนาคม ๒๕๕๙].

สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดพะเยา. การเจ็บป่วยฉุกเฉินในจังหวัดพะเยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://region3.prd.go.th/prphayao/news>. [๖ มีนาคม ๒๕๕๙].

สำนักส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัย. คู่มือประชาชนในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน. กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://122.155.1.141/upload/minisite/file_attach/182/59a5134634097.pdf. [๒๗ มกราคม ๒๕๕๙].

สุจินต์ บริหารวนเขตต์. บุญกิริยา ๑๐. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dhammadhome.com/webboard/topic/10530>. [๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].

๒. ภาษาอังกฤษ:

ASEAN Secretariat. ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response (AADMER) Work Program for 2010-2015. Jakarta: ASEAN Secretariat, 2010.

Bangkok declaration on Disaster Risk Reduction in Asia and the Pacific 2014. http://www.preventionweb.net/files/38038_38036finalbangkokdeclaration6amcdr.pdf. 2014.

Shaqsi Al-Shaqsi. Models of International Emergency Medical Service (EMS) Systems. Oman medical journal. 2010; 25(4): 320-3.

๓. สัมภาษณ์ ผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครกู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดพะเยา

นายฐิติพงษ์ สุทธภักติ, หัวหน้าชุดปฏิบัติการ, ๒๖-๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

นายพันธ์ศักดิ์ เต็มพันธ์, หัวหน้าชุดปฏิบัติการ, ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายสมพล กุศลช่วย, หัวหน้าชุดปฏิบัติการ, ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายสมภพ วรยศ, หัวหน้าชุดปฏิบัติการ, ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายอรรถพล ปัญญาหลวง, หัวหน้าชุดปฏิบัติการ, ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายศักดิ์ เผ่าศรีชัย, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายชัยวัฒน์ เทพคำปลิว, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายศรัณย์ เครื่องสีมา, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายสุฤษดิ์ จุลมุสิก, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นายอัครเดช คำอินต๊ะ, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นางสาวมีนา วงศ์สมัย, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นางสาวสายธาร สุทธิระ, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นางสาวสุภาพร น้อยผล, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นางสาวเกสินี พูแสง, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

นางสาวนิลุบล จินหลักร้อย, ผู้ปฏิบัติการ (ลูกชุด), ๘-๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายรัชพล ศิริรัตน์พิริยะ

วัน เดือน ปี เกิด ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๒

สถานที่เกิด จังหวัดน่าน

ประวัติการศึกษาและฝึกอบรม

- พ.ศ. ๒๕๔๗-๕๐ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.๔- ม.๖) โรงเรียนสตรีศรีน่าน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศนียบัตรและใบอนุญาต พนักงานวิทยุสมัครเล่นขั้นต้น จากคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
- พ.ศ. ๒๕๕๘ พธ.บ. จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๔๗-๕๖ ฝึกอบรม “เยาวชนไชน่า” ภาคเหนือ ครั้งที่ ๓ ณ จังหวัดเชียงใหม่ (๑๕-๑๗ ต.ค. ๒๕๔๗) ครั้งที่ ๔ ณ จังหวัดนครสวรรค์ (๑๕-๑๗ ตุลาคม ๒๕๔๘) ครั้งที่ ๕ ณ จังหวัดพิษณุโลก (๒๑-๒๓ ต.ค. ๒๕๔๙) ครั้งที่ ๗ ณ จังหวัดนครสวรรค์ (๑๕-๑๗ ต.ค. ๒๕๕๓) จัดโดยสมาคมไชน่าแห่งประเทศไทย และค่ายเยาวชนไชน่าแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๒ ณ จังหวัดนครราชสีมา (๑๘-๒๐ ต.ค. ๒๕๕๖) จัดโดยชมรมเยาวชนไชน่าแห่งประเทศไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๘ ฝึกอบรม “ปฏิบัติวิปัสสนาบูรณาการเฉลิมพระเกียรติ” จัดโดยสำนักวิปัสสนากรรมฐานโรงพยาบาลรักษาใจมนุษย์ในความอุปถัมภ์หม่อมเจ้าหญิงจันทร์ จรัสศรี ยุคล (๑๑-๑๓ ส.ค. ๒๕๔๘)
- พ.ศ. ๒๕๔๙ ฝึกอบรม “ค่ายพุทธธรรมพัฒนาเยาวชน” เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ณ โรงเรียนสตรีศรีน่าน (๑๖-๑๘ มิ.ย. ๒๕๔๙)
- พ.ศ. ๒๕๕๐ ฝึกอบรม “เจ้าพนักงานวิทยุสมัครเล่น” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช)
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ฝึกอบรม “การปฐมพยาบาลขั้นพื้นฐาน” โดย โรงพยาบาลพะเยา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา จังหวัดพะเยา (๙-๑๐ ก.ย. ๒๕๕๑)
- พ.ศ. ๒๕๕๓ ฝึกอบรม “พลังชมรมถนนปลอดภัยในสถานศึกษาสู่ทศวรรษแห่งความปลอดภัยทางถนน” โดย บริษัทกลางคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ จำกัด
- พ.ศ. ๒๕๕๔ ฝึกอบรม “หลักสูตรผู้ปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (๒๔ ชั่วโมง)” โดย สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ ที่โรงพยาบาลพะเยา จังหวัดพะเยา (๑๙-๒๐ ก.พ. ๒๕๕๔)

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๔๘ รางวัลชนะเลิศการแข่งขันเทคนิคน่านมินิมาราธอน “ต้านภัยยาเสพติด” ประเภทครอบครัวเนื่องในวันต่อต้านยาเสพติด จัดโดยศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด จังหวัดน่าน สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ ๒
- พ.ศ. ๒๕๔๙ เกียรติบัตร “นักเรียนที่มีความเสียสละช่วยเหลือโรงเรียนที่ประสบอุทกภัย” จากโรงเรียนสตรีศรีน่าน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
- พ.ศ. ๒๕๕๐ รางวัลครูฝึกเยาวชนทหาร ประจำปี ๒๕๕๐ ณ หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร จังหวัดทหารบกน่าน ค่ายสุริยพงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
- พ.ศ. ๒๕๕๒ เกียรติบัตร”ผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่มหาวิทยาลัย ด้านกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และรักษาสีแกวัล้อม” จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา

ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมและการทำงาน

- พ.ศ. ๒๕๔๘ เข้าค่ายปฏิบัติธรรม(๑๑-๑๒ ส.ค.)เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถเนื่องในโอกาส วันเฉลิมพระชนมพรรษา๑๒สิงหาคม
- พ.ศ. ๒๕๕๐-๕๒ หัวหน้าชุดปฏิบัติการจักรยานยนต์เคลื่อนที่เร็วหน่วยกู้ชีพกู้ภัยมหาวิทยาลัยนเรศวรจังหวัดพะเยา
- พ.ศ. ๒๕๕๓-๕๔ เจ้าหน้าที่กู้ชีพกู้ภัย พุทธญาณร่วมกุศลสงเคราะห์พะเยา จังหวัดพะเยา
- พ.ศ. ๒๕๕๔ ผู้สื่อข่าวเฉพาะกิจ นิตยสารข่าวตำรวจและท่องเที่ยว จังหวัดพะเยา
- พ.ศ. ๒๕๕๔-๕๕ ฝ่ายพิธีกรรม ผู้เชิญวิญญาณ ศูนย์กู้ชีพกู้ภัยพุทธญาณร่วมกุศลสงเคราะห์พะเยา จังหวัดพะเยา
- พ.ศ. ๒๕๕๖-ปัจจุบัน คณะกัปตันและเก๋งจู (ทหารธงดงของอรหันต์จิ้งหรือ อากิตู๋ย) มูลนิธิปิงเถ่ากงน่าน (เด็กกำจันน้ำเกาะคณะกรรมการศาลเจ้าปิงเถ่ากงน่าน (เด็กกำจันน้ำเกาะ) จังหวัดน่าน)
- พ.ศ. ๒๕๖๐ เจ้าหน้าที่กู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย องค์การบริหารส่วนตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
- ความสนใจพิเศษ กู้ชีพและบรรเทาสาธารณภัย วิทย์สมัครเล่น และซ่อมแซม/ตัดแปลงเครื่องใช้ไฟฟ้า/เครื่องอิเล็กทรอนิกส์

ปีที่เข้าการศึกษา ๒๕๕๘

ปีที่สำเร็จการศึกษา ๒๕๖๐

สถานที่ติดต่อ ร้านด้านนิมิต๒๒๖/๑ ถนนมหายศ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
๕๕๐๐๐โทรศัพท์ : ๐๕๕-๗๑๐๕๐๑, ๐๙๙ ๑๔๒ ๖๑๕๓